

MIHAIL HEYFETZ

SECRETARUL POLITIEI SECRETE

CUPRINS

Această carte este eCAR	7
De ce pot descărca legal această carte de pe internet?	8
PARTEA ÎNTÎI. UN FUNCȚIONAR CIUDAT	
Omul în uniformă	15
La noua locuință	18
Spionul e pregătit pentru slujbă	24
Copoiul lipsit de talent	29
Să fie oare sfîrșitul?	35
Trecutul cerea dezlegare	38
Viesparul de spioni al Rusiei	45
aAonima se află în mîinile Majestații sale	55
Omul invizibil lucrează	60
Vizita nocturnă	64
„Omul de legătura al lui Obnorski”	68
„Noi nu credem!”	73
Pumnalele răzbunătorilor	83
Cina de la restaurantul Dusso	92
PARTEA A DOUA. AGENTUL COMITETULUI EXECUTIV	
Șase împușcături în Piața Palatului	105
Sciziune?	109
Picnicul din Lipetșk	117
Kletocinikov se hotărăște	123
Sentința	128
O breșă în mișcarea clandestină	133
Întîlnirea cu „Sașka”	141

PARTEA A TREIA. GEAMANTANUL CU DINAMITĂ

Trenul imperial	151
Kirilov caută firele	156
Portarul, Porfiri și revolta Natașei	166
Perspectivile Secției a treia	174
Cine-i domnul Lîsenko?	178
Capcana de la Odessa	189
Sfîrșitul Secției a treia	197
Deținutul misterios	202
Execuția din închisoarea Majestății sale	209

PARTEA A PATRA. PRĂBUȘIREA

Unul din cinci	215
Interogatoriul de la Plevé	222
Scrisorile din bastionul Trubețkoi	232
Acuzații acuză	237
„N-am fost decît un om cumsecade...”	242
Fortăreața	251
Victoria	257
Epilog	265

SECREȚARUL POLIȚIEI SECRETE

COLECȚIA ENIGMA 1974 (NUMĂRUL 44)

MIHAIL HEYFETZ

editare și digitizare de

CAT GRAUR

...

EDIȚIE ECAR 2024

ACEASTĂ CARTE ESTE ECAR

O copie de lectură anticipată, cunoscută și sub denumirile de copie de revizuire avansată, ediție anticipată pentru cititor sau copie electronică avansată (ARC sau ARE), este o versiune gratuită a unei cărți noi sau a unei noi ediții, oferită de editor librarilor, bibliotecarilor, jurnaliștilor și altor profesioniști din domeniu înainte de distribuirea către public. Textul acestei ediții poate suferi modificări față de varianta finală, deoarece editorii iau în considerare comentariile cititorilor sau corectarea eventualelor erori identificate în manuscris. În plus, dacă un cititor influent sau un jurnalist oferă o opinie despre copie, aceasta poate fi inclusă în versiunea finală a cărții.

PENTRU RAPORTAREA EVENTUALELOR GREȘELI SAU întrebări, ne puteți contacta la adresa de email furnizată.

Clubul cărții digitale
dr.akoep@gmail.com

DE CE POT DESCĂRCA LEGAL ACEASTĂ CARTE DE PE INTERNET?

Concluzia: Avînd în vedere toate acestea înseamnă că este legal să realizez o copie a operei protejate pentru uzul meu sau al familiei și prietenilor apropiați și /sau „să dau o copie a unei opere protejate prin dreptul de autor unui membru al familiei sau unui prieten” îndeplinind condițiile legii. La fel de legal pot descărca de pe internet o copie digitală a unei cărți pe care o am în formă fizică, pe hîrtie deoarece „cînd deții o copie autorizată a unei opere (dar nu a unui program pentru calculator) și faci o nouă copie a operei pentru uz personal sau al „cercului familiei”, chiar dacă acea copie este realizată prin descărcarea ei de pe Internet” ești în drepturile tale și nu încalci legea dreptului de autor.

PE LARG:

Poziția oficială a **Oficiului Uniunii Europene pentru Proprietate Intelectuală, EUIPO**, exprimată prin **Observatorul european privind încălcarea drepturilor de proprietate intelectuală**.

. . .

ÎNTREBĂRI FRECVENTE PRIVIND DREPTURILE DE AUTOR (cu aplicare la cărțile digitale, digitizate)

ÎNTREBĂRILE AU FOST COMPILATE DE REPREZENTANȚII intereselor consumatorilor. Experții naționali în domeniul drepturilor de autor din cele 27 de state membre ale UE au oferit răspunsuri conform propriei jurisdicții. Observatorul European coordonează aceste activități în cadrul grupurilor de lucru.

.....

7. Am voie să dau o copie a unei opere protejate prin dreptul de autor unui membru al familiei sau unui prieten?

LEGEA DREPTULUI DE AUTOR PERMITE UTILIZATORILOR autorizați ai unei opere să realizeze o copie a acesteia pentru uzul lor sau al familiei și prietenilor apropiați, dar numai dacă sînt îndeplinite anumite condiții: opera copiată trebuie să fi fost făcută publică, copia privată nu trebuie să afecteze utilizarea normală a operei copiate și reproducerea nu trebuie să prejudicieze titularul dreptului.

8. Am voie să descarc o operă protejată prin dreptul de autor de pe Internet și contează ce tehnologie este utilizată sau dacă descarc doar părți ale operei?

ESTE FOARTE POSIBIL CA DESCĂRCAREA UNEI OPERE protejate prin dreptul de autor de pe Internet, indiferent de tehnologia folosită, să încalce drepturile de autor asupra

operei respective. Concluzia este aceeași și dacă doar părți ale operei ar fi descărcate (mai puțin în cazul în care părțile descărcate nu ar reprezenta ceva protejat prin dreptul de autor). Pentru a nu încălca drepturile de autor ar trebui ori să ai autorizarea titularului de drepturi pentru a face descărcarea, ori să fie aplicabilă una dintre limitările dreptului de autor (de exemplu în situația în care descărcarea ar putea fi calificată drept copie privată). Această situație ar fi aplicabilă atunci când deții o copie autorizată a unei opere (dar nu a unui program pentru calculator) și faci o nouă copie a operei pentru uz personal sau al „cercului familiei”, chiar dacă acea copie este realizată prin descărcarea ei de pe Internet. Pentru a nu încălca drepturile de autor trebuie însă să te asiguri că atunci când descarci nu permiți, în același timp, și încărcarea operei de către alții.

[HTTPS://TINYURL.COM/CCDROCOPY](https://tinyurl.com/ccdrocopy)

Traducere de Grigore Tatus și Nina Antonescu.

Editura Univers, București – 1974

Din 1969, Editura Univers a început să publice o colecție de literatură polițistă sub numele „Enigma”, cuprinzând atât autori români, cât și străini. Colecția nu a avut numerotare, iar primul roman publicat a fost „Bruta” de Guy des Cars. Primele cărți au apărut sub sigla Editura pentru Literatură Universală, transformată mai apoi în Editura Univers.

PARTEA ÎNTÎI. UN
FUNCȚIONAR CIUDAT

OMUL ÎN UNIFORMĂ

Petersburg. Sfirșitul anului 1878. Locul acțiunii Peski – ... o mahala îndepărtată și singuratică a orașului, dincolo de gara Nikolaevski (acolo unde peste douăzeci de ani avea să treacă bulevardul Suvorov).

Doi tineri se îndreptau tiptil, cu băgare de seamă, spre casa conspirativă a celei mai mari organizații ilegale „Zemlia i volia”.

După un timp s-au strecurat nevăzuți într-un gang întunecos.

Pe platforma scării, primul și-a lipit urechea de gaura cheii. E oare liniște în locuință?

Al doilea și-a aruncat privirea prin ferestruica îngustă a luminatorului, și după ce s-a încredințat că pe stradă nu se zărește nimeni i-a șoptit abia auzit prietenului:

— Nu se vede nicio coadă după noi.

Primul a întins brațul, a prins în palmă căpețelul de ață agățat de clanță și a pipăit cu degetele trei nodulețe mici.

Dacă pe Katiușa ar fi ridicat-o jandarmii, trebuia, la plecare, să rupă pe neobservate aceste nodulețe. Dar ele sunt neatînse. Înseamnă oare că se poate intra? Dar dacă fetișcana n-a putut, de față cu jandarmii, să ajungă pînă la ață?

Totuși, în cele din urmă, s-a hotărît și a sunat.

— Cine-i? a întrebat cineva dinăuntru.

Ea este, Katiușa. E glasul ei...

— Eu, Portarul, răspunse încet musafirul. Cu mine mai e și Poetul.

Ușa li s-a deschis îndată.

Intrînd în vestibul tînărul care-și zicea Portarul a aruncat jos de pe umeri mantaua cu pelerină, apoi și-a scos jobenul, îmbrăcat cum era, într-un costum de croială modernă englezească, se părea că necunoscutul pretinde a fi considerat un june din lumea bună, însă barbișonul ascuțit și mustăcioara mătăsoasă de filfizon dădeau feței sale rotunde și mari o înfățișare tipică de negustor. Asemenea negustorași, împopoțonați la fel cu tineretul de aur al nobilimii, se întîlneau pe atunci destui pe străzile Petersburgului.

În schimb însoțitorul Portarului, un tînăr subțirel cu ochii negri și fața neobișnuit de palidă, avea un aer cît se poate de nefiresc.

Buzunarele și faldurile costumului său de culoare închisă erau ușor umflate și un ochi experimentat ar fi ghicit fără prea multă greutate armele ascunse acolo, mai ales că într-o clipă de neatenție de sub pulpana mantalei sale de ploaie a lucit lama lată a unui pumnal...

(Poetul căpătase în ilegalitate și o altă poreclă oarecum ironică; avînd o pasiune nestăvilită pentru pușcoace mari și pumnale grele, ceilalți îl tachinau spunîndu-i „Arsenalul”...)

— Ce-i astăzi la tine? a întrebat Portarul, adresîndu-se îngrijorat fetei. De ce m-ai chemat?

— A sosit un funcționar. Din Simferopol. Parola și recomandările le are de la cei din Sud. Te căuta. După spusele lui, pînă acum n-a participat la acțiune...

— Aha!...

Îngîndurat o clipă, Portarul și-a suflat o scamă de pe umăr

– trebuie să păstreze costumul, că nu-i al lui! – și deodată s-a îndreptat cu hotărîre spre odaia Katiușei.

Poetul și-a băgat mîna în buzunar, cu un gest mecanic a încercat cocoșul pistolului, apoi a pornit încet în urma tovarășului său.

Katia a rămas singură în vestibul...

În odăița confortabilă și primitoare a fetei, la fereastră, stătea cu „Vestnik Evropi” în mîini un individ mărunțel, cu obrajii bruni și uscățivi, în uniformă de slujbaș al statului. La primul scîrțîit al ușii, revista a zburat cît colo pe pervaz, iar ochii miopi, ascunși sub lentilele groase, i-au fixat cu luare-aminte pe noii veniți.

— Ivan Petrovici, s-a prezentat aplecîndu-și politicoș capul bărbatul ce-și spunea Portarul.

— Nikolai Alexandrovici, rosti la rîndul său Poetul.

— Nikolai Vasilievici Kletocinikov, rosti individul miop și, ca să nu dea naștere cumva la confuzii, explică pe un ton nehotărît: acesta-i numele meu adevărat.

Au zîmbit tustrei.

Kletocinikov îi măsură lung, bănuitor. Drept răspuns, întîlni privirea calmă, învăluitoare a ochilor mari și albaștri ai Portarului. I-a crezut imediat. Din prima secundă.

— Am auzit multe despre dumneavoastră, Ivan Petrovici. Glasul omului în uniformă suna limpede, răspicat. Mi s-a spus că puteți găsi pentru fiecare o muncă folositoare. O treabă după puterile lui... În ceea ce mă privește, eu...

Portarul și Poetul schimbă discret o privire.

LA NOUA LOCUINȚĂ

Partidele de cărți „pe o băncuță” se prelungeau în fiecare seară.

Patroana camerelor de închiriat („Nevski colț cu Nadejdenskaia, ieftin, comod, acordăm preferință studenților”), Ana Petrovna Kutuzova, văduvă de colonel, și-a găsit în cele din urmă un partener destoinic pentru jocul de cărți. Locatarul acesta ocazional, un impiegat scump la vorbă și cu o figură ștearsă, a căpătat permisiunea de a intra oricând în jumătatea casei locuită de văduvă, la orice oră din zi.

Multe lucruri au condus-o pe „madam” (astfel o numeau pe Kutuzova prietenii săi apropiați) la această alegere. Patroana remarcase havanele și vinurile franțuzești ale chiriașului și înclinația lui constantă spre jocurile moderate, dar cu profit (Kutuzova însăși era pătimașă pînă la lăcomie, însă la alții prețuia cumpătarea). Într-un cuvînt, „madam” intuise în funcționarul acesta ceea ce „nihilisti” numeau cu dispreț, „mod de viață mic-burghez”. Dar mai ales pe proprietăreașă a uimit-o și-a bucurat-o în același timp priceperea chiriașului – „atît de rară în zilele noastre”, priceperea de a-și asculta răbdător interlocutoarea. Ajunsă în pragul bătrîneții, femeia se simțea obosită de locatarii săi

obișnuiți, de clica aceasta guralivă de studenți jerpeliți, care nu-i dădeau răgaz nici să deschidă gura măcar.

S-a ivit, în sfârșit, în maghernițele ei mobilate un nobil, educat după vechea modă. Desigur că „madam” îl pierdea din ochi, nu alta! Un lucru doar nu-i prea venea la socoteală – noului locatar nu-i plăcea să vorbească despre politică. Cum începea, uneori, Kutuzova în timpul jocului să laude tineretul de azi, acesta, drept răspuns, se pornea să-i blesteme și să bombăne: „Hm... studenții... niște haimanale, ar merita să le rupi coastele!” La prima vedere părea un om blajin, potolit, însă cum aduceai vorba de politică, începea să se enerveze, de te pufnea râsul văzîndu-l...

Duelurile la cărți cu noul ei prieten o destindeau foarte mult pe Kutuzova după numeroasele neplăceri de peste zi. Unde mai pui că în ultimul timp își luase obiceiul s-o cam viziteze și poliția, cu tot felul de razii, încît aproape niciunul dintre chiriașii săi tineri și zvăpăiați n-a scăpat teafăr; arestări, închisoare, deportare. Promptitudinea cu care erau informați agenții poliției i se părea pur și simplu de necrezut. Doar îi ajuta din răspuțeri pe studenți să dosească cît mai bine „literatura” – și totuși copoii parcă adulmecau prin pereți ascunzătorile din imobil.

Și cîte altele nu făcea „madam” ca să-și salveze chiriașii, cîte nu născocea... „Iar prin oraș circulă zvonul, se plîngea Kutuzova noului său amic, că la mine în casă s-ar fi aciuiat un provocator. Aproape că-mi pierd mințile, cine să știe?! Asta mă doare! Mă doare și-mi pare rău...”

Funcționarul clătină din cap: firește că-i dureros, ar putea să-i bage în sperieți pe toți chiriașii. Și ce mai năpastă, auzi... un provocator!

Nu se poate spune că noii prieteni nu se ciondăneau cîteodată, căci caracterul „madamei” nu prea era ușor de suportat. Dar după fiecare ceartă cavalerul pierdea delicat

cîte cincizeci de copeici în favoarea doamnei sale cam abraşe din fire şi prietenia se reînnoda la loc.

Despre el, funcţionarul îi spunea Kutuzovei prea puţine lucruri, atît că i se plîngea uneori de ghinioane: cum că ar fi venit în capitală să-şi caute o slujbă, dar nu reuşeşte nimic. Va trebui, probabil, să se întoarcă în provincie cu buza umflată. Nu poate să trăiască la nesfîrşit de azi pe mîine, uite, bunăoară, ca acum...

Iar să-şi mai reducă din cheltuieli nu-i obişnuit, nu se pricepe.

Buna Kutuzova îl privea compătimitor. Apoi cădea pe gînduri.

— S-ar putea... Aş avea posibilitatea... să vă ajut...

— Mulţumesc, prietenă dragă, pentru sollicitudinea ce-mi arătaţi. Însă ce aţi putea oare să faceţi pentru mine! Aici e nevoie de oameni suspuşi, de legături mari, de unde să le aveţi? Cunoştinţele dumneavoastră sunt mai mult printre studentele astea cu părul tuns, cu care, mie, unul, mi-e şi silă să stau de vorbă... Aveţi cuvîntul meu de nobil! Nu înţeleg cum puteţi să le suportaţi tocmai dumneavoastră – o doamnă atît de serioasă şi inteligentă!

Apoi îşi cerea îndată scuze pentru tonul lui tăios, dar „madam” nu era defel supărată. Firea aprigă a funcţionarului părea s-o amuze nespus.

Într-o zi însă, impiegatul a păţit-o mai rău. Se vede treaba că pasiunea înăscută pentru risc s-a ridicat peste obişnuita-i precauţiune şi chiriaşul a mizat pe o sumă mai mare. Pierderea era de vreo zece ruble, pentru un om nu prea bogat – o întreagă avere.

— Am terminat, suspină el, ridicîndu-se de la masă. Am terminat! N-am ce să mai caut la Petersburg. Aici nu pot să vieţuiesc oamenii de categoria mea. Să joci cu o femeie atît de deşteaptă („madam” n-a mai putut rezista şi a-nflorit de

mulțumire), cu o femeie atît de îndemînatecă și norocoasă ca dumneavoastră, Ana Petrovna, este o plăcere prea scumpă pentru buzunarul meu. Permiteți-mi dar să-mi plătesc datoriile, vă cer iertare pentru toate și să nu mă pomeniți de rău. Mîine plec.

Aici „madam” în sfîrșit s-a hotărît.

— Știți... eu am un nepot... mai precis, un nepot al răposatului...

Ezită o clipă, apoi urmă:

— ...Așteaptă să mă moștenească... Și ocupă... cum să vă spun... un post important. Poate să primească în serviciu pe oricine, dacă îl rog...

— La ce serviciu? Funcționarului parcă nu-i venea să creadă într-o astfel de fericire, căzută din cer. Rămase perplex, uluit, dezorientat, ba îl apucase chiar sughițul.

Kutuzova se cam codea cu răspunsul.

— Serviciul, la drept vorbind, nu-i tocmai strălucit... Parcă nici nu-mi vine să vă propun. Cu concepțiile mele despre viață... Dar altă cale, pînă una alta, nu vād. Nepotul lucrează la secția a treia. La aceste cuvinte femeia și-a plecat ochii rușinată și a tras cu putere aerul în piept.

Secția a treia se numea în imperiul rus poliția secretă de stat.

Dar cît de mofturoși mai sunt oamenii! Pînă acum acest conțopist mărunț părea să fie în stare de orice. Ar fi fost capabil să alerge pînă la capătul lumii pentru o slujbuliță și deodată mai face și nazuri – vai de mine, să vedeți, desigur nu-i nimic penibil, însă e un serviciu foarte anevoios... Dumnealui, vezi bine, trebuie să mai chibzuiască... Un serviciu ca oricare altul, iar el o ține într-una... cum că vrea să se mai gîndească, nu se poate hotărî așa, dintr-o dată... Și cîte alte vorbe dintr-astea, stupide, după părerea „madamei”. În dimineața următoare, cum a început ziua de lucru,

chiriașul a și plecat să-și mai încerce pentru ultima oară norocul.

A colindat cîteva instituții, s-a abătut în fugă pe la hotelul „Moscova” așezat pe colț, între bulevardele Nevski și Vladimirovski – și s-a decis. „Se spune că la secția treia se dau lefuri mari”, i-a explicat el seara Kutuzovei hotărîrea sa.

Întrevederea impiegatului cu nepotul „madamei” a avut loc peste o zi. Era de fapt un fel de verificare care s-a terminat cu bine pentru funcționar.

— Felicități-mă! îi povestea el noului său prieten din Petersburg, locatarul camerei treizeci și șase de la hotelul „Moscova”. M-am angajat printre spioni. Salariul lunar – treizeci de ruble de argint, da, da, nu zîmbiți, chiar atît... Se spune că încă generalul Dubbelt l-a introdus, în amintirea Mîntuitorului, cum s-a exprimat el. Nu puteți să vă închipuiți, ce mutră hrăpăreață avea această cotoroanță mieroasă, cînd m-au aranjat în slujbă... Părea că i-au crescut gheare la degete, iar ochii îi căpătaseră sclipiri sinistre: „Te-am prins? Al meu ești!”

Proaspătul agent al secției a treia i-a schițat interlocutorului său portretul nepotului – chel, mustăcios, cu obrajii rași, i-a redat felul lui de a sta tăcut, mijindu-și ochii șireți, acoperiți de sprîncene stufoase, iar de cîte ori dădea peste cineva necunoscut obișnuia să-și zbîrcească nasul umflîndu-și nările, de parcă l-ar adulmeca pe omul din fața lui. Ascultîndu-i descrierea, interlocutorul său se cutremură.

— E-hei, strașnic nepoțel! Cum zici că se numește? Gusev? E coșcogea gîscanul... Te felicit, Nikolai Vasilievici. Angajează-te cu Dumnezeu la Gusev!

A doua zi în „Registrul secret al personalului secției a treia din cadrul Cancelariei personale a Maiestății Sale” – astfel se intitula oficial noul loc de muncă al funcționarului – a fost

înscriș numele a încă unui candidat pentru postul de spion cu simbrîie.

„...Împiegatul Kletocinikov Nikolai Vasilievici – caligrafia cu sîrguință literele ajutorul șefului de birou Praskuhin. Sosit din Simferopol. Recomandat de agenta „Madam”. Verificat personal de către înălțimea sa, domnul consilier de stat Kirilov.”

Nepotul doamnei Kutuzova era chiar șeful agenturei rusești; înălțimea sa consilierul de stat Grigori Grigorievici Kirilov.

SPIONUL E PREGĂTIT PENTRU SLUJBĂ

Toți agenții poliției secrete se împărțeau oficial în două categorii: bugetari și nebugetari. Bugetarii, altfel spus filorii, urmăreau persoanele suspecte. Cei nebugetari, care în acte figurau sub denumirea de colaboratori secreți, erau compuși din informatori și provocatori. Informatorii își culegeau datele necesare fie din sînul grupului de ilegaliști, din preajma acestuia, sau prin diferite alte căi; în ceea ce-i privește pe provocatori, aceștia căutau nu numai să pătrundă într-un grup sau celulă de revoluționari, dar să și ocupe acolo un post de conducere. Adeseori, chiar aceștia îi îndemnau pe ilegaliști la acțiuni foarte riscante, periculoase și în ultimul moment îi denunțau poliției, ajutînd-o să-și creeze acțiuni de răsunet însoțite de avantaje materiale.

Întrucît pe Kletocinikov l-au încadrat ca bugetar, era limpede că se hotărîseră să-l formeze ca filor. Datorită protecției bătrînei provocatoare, Nikolai Vasilievici a fost inițiat foarte repede – exact în două săptămîni. Dar și cursul acesta restrîns al disciplinelor polițienești s-a dovedit să fie mai mult decît ceea ce trebuia să cunoască un simplu copoi polițist. Kletocinikov și-a dat seama că Kirilov pregătește în

secția să agenți de urmărire cu un profil mai larg, capabili să fie folosiți și ca informatori secreți.

În două săptămîni noul „ciripitor” a putut afla suficiente lucruri cu privire la îndatoririle sale viitoare. I-au fost arătate panouri cu „tipuri de nas”, „tipuri de păr” și „tipuri de urechi”, albumul cu uniforme militare și civile și i s-a propus să memoreze toate acestea pe dinafară. I s-a explicat că este instruit după cel mai nou sistem al reconstituirii portretului vorbit, inventat de francezul Bertillon.

Kletocinikov a înțeles imediat că-i sortit să devină victima modei noi introduse recent în poliție și își însușea cu sîrguință această metodă orală. Zile întregi învăța Nikolai Vasilievici clasificările nasurilor (nas drept, nas cu cocoașă, nas coroiat, nas grecesc), formatul urechilor (lipite, fasonate, clăpăuge), încerca să determine dintr-o privire statura tuturor celor cu care se întâlnea, conform măsurătorii indicate de către conducere (talie înaltă, mijlocie, mică).

După primul examen i s-a demonstrat o metodă foarte simplă de supraveghere exterioară. Mai simplu vorbind, i-au arătat cum trebuie să urmărească „obiectivul”, pentru ca acesta să nu observe că este filat. Procedeele acestea nu s-au dovedit a fi tocmai complicate, ceea ce l-a mirat oarecum și pe Kletocinikov. În încheiere i s-a dat un album cu fotografii, cu care se mîndreau în mod deosebit arhivarii Secției a treia. În acest album erau adunate fotografiile tuturor revoluționarilor de frunte, cunoscuți de poliție. Agentului i s-a propus să-și întipărească în memorie figurile din album, și cu aceasta așa-numita pregătire de specialitate a luat sfîrșit.

O deosebită atenție acorda Kirilov bazelor teoretice pentru cunoașterea principiilor socialiste și a istoriei mișcării revoluționare din ultimii ani: „Fără asta nu poți căpăta deplina lor încredere” – îi plăcea să repete șefului care obișnuia să poarte personal cu agenții debutanți discuții pe

această temă. Începea lecțiile, de obicei, cu o foarte instructivă narațiune despre istoria lui Serghei Neceaev, conducătorul organizației clandestine „Narodnaia rasprava” – fapt ce s-a petrecut cu vreo zece ani în urmă.

Acest Neceaev proclama: în numele revoluției ilegaliștii pot minți, șantaja, pot să demaște poliției pe tovarășii lor șovăielnici, în numele revoluției e admis, în general, să încalci toate legile moralei și ale echității. Totu-i îngăduit! Pentru că „scopul scuză mijloacele”.

La început, după afirmațiile consilierului de stat, poliția secretă crezuse într-adevăr că Neceaev e un soi de rege neîncoronat al ilegaliștilor și nihiliştilor, un fel de părinte spiritual al „revoluționarismului și propagandismului”. Foarte curînd însă agenților le-a fost dat să se dumirească asupra faptului că, în ilegalitate, Neceaev avea dușmani numeroși și puternici, care se aflau în fruntea celor mai importante organizații ale mișcării revoluționare. Și oamenii aceștia, povestea cu uimire Kirilov, au declarat că atitudinea necinstită și lipsită de moralitate a unui revoluționar e incompatibilă cu cauza revoluției! În locul pumnalului, a bîtei și a pistolului cu care tot amenința Neceaev conducerea întregii Rusii, oamenii cei mai periculoși după părerea șefului agenturii acționau cu alte arme: broșuri, manifeste și convorbiri. S-ar părea că nu-i nimic deosebit, simple vorbe goale – tranca-fleanca, și atîta tot! Și uite totuși...

— Nu le-am dat la-nceput importanță, a recunoscut sincer Kirilov, le-am citit primele fițuici, și am văzut că nu recunosc autoritățile – un fel de aiureală... am zis. Dar nu numai puterea țaristă, ci nicio autoritate n-o recunosc. Vor ca fiecare să se conducă singur. Înseamnă-ți, Kletocinikov, ăsta-i anarhism! Notează-ți spun, căci ai să uiți! Uzinele, susțin ei, trebuiesc date muncitorilor, pămîntul – țăranilor, banii să se

desființeze cu totul. Aceasta o numesc ei socialism. Ai înțeles?

— Da, să trăiești...

Satisfăcut de perspicacitatea discipolului său, Kirilov continuă. A urmat o nouă poveste – despre peregrinările propagandiștilor prin sate și comune cu cuvîntul socialismului pe buze, despre faptul că țărani n-au priceput nimic din acest socialism și cum i-a găbjit atunci poliția pe răzvrătiți: „am prins vreo două mii, dar cîți au mai rămas liberi...” Iar din cei neprinși, acum vreo doi ani, s-a creat un nou partid „Zemlia i volia”. Acesta a căutat să expună sarcinile revoluției astfel ca să fie pe înțelesul mujicului celui mai întunecat. „Puterea – poporului, pămîntul – țăranilor”, iată care era lozinca lor!

— Ce mai, asta este, Kletocinikov, poți să-mi faci un rezumat al celor povestite de mine astăzi?

— Vedeți dumneavoastră... Agentul debutant trăgea involuntar de timp, încercînd să ghicească ce anume aștepta să audă de la el exigenta conducere... Se pot deduce următoarele, înălțimea voastră, că subtilitățile principiilor – toate aceste anarhisme, federalisme, unitarisme și alte „...isme” aduse de prin străinătăți – de fapt nu prea îi neliniștesc pe cei din organizația „Zemlia i volia”. Nu-i așa? S-ar părea că în gruparea lor principalul este ca noul membru al organizației să urască pur și simplu temeliile orînduirii de stat a imperiului și să dorească să lupte împotriva acestora? Iar în plus – să fie el însuși cinstit și să nu-l imite pe Serghei Neceae. Astea ar fi concluziile mele...

— Ai nimerit în plin! încuviință din cap șeful. Așa să și faci, Kletocinikov! Înjură conducerea, înjură poliția, înjură justiția și tot ce vrei, însă nu te afunda în amănunte. Te împotmolești. Și să nu bei. Să nu joci jocuri de noroc. Știu că ai slăbiciune pentru jocul de cărți, dar trebuie să te lași de ele. De aceea am și deschis discuția, ca să-nțelegi... Cîți agenți i-

am pierdut din cauza beției și a cărților! Principalul l-ai înșușit. Consider că ești pregătit să-i descoperi pe dușmanii noștri interni. Te felicit. Ți voi da și un firicel pentru început, apoi te vei descurca singur. „Madam” ți-a făcut cunoștință cu Rebikov?

Kletocinikov își îndreaptă ținuta ascultînd cu luare-aminte cele spuse de șef.

— Întocmai.

— Acest student fusese destinat de noi pentru deportare. Dar... s-a hotărît să-i mai amînăm plecarea; ar fi cazul să mai fie supravegheat... Poate cu ocazia asta o să identifici în preajma lui un alt obiectiv deosebit de important! Avem despre el o astfel de „semnalare”, își etală Kirilov neologismul la modă și își pocni chiar degetele de plăcere.

Așadar, a sosit în sfîrșit momentul tristei despărțiri de „madam” Kutuzova! Ce-a mai plîns femeia luîndu-și rămas bun de la prietenul, ba mai mult, de la „finul” ei întru ale muncii secrete! Dar trebuiau să se supună disciplinei impuse de Secția a treia! Kletocinikov urma să se mute acum în locuința lui Rebikov, omul suspectat.

— Promite-mi, scumpe prieten, că niciodată, niciodată n-ai să mă uiți.

— Vă promit, madam, din toată inima. Să nu mă dați nici dumneavoastră uitării.

La despărțire, amicii s-au sărutat.

COPOIUL LIPSIT DE TALENT

— **A**i vrea să mai rămâi în oraș pînă la primăvară? Lunganul și ciufulitul de Rebikov ridică ostenit din umeri – de ce oare îl mai întreabă, ce rost are să-i răscolească sufletul cu ceea ce nu-i sta în putere să înfăptuiască?

De cîtiva ani Rebikov îi ajuta pe membrii organizației, îi adăpostea în locuința lui pe ilegaliști, transporta literatura interzisă pe la ascunzători, îndeplinea tot felul de însărcinări mărunte ale tovarășilor. Pînă acum toate i-au mers bine studentului. Dar nu demult poliția i-a făcut o percheziție inopinată la domiciliu și după icoană jandarmii i-au găsit trei exemplare din ziarul ilegal. Prins astfel în flagrant delict, după toate articolele de lege, lui Rebikov trebuia imediat să i se aplice o deportare administrativă – dacă nu în îndepărtata Siberie, atunci, în orice caz în locuri „nu tocmai îndepărtate” de aceasta.

Era totuși surprinzător că nu l-au ridicat imediat – așteptau se vede ceva. De altfel, Rebikov își dăduse seama de mult că mai devreme sau mai târziu va cădea cu siguranță – oricît te-ai ascunde după deget, tot te află – și în sinea lui era pregătit, dar...

Oricum e păcat, mare păcat că toate astea s-au întâmplat tocmai acum, cu cîteva luni înaintea examenului de diplomă! Dacă ar mai putea să-și prelungească șederea în oraș, măcar o jumătate de an – pînă-n primăvară. Cu diploma de medic în buzunar nu-l înspăimîntau niciun fel de „locuri îndepărtate”, mai ales că intenționa și el, după terminarea academiei medico-chirurgicale, să părăsească Petersburgul, să plece undeva într-un sătuc uitat de Dumnezeu și să tîmăduiască populația de acolo. Dar un student fără diplomă nu poate face nimic în surghiun, la țară, cum să-și cîștige existența, cine are nevoie de el acolo? Fără diplomă nu va căpăta aprobarea nimănui să-i trateze pe bolnavi, iar altceva nu știe să facă...

— Prin urmare, vrei să mai zăbovești în Petersburg pînă la primăvară? I-a mai întrebat o dată surîzînd Ivan Petrovici.

Rebikov simți deodată că i-a vorbit serios și tresări.

— Desigur. De ce mă-ntrebați?

— Am făcut de curînd cunoștință cu un sticlete, pe care conducerea s-a gîndit să-l plaseze pe lîngă tine, roști încet interlocutorul său, preocupat parcă de ceva și căutînd anevoie cuvintele.

Rebikov săltă nervos de pe scaun, se uită la Portar, apoi se așează pe pat și începu să bată toba cu degetele în tăblie.

— Mai departe? întrebă el nerăbdător.

— Omulețul acesta e un ticălos ordinar. Știi, din acea specie de copoi, de care poți scăpa în plină stradă, îndesîndu-i în labă ceva mărunțiș, vreo zece ruble în cel mai rău caz.

— Nu mă mai chinuiți, Ivan Petrovici! Pe urmă?

— Ce mai... am avut ocazia să mă înțeleg cu el. Copoiul nu e localnic, vine din provincie și are nevoie de cameră... așa că veți locui împreună. Chiria o vei suporta numai tu. Ești de acord? N-o să fie prea scump? Notează că asta-i toată plata pentru serviciul pe care ți-l face...

— Nu zău?!

— Pentru el e prea mult, ține minte, să nu-ți treacă cumva prin cap să-l mituiești – ai să strici totul. Indivizii de teapa lui nu trebuiesc răsfățați și nici să le arăți că le prețuiești prea mult serviciile. Viitorul tău chiriaș e o fire foarte leneșă, de aceea rapoartele de supraveghere asupra propriei tale persoane va trebui să i le ticluiești chiar tu. Asta-i obligatoriu.

— Oho!

— Da, este singura lui condiție, absolut irevocabilă. Altfel nu voia defel să accepte mutarea. Copoiul își ia obligația să transcrie cu fidelitate compunerile tale și să le ducă șefilor săi. Restul, deci, depinde numai de tine: și anume, cât timp vei izbuti să le menții treaz interesul jandarmilor asupra ta însuși și asupra legăturilor tale. Cine știe, poate că vei reuși să-ți dai și examenele, să capeți diploma. Încercăm?

Rebikov sări în picioare și se repezi la musafirul lui.

— Asta-i culmea visurilor mele! exclamă el cu însuflețire și, copleșit de noianul sentimentelor ce-l năpădiseră, îl îmbrățișa pe Ivan Petrovici...

Din acest moment, paralel cu toceala pentru examenul de diplomă, Rebikov începu să încropească și denunțurile împotriva sa. S-a convins în curînd că nu-i o treabă prea simplă și cere o anumită doză de talent. Rapoartele făcute de el erau cam neclare, laconice și sunau fals.

Numai odată denunțul a ieșit verosimil, atunci cînd a descris întrevederea cu unchiul său, generalul, înfățișînd-o sub forma unei întâlniri conspirative cu un fruntaș al mișcării ilegaliste.

Două săptămîni încheiate l-au urmărit copoi pe general, pînă cînd acesta a observat că se află sub observație. Sărmanii de ei și-au primit porția de săpuneală chiar de la comandamentul jandarmeriei locale!

În acest răstimp Kletocinikov a dus-o destul de liniștit: transcria denunțurile lui Rebikov și le depunea împreună cu manifestele (luate direct din tipografia clandestină) la locurile de adunare secrete ale spionilor. Acesta îi era tot serviciul. Dar s-a lămurit repede că un astfel de vulpoi ca șeful agenturii politice nu poate fi dus de nas chiar așa de ușor.

...În ziua aceea memorabilă Kletocinikov, după ce a făcut o plimbare pe bulevardul Nevski, a intrat pe furiș în gangul unei clădiri cu două etaje situată în capătul străzii Fontanka și a urcat treptele pînă sus.

Aici scara se termina printr-o ușă. După ce a sunat la intrare, i-a arătat omului ieșit în prag un permis cu mențiunea „chemare urgentă” și a fost lăsat îndată să intre la șef.

Kirilov și-a primit subalternul fără prea multă bucurie sau entuziasm, a frunzărit numărul proaspăt al ziarului ilegal (Kletocinikov a pus la dispoziția Secției a treia aproape toată colecția ziarului) și cu o mină distrată a parcurs ultimul raport al agentului.

— Semnalările dumitale, se răsti el brusc la copoiul fistîcit, care se făcuse mic de spaimă, nu conțin nimic important. Nu au nimic scilpitor! Dumneata, Kletocinikov, nu ai stofă de agent!

Cu un zîmbet stingherit, copoiul lipsit de har se porni deodată să se justifice și să argumenteze.

— Să vedeți, înălțimea voastră, mie îmi vine foarte greu să lucrez ca filor! Sunt cam bolnav, sufăr de plămîni, îmi obosesc picioarele... Și mai sunt și miop... Ce să fac?... Sunt disperat că nu mi-am putut justifica recomandarea...

Șeful agenturii nu prea găsea ce să-i răspundă.

Kirilov personal îl angajase pe Kletocinikov, fără să dea atenție sau să facă vreo observație asupra slabelor aptitudini profesionale ale acestuia. Copoi miop – era clar de la bun

început că-i de rîsul curcilor! Dar ce te faci cu mătușica? S-a agățat atunci ca scaiul, primește-l și primește-l. Iar acum, poftim de înghite hapul!

— Afară de asta, eu, înălțimea voastră, Kletocinikov păru că surprinde frămîntările șefului sau și căută să insiste, vă rog să nu înțelegeți... eu sunt de felul meu un om deschis. Iar jocul acesta de dublu îmi repugnă – aici vocea începu chiar să-i tremure sub povara excesului de sinceritate. Nu pot asculta fără repulsie bîguielile revoluționare ale acestor nihiliști. Și atunci cum aş putea eu să le mai inspir încredere?

„Poate că într-adevăr a sosit timpul să mai fac o presiune asupra înălțimii sale, își spuse el în gînd. Văd că hodorogul ăsta înrăit răsfoiește nu știu de ce cu o mutră atît de gravă teancul cu denunțurile lui Rebikov... De concediat acum, cred că nu mă concediază – îl atrage moștenirea mătușicăi... Iar Ivan Petrovici îmi repetase întruna: trebuie să ocupi un loc important în poliție sau să riști să fii izgonit de acolo – mai ales că, după cît se pare, noi am cam scos la iveală pînă la capăt tot ce se ascunde prin catacombele doamnei Kutuzova și am descoperit casa conspirativă în care își dau întîlnire sticleții cu șeful lor. Poate că are dreptate Ivan Petrovici, e timpul să-l mai presez pe Kirilov”.

— Mie, dacă s-ar putea să-mi dați ceva mai potrivit, scîncește jalnic copoiul aflat la strîmtoare, în timp ce ochii lui, ochi de vînător care-și pîndește prada, cată smeriți în jos, spre parchet, undeva la vreun birou...

„Numai de nu l-aș speria pe bivoul acesta încrezut! Uite-l, gata, acum va intra în capcană... Acum. Se pare că a și remarcat scrisul meu îngrijit și frumos... Pe asta a mizat cel mai mult Ivan Petrovici. Haide. Încă puțin!”

— Din întîmplare, pe domnul acesta nu l-ai cunoscut cumva? răsună ca o detunătură glasul lui Kirilov.

Din fotografia strânsă între degetele sale moi și păroase priveau spre Kletocinikov ochii inteligenți ai lui Ivan Petrovici, alias Portarul, locatarul camerei treizeci și șase de la hotelul „Moscova”, locotenentul în rezervă Konstantin Polivanov.

— Cum? Nu l-ai întâlnit niciodată?

SĂ FIE OARE SFÎRȘITUL?

— Nu știu. Nu-mi amintesc nici din album de o asemenea figură.

— Păcat că nu-l cunoști! Ai fi fost decorat imediat... Șeful chicoti. Ține-l minte pentru totdeauna. Fotografia se apropie tot mai mult de ochii lui Kletocinikov. Chiar deunăzi am procurat această fotocopie pentru album. Dacă-l întâlnești, străduiește-te să-l reții prin orice mijloace! Îl cheamă Alexandr Mihailov și i se mai zice „Cenzorul Caton”, „Piotr Ivanovici”, „Ivan Petrovici” și așa mai departe... Căpetenia lumii ilegale, fondatorul grupării „Zemlia i volia”, inamicul nostru cel mai primejdios. În momentul de față mai rău ca el nu-i nimeni printre revoluționari: e deștept, diavolul, uimitor de energic, foarte prevăzător!

„De ce-mi spune, adică, toate astea? Încotro bate, vulpoiul? Ce vrea să afle?”

Lui Kletocinikov i se pare că s-a încurcat undeva și s-a dat de gol, iar acum, dintr-o clipă în alta, șeful agenturii îi va da lovitura de grație. Desigur că a aflat totul, discuția despre Mihailov a fost doar un fel de joacă abilă a motanului polițist cu șoarecele prins în gheare. Să fie oare sfârșitul? L-au dibuit.

Da, firește, acesta-i sfârșitul. Dacă nu, atunci de ce, pentru care motiv a adus șeful vorba despre Mihailov?

Fața pătrată, cu trăsăturile mari, butucănoase a superiorului radia însă de mulțumire. Șeful vedea limpede cât de umilit și năucit a rămas copoiul acesta „intelectual”. Acum din conștientul ăsta poți face ce vrei, îl poți întoarce și suci după pofa inimii, fără să crîcnească. Și tocmai într-o asemenea stare dorea să-și aducă agentul înălțimea sa Grigori Grigorievici. Nici el singur nu se așteptase la un succes atît de rapid. Ba se vede treaba că sărise nițeluș peste cal, fiindcă sărmanul om și-a pierdut complet cumpătul. Șeful i-a amintit pe un ton „amical” agentului despre evenimentele petrecute în ultimii ani. În Ucraina, în județul Cighirinsk, conducătorii „asociației criminale secrete”, denumită Comitetul Executiv al partidului socialist-revoluționar, au pregătit și erau cît pe aci să ridice la răscoală zece mii de țărani; la Odesa, un alt cerc de ilegaliști a pus la cale o ticăloșie și mai înfiorătoare – să arunce în aer pe majestatea-sa împăratul chiar pe propriul său iaht. În sud, au răsunit adeseori împușcături și au căzut loviți de gloanțe agenți, jandarmi, procurori. În nord, chiar în Petersburg situația părea deocamdată mai liniștită. Ce-i drept, cu vreo doi ani în urmă pe bulevardul Nevski demonstrația membrilor grupării „Zemlia i volia” a arborat steagul roșu, iar peste cîtva timp numita Vera Zasulici a tras în șeful poliției, Trepov, chiar la el în anticameră. Abia însă în vara trecută a anului 1878, cînd un criminal necunoscut l-a înjunghiat cu pumnalul pe excelența sa generalul Mezențev, comandantul jandarmeriei, pentru Secția a treia a devenit evident că incriminatul Comitet Executiv își strămută acțiunile sale principale din Sud către capitală, ceea ce înseamnă că de acum înainte aici se va da bătălia hotărîtoare pentru tron și patrie, împotriva dușmanului intern.

— Îți dai seama ce-nseamnă asta?

Degetul păros al șefului se îndreaptă amenințător asupra lui Kletocinikov.

— Îmi dau seama perfect... înălțimea voastră.

Șefului i-a plăcut privirea vinovată și tonul spășit al copoiului. Dar discuția trebuia dusă pînă la capăt.

— Tocmai de aceea s-a și primit ordin să sporim considerabil efectivul agenților din capitală și dumneata, domnule Kletocinikov, ai fost angajat la noi. Adică, dacă îți dai seama cu-adevărat pentru ce misiune importantă ai fost cooptat, atunci vei trage singur concluzia: putem noi oare să te ținem mai departe într-o asemenea situație plină de pericole – pe dumneata, un om lipsit de aptitudini – în postul de filor la Sankt-Petersburg?

„Iată despre ce era vorba!”

— Nu. Nu putem. Nu mă ruga... Nu-i pe măsura dumitale treaba aceasta, să-l cauți în capitală pe „Cenzorul Caton” – Mihailov, sau pe Nikolai Morozov – „Poetul”. Și șeful a ascuns fotografia Portarului în sertarul mesei

„Asta-i tot... Da, așa cred. Păcat. Foarte!”

— Du-te, du-te acasă, drăguțule. La rîndul meu, îți promit să mai reflectez asupra dumitale. E bine?

Peste cinci minute, cînd Kletocinikov părăsea reședința secretă a șefului, cu privirea-i încercată a observat cum pe urmele sale a pornit îndată un agent al contrafilajului.

Să fie suspectat, cumva?

Sau dimpotrivă? Poate că nu-i încă totul pierdut? Poate că totuși generalul Kirilov va mai avea nevoie de el?

TRECUTUL CEREI DEZLEGARE

Omul s-a trezit din somn la șase dimineața. Deasupra patului său era prinsă în pioaneze o foaie de hîrtie. Pe foaie, maxima lui preferată: „Nu-ți uita îndatoririle”. Și el nu le uita niciodată. Nu și-a permis să trîndăvească în pat nicio secundă. Sări din așternut, se îmbracă, alergă în stradă și plecă acolo unde îl chemau treburi urgente. Avea de îndeplinit multe obligații, pînă peste cap, de nu-i mai ajungea o zi și o noapte întregă.

...De la șase și jumătate pînă la nouă a trecut pe la șapte adrese ale „susținătorilor” și a strîns donațiile pentru partid. („Susținătorii” aveau încredere în el și-i dădeau sume mai mari și mai des decît altcuiva.)

...De la nouă pînă la douăsprezece împărțea pe organizații subvențiile adunate. O mare parte din fonduri și publicații primite de peste hotare erau expediate prin oameni de nădejde spre localitățile rurale ale grupării, iar restul de bani rămîneau pentru nevoile muncii în capitală.

La douăsprezece și treizeci de minute s-a întîlnit într-o casă conspirativă cu Oratorul – Gheorghe Plehanov, conducătorul resortului muncitoresc al partidului. I-a transmis banii pentru tipărirea manifestelor. Oratorul a

obiectat mult timp contra nejustei – după părerea lui – repartizării a finanțelor partidului. După cum se-ntîmpla adeseori, au început discuția de la acest detaliu strict practic și pe nesimțite au trecut la subiectul cel mai important pentru amîndoi: cum să acționeze mai departe organizația lor? Care trebuie să fie calea spre revoluție a grupării „Zemlia i volia”?

— Toți oamenii, toate forțele se află la sate, trimise pentru agitație în rîndul țărănimii, se înfierbînta Plehanov. Acolo mi se duc de altfel și trei sferturi din bani. Și care-i rezultatul? Partidul se izbește de mulțimea înapoiată și speriată a țăranilor și se zbate ca peștele pe uscat!

— Și totuși este neapărat nevoie să lucrăm în mijlocul maselor. Fără ele e gol, deznădejde, nu poți face nimic fără popor...

— Dar mai întîi trebuie să găsești pîrghia, care să urnească și să împingă la răscoală aceste mase ale poporului. Noi nu știu de ce vrem neapărat să acționăm de-a dreptul la țară, să-i agităm pe țărani!... În oraș n-au mai rămas decît foarte puțini dintre ai noștri, dar privește rezultatul! Zeci de cercuri sunt create aproape în toate uzinele din Petersburg...

— Și ce propui? Totuși, nu-nțeleg...

— Să fie chemați înapoi agitatorii de la sate! Aici! Să fie împrăștiați cu toții prin uzine, fabrici, ateliere...

— Ei, să presupunem că centrul va aproba propunerea ta: vom renunța la munca în mediul sătesc, vom arunca totul spre muncitori și – în cel mai fericit caz – vom reuși să atragem de partea noastră muncitorimea. Ce va fi mai departe?

— Mai departe?

— În Rusia avem prea puțini muncitori, asta o știi – cîte doi la mia de țărani... Forțele lor nu sunt suficiente pentru obținerea victoriei. Asta înseamnă că în scurt timp vom trimite din nou oamenii la sate, ca să refacem legăturile și

locurile conspirative. Merită oare în cazul acesta să lăsăm totul baltă, pentru a ne reîntoarce de unde am plecat? Iată motivul pentru care mie și celorlalți tovarăși, care te-au ascultat înainte, propunerea ta mi se pare nepractică.

— Și totuși, mai gândiți-vă la vorbele mele! Țărănimea noastră e ca un butoi de pulbere așezat sub temeliiile statului. Dar pulberea are întotdeauna nevoie de o scînteie pentru a exploda. Te rog să mă crezi că pentru revoluția rusă această scînteie o prezintă muncitorul. Spun asta, pentru că știu, muncesc printre ei. Mai devreme sau mai târziu veți înțelege acest lucru!

— Exagerezi, George...

Cu înflăcăratul și încăpățînatul acesta de Plehanov era tot mai dificil să discuți, tot mai greu să cazi de acord asupra sarcinilor organizației...

La ora trei omul nostru l-a vizitat pe Alexandr Kviatkovski, care conducea grupul de combatanți, sau „dezorganizatori”, cum erau numiți în partid. „Dezorganizatorii” îi nimiceau pe spioni, pregăteau atentate asupra celor mai aprigi și mai periculoși jandarmi, mai îndeplineau și alte misiuni de luptă deosebit de complicate și riscante. Acum, puneau la cale evadarea unui tovarăș din pușcărie.

— Trăpașu-i pregătit? l-a întrebat Mihailov pe Kviatkovski.

— Totul e gata. Sarcinile sunt împărțite. Vardiștii din jurul închisorii au fost răspîndiți în alte părți. Îi vom îndepărta pe toți birjarii din stațiile învecinate; oamenii își cunosc deja locul fiecare...

— Ce semnal s-a stabilit pentru declanșarea acțiunii?

— Semnalul pentru grupă – va începe să cînte o vioara dintr-o casă alăturată. După aceea Sașka va da drumul unui

balon galben spre cer și atunci în închisoare va începe evadarea.

— Unde îl veți ascunde, dacă totul se va termina cu bine?

— Vom pleca de la închisoare spre Nevski, direct la restaurantul Dominik. Petrecem acolo pînă la căderea nopții, pînă cînd se vor termina toate raziile prin locuințe. La Dominik nu-i va trece nimănui prin cap să ne caute. Dar pentru aceasta avem nevoie de bani. Chiar astăzi, și cît mai mulțișori.

— Poftim. Operațiunea e bine concepută. Dar pe mine mă iei, măcar ca observator în apropierea închisorii? Glasul lui Mihailov deveni dintr-o dată rugător. Nu se putea obișnui deloc cu gîndul că tovarășii îl menajează și nu le place să-l antreneze în acțiunile mai periculoase.

— Bine, se învoi neașteptat de ușor Kviatkovski, chiar mai avem nevoie de un om. Vei sta aici, în fața fundăturii – îi arătă el locul pe plan – și o vei acoperi în așa fel, ca să nu fim stingheriți de nimeni la încrucișarea străzilor...

Era o zi obișnuită din viața unui ilegalist, o zi în care fiecare minut putea deveni ultimul minut al libertății sale. De-a lungul străzilor, Mihailov era pîndit de copoi, prin case îl așteptau capcanele jandarmilor; provocatorii scriau denunțuri împotriva lui, ajutîndu-l pe Kirilov, care-l urmărea demult pe Portar, să-l înhațe pe inamicul acesta invulnerabil. Numai uimitoarea lui precauțiune, devenită aproape un reflex automat, cunoașterea perfectă a orașului, a tuturor străzilor și gangurilor, pricepera de a-i recunoaște dintr-o privire pe copoi din puhoiul de oameni și de a-și pierde urma pe neașteptate; numai perspicacitatea neobosită a lui Alexandr de a observa semnalele convenționale din ferestre, care-l preveneau asupra curselor întinse de dușman, și de a sesiza îndată orice indiciu al primejdiei, oricît de mărunț, numai asta îl mai ferea de cădere și-i permitea să exercite

conducerea atît de complexă a mișcării revoluționare din Rusia în acei ani.

...La cinci seara a fost văzut la cercul universitar. Acolo i-a ales pe tinerii care corespundeau să fie pregătiți pentru intrarea în partid, și le-a fixat în gînd îndrumătorii. La orele șase a trecut și pe la dascălii respectivi și le-a vorbit despre viitorii învățăcei. În plus i-a mai rămas să scrie, să codifice și să expedieze în sud și peste graniță cîteva scrisori. Dar pentru aceasta nu mai avea timp de ajuns.

A sosit ora rezervată pentru Kletocinikov.

S-a întîlnit la punctul conspirativ cel mai sigur. Conform obișnuinței, Alexandr Mihailov măsura încăperea dintr-un colț în celălalt și totodată îl cerceta discret pe micuțul și tăcutul interlocutor din fața lui.

Oare ce-l atrăgea anume la omulețul acesta neîndemînatăc și miop? Desigur că în primul rînd maturitatea vîrstei: Kletocinikov împlinise deja treizeci și unu de ani. Pentru un ilegalist era neobișnuit de mult (Mihailov însuși avea numai douăzeci și trei și doar era considerat un veteran al organizației, unul dintre întemeietorii ei). Pînă la treizeci și unu de ani Kletocinikov a trăit în afara supravegherii polițienești, nu era trecut în registrele de evidență ale poliției, nu figura pe listele elementelor „răuvoitoare”. Va ști oare acum omul acesta rar întîlnit să-și îndeplinească sarcina de dragul căreia, propriu-zis, a și fost concepută întreaga combinație cu infiltrarea lui în Secția a treia?

Alexandr Mihailov, în trecut Cenzorul Caton, în prezent Portarul organizației – adică apărătorul purității și ordinii în sînul ei – nu-și prea închipuia cum va decurge discuția cu Kletocinikov în problema procurării de informații cu privire la măsurile polițienești. Conducătorul organizației trebuia să-i trezească interesul acestuia pentru misiunea preconizată, să-

l determine să-și dea seama de importanța ei covârșitoare pentru cauza comună.

— Acum șase luni, începu el pe departe, tovarășii mei l-au executat pe principalul călău, anume Mezențev, comandantul-șef al jandarmeriei. Acesta confirmase de curînd sentința de condamnare la moarte a unui prieten de-al nostru și de aceea a fost înjunghiat chiar a doua zi după moartea victimei sale — îndată ce-am aflat despre asasinarea tovarășului. Am luat și eu parte la această acțiune. Am fost căutați. Partidul însă era liniștit. Măsurile de conspirare păreau sigure, aveam tovarăși credincioși, pînă și autorul acțiunii de pedepsire reușise să se refugieze într-o casă conspirativă din centrul orașului, iar după aceea a fost trecut peste graniță. Eram atît de liniștiți, încît mulți au plecat pe la treburile lor: pe mine, de pildă, m-au trimis pe Don, unde se pregătea o operațiune de amploare. Deodată mă trezesc cu o telegramă la Rostov: Centrul partidului fusese depistat, iar cei mai buni oameni au fost arestați...

Portarul își trase sufletul, turnă apă în pahar și sorbi febril cîteva înghițituri. Pentru prima oară își vedea Kletocinikov prietenul cuprins de o asemenea tulburare.

— Acum, cînd dumneata ai părăsit într-un mod atît de plauzibil slujba de filor, urmă Mihailov, noua și principală dumitale misiune va fi legată de această cădere, de neînțeles pentru noi. În primul rînd, ne interesează soarta a doi arestați — Generăleasa și cu Saburov. Generăleasa, pe numele ei adevărat Olga Natanson, e o femeie minionă cu ochii negri, în prezent se afla pe moarte în fortăreață. Moare la douăzeci și șase de ani... și era unul dintre întemeietorii partidului nostru, unul dintre conducătorii săi și cel mai iubit prieten, ființa cea mai îndrăgită în organizația „Zemlia i volia”. Iar în celula alăturată trage să moară Saburov, un alt tovarăș deștept, luminat, cinstit, fondatorul tipografiei partidului și al biroului

de pașapoarte și acte personale – creator al celor mai bune locuri conspirative. Și acum încă, în fața morții, pe oamenii aceștia îi chinuie doar un singur gând: cine anume a denunțat poliției Centrul partidului? Cine amenință și astăzi existența lui? Și tocmai aceasta urmează s-o afli dumneata – în numele cauzei noastre, în amintirea prietenilor.

Mihailov coborî glasul.

— Și eu însumi eram gata să cad atunci în capcană, imediat după sosirea din Rostov, și-mi amintesc că totul mi se părea foarte suspect, era evident că sunt așteptat. Dar cine mă trădase? În organizație sunt doar toți de-ai noștri, fuseseră cu toții verificați în procesul muncii, și nu în decursul unui singur an. Nu pot să-mi închipui! Ți-e clară misiunea dumitale, Nikolai Vasilievici?

— Desigur, răspunse încet Kletocinikov, probabil că va fi nevoie să ne uităm prin arhive...

VIESPARUL DE SPIONI AL RUSIEI

Aproape de vărsarea Fontankăi în Neva, între Grădina de vară și castelul Mihailovski a fost construit un pod curbat de piatră. La capetele podului s-au ridicat patru turnuri, legate între ele prin lanțuri de fier, de unde i-a rămas și denumirea – Podul cu lanțuri.

Dacă treci podul pe malul stîng al Fontankăi, vei vedea pe partea dreaptă o vilă nu tocmai arătoasă, vopsită în roșu deschis. După aspectul său exterior, fără colonadele nelipsite care împodobesc fațadele mai tuturor edificiilor din Petersburg, fără capete de leu pe cornișe, fără armuri pe fronton, această clădire seamănă mai curînd cu o casă de raport, o locuință cît se poate de simplă, liniștită și discretă.

Înfățișarea ei nu-ți sugerează astăzi nimic lugubru sau amenințător. Oamenii au uitat de mult că anume aici pecetluiseră odinioară după bunul său plac destinele a milioane de locuitori ai Rusiei monstruoasa oficină de spionaj – Secția a treia de pe lîngă Cancelaria personală a majestații-sale împăratul.

Dacă deschizi ușa masivă sculptată în lemn a Secției a treia – oare pentru cîți oameni a constituit ușa aceasta intrarea în închisori, la ocnă sau la spînzurătoare – poți vedea

și acum scara largă din marmură albă împodobită cu cariatide, strălucitoare și diafană, de parcă ar vrea să-și ia zborul spre cer. Scara este întreruptă la mijloc de o platformă prelungă, unde se afla pe vremuri în permanență câte un funcționar de serviciu, care controla actele vizitatorilor. În cadrul secției, pentru postul acesta era de obicei destinat câte un domnișor spilcuit, cu obrazul neted și inexpresiv al unui idol încrezut care-și îndeplinește cu sîrg datoria. Celor de-ai casei funcționarul de serviciu nu le cerea legitimația – la Secția a treia toți se cunoșteau între ei. Fiecare era verificat și studiat de către superiorii săi pînă în cele mai mici amănunte. Trădarea nu putea niciodată pătrunde aici, în bastionul imperiului, în statul-major al poliției politice secrete. Iar veteranii serviciului de investigații politice nici nu s-ar fi gîndit măcar la posibilitatea unei asemenea trădări.

...E seară. În sala mare a Secției a treia condeiele scîrțîie – cinci secretari dau zor să încheie transcrierea rapoartelor. Pe birourile și mesele lor stau înșirate teancuri de hîrtii. Capetele funcționarilor aproape că nu se văd în dosul stivelor de dosare. Cel mai stăruitor și mai zelos dintre ei termină primul treaba. E un confrate proaspăt angajat.

Novicele e ahtiat după lucrări. Pînă și bătrînii care, cum s-ar spune, și-au tocit coatele în Secția a treia se minunează și ei de sîrguința neobosită a noului ajutor de secretar.

Entuziasmul pentru muncă este un lucru neobișnuit, de-a dreptul straniu între zidurile acestei instituții austere și nu poate să nu stîrnească un interes deosebit printre colegi. „Și-a găsit Kirilov un catîr pe cînste, clevețeau cu răutate ceilalți. Se spetește, prostul, de dragul șefilor! Crede oare cumva că au să-l premieze? Vezi să nu...”

Încolo toată lumea se purta destul de bine cu noul slujbaş. Oricînd puteau să împrumute de la el ceva bani pentru

chefuri, și ce-i mai important, omul s-a dovedit a fi foarte săritor, când era vorba despre relațiile de serviciu.

Uite și acum, de pildă, își cuprinde cu privirea atentă tovarășii de muncă și îndată unul din ei se pornește pe căscat, de parcă nu mai e în stare să continue scrisul.

— Ai terminat?

— Naiba să le ia pe toate – nu! Poți oare termina vreodată toate treburile astea? Tare-aș mai trage un fum de țigară, dar aici trebuie să te grăbești, să-i dai bătaie mereu...

— Du-te, las că fac eu restul.

— Îți place așa de mult să muncești? funcționarul nu-și poate reține un zîmbet satisfăcut. Cu atît mai bine pentru mine și mai rău pentru dumneata...

Bate orologiul. Toți se împrăstie care încotro, lăsîndu-l pe fanaticul conțopist singur. Cîte unul se miră în sinea lui: cum de nu-i e milă omului să-și ruineze sănătatea pentru o carieră atît de îndoielnică? Dar nimeni nu vorbește despre asta cu glas tare. Să ai în instituție un asemenea carierist sîrguincios e cît se poate de comod și convenabil.

În vila acum pustie nu au mai rămas decît doi oameni – funcționarul de serviciu de pe palierul scării și novicele din cancelarie. După ce mai lucrează un timp, acesta se ridică de pe scaun și începe să se plimbe prin sală, de-a lungul birourilor și a meselor părăsite de colegii săi. Dacă în acest moment va intra funcționarul de serviciu, va vedea cum ajutorul de secretar, ostenit de atîta trudă, străbate încăperea pustie și, rezemîndu-se uneori absent de mesele și birourile celorlalți, răsfoiește în neștire hîrtille rămase pe ele. La răstimpuri își mișcă buzele, se gîndește parcă la altceva, cu totul străin de aceste preocupări.

De pe pereți îl privesc portretele demnitarilor care au creat și au patronat pe rînd Secția a treia – creierul poliției statale. În locul cel mai de seamă, deasupra biroului la care

tronează șeful cancelariei, atîrnă chipul lui Alexandr Hristodorovici Benkendorf, general-adjunct de pe vremea lui Nicolae I. Contele Benkendorf parcă îl urmărește de sub sprîncene pe noul ajutor de secretar. Funcționarul își ațîntește involuntar privirile în ochii șireți și pătrunzători ai contelui, redați cît se poate de reușit în imagine de pictorul anonim, și deodată își reamintește scena, descrisă undeva într-o revistă a emigrației.

...Iulie 1826. Nicolae I, urcat de curînd pe tron, îl cheamă la el pe Benkendorf și-i spune pe un ton autoritar:

„Te numesc, Alexandr Hristoforovici, în postul de șef suprem al Secției a treia a Cancelariei mele”. Benkendorf s-a fistîcit în primul moment, nu a înțeles despre ce anume îi vorbește împăratul. După cît știa el, cancelaria majestății sale nu avea decît două secții: prima – comisia pentru primirea cererilor adresate pe numele augustei persoane, și a doua – comisia pentru întocmirea și promulgarea legilor. Dar a treia? „Ce anume atribuțiuni binevoiește să aibă în vedere majestatea voastră pentru Secția a treia? a întrebat generalul, riscînd să stîrnească mînia țarului Nicolae, care de obicei nu suferea întrebările. Se vede însă că de data aceasta țarul întrevăzuse o astfel de întrebare al cărei răspuns fusese pregătit din timp, cu intenția vădită să rămînă în istorie. „Uite, îți dau batista mea – își întinse brațul atotputernic către general – cu cît vei șterge cu ea mai multe lacrimi ale orfanilor și văduvelor, cu atît vei realiza mai deplin scopul ce mi l-am propus!”

Așa se zice că ar fi fost creată de către Nicolae I poliția secretă a imperiului și în felul acesta au început de atunci tunicile albastre să șteargă lacrimile vărsate de văduve și de orfani.

Vizavi de Benkendorf, este agățat tabloul ce reprezintă bustul succesorului său, alt favorit al lui Nicolae, luminăția sa

prințul Alexei Orlov. Mutîndu-și privirea spre acest portret, funcționarul zîmbi în gînd: cît de mult s-a mai străduit prințul Orlov să semene aidoma cu împăratul! Tot așa și-a cănit și el părul, mustața la fel, și-a lăsat să-i crească perciunii, ba a căutat chiar să dea și feței sale aceeași expresie lipsită de viață. Cel mai iubit favorit al lui Nicolae I! Se zice că atunci cînd era bine dispus, împăratul îi spunea prințului Orlov „frate Alexei”. Iată de cîtă dragoste și încredere se bucura șeful numărul doi al jandarmilor din partea suveranului. Mult sînge și lacrimi de ale supușilor au vărsat acești doi generali ca să îndreptățească dragostea și încrederea lui. Și totuși nu Benkendorf și Orlov – acești doi diplomați și politicieni de la curte – au fost sortiți să insufle adevărata viață și energie acestei mașini înfiorătoare, cu ajutorul căreia Nicolae I a stăpînit în mod autocrat Rusia.

Toată munca „brută”, migăloasă și grea de organizare a dus-o pe umeri în locul șefilor săi supuși altcineva, omul al cărui portret atîrna acum în locul cel mai de seamă – în cabinetul lui Kirilov. Omul care fusese idolul venerat de întreaga jandarmerie, care deși nu purtase pe umeri epoleții de general-adjutant, era de fapt acela care-i formase pe veteranii serviciului de contrainformații și crease nemijlocit în imperiu sistemul de poliție secretă...

Funcționarul își amintește de chipul acestuia: o față scofilcită, umbrită de o mustață lungă, castanie, cu riduri pe obraji și cu privirea obosită. Șeful de stat-major al corpului jandarmeriei și conducătorul Secției a treia, generalul-locotenent Leonti Vasilievici Dubbelt...

Stranie figură și oarecum tragică fusese pe vremuri acest general. „Multe pasiuni cred că a răscolit pieptul acesta mai înainte ca uniforma albastră să învingă, sau mai bine-zis să acopere tot ceea ce se afla sub ea, scria despre el Herzen, care-l considera pe Dubbelt – funcționarul știa pe de rost

cuvintele lui Iskander – mai deștept decît toată Secția a treia sau chiar decît toate trei secțiile luate laolaltă. Dar în încheștarea aceasta nevăzută vanitatea și cupiditatea au biruit în cele din urmă. Dubbelt și-a pus mintea, și calitățile sale neobișnuite în slujba poliției secrete, și-a vîndut sufletul diavolului, și numai la răstimpuri izbucnirile isterice ale generalului trezeau oarecare spaimă și neliniște în rîndurile apropiaților săi. Contemporanii lui Dubbelt nu-l puteau suferi, îl disprețuiau și se temeau de el. Și cum se mai temeau toți – pînă și aristocrații cei mai puternici! Într-adevăr, sub domnia lui Nicolae I, în fața Secției a treia tremura toată lumea, poate cu excepția cîtorva liber-cugetători dintre cei mai îndrîjiți. Secția a treia era atotputernică în stat. Sub supravegherea neadormită a poliției secrete nu se aflau numai renegații și conspiratorii suspecti – nu, ci toți funcționarii, toți guvernatorii, toți miniștrii, chiar și marii duci, pînă și țarul însuși – toți erau suspectați, nimeni nu putea să facă un pas fără știrea șefului jandarmeriei. Iar cel care cunoștea toate tainele cercurilor de la curte, acela putea face aproape orice pe cuprinsul imperiului.

Funcționarul scoate mapele una după alta și, aplecat deasupra biroului, le răsfoiește cu înfrigurare. Trebuie să găsească acel lucru, de care-i vorbise Portarul.

Își mută privirea de la portretele demnitarilor și se apropie de un dulap, îl deschide. Aici se păstrează cele mai interesante lucrări, sosite de prin toate colțurile Rusiei. Cîte oare s-au mai adunat aici între copertile acestea roșii, cu numere de înregistrare pe fiecare petec de hîrtie? Sute? Mii?

Dacă s-ar introduce cumva inopinat la Secția a treia sistemul percheziționării personalului la ieșirea din serviciu, cerberii vigilenței de la poartă n-ar găsi asupra acestui funcționar nicio bucățică de hîrtie sau vreun document secret.

Novicele nu-și însemna niciodată nimic. Avea o memorie prodigioasă, fenomenală. Putea să-și întipărească în minte zeci de nume, adrese, cifre și nu greșea niciodată.

...Da, trecuse deja o lună și jumătate din ziua aceea de cînd supravegherea la care fusese supus se încheiase cu bine și Kirilov îi anunțase hotărîrea sa definitivă: „Te transfer, Kletocinikov, să lucrezi în cadrul biroului meu. Ai un scris frumos, cu nimic mai prejos de-al grămăticilor țarului!” Funcționarul și-a întipărit pe figură o expresie de supunere resemnată, dar în sinea lui jubila. Ba bine că nu! Dacă mai pui la socoteală că va primi cu zece ruble mai mult – merită să te arăți vrednic de o astfel de încredere din partea conducerii! Și a trebuit, firește, să dovedească cu tot dinadinsul cît de stăruitor muncește în noul sau post, cum caută din răspuțeri să răscumpere debutul acela atît de nereușit în rolul de copoi. Și se pare că strădania lui n-a rămas neobservată.

În tot răstimpul acesta nu a avut nicio seară liberă; nu se ducea la teatru, la cunoscuți – privit de la distanță, omul făcea impresia că s-a dedicat cu trup și suflet muncii sale în Secția a treia. Numai în zilele de duminică își permitea să schimbe întrucîtva programul său de viață obișnuit – într-o zi ca asta putea și el să se distreze puțin. Măcar un pic!

Atunci își punea costumul cel negru, de gală, încălța pantofii moderni cu vîrful ascuțit, își împodobeia capul cu o elegantă gambetă franțuzească și își înfășură în jurul gîtului un fular înflorat. În mîna stîngă ținea o servietă verde din piele de crocodil, iar cu dreapta strîngea între degete capul de leu lucrat în argint al bastonului de bambus subțire. Puteai vedea cît de colo că prin Petersburg pășește acum un funcționar serios, al unei instituții la fel de serioase.

Iată și ținta plimbărilor sale – o căsuță verzuie, situată pe insula Vasilevski. Aici stătea cu chirie într-o locuință de două încăperi „logodnica” lui, Natașa Olovennikova. Fără îndoială

că și logodnica unui asemenea bărbat cu perspective trebuia să dispună de ceva avere. Portarul, un soldat în retragere, încă de pe vremea țarului Nicolae, îl saluta pe vizitator cu multă curtoazie. Nu de alta, dar îi ajunsese la ureche zvonul că pe logodnicul Nataliei... vecinii l-au văzut cu ochii lor cum se ducea acolo... în clădirea aceea de lângă Podul cu lanțuri.

Și totuși, nu cumva e pus sub urmărire? S-ar părea că este... Uite, domnul de colo, cu paltonul de postav galben-murdar, altfel spus „de culoarea mazărei”, de sub care atârna peste ținuturile scurte și subțiri o pereche de pantaloni cu manșetele zdrențuite – oare nu seamănă individul acela cu renumitul agent al Secției a treia cunoscut sub porecla disprețuitoare de „Scîrnăvie”?

Kletocinikov îl zărește chiar la intrarea în clădire și suride sfidător. Halal sticlete, șmecher, nu glumă! Întors cu spatele, trepădușul se uită într-o oglinjoară, prefăcându-se, că-și scoate din ochi un fir de praf.

Cunoaștem, stimabile, aceste tertipuri!

Ce mai, privește, holbează ochii, „Scîrnăvie”. Legile severe ale Secției a treia nu interzic nimănui să aibă o logodnică. Interesant, totuși, de ce s-a apucat copoiul să-l urmărească? Să fi primit o dispoziție nouă din partea lui Kirilov? Sau „Scîrnăvie” singur, invidios de ultimele succese ale lui Kletocinikov și de aprecierile șefului, nădăjduiește să-l surprindă cumva asupra unui fapt nepermis? Ori... Nu, e absurd, mai curînd este vorba de o verificare periodică obișnuită. Secția a treia e mereu suspicioasă.

Intră în clădire cu pasul sigur și sună. Ușa o deschide Natașa – o mîndrețe de față cu fruntea înaltă și ochii căprui. Îți face plăcere s-o privești, s-o admiri. Se pare că „logodnicul” s-a îndrăgostit de-a binelea de dînsa.

După cîteva minute, individul cu paltonul de culoarea mazărei se apropie și el de intrare rotindu-și privirile în jur.

Conducerea corpului independent al jandarmeriei le-a confecționat tuturor agenților de la filaj, în contul statului, acest „echipament special” – paltoane cu desăvîrșire identice și de o nuanță ușor de reținut, a căror tristă amintire mai dăinuiește și azi în tot Petersburgul. De aceea, pentru o acțiune mai dificilă, nimeni dintre agenți nu se îmbracă în paltonul de „păstaie”. Oricum, dar nici „Scîrnăvie”, adică Egor Keniasov, n-o să-și uzeze propriul lui palton din stofă fină pentru un fleac de supraveghere! Primește prea puțini bani pentru o treabă ca asta!

— Cine mai vine în apartamentul doisprezece? În afară de domnul Kletocinikov? se adresează el cu asprime bătrînului portar.

— Dar dumneata cine ești?... întrebă acesta, ridicîndu-și fruntea.

„Scîrnăvie” îl privește cumplit și cu înțeles:

— Nu ești de ieri-alaltăieri la mătură. Trebuie să pricepi...

Portarul, la rîndul său, îl măsoară din ochi și pare mulțumit de rezultat.

— Așa-a, va să zică, cine vine în apartamentul doisprezece, în afară de domnul Kletocinikov? Bătrînul era bucuros să schimbe o vorbă cu cineva, să mai bîrfească nițel, mai ales dacă în felul acesta aducea și un serviciu marelui stat rusec.

— Aproape nimeni. Duminica se mai abate verișorul în vizită, și atît. În afara logodnicului și a vărului nu primește pe altcineva. Toată ziua stă în casă, ca o călugăriță, nici la teatru măcar nu se duce. De bună seamă, logodnicul e un bărbat destul de bine, cu toate că nu-i prea arătos, de ce să-l sperie cu tot soiul de cunoștințe, cu cine știe ce derbedei. E domnișoară doar, își păzește și ea cinstea... asta-i lucru bun...

Keniasov ar vrea să plece cît mai repede acasă. Ca să aibă sufletul împăcat, ar fi trebuit desigur să aștepte pînă pleacă

măcar verișorul, să pornească pe urmele lui. Dar... azi e duminică, zi de sărbătoare. Cît e în stare omul să muncească astfel! La drept vorbind, cum dracu să poți urmări pe cineva tocmai duminică! Și mai ales pe unul dintre ai tăi!

În ziua următoare, după raportul verbal prezentat de „Scîrnăvie”, consilierul de stat Kirilov se încredința, o dată în plus, că noul său funcționar nu are legături suspecte.

AAONIMA SE AFLĂ ÎN MÎINILE
MAJESTAȚII SALE

— **V**iitorul meu cumnat a sosit? Încerca să glumească Kletocinikov, agățându-și paltonul pe umerăș.

Fata a roșit. Dar „verișorul” – Alexandr Mihailov – s-a arătat îndată în antreu să-și întâmpine oaspetele drag.

— Nu ți-s boii acasă cumva? Întrebă el, scuturându-și musafirul de umeri și strîmbînd caraghios din nas.

— Am ajuns să urăsc întreaga omenire... răspunse acesta posac.

— Din ce cauză? se interesă Alexandr rîzînd.

— Ar trebui să fiți în pielea mea. Nu pot, nu mai am putere să fac serviciul în cloaca aceasta cazonă! Cîteodată am impresia că acolo nu lucrează oameni, ci niște maimuțoi în uniformă, lacomi, idioți, maimuțe grosolane care nu știu decît să sorteze pe categorii denunțuri împutite.

Mihailov pufni copilărește. Se vede însă că lui Kletocinikov nu-i ardea de rîs, fiindcă încruntă din sprîncene și se duse în camera Natașei.

Alexandr îl urmă îndată și închise ușa după el.

— Ai ceva noutăți?

Noutățile erau extraordinare.

Acum trei zile Kirilov i-a permis lui Kletocinikov să

lucreze singur, seara, în arhiva Secției a treia. Trebuiau culese de urgență unele date pentru darea de seamă a șefului. Cu totul întâmplător, Kletocinikov a dat acolo chiar peste mapa pe care o căutase pînă atunci fără succes de mai bine de-o lună.

Mapa conținea cîteva plicuri cu scrisori anonime împăturite cu grijă. Scrisorile aparțineau unei persoane cu scriere citeață de birocrat versat, pe hîrtie lucioasă cu chenar aurit. În loc de adresă, plicurile purtau mereu aceeași inscripție: „Personal, Maiestății Sale”.

Judecînd după însemnările de pe margine, anonimele au ajuns la destinatar, care le-a citit cu atenție.

— Au fost puse în cutia poștală din fața porților Palatului de iarnă, se dumiri Mihailov. În cutia țarului.

Necunoscutul denunțator indicase în scrisori nu numai adresa unde se afla sediul organizației „Zemlia i volia”, dar a făcut o descriere amănunțită a tuturor membrilor organizației, care frecventau acest sediu. Erau redată destul de exact și discuțiile ce se purtau acolo între revoluționari.

Poliției îi venise foarte ușor să facă restul...

Cine să fie oare trădătorul anonim al organizației?

Sîmbătă Kletocinikov îl invitase la un pîhărel pe căpitanul de jandarmi Sokolov, supranumit „dulăul lui Kirilov”, omul cel mai crud și mai înfricoșător al Secției a treia.

Dar din gura lui Sokolov, care se amețise de rachiu, nu a reușit să scoată nimic. Probabil că nici poliția secretă nu cunoștea numele „binevoitorului” necunoscut.

Kletocinikov i-a repetat de cîteva ori lui Mihailov conținutul scrisorilor. Mihailov le-a analizat, a confruntat diferite date, semnalări și în cele din urmă și-a putut da seama că trădătorul nu a avut un contact nemijlocit cu organizația, că era cineva din afară...

Un indiciu l-a constituit faptul ca în cuprinsul scrisorilor

era repetat adesea numele de Valentina Malinovskaia, sora mai mică a uneia dintre membrele organizației, o fată de șaisprezece ani. Pe atunci, într-o vreme, au încercat s-o atragă în organizație. Sora fetei, Alexandra, gazda principalei case conspirative a partidului, a și încălcat de dragul mezinei regulile conspirației, aducînd fata la ea în timpul cînd acolo se întruneau membrii grupării. Această încălcare i s-a părut pînă și Portarului destul de neînsemnată.

Și tocmai faptul acesta neînsemnat s-a transformat curînd în tragedie. Se vede treaba că, speriată de îndrăzneala participanților la întruniri, fata a alergat la cineva să i se destăinuiască... Dar la cine?

Poate i-a povestit totul mătușii sale, care era de asemeni pomenită în scrisori? Încerca să deducă Mihailov. Dar bătrîna n-ar fi putut să-i divulge. Mihailov o cunoștea – era o adeptă credincioasă a sectei rascolnicilor și cu atît mai mult nu s-ar fi adresat țarului trimițîndu-i un asemenea denunț. Mai probabil e că bătrînica s-a mai sfătuit cu vreunul dintre prietenii săi, iar acesta s-a gîndit să tragă niscaiva foloase. În denunțuri au fost amintite persoane pe care Mihailov nici nu le cunoștea: probabil că aceștia erau dușmanii trădătorului pe care nemernicul i-a „amestecat în politică” și i-a înlăturat astfel din calea lui cu ajutorul poliției.

Alte vești aduse de Kletocinikov se refereau la soarta lui Vladimir Saburov. Poliția nu a putut stabili cine se ascunde sub acest nume, dar aceasta nu i-a deranjat deloc pe anchetatori. Din ordinul împăratului soarta comandantului era de mult hotărîtă: Kletocinikov a transcris cu mîna lui proiectul de sentință.

— Spînzurătoarea? a întrebat Mihailov.

— Da. Pedepsa cu moartea, fiind bănuît de asasinarea comandantului jandarmeriei. Parcă nu-i același lucru, încheie

cu amărăciune Kletocinikov, spînzurătoarea ori închisoarea pe viață? Spînzurătoarea-i chiar mai bună.

Rostise vorbele acestea cu o tristețe atît de pătrunzătoare, încît Alexandr nu s-a mai putut stăpîni:

— Încetează, Nikolai Vasilievici, începutul revoluției este oricum inevitabil. Trebuie numai să rezistăm și vom vedea acest început!

— Am știut întotdeauna că aveți o inimă de poet! Fericiți cei ce cred, Ivan Petrovici. Iar eu sunt mizantrop din fire și nu am credința că voi trăi pînă atunci... Va veni revoluția, asta o știu, dar cînd? Dacă ați lucra la noi acolo, la Secția a treia, ați înțelege durerea și suferințele mele... Și acum, ajunge cu vorbăria, să ne ocupăm de treburi. Nu de alta, dar să nu se plictisească copoiul care mă așteaptă în stradă.

Mihailov oftă, apoi deschise un caiet gros cu scoarțele de mușama și-și pregăti un creion ascuțit, pentru însemnări.

— Scrieți mai departe: numărul patruzeci și opt – profesorul de fizică de la liceul real, Ivan Petrovici Afanasiev, poreclit „Bastonul”. Semnalmente: fața pătrată, pomeții ieșiți, fruntea îngustă, calcă cu călcîiele puțin în afară. Seamănă cu un urs. Denunța de preferință pe profesori. Acum...

Astfel, de la o întîlnire la alta, se completa catastiful acesta celebru, cunoscut mai tîrziu printre ilegaliști drept „Caietul lui Kletocinikov”. În el era adunată o pleiadă întreagă de agenți – trei sute de oameni – împărțiți pe tipuri, cu caracterizări, clasificări. Se distingeau: agenți interesați, care denunțau pentru bani, sau simple lepădături josnice, care-și vindeau semenii numai din lașitate și teamă de șefi. În sfîrșit, cei mai periculoși erau „vînătorii”. Pentru aceștia din urmă – aventurieri fără credință și lege – revoluționarii erau pur și simplu „un vînat de soi” după care alergau cu patimă, împletită cu riscuri, adulmecînd o pradă bogată. Și totuși pentru ce oare îi vînau ei pe revoluționari? La asta nu s-a

gîndit, după spusele lui Kletocinikov, niciunul dintre agenții Secției a treia, care de altfel aveau o imagine foarte confuză despre „ideile” acestora.

Pentru mai multă siguranță în caietul cu numele agenților depistați figura și Nikolai Kletocinikov. Și Portarul și Kletocinikov își dădeau însă amîndoi seama că, dacă vreodată caietul va ajunge în mîinile lui Kirilov, era puțin probabil ca mențiunea aceasta despre Kletocinikov să-l păcălească pe consilierul de stat. Mihailov și-a notat ca să nu uite cumva să mai spună o dată celor de la tipografia clandestină – în cazul cînd ar fi descoperiți să se apere toți cu armele pînă la ultimul, iar hîrțiile și caietul cu scoarțele de mușama ce le-a fost predat spre păstrare să fie arse cu orice preț.

Afară a început să se întunece, duminica era pe sfîrșite. „Rudele” s-au pregătit și ele de plecare pe la casele lor.

Natașa și-a condus „logodnicul” pînă la ieșire și sub ochii portarului și-a luat rămas bun de la el. Kletocinikov își roti privirea în jur: agentul care-l urmărea dispăruse...

Iar a doua zi în destinul ajutorului de secretar al cancelariei secrete s-a produs o ascensiune fantastică, uluitoare.

Totul a început cu chemarea lui la șef.

OMUL INVIZIBIL LUCREAZĂ

Consilierul de stat Kirilov și-a început cariera ca iscoadă de rînd, încă pe timpul generalului Dubbelt. A înghețat destulă vreme pe sub felinare, s-a tot frecat prin anticamerele conducerii, de-a lungul multor ani a trecut pe rînd prin toate treptele ierarhice din serviciul de investigații politice, pînă cînd a atins, în sfîrșit, plafonul – a devenit șeful agenturii politice secrete a regimului țarist. Da, o asemenea carieră ca a lui nu se făcea tocmai des în Rusia!

În toate ocaziile domnul acesta de o abilitate și nerușinare rar întîlnite a știut să dea dovadă nu numai de o energie remarcabilă, îndreptată în scop bine definit, dar să-și dezvăluie și talentul de slugoi fățarnic, alături de viclenia unui experimentat cunoscător al sufletului omenesc.

Nu era deloc prost acest Kirilov!

Într-una din zile, Kletocinikov l-a văzut pe Grigori Grigorievici stînd de vorbă cu un ziarist, un om tînăr, ce-i drept, dar destul de cunoscut, căruia șeful agenturii, nu se știe de ce, ținea foarte mult să-i intre în grații. Se pare că încă mult timp după aceea ziaristul a rămas cu convingerea că în prezent oamenii încadrați în poliția secretă nu mai sunt defel adepți al metodelor lui Dubbelt, ci dimpotrivă au

devenit ceva mai liberali, chiar admiratori ai satirei lui Șcedrin.

Da, Kirilov era un iscusit profesionist al muncii de supraveghere. Și pe lângă aceasta și un foarte bun organizator al rețelei polițienești.

Nu arareori s-au minunat subalternii cum bondocul acesta îndesat și cu nasul mare se pricepe să stoarcă din ei ultima picătură de vlagă, să-i oblige să lucreze pînă la istovire, dacă aceasta era în folosul unei acțiuni sau chiar al lui Kirilov însuși, și mai ales dacă îi aducea bani, după care generalul era avid la culme.

Avea însă Kirilov și un punct deosebit de vulnerabil, care-i oferea lui Kletocinikov șanse reale de succes în munca Secției a treia: generalul nu poseda cunoștințe solide și aprofundate pentru a se orienta cît mai temeinic în diversificarea aspectelor specifice, legate de activitatea serviciului său. În plus aceste lucrări confuze, încurcate îi mai cereau și un volum mare de muncă nemijlocită de care Kirilov fugise toată viața: pentru o astfel de corvoadă avea întotdeauna pe lângă el „un om cu condei”!

Cu cît îl studia bătrînul vampir mai atent pe Kletocinikov, cu atît mai mult își întărea convingerea că a făcut o achiziție foarte prețioasă în persoana acestui sîrguincios secretar, dotat cu o memorie excepțională, de o hărnicie nemaipomenită și cu gîndul numai la serviciu. Și ce-i mai important, se arăta să fie și cam naiv, fiindcă din recunoștință că a fost angajat, era în stare să-și iasă din piele muncind zile și nopți în șir. Asemeni tuturor parveniților veroși, dar lipsiți de studiile necesare, Kirilov ignora capacitatea de gîndire a oamenilor de treabă și acum avea impresia că găsise în Kletocinikov tocmai acea creatură mult căutată, acea maimuță din fabulă, care va scoate castanele din foc pentru superiorul său și se va mulțumi, în locul banilor, cu atitudinea binevoitoare a

generalului. Nu ca secretarul Praskuhin, concediat de curînd, un individ hrăpăreț și veșnic turmentat de băutură...

Pipăind cu prudență terenul, Kirilov s-a arătat blînd și apropiat în prima discuție avută cu noul ajutor de secretar.

— Ce ar fi să-ți încerci puterile în domeniul compunerii rezumatelor? Nu-ți pierde capul, Nikolai Vasilievici, nu te lăsa copleșit de insuccese – dracul nu-i chiar atît de negru cum se spune...

Kletocinikov s-a familiarizat destul de repede cu lucrările cele mai voluminoase, făcînd din ele extrase cît mai scurte și mai substanțiale, cuprinzînd „rezumatul” lucrărilor celor mai de seamă ce urmau să fie prezentate conducerii.

— Apreciez progresele dumitale, îl încuraja îngăduitor șeful. Dar pînă acum am lucrat cu Praskuhin – el făcea totul mai repede. Să încercăm să obținem și noi mai mult. Și Kirilov, nefiind în stare să găsească cuvintele cu care să-și rotunjească fraza, o rotunjea prin răsucirea degetului arătător.

Noul secretar a fost însărcinat să parcurgă dările de seamă ale comandanților de la formațiunile teritoriale ale jandarmeriei și, în baza lor, să întocmească rapoarte informative zilnice despre evenimentele din țară.

După o vreme, Kirilov a încetat să mai facă pe omul delicat și atent ca înainte și a început să-i vorbească subalternului pe tonul său obișnuit, să-l tutuiască.

— Uite ce-i! Să redactezi pînă poimîine raportul meu pentru ministrul de interne, cu privire la situația politică din Petersburg. Vezi, să nu uiți cui îl adresezi! Nu tu porți răspunderea, treaba ta este doar să potrivești tot felul de cuvînte în limba rusă, dar pentru toată munca cine răspunde? Kirilov! Pe mine mă cunoaște lumea. Caută să-l faci cum trebuie, eu am să-l verific la urmă, se poate întîmpla să-l și rup, adăugă el, însoțindu-și vorba cu o mișcare a degetelor, și să-l arunc la coș.

— Dar cu datele necesare cum ordonați, înălțimea voastră?

— Toate materialele secrete de care ai nevoie ai să le capeți de la birou. Și acum, la lucru, Nikolușka! Îi spunea astfel secretarului arareori, numai atunci când voia, cine știe din ce motive, să-i arate afecțiunea sa. Iar eu am să fac o mică plimbare în aer liber, vreau să-mi adun gândurile pentru raport...

Raportul a ieșit minunat. În mod excepțional, cu ocazia sărbătorilor, Kletocinikov a primit și o recompensă.

Astfel, pas cu pas, încetul cu încetul, ajutorul de secretar al Secției a treia a devenit mîna dreaptă a șefului expediției secrete, „umbra nevăzută” a acestuia, „referentul pentru lucrări de importanță deosebită”...sau, în limbajul vremii, „condeiul” lui.

Oare se putea să nu prețuiești un asemenea funcționar de neînlocuit! Kletocinikov a început chiar să fie invitat la seratele intime ale mai-marilor poliției secrete. Și, ca o culme a culmilor, Kirilov a ținut să-și arate generozitatea și a obținut prin demersuri o decorație pentru secretarul lui – ordinul Stanislav clasa a treia. Salariul lui Kletocinikov a crescut brusc de la o lună la alta: în loc de treizeci – patruzeci, apoi cincizeci, șaptezeci și cinci, o sută, o sută douăzeci și cinci de ruble lunar! Și gratificații – o sută, două, trei sute de ruble!... Kirilov nu se zgîrcea cu banii statului pentru funcționarul său. Să știe încaltea! Să simtă! Și să se străduie!

Și secretarul se străduia. Numai că nu pentru Kirilov.

VIZITA NOCTURNĂ

Supre sfârșitul celei de-a treia luni de cînd Kletocinikov lucra în poliție, la Alexandr Mihailov, pe lîngă caietul cu copertile de mușama care cuprindea listele agenturii țariste, se adunaseră zeci de alte caiete. Acestea conțineau copii după denunțurile mai importante primite de la agenții bugetari și de la informatorii voluntari ai Secției a treia.

Mihailov – Portarul și Nikolai Morozov – Poetul se minunau citind absurditățile îngrămădite în aceste fișuici.

Erau surprinși îndeosebi de fantasmagoriile neverosimile pe care le răsplinea despre ei înșiși, despre revoluționari, tineretul studentesc înflăcărat. Toate poveștile de acest gen erau reproduse cu fidelitate în dosarele Secției a treia, analizate și studiate cu de-amănuntul, deși nouăzeci și nouă la sută din ele reprezentau baliverne de necrezut.

— Roman de senzație! zîmbea Mihailov. Peripețiile extraordinare ale nihiliștilor din Petersburg, sau...

— Sau noile aventuri ale lui Guliver în țara piticilor, îl completa Poetul. Apropo, Alexandr, ai observat că într-un denunț se menționează că studentul Isaev de la Institutul Tehnologic poartă discuții instigatoare în fața copoilor. Îl cunosc pe student și socotesc că agentul are dreptate. Isaev

este într-adevăr un băiat foarte capabil și totodată foarte periculos pentru autorități. De aceea ar merita, poate, să ne ocupăm de el.

Informațiile lui Kletocinikov Mihailov le considera de neprețuit pentru organizație. Deși antialcoolic convins, a sărbătorit cu o sticlă de șampanie marele eveniment intervenit pe neașteptate în viața lor: Kletocinikov a fost însărcinat să întocmească statele de salarii ale agenturii secrete!

— Și când mă gîndesc că în tine, Nikolai Vasilievici, spuse Mihailov ridicînd cupa plină, se ascunde undeva un scriitor. Ai descris astfel haita aceasta în caietul tău cu scoarțe de mușama și i-ai zugrăvit pe dinăuntru și pe dinafară, încît am impresia că-i văd aievea în fața ochilor. Așadar, să bem pentru izbînda noastră.

Ciocniră paharele.

— S-ar putea ca vreodată să scriu într-adevăr despre ei, îi scăpa involuntar lui Kletocinikov. Dar rîse îndată și adăugă ironic: Tot cu același scris de mărgăritar voi scrie și romane despre poliția secretă.

— Desigur! După victoria revoluției! ridică Mihailov cu voie bună cupa umplută din nou.

Conducătorul ilegalistilor îl păzea cu strășnicie – ca pe o relictă sfîntă – pe prețiosul său prieten. Lui Kletocinikov i s-a interzis să intre în contact cu altcineva, în afară de Natașa și Portarul, sau să se mai ducă altundeva decît în casa Natașei.

Despre existența lui, chiar în conducerea centralei partidului, nu știau decît patru sau cinci persoane; iar numele său adevărat îl cunoșteau la început doar Portarul și Poetul.

Cînd tovarășii stăruiau pe lîngă Mihailov întrebîndu-l:

„Din ce surse îți parvin, Portarule, asemenea informații uimitoare?”, acesta schița numai o strîmbătură de nemulțumire și se plîngea:

— Și fără asta fiecare dintre noi cunoaște totul despre treburile noastre, deși ne-am înțeles dinainte ca tovarășii să știe exact atît cît li se cuvine. Oare nu-i posibil să păstrăm în cadrul organizației noastre secrete măcar această taină cu adevărat unică?

Tovarășii tăceau jenați.

La rîndul său Kletocinikov însuși aproape că nu știa nimic din tainele lumii ilegaliste.

— Așa vom fi mai liniștiți, îl opri el pe Mihailov, cînd acesta din delicatețe a vrut într-o bună zi să-i dezvăluie cîte ceva. Ce-mi trebuie voi afla din corespondența de serviciu. Iar de mai mult n-am nevoie.

Și iată că o dată acest ilegalist învăluit în cea mai adîncă conspirativitate a năvălit noaptea în fuga mare în camera lui Mihailov; intrînd în hotel, unde nu putea să treacă fără să fie observat de recepționar, personalul de serviciu, portarul de noapte sau de oamenii special plasați acolo de poliție. Cînd a auzit bubuiturile în ușă, Alexandr și-a luat mai întîi pistolul de sub pernă și s-a îndreptat spre fereastră, atît era de convins că vizitatorii de la această oră nu puteau să fie decît jandarmii. Dar era Kletocinikov.

— Intră, e descuiat!

— L-au ridicat pe Klement, l-au ridicat pe Obnorski! izbucni din prag musafirul, fără să-l salute măcar.

— Știu.

— Dumneata ești de vină, dumneata! șuieră cu reproș Nikolai Vasilievici scrișnind din măsele.

— Ce este, iarăși el?

Kletocinikov clipi din ochi afirmativ și, nefiind în stare să rostească niciun cuvînt, începu să se plimbe agitat prin odaie. Într-un tîrziu, începu să vorbească, sufocat de emoție:

— Astă-seară a fost convocată o ședință specială a salariaților secției. Kirilov i-a făcut pe toți cu ou și cu oțet.

Mai mare rușinea, zicea, în ce hal am ajuns! Să ne-o ia Moscova înainte! De fapt, Kirilov de cinci ani îl vînează pe Klement. Următoarea lovitură este proiectată s-o dea nucleului central al partidului. Vinovat vei fi dumneata, numai dumneata singur, te-am prevenit despre asta de atîtea ori...

— Liniștește-te, îl opri Alexandr cu glasul domol. Povestește-mi pe-ndelete despre această, ședință. Ce-i cu moscoviții, n-am înțeles?

— Da! Comandamentul jandarmilor din Moscova este eternul rival al serviciului nostru! E o mîncătorie groaznică, de nedescris... Și deodată, ne-au suflat caimacul. El, omul acela, a lucrat pentru ei...

Ascultînd relatarea nervoasă, dezlînată a lui Kletocinikov, Mihailov își reamintea, confrunța, căuta să lege între ele diferite supoziții răzlețe. Și tot mai limpede se contura în mintea lui imaginea acelei provocări înfiorătoare pe care de două luni începuse s-o scoată la lumină Kletocinikov, abia inițiat în tainele Secției a treia.

— Stepan Halturin... Viktor Obnorski... Cine și-ar fi închipuit oare... „Uniunea din nord” – acest model de organizație conspirativă... Cine ar fi putut să gîndească, să bănuiască măcar...

Mihailov continua să reconstituie în minte întîmplările unui trecut nu prea îndepărtat.

„OMUL DE LEGĂTURA AL LUI OBNORSKI”

Cînd a început oare totul? Cînd a auzit el pentru prima dată despre Halturin, Obnorski, despre prietenii lor?

Trebuie să fi fost cu vreo trei ani în urmă, în timpul tulburărilor din mahalaua de peste Neva, conduse de resortul muncitoresc al organizației „Zemlia i volia”.

Plehanov i-a făcut atunci cunoștință cu „responsabilul financiar” al fondului grevist, un conducător al muncitorilor. Era un tîmplar înalt, cu privirea uimitor de blajină, foarte politicos și îndatoritor. Stepan Halturin i-a plăcut de la prima vedere lui Caton-Cenzorul, după cum i se spunea lui Mihailov pe atunci. În Halturin acesta intuia aceeași capacitate organizatorică înăscută, care-l caracteriza și pe el însuși. Chiar Stepan i-a povestit atunci lui Mihailov că în rîndurile muncitorilor circulă zvonul despre unul Obnorski. Cîndva, se spune, cu cinci sau șase ani în urmă, activase în Petersburg un oarecare Viktor Obnorski, un muncitor deosebit de capabil, priceput și plin de voință.

Pretutindeni pe unde trecea Obnorski, apăreau și cercuri muncitorești. După aceea, ca de obicei, cercurile se prăbușeau, jandarmii îi umflau pe toți membrii pînă la ultimul, dar Obnorski întotdeauna reușea s-o șteargă, pentru

a-și face din nou apariția undeva în altă parte și să reia de la capăt munca de organizare a clasei muncitoare.

După ce a fugit de poliția din Petersburg, a înființat noi cercuri la Odessa, care s-au contopit apoi în „Uniunea muncitorilor din sudul Rusiei”. De acolo a dispărut pe neașteptate trecînd peste graniță unde, din auzite, intenționa să se documenteze asupra experienței de luptă a proletariatului european.

Ani de-a rîndul au așteptat muncitorii reîntoarcerea lui Obnorski din Occident: „Sosește Viktor și începem să acționăm!” Dar Stepan Halturin socotea aceste discuții pe seama lui Obnorski de-a dreptul dăunătoare pentru mișcarea muncitorească.

— Înțelegeți, îl așteaptă ca pe un al doilea Hristos! se înfierbînta Halturin. O să descindă chipurile din Europa și va aduce cu el izbînda cauzei muncitorești. Ascultați, nu s-ar putea oare ca acest Obnorski nici să nu fi existat măcar? Poate că Obnorski nu-i decît o legendă născocită de muncitorimea noastră însăși pentru liniștirea spiritelor, ca o simplă consolare?

În orice caz, Halturin nu avea de gînd să aștepte niciun fel de legendari „Obnorski”. Se apucă imediat să întemeieze și să închege prima organizație de masă a muncitorilor din Petersburg. „Uniunea din nord a muncitorilor ruși”, creată de el în scurtă vreme, a fost concepută de Stepan ca embrion al viitorului partid muncitoresc.

A doua oară Caton-Cenzorul a auzit despre Obnorski, peste un an. Tot de la Halturin, atunci cînd acesta l-a adus la întîlnire pe cel mai apropiat tovarăș al său din „Uniune”. Acesta era un brunet scund și îndesat, cu trupul vînjos, împletit parcă numai din mușchi. Pe fața lui inteligentă și voluntară, încadrată de un cioculeț ce i se potrivea de minune, străluceau doi ochi negri cu privirea ageră.

— Ivan Kozlov, omul de legătură a lui Obnorski, și-a prezentat Stepan însoțitorul. L-a prezentat atât de simplu, de parcă n-ar fi fost el acela care abia cu un an în urmă îi contestase lui Obnorski pînă și dreptul de a exista...

Reprezentanții muncitorimii – își amintea Alexandr – veniseră să se-nțeleagă asupra multiplicării în tipografia narodnicilor a primei proclamații editate de „Uniunea din nord a muncitorilor ruși”, întrucît aceasta nu avea încă tipografie proprie. Pe-atunci organizația „Zemlia i volia” se bucura de aportul creator al celor mai buni publiciști ai vremii – Gleb Uspenski și Nikolai Mihailovski; mai avea organizația și literații săi proprii, eminente: Plehanov, Morozov, Klement, Tihomirov, Kracinski – redactori ai organului central de presă al narodnicilor. Dar chiar și pe firmamentul acesta strălucitor al publicisticii narodniciste, proclamația compusă de muncitori simpli pentru alți muncitori simpli impresiona prin forța sincerității și dinamismul ideilor sale. Se părea că întreaga clasă muncitoare, trezită din letargie, se apucase să cerceteze străfundurile necunoscute, întortocheate și complexe ale vieții și să se-nfrupte din experiența istoriei pregătindu-se ca printr-o sfortare uriașă să preia pe umerii săi răspunderea pentru soarta Rusiei. Alexandr Mihailov, fire aparent moderată și ironică, a rămas realmente entuziasmat, citind primele compoziții politice ale proletariatului rus.

— Scormoniți adînc, fraților muncitori, nu se abțină el.

Și îndată, fără sfială, îl întrebă pe Halturin de-a dreptul:

— Care dintr-ai voștri a învățat să scrie atât de grozav?

Nici nu-ți vine să crezi că e primul manifest!

— Am compus-o toți laolaltă cîte puțin! răspunse Stepan, încîntat de admirația vădită a „intelectualului”. Cele mai multe indicații ni le aducea însă Ivan, de la Obnorski. Acest Obnorski, nenișorule, e cineva...

Stepan își desfăcu brațele într-un gest admirativ.

— A sosit Obnorski? Prin urmare, nu-i un mit? Auzind vorbele lui Mihailov, Kozlov zîmbi. L-ai văzut? Cum arată?

— Ce vorbiți? se miră Halturin. Pe Obnorski nu l-a văzut nimeni, în afară de Ivan. Un conspirator ca el! E mai abitir decît toți cărturării la un loc... De șase ani se ține poliția de coada lui și n-a reușit să-i dea de urmă.

Și glasul lui Stepan vibra dintr-o dată de atîta mîndrie inexprimabilă pentru omul acesta apropiat, muncitor ca și ei. Încît Mihailov se simți tulburat. Avea impresia că muncitorii se detașează oarecum de restul mișcării revoluționare, de fluxul general al luptei. Spre cinstea lui fie spus, Mihailov s-a învinuit pentru această stare de lucruri doar pe el însuși și pe tovarășii săi. „Înseamnă că nu ne-am deschis îndeajuns inima în fața lor, sau că mai păstrăm în suflet unele rămășițe ale boieriei, dacă nu am reușit să ne contopim unii cu alții, nu am devenit frați de luptă ai acestor tovarăși atît de minunați și dacă ei încă mai despart cauza comună într-o cauză a noastră și una a lor...”

Multe eforturi au depus ulterior activiștii organizației pentru a dobîndi încrederea muncitorilor. Și în sfîrșit, s-a spart gheața, s-au retras dizidenții neîmpăcați dintr-o parte și din cealaltă, și în activitatea celor două organizații revoluționare s-au statornicit relații de prietenie și într-ajutorare.

Această prietenie și într-ajutorare nu au putut feri însă organizația de catastrofa unei groaznice trădări. Și probabil că vinovat de toate acestea – se gîndea Mihailov – era însăși el, Portarul. Chiar el, din considerații conspirative excesive, i-a recomandat lui Kletocinikov să nu se ocupe decît de treburile organizației „Zemlia i volia”, să nu se împovăreze cu materiale străine, cu probleme riscante ce nu le aparțineau. Iată deci rezultatul excesului de precauțiune: acum nu numai resortul muncitoresc al mișcării revoluționare, ci întregul

centru de conducere ilegalist se află sub amenințarea prăbușirii!

Dacă Kletocinikov, abia de curînd și din proprie inițiativă, n-ar fi trecut, asumîndu-și întreaga răspundere, peste ordinul Portarului de a nu se amesteca în treburile străine – lupta ilegală ar fi fost lichidată! Ar fi fost strivită imediat. Ce catastrofă sinistră... După primul semnal, lui Kletocinikov și Mihailov nu le-a venit să creadă în posibilitatea unei trădări atît de mîrșave. S-au frămîntat mult timp, cuprinși de îndoieli, au mai chibzuit, au verificat totul în repetate rînduri. Și totul s-a dovedit adevărat. Provocatorul se infiltrase în miezul mișcării ilegaliste revoluționare din Rusia.

„NOI NU CREDEM!”

Mihailov și-a amintit cu claritate cum îl chemase atunci pe Halturin la întâlnire.

Stepan i-a promis că va fi în berăria Volînski de pe bulevardul Sampsonievski la orele șase seara. Alexandr a sosit mai devreme – trebuia să se familiarizeze cu mediul înconjurător și în caz de nevoie să-și scuture urma, adică să scape de copoiul care l-a urmărit pe stradă.

Berăria făcea impresia că e gata să explodeze de aburii alcoolului, de vacarmul înjurăturilor, de plictisitoarele declarații de dragoste ale partenerilor într-o beție care alternau cu blestemele la adresa administrației uzinelor. Și deodată, deodată undeva porni să se înfiripe un cântec.

Era un cântec straniu, jumătate tîlhăresc, jumătate revoluționar. Un glas tînr, plin de o sfidătoare nepăsare și în același timp de o resemnată tristețe, răsuna puternic și amenințător:

AVEM GHIOAGE NITUIE,
Șișuri cu lama lucioasă,

Noi suntem băieți de viață
Și de moarte nu ne pasă.

PE FRIGARE DE NE-AR ARDE,
Sau la zdup de ne-ar băga,
Chiar de înfundăm pîrnaia,
Zbirilor nu le-om ceda.

CÎNTECUL SE REVĂRSA, NĂVALNIC, ÎNARIPAT PARCĂ DE
atenția înflăcărată a ascultătorilor și iată că și ceilalți nu se
mai pot abține și i se alătură în cor, bătînd cu precizie ritmul:

CĂRȚULIE CU-NȚELES,
Scump izvor al minții,
Pentru tine mi-am ales
Drumul suferinței...

ȘI TOCMAI ÎN ACEA CLIPĂ A APĂRUT STEPAN. CÎNTECUL S-A
înterupt, iar oamenii din local l-au întîmpinat cu exclamații
de bucurie. Conducătorul muncitorimii era cunoscut aici de
toată lumea.

— Trebuie s-o ștergem! îi șopti Portarul. Am fost
recunoscut de un copoi.

— Unde-i copoiul?! răcni deodată Stepan, învăluind pe cei
prezenți cu o privire severă. Cine-i canalia? Asta? arătă el cu
degetul noduros spre un individ cu ochii iscoditori, care
tocmai cerceta pe-ascuns mîinile albe, nemuncite ale lui
Mihailov.

— Hei, tu de colo! Mă cunoști cumva, nemernicule?

Acesta, palid, se ridica încet în picioare.

— Cine ți-a permis să vii aici, în berăria noastră? Ce, nu știi că aici oamenii își spun necazurile unul altuia? Ți s-a urît cu viața?

Meseriașii își întorceau de la mese capetele, înfierbîntați, strîngîndu-și fără voie pumnii uriași; te pomenești că Stepan o să aibă nevoie de ei...

— Ieși afară!

Copoiul dispăru cît ai clipi, ca o nălucă.

Iar Stepan, mulțumit de această mică demonstrație de forță, îi explică Portarului:

— Aici e domeniul nostru, mahalaua noastră, muncitorească. Fii liniștit, pe mine niciun copoi nu va îndrăzni să mă toarne, o să-și caute victima în altă parte. Nicio năpîrcă de-a poliției nu și-a dorit încă să se transforme în cadavru, peste cel mult douăzeci și patru de ore după denunț.

Cu tot efectul ei aparent, scena aceasta l-a surprins neplăcut pe Mihailov. L-a indispus și mai mult pentru că îl cunoștea pe Halturin ca pe un conspirator îndemînat, abil, care a făcut ca toate regulile securității revoluționare, elaborate prin experiența colectivă a luptei ilegale, să devină lege pentru viața „Uniunii de nord a muncitorilor ruși”. Astfel, nu demult, auzind despre „exercițiile practice” introduse de Mihailov – adică despre obiceiul Portarului de a-și urmări tovarășii în timp ce mergeau spre casele conspirative, muștrîndu-i apoi pe cei care nu au observat că erau urmăriți – Stepan a început și el îndată să aplice un astfel de „antrenament” în uniunea sa. Ba, mai mult decît atît, a încercat să-l urmărească în plină stradă chiar pe Portarul – e drept că acesta s-a debarasat repede de Halturin refugiindu-se într-un gang de trecere și prin aceasta și-a cîștigat admirația sinceră a lui Stepan. De data

asta însă, după părerea lui Mihailov, Stepan s-a purtat cu o ușurință condamabilă. Oare nu cumva e amețit de primele succese, ce-i drept remarcabile, ale acțiunilor muncitorești? Acest lucru se întâmplă câteodată și celor mai vajnici conspiratori – pentru o clipă își pierd vigilența, pentru o oră își permit să se creadă scăpați de pericol, pînă cînd într-o bună zi ajung să vadă în dușmanii lor, mai ales în denunțatori, niște fricoși, căroră nu merită să le dai prea multă atenție. De altfel Mihailov trecuse și el printr-o asemenea stare de spirit și știa cît e de perfidă și amăgitoare.

În realitate agenții dușmanului nu-s totdeauna fricoși, iar uneori, dimpotrivă, sunt oameni îndrăzneți, căroră le place să înfrunte primejdia.

Este adevărat că Secția a treia lucrează deocamdată cam rudimentar, dar supravegherea elementelor suspecte este asigurată în permanență și cu un personal instruit, fără să fie neglijată nicio secundă măcar. Este suficient ca un ilegalist să se piardă o singură clipă – și va nimeri îndată în ghearele jandarmeriei...

— Ce s-a mai întîmplat la voi, acolo? l-a întrebat Stepan cu voioșie, încălzit încă de victoria repurtată asupra copoiului.

Nu-i prea venea lui Mihailov la socoteală să înceapă o discuție serioasă tocmai aici, în berărie, după o astfel de scenă! Dar Stepan refuzase cu atîta fermitate să părăsească localul – „pentru cei de aici, garantez eu, sunt toți de-ai noștri, muncitori, cum adică, nu mă crezi pe cuvînt?” – încît Portarul a considerat că-i mai bine să rămînă.

— Ai auzit, întrebă el în șoaptă, că Ivan Kozlov nu-i nicidecum omul de legătură al lui Obnorski?

— Atunci cine-i el?

— E chiar Obnorski.

Stepan zîmbi satisfăcut.

— Mie mi s-a destăinuit. Dar tu de unde ai aflat despre asta?

Lăsînd întrebarea să-i treacă pe lîngă urechi, Mihailov continuă mai departe:

— Cine crezi că ar mai putea să știe că Obnorski și Kozlov sunt una și aceeași persoană?

— Nimeni. Acesta-i un vechi truc a lui Viktor și în fața nimănui nu va recunoaște că el ar fi însuși Obnorski. Întotdeauna el este „omul de legătură al lui Obnorski”. Mai ales că nu se deosebește cu nimic de ceilalți... L-au denunțat de zeci de ori pînă acum, ca pe fiecare dintre noi. Pînă cînd, însă, poliția bîjbîie, să vadă încotro duc drumurile acestui „om de legătură” al său, Obnorski îi descoperă pe sticleți și se face nevăzut! E șiret nevoie mare. Ca o vulpe! Și îndemînatec – ca o veveriță! Îți aduci aminte că am crezut amîndoi cum că Obnorski, în general... cum s-ar zice...

— Că Obnorski nu există? Îmi amintesc. Totuși, trebuie ca cineva din organizație să știe că Ivan Kozlov – este Viktor Obnorski?

— Dintr-ai voștri, poate, nimeni. Iar la noi, eu – unul, numără Halturin îndoindu-și degetul mic. Taniuška, desigur – doi, Nikolka – trei. Sunt toți? Parcă toți. Despre ce anume e vorba?

De-abia acum întrebările lui Mihailov începuseră să-l neliniștească.

— De ce Obnorski s-a dezvăluit în fața ăstora, cum le zice... Taniuška și Nikolka?

— Ce înseamnă de ce? Pentru că ei sunt oamenii cei mai apropiați, cei mai buni dintre cei buni, atît pentru el cît și pentru mine, răspunse oarecum mirat Stepan. Doamne, cît sunt eu de prevăzător, dar tu, Ivan Petrovici, m-ai speriat cu atîta vigilență. Pe Nikolka trebuie să-l ții minte – e tîmplarul acela mucalit, roșcovan... veneam împreună la tine, l-ai uitat

oare? E un băiat minunat: devotat cauzei muncitorești, iute-foc, în cadrul organizației cunoaște toate dedesubturile fiecăruia, de altfel și tovarășii voștri din grupa lui Plehanov sunt de-a dreptul încântați de el. „Mulți prieteni și niciun dușman” – iată ce spun ei despre Nikolka. Nu demult l-am trimis la Moscova.

— La Moscova? Vrei să spui că aveți în Petersburg un număr atât de mare de organizatori destoinici, încât îi mai trimiteți și prin alte orașe? făcu Mihailov pe miratul.

— Nu tocmai, desigur. Aveam și noi un motiv, cum s-ar zice – a fost odată ca niciodată, glumi Stepan, și-i păru rău imediat pentru gafa lui: observase cum s-a încordat Portarul.

— Adică ce fel de motiv?

De data asta însă Stepan își ieși din fire. Totuși, nu ridică tonul: vorbea domol, în așa fel ca să nu fie auzit nici la masa de-alături.

— Ai devenit cumva polițai? Pe cine? De ce? Pentru ce? De ce-ți bagi nasul în treburile noastre muncitorești? Nu mai ai ce face acolo, la voi?

Mihailov nu se supără pentru această grosolanie – cunoștea caracterul impulsiv al lui Halturin, dar nu-l știa răutăcios. Își aplecă doar mai aproape capul de interlocutorul său și-l întrebă direct:

— Dar de la cine crezi că am aflat eu că Obnorski e una și aceeași persoană cu Ivan? Ce zici?

— Ei?

— De la poliție, Stepan. De la poliție... Mi-a spus-o un om de încredere.

Tăcură amândoi. Numai Halturin respira greu, înghițind aerul cu un șuierat clocotitor, de parcă-l strângea beregata.

— Îți dai seama ce se petrece, Stepan... După cum vezi, eu într-adevăr sunt nevoit să devin polițai. Numai că trebuie să fiu polițai de-al nostru. Așadar, pentru ce treburi l-ați trimis

voi pe Nikolka Reinstein la Moscova? Fă bine și răspunde! încheie Portarul cu asprime.

— Totul e de-a-ndoaselea! exclamă Halturin agitându-și de nerăbdare pumnul prin aer, dar se reculese îndată și-și lăsă brațul în jos.

— Problema asta e, cum să spun... gingașă, șopti el. Vorbind deschis, aici e amestecată o femeie! Dar dacă am ajuns la bănuieli... Viktor o iubește pe Tatiana, soția lui Nikolka. Aceasta l-a îndrăgit și ea pe Viktor. A stat ascuns la ei în casă o lună încheiată și uite așa a ieșit toată tevatura asta nelalocul ei. Unde mai pui că Nikolka cu Viktor sunt cei mai buni prieteni... Cum puteau oare să iasă din încurcătura asta? Ai fi tu în stare să-nțelegi ce înseamnă să te îndrăgostești pe negîndite de nevasta prietenului, a fratelui tău?

Tocmai Mihailov să nu-nțeleagă așa ceva? În minte i-a apărut dintr-o dată imaginea Olgăi Natanson, arestată acum șase luni, trăsăturile femeii iubite, părul tuns scurt, pieptănat pe spate, și ochii negri, strălucitori – ochii ființei celei mai dragi din lume. Dacă înțelege el ce înseamnă să te îndrăgostești de soția prietenului? Înțelege, desigur – și încă cum...

— Vine Nikolka la mine și mă roagă... singur mă roagă, să-l trimit cât mai departe de Petersburg, să nu stea în calea îndrăgostiților. Poate că atunci l-a și denunțat pe Viktor. După părerea voastră, a intelectualilor, cam cum ar putea să fie? urmă Stepan în bătaie de joc.

— Ei, dacă nu Nikolka, atunci poate că Tatiana l-a denunțat pe Viktor?

De data aceasta Halturin nici nu găsi de cuviință să se indigneze.

— Îți dai seama ce vorbești? întrebă el domol. Acum e nevasta lui. Dacă ai cunoaște-o, nici prin cap nu ți-ar trece așa ceva. Să-l dea în gât pe Viktor... Chiar dacă n-ar fi fost

bărbatul ei... O fi ea cam naivă, ce-i drept, dar e sinceră, curajoasă, apropiată. Îți închipui că un om ca Viktor s-ar fi putut îndrăgosti de-o nemernică?

Mihailov nu știa ce să mai răspundă. Stepan îi iubea cu atîta devotament pe tovarășii săi muncitori, și avea atîta încredere în aceștia, se mîndrea cu ei. Cum să-i deschidă ochii? Cum poți obliga un om cinstit, curat, să creadă astfel de lucruri, pe care întotdeauna inima și rațiunea refuză să le accepte. Trădarea canaliei, a filistinului, a mîrșavului – toate astea-s de înțeles, dar cum poți să crezi oare că un tovarăș al tău de idei. Un prieten, este un provocator?

— Totuși, înțelege, Stepan – faptul că numele adevărat al lui Kozlov este Viktor Obnorski puteau să-l aducă la cunoștința poliției doar trei persoane, însemnează că printre ei se află și trădătorul – cu voia sau fără voia lui, oricum, dar trădător.

Stepan stătea cu fața împietrită.

— Dacă te-aș fi crezut, continuă Mihailov, aș fi spus că denunțatorul poate fi numai unul singur din trei – Stepan Halturin. Ei, ce zici? După cele afirmate de tine, nici n-ar putea să fie altcineva... Dețin însă unele informații în problema aceasta...

Tîmplarul se aplecă înainte... Pe obrazul lui palid, nemișcat, nu mai rămăseseră decît ochii mari, sfredelitori. Presimțea că a sosit clipa hotărîtoare, pentru care Mihailov a abordat toată discuția.

— ...Pe Obnorski l-a denunțat – în mod precis – un cuplu format din doi provocatori, bărbat și nevastă. Judecînd chiar și după cele povestite de tine, aceștia pot fi numai soții Reinstein.

Fața albă ca varul a lui Halturin se schimonosi de mînie și deodată se învineți, de parcă omul ajunsese în pragul morții.

— De unde știi?

— Asta nu pot să-ți spun. Asemenea lucruri, Stepan, după părerea mea nu le poți împărtăși nici celor mai apropiați prieteni.

— Dacă-i așa, atunci ține minte, Ivan Petrovici. Pe Nikolka, pe scumpul nostru Nikolka nu-l vom ceda pentru nimic în lume. Tu, personal, vei răspunde de fiecare firicel de păr de pe capul lui.

Alexandr nu se mai putu abține.

— Uniunea voastră a fost vîndută în întregime de provocatori! Jandarmii au toate listele și adresele.

— Atunci de ce nu arestează pe nimeni? Stepan nu mai știa de el din cauza furiei. Nu vrei să ai încredere în omul nostru muncitor! Du-te, du-te singur, spune-i, încearcă să-i spui lui Viktor Obnorski că șeful Secției a treia i-a fost nașul!

Mihailov se sculă, era absurd să mai continue discuția. Ce i-ar mai putea obiecta lui Stepan? Nikolai și Tatiana Reinstein i se păreau acestuia în afara oricăror bănuieli. Poate că ar fi cazul să-l desconspire pe Kletocinikov în fața Uniunii muncitorilor? Această taină însă era păstrată cu strășnicie chiar și pentru ai săi – și atunci ar fi oare logic s-o încredințeze unor oameni încă necunoscuți de ajuns, printre care mișună desigur și alți provocatori?

Ce să facă? Să-l salveze pe Obnorski, să salveze „Uniunea de Nord” și să-l sacrifice pe Kletocinikov? Mihailov nu se simțea capabil să găsească soluția cea mai sigură și totodată cea mai justă.

După multe frămîntări și nesfîrșite dezbateri nocturne, membrii organizației „Zemlia i volia” au ajuns la concluzia că trebuie să mai aștepte puțin. Primele arestări îi vor determina desigur pe muncitori să dea crezare germenilor suspiciunii, pe care i-a sădit Mihailov. Atunci vor acționa și ei mai repede.

Azi dimineată însă, s-a lămurit pe neașteptate că această soluție, ce li se păruse a fi singura posibilă, era de fapt o

greșeală fatală. Nikolka se dovedea mult mai primejdios decît se presupusese...

Mihailov tocmai chibzuia cum să găsească o ieșire din impas, cînd Kletocinikov năvălise în odaie copleșindu-l cu reproșuri și cu dovezi zdrobitoare împotriva denunțătorului.

Hotărîrea trebuia luată neîntîrziat.

PUMNALELE RĂZBUNĂTORILOR

În timp ce în odaia de la hotel Mihailov își amintea și ... reconstitua în memorie împrejurările în care s-a produs provocarea, Kletocinikov continua metodic să-i expună noile date de care dispunea:

— De la Tatiana, Kirilov a cunoscut întreaga componență a „Uniunii muncitorilor ruși” din Petersburg, iar prin Nikolka poliția a stabilit efectivele forțelor revoluționare din Moscova. Arestări deocamdată nu s-au făcut. Kirilov spunea deunăzi că i-a trasat sarcină lui Nikolka de a afla activul și locurile de întâlnire conspirative ale organizației „Zemlia i volia” și numai după aceea era proiectat să se treacă la învăluirea Centrului ilegalist. De fapt, arestarea lui Obnorski a constituit pentru Kirilov o măsură de-a dreptul silită. V-am mai spus că Tatiana n-a ajuns cu el la niciun rezultat și Kirilov se temea să nu-l scape pe Obnorski și de data aceasta...

Mihailov dădu din cap. Da. Își aduce aminte perfect de această primă semnalare a lui Kletocinikov. Într-o zi, intrând în cabinetul lui Kirilov, ajutorul de secretar a găsit acolo o doamnă drăguță, care căzuse în genunchi și-l implora pe șef „să-l ierte pe Vitenka”. Într-un acces de isterie, femeia a

strigat că o să-i dea în gât pe toți, numai Vitenka al ei să fie lăsat în pace! Propriu-zis, de la această întâlnire incidentală a luat cunoștință Kletocinikov de soții Reinstein. Cu toate că în organizația „Zemlia i volia” nu exista nimeni cu numele de Vitenka, instinctul conspiratorului l-a făcut pe Kletocinikov să întrevadă în această scenă ieșită din comun ceva important. Asumându-și toate riscurile și răspunderea, el a întreprins îndată primele măsuri – a hotărât să acționeze, fără a mai aștepta ordinul.

În aceeași seară, ajutorul de secretar a intrat în restaurantul Dominik împreună cu agentul Afanasiev, poreclit Bastonul. Într-un separeu, unde au ciocnit un păhărel, ca doi colegi buni ce erau, a avut loc o discuție intimă. Da, desigur, amice, nu mai încape vorbă... Ți-a plăcut muierea? Ehei. Baston cunoaște foarte bine această bucatică, e nevasta unui agent, cum s-ar zice... un vechi tovarăș de... pileală. Așa? Fie și de pileală! Să vezi, drăguțele, și pe el tot „madam” l-a recoltat pentru șeful nostru. Păi, așadar, se cheamă că și ăsta e finul dumneaei! Iar nevastă-sa... desigur, au primit-o și pe ea în serviciu.

El, Baston, a cam greșit, ce-i drept, s-a ținut după fusta ei într-o vreme... Însă muierea își purta nasul pe sus, parcă ar fi fost vreo doamnă de onoare de la palat, nu o biată păcătoasă la fel cu noi, slujbașii de la expediție. Și iată că a pedepsit-o Dumnezeu pentru trufia ei! S-a amoretat... și de cine crezi? De obiectivul meu. Un lăcătuș sau așa ceva. Dar tu, tu n-ai auzit de treaba asta? Doamne, o știe doar toată lumea.

— De la cine?

— Ei, gata, am încheiat discuția...

— Măcar spune-mi, ce fel de lăcătuș?

— Multe mai vrei tu, drăguțele, să auzi de la mine, eu nu-s decît un simplu agent și astfel de lucruri nu mi le raportează nimeni. Știu că la noi în birou se prăpădeau toți de rîs. Dar

las-că tot nu-mi scapă muierea, chiar dacă o cam ține bărbatul de scurt... curat caraghioslîc... Co-me-die, nu alta...

— AȘADAR PE OBNORSKI L-AU REȚINUT ÎNAINTE DE termenul stabilit, își continuă Kletocinikov raportul, Kirilov s-a temut să se încreadă în Tatiana pînă la capăt, îi era teamă că Obnorski și de această dată nu va mușca din momeala ei. L-a descoperit pe Viktor în tren, cînd acesta împreună cu Tatiana se întorceau de la Nikolka, din Moscova, a pus pe cei mai buni copoi și l-au ridicat de pe stradă.

Pentru Mihailov, povestea aceasta cu Obnorski era acum elucidată pînă în cele mai mici amănunte. Dar l-au mai ridicat tot atunci și pe Klement – redactorul-șef al ziarului ilegalist „Zemlia i volia”, pe care Nikolka nu-l cunoștea deloc. Pentru ce? Cum s-a produs această arestare? Cine a asmuțit poliția asupra acestui conspirator atît de încercat?

— Cum au dat de urma lui Klement? întrebă el grav pe Kletocinikov.

Acesta ridică nedumerit din umeri.

— Ce nu cunosc, nu cunosc. Arestarea lui Klement nu are nicio legătură cu agentura noastră. Și aceasta este, incontestabil, tot o ispravă de-a lui Nikolka, dar Nikolka, după cum am spus, s-a revîndut jandarmeriei din Moscova și de acolo aproape că nu ne mai sosesc informații. Cred că aici în Petersburg, Klement a fost urmărit de o poteră moscovită, nu de localnici, de aceea și șeful nostru este atît de înfuriat – nu poate suferi concurența.

— Pe ce sumă s-o fi vîndut Nikolka jandarmilor din Moscova? se interesă pe neașteptate Mihailov.

— Kirilov spunea la ședința de azi dimineată că pentru o mie de ruble Reinstein le-a promis să găsească tipografia și redacția ziarului „Zemlia i volia”.

— Sărmanul, nici nu-l plătesc măcar, șarlatanii, cum se cuvine. Mihailov părea că glumește, dar zîmbetul ce-i apăruse pe buze era sarcastic, înfiorător. Acum, la rîndul meu, să-ți povestesc și eu cîte ceva, Nikolai Vasilievici. Să confruntăm informațiile noastre și poate vom înțelege cum s-au petrecut lucrurile cu Klement. Prin urmare, nu demult acest pezevenghi de Reinstein a sosit aici în vizită, da-da, a sosit la Petersburg. Și a dorit să vină la Poetul nostru. Mai departe, lucrurile s-au întîmplat astfel...

Poetul – Nikolai Morozov, redactorul organului central al partidului „Zemlia i volia” – nu aflase despre întîmplarea cu Reinstein. Și de aceea, primind cu o lună în urmă invitația unui muncitor moscovit pe care nu-l cunoștea, n-a găsit nimic suspect în asta. Cu toate acestea, Poetul și-a luat cîteva măsuri de siguranță. Oricum, i s-a părut curios că omul voia să stea de vorbă numai cu redactorul, mai ales că nu făcea impresia să aibă legături și materiale atît de importante, încît să-l solicite neapărat pe redactor.

Au fost nevoiți să-i spună despre aceasta studentului Grișa Isaev, cunoscutul lui Reinstein, prin care acesta dusesse tratativele, și cu ajutorul lui Isaev să monteze un mic spectacol în travesti.

Sub masca tăcutului și misteriosului redactor al ziarului „Zemlia i volia” la întrevvedere cu Reinstein s-a înfățișat un oarecare Luțki, care, fără să aibă nicio tangentă cu organizația, se declarase de acord să-i facă acest serviciu – să joace rolul gazetarului.

Stratagama folosită nu era dintre cele mai ingenioase, dar Poetul își luase obiceiul să se ferească de curiozitatea oamenilor străini și plictisitori.

Iată însă că ieri, la ora trei noaptea, întîmplarea cu Luțki a avut o urmare neprevăzută. În casa avocatului, în care se ascundea Morozov, se auzi soneria. Poetul a trecut peste

fereastră, afară, mapa în care își ținea pistolul și arhiva redacției clandestine, agățînd mapa cu o sfoară de pervaz, și și-a pregătit la îndemînă actele de identitate care-i atestau calitatea de avocat stagiar, apoi s-a dus să deschidă ușa. Recunoscuse în prag pe unul din oamenii lor, care cu vocea întretăiată de emoție i-a relatat o întâmplare cu totul neobișnuită.

Nu demult, alături de Luțki se mutase un ofițer de jandarmi. Astă-seară ofițerul s-a întors acasă mai tîrziu și cam cu chef. Văzînd lumină la Luțki, a intrat în odaie și i-a povestit în cel mai mare secret că, cu puțin timp mai înainte, a luat parte la arestarea ilegalistilor de la tipografia secretă a ziarului „Zemlia i volia”. Au lăsat acolo un post de pîndă și spre dimineață așteaptă să le cadă în cursă și redactorii ziarului.

Luțki nu a știut cum să-i prevină pe aceștia asupra primejdiei ce-i amenința și a dat fuga în toiul nopții la un ilegalist cunoscut, care a și trimis în grabă cîțiva curieri să-i avertizeze pe gazetari.

— Ofițerul de jandarmi nu-i omul nostru, preciză Kletocinikov în acest loc al povestirii. Mai curînd e un provocator din Moscova, care lucrează după indicațiile lui Reinstein.

Tipografia, desigur, a rămas în tot acest răstimp întregă și nevătămată, dar noaptea trecută Poetul nu avea de unde să știe despre aceasta.

Ceea ce l-a pus pe gînduri însă, a fost numele lui Luțki, de care mai era legată și povestea aceea ciudată cu muncitorul moscovit. Și cu toate că dorința firească a lui Morozov era să plece imediat și să caute să se întâlnească cu redactorul-șef – Dmitri Klement, pentru a se convinge de soarta tipografiei, a avut totuși suficientă precauție să aștepte pînă dimineața

Dimineața și-a strîns lucrurile în mapă și, strecurîndu-se

prin mulțimea de funcționari care se grăbeau spre instituțiile lor, își pierdu urma pe străzile capitalei. După o oră de la plecarea lui, camerele mobilate care se găseau deasupra locuinței avocatului au fost scotocite de polițiștii care-l căutau pe redactorul dispărut. Luțki și toți oamenii de legătură, trimiși să-l anunțe pe redactor, au fost arestați. De altfel, au putut fi ușor urmăriți noaptea, pe ulițele pustii ale orașului. Probabil ca Nikolka a socotit că redactorii se vor aduna cu toții, vor veni la tipografie și acolo vor fi luați ca din oală împreună cu muncitorii tipografi.

Mia de ruble aproape că-i stătea în buzunar, de aceea jandarmii au și primit instrucțiuni speciale să nu pătrundă în locuințele redactorilor și nici să nu-i aresteze pe rînd pe aceștia.

Să fie lichidați dintr-un foc! Numai că măsurile de prevedere ale Poetului și ale prietenilor săi au zădărnicit planurile trădătorului.

Tipografia și gazetarii – totul a rămas intact, în afară de redactorul-șef Klement.

— Pentru ce l-au ridicat pe Klement direct de-acasă, asta n-o pot defel înțelege, își încheie istorisirea Mihailov.

— Amănuntul acesta îl cunosc eu, replică Kletocinikov. E o veche racilă de-a noastră birocratică... Nikolai Vasilievici dădu furios din mîină. Ca întotdeauna, cineva n-a înțeles ceva, cineva a încurcat borcanele și uite așa, în loc să-l urmărească discret pe Klement, s-a înființat ca un neghiob la domiciliul acestuia și dă-i cu percheziția. Nu i-au găsit nimic, iar cît privește curierul n-au putut să stabilească precis la cine venise. Se pregăteau tocmai să plece, ofițerul își îmbrăca deja mantaua în antreu, cînd unui garabete mai zelos i-a venit ideea să bage cuțitul în somieră. Mai mult ca sigur că a făcut-o în prostie, dar din tapițerie începură să curgă numerele de

ziar interzise. La poliție l-au identificat repede pe Klement – de cinci ani îl căutau.

— Da, e teribil acest Nikolka, spuse Mihailov rîzînd strîmb. Dacă n-ai fi fost dumneata, Nikolai Vasilievici, te pomenești că s-ar fi cocoșat cu timpul și în locul lui Kirilov. Ce crezi? Și Kirilov a început-o tot ca simplu spion. Așadar, să terminăm convorbirea noastră prelungită. Eu, din anumite motive, nu pot să părăsesc noaptea această încăpere. Din moment ce dumneata tot ai încălcat legile conspirației, te rog să-mi faci un serviciu prietenesc și să te duci pînă la această adresă...

După o jumătate de oră, Kletocinikov sună la o intrare întunecoasă pe bulevardul Zagorodnîi. Mult timp nu i-a răspuns nimeni.

— Cine-i? se auzi în sfîrșit un glas bărbătesc.

— Se poate vorbi cu Rodionîci?

— Eu sunt.

— Portarul te roagă să mergi de urgență la el, la „Moscova”.

Ușa s-a deschis. În fața lui Kletocinikov stătea un gigant cu bicepșii de oțel, care i se ghiceau de sub cămașă. Ochiul lui cenușii mai aruncau încă fulgere atît de înspăimîntătoare, încît Kletocinikov simți un fior în șira spinării.

— Ce-i cu Portarul? mormăi Rodionîci, îmbrăcîndu-și paltonul.

Kletocinikov nu se putu abține să facă o aluzie strengărească.

— E vorba de o scadență urgentă. Pentru o datorie de o mie de ruble.

Se pare că Rodionîci nu prea înțelegea de glumă, fiindcă strecură flegmatic printre dinți: „O plătesc eu cu vîrf și-ndesat”, apoi își luă rămas bun și se pierdu în întuneric.

...Iar peste cîteva zile într-un hotel din Moscova și-a făcut

apariția un muncitor neobișnuit de plăcut la vedere. Fluierînd o melodie sprintenă, întrebă pe băiatul de serviciu unde sunt cazați domnii din Petersburg. Se vedea cît de colo că era bine dispus, mai ales că se ducea la niște oameni care-i aduceau vești bune.

Cu un aer bucuros trecu pragul camerei ce-i fusese indicată...

În curînd, din cameră ieși unul dintre pasagerii veniți din Petersburg, căruia băiatul de serviciu îi spunea în gînd „barosanul”.

În general vorbind, datorită atitudinii sale poruncitoare „barosanul” se bucura de multă considerație din partea personalului de la hotel. De data asta însă, domnul arăta de-a dreptul înfiorător. Ochii îi ardeau, părul îi flutura în neorînduială, în timp ce pumnii i se încheștau amenințători. „Parcă era satana! povestea după aceea băiatul de serviciu. Cred că a băut în odaie”.

Într-adevăr, la ieșirea din hotel, „barosanul” începu să se bălăbănească, să tremure și probabil că ar fi căzut jos dacă nu l-ar fi apucat de braț tovarășii săi. Încercînd să se scuze parcă, „barosanul” spuse jenat unuia dintre prieteni: „Și cît eram de calm pînă mai adineaori. Ce înseamnă s-o faci pentru prima dată!”

„M-am întrebat chiar, declara peste cîteva zile băiatul de serviciu în fața anchetatorului sosit la hotel, oare ce o fi făcut dînsul pentru prima oară, să nu fi băut adică niciodată pînă acum? M-am și mirat – unde l-or fi băgat oare pe musafirul acela vesel, că doar au încuiat odaia la plecare? Ziceau că s-a făcut criță și s-a culcat.”

Abia după trei zile, alarmat, proprietarul hotelului a dat dispoziție să se spargă ușa camerei încuiate. Pe dușumea au găsit cadavrul muncitorului aceluia simpatic la vedere, cu

urmele unei răni groaznice în inimă, lăsate de o lovitură de pumnal. Pe pieptul mortului era prins un bilet:

„Nikolai Reinstein, iuda-trădătorul. Condamnat și executat în baza verdictului dat de partidul socialist-revoluționar rus”.

Poliția secretă a imperiului a mai pierdut pe unul dintre agenții săi cei mai destoinici.

CINA DE LA RESTAURANTUL DUSSO

Portarul se plecă în fața noilor vizitatori și le deschise larg ușa restaurantului.

Cu toate că musafirii erau îmbrăcați după ultima modă și se țineau cât se poate de degajat, ochiul ager al bătrînului ușier a remarcat îndată că aceștia nu-s mușterii de soi, ci numai așa... un fel de terchea-berchea, funcționărași de mîna a doua. Primul era brun, subțirel, cu ochelari și cioculeț negru, însoțit de un domn respectabil, de vreo treizeci de ani, proaspăt bărbierit, cu obrajii rotofei lucind ca doi bujori aprinși. Cu toate că era mai prezentabil decît brunetul, felul cum îi dăduse acestuia întîietate la intrare, cum așteptase apoi pînă cînd celălalt și-a lăsat paltonul la garderobă și multe alte indicii imperceptibile pentru un necunoscător, toate acestea i-au permis ușierului să aprecieze că brunetul trebuie să fie superiorul, iar celălalt vreun slujbaș mai mărunț. Uite, drăcie, nu fac amîndoi nici cît o ceapă degerată și dumnealor – vezi, Doamne – își petrec serile la Dusso, ca niște boieri sadea...

— Intrați, vă rog, Piotr Ivanovici!

— Numai după dumneavoastră, Nikolai Vasilievici – domnul cu bujori în obraz își duse mîna la inimă.

Maître d'hôtel tocmai venea în întîmpinarea lor:

— Cu ce vă servim? Și deodată încremeni locului și se schimbă la față, de parcă-ar fi văzut un strigoi în local.

— Un separeu, porunci brunetul. Roșcovanul tăcea.

— Pofțiți după mine, la dreapta. Maître d'hôtel se înclină cu respect arătându-le domnilor drumul.

Intrară în sală, apoi cotiră la dreapta...

Așezându-se din nou pe vechiul lui scăunel între uși, portarul bombănea după obiceiul moșnegilor:

— Auzi, în fața cărei adunături a ajuns maître d'hôtel de la restaurantul Dusso să-și încovoiaie spinarea; ca pe nișe generali îi soarbe din ochi. O, tu, maică precistă! Nici nu mai știi azi cum să trăiești, cui să-i faci pe plac și cui să-i arăți ușa... Grele vremuri! Oh, tare grele...

— O carafă de votcă „Frații Smirnov” sau „Lacrima văduvei”, îi comandă între timp roșcovanul chelnerului. Prînz à la russe: icre, marinată de somon, varză cu carne, pateuri cu ouă. Aduci totul deodată în odaie, după aceea să nu-ți mai calce piciorul pe-aici!

— Nu vă nelineștiți, intră în vorbă maître d'hôtel. Se va face totul după dorința dumneavoastră.

În separeu, domnul cu bujori în obraji desfundă sticla și umplu două cupe cu vin.

— În sfîrșit, sărbătorim evenimentul plăcut al cunoștinței noastre, Nikolai Vasilievici! Ridică paharul și-l ciocni cu zgomot.

Nikolai Vasilievici privi vinul în zare, îl mirosi, apoi îl sorbi pe-ndelete, savurînd lichidul de culoarea smaraldului, după care, vădit satisfăcut, își umplu din nou paharul.

— Sincer vorbind, mă surprinde faptul că sunteți cunoscut aici, întrerupse tăcerea domnul cel rumen. La Dusso e foarte scump, eu, bunăoară, obișnuiesc să merg la Demidov, iar la Dusso vin acum pentru prima oară, și aceasta numai datorită gratificației pe care am primit-o

pe neașteptate și de dragul unei companii atît de plăcute...

Kletocinikov surîse.

— Cred că salariul meu nu-i mai mare decît al dumneavoastră, Piotr Ivanovici, așa că și eu cinez la Dusso pentru prima dată...

Prin urmare, mi s-a părut doar că personalul vă cunoaște?

— Ba nu.

— Atunci?...

— Obligațiuni de serviciu, dădu din cap Kletocinikov. Tăcură din nou amîndoi. Cel cu obraji rumeni își trată vecinul cu icre, apoi îi turnă vin în pahar și îl servi cu somon.

— Îmi spuneau prietenii dumneavoastră, Nikolai Vasilievici, că în Secția treia nu-i niciun cunoscător de vinuri să vă întreacă, încercă el din nou să lege vorba cu tăcutul său comesean.

— Am făcut pe vremuri serviciul în Crimeea, iar cei de acolo se pricep la vinuri, îl lămurii pe scurt Kletocinikov. Pe urmă, oftă, îl privi pe interlocutor cu ochii său blajini și melancolici și-l întrebă deodată:

— Pot să vă fiu de folos, Piotr Ivanovici? Dacă da, atunci la ce să mai umblăm cu ocolișuri; spuneți-mi și nădăjduiesc că totul se va aranja spre satisfacția noastră reciprocă.

Auzind întrebarea aceasta atît de directă, domnul cel rumen nici n-a clipit măcar. A întrebat doar foarte reverențios ce anume motive are stimabilul Nikolai Vasilievici să pună la îndoială intențiile sale pur prietenești, dezinteresate, de a servi masa împreună și de a purta o discuție amicală.

— Ce anume motive? Numai unul singur, însă foarte întemeiat: m-ați invitat la Dusso. Nu sunteți un om bogat și fără să aveți o nevoie deosebită nu cred că... Kletocinikov nu-și termină fraza, socotind că și așa totul e limpede.

— Să mai turnăm un păhărel, spuse oarecum fisticit domnul cel rumen. Și gustați, pentru Dumnezeu, din cega asta cu hrean, care nu-i cu nimic mai prejos decît vestita „cegă aurie” din apele Șeksnei, atît de slăvită în poemele sublime ale lui Derjavin. Sincer vorbind, eu unul le-aș acorda întîietatea acestor delicatese culinare și aș amîna pe altă dată discuția noastră neobligatorie și nicidecum urgentă...

Kletocinikov ridică palma în sus protestînd:

— Prefer să stăm mai întîi de vorbă.

— Sunteți un domn foarte intransigent, Nikolai Vasilievici. Aș vrea să purtăm împreună o convorbire, însă nu una de complezență, sau ca la slujbă, ci așa, de la om la om... Mai serviți un păhărel?

— Eu, Piotr Ivanovici, sunt de felul meu un om deschis. În serviciul nostru asta-i ceva nu tocmai obișnuit, îmi plac sufletele și discuțiile sincere. Iar în limita posibilităților, prefer să discut atunci cînd sunt treaz...

Piotr Ivanovici zîmbi, se uită la sticlele și carafele înșirate pe masă și rămase pe gînduri.

— De acord, se hotărî el în cele din urmă, să jucăm cum ziceți dumneavoastră, cu cărțile pe față. S-ar putea să fie într-adevăr mai bine. Spuneți-mi sincer, Nikolai Vasilievici, oare conducerea noastră nu are deloc încredere în mine?

— De ce aveți această impresie?

— Oriunde m-aș duce, filajul se ține scai după mine.

— Aveți probabil o imaginație cam bolnavă, dragul meu...

— Nu vă prefaceți, Nikolai Vasilievici, vă rog respectuos, cu mine nu-i cazul. Slavă Domnului, am destulă experiență ca să-i pot deosebi pe agenții filajului de trecătorii ocazionali.

— Ei, nu, nu așa, dar nu pricep, zău, despre ce vorbiți?

— Iar eu însumi pricep că unui om ca mine, recrutat din mediul nihilistilor, la început s-ar putea să nu i se acorde încredere. Înțelege însă oare la rîndul ei conducerea că un

colaborator secret, de coada căruia sunt agățați tot timpul copoi, nu se poate întâlni cu nimeni și nu poate stabili legăturile necesare? Vă încredințez că teroriștii îi observă pe acești copoi tot atât de bine ca și mine.

— Dacă vă socotiți o persoană atât de versată, încercați să vă „scuturați coada” – parcă așa se spune, nu? Asta-i tot ce vă pot sfătui...

— Nu-i chiar așa! exclamă comeseanul cel rumen, care nu sesizase tonul zeflemitor al celui alt. Grigori Grigorievici a difuzat seria actelor mele de identitate prin toate orașele și la toate organele polițienești, oriunde mi-aș face mutația de stabilire, poliția locală își trimite îndată maimuțoi să mă urmărească. Iar nihiliștii fug de mine ca potîrnichile.

Fornăi din nas cu năduf și încheie:

— ...Dacă mai continuă, îmi vine să mă las păgubaș de așa slujbă.

— Lăsați asta, Piotr Ivanovici. În meseria noastră verificarea este obligatorie, căută să-l înduplece Kletocinikov, și n-are sens să vă faceți sînge rău pentru atîta lucru. Ca să vă dați seama de toată gravitatea situației, vă voi spune că nu de mult s-a primit la cancelarie un denunț... Aici Kletocinikov își întrerupse deodată vorba și-l privi atent pe interlocutorul sau.

— Și?

— Să mai turnăm un pic.

Goliră amîndoi paharele pînă-n fund.

— Fie... Cum s-ar zice, unde merge mia meargă și suta! Dumneavoastră pot să vă spun, sunteți un om de-al nostru, țineți minte însă – nimănui niciun cuvînt, e un mare secret... Așadar, mai mult ca sigur că denunțul a fost adresat majestații sale din partea departamentului pentru investigații externe, cam ca în cadrul Secției a treia – coborî el tonul – ar fi pătruns un agent al socialiștilor. Vă dați seama?

Piotr Ivanovici îl privi amuzat pe sub gene.

— Pai, ce credeți?! E foarte posibil, Nikolai Vasilievici. La ora actuală am reușit să mă apropiu de Centru și vă pot spune, ca o primă impresie, că acolo lucrează oameni dârji, deștepți și cu experiență. Pot, pot foarte bine să strecoare un om de-al lor. Hei, colega, oftă el adînc, totuși, cînd te gîndești pentru cine suntem noi obligați să muncim, de cine ascultăm! Imaginați-vă numai, cum se va descurca cu acești socialiști deștepți Kirilov al nostru, birocratul ăsta necioplit, incapabil să organizeze ca lumea pînă și serviciul de supraveghere... Dar ce să mai vorbim!

Căzu pe gînduri.

— Mă mir și eu singur, de ce mi-am deschis cu atîta sinceritate inima în fața dumneavoastră. Probabil că noi, Nikolai Vasilievici, suntem făcuți din același aluat. Orice s-ar spune, în dumneavoastră zace un detectiv înnăscut, simt asta. Recunoașteți, în copilărie, n-ați visat să faceți parte din congregația tainică a uniformelor albastre, n-ați rîvnit la puterea ei nevăzută, la relațiile sale? Ați visat, nu?

Kletocinikov săltă din umeri: ei și ce-i, dac-am visat?

— Și ați izbîndit în cele din urmă, ați pătruns, slavă ție, Doamne, între zidurile acestea închise pentru lumea din afară, cu tremurul și evlavia unui prozelit. Și mai departe?

Își aruncă pentru o clipă privirea spre Kletocinikov. Acesta își sorbea tacticos vinul cu înghițituri mici.

— Și v-ați trezit în dosul acestor ziduri cu o instituție tipic rusească, din cele mai obișnuite. Searbădă, tembelă, arhaică, birocrată. Lucrul principal în meseria lor e numai bunăstarea și rînduiala hîrtoagelor, rapoartelor, dărilor de seama, iar problemele de urmărire propriu-zisă nu preocupă pe nimeni.

— Lăsați! obiectă alene Kletocinikov. Secția a treia e un bastion de nădejde...

— O știți tot atît de bine ca și mine – acum nu mai există bastioane sigure!

— Curios... Fără a-și privi interlocutorul, secretarul lui Kirilov se întinse după sticlă, foarte curios... Pentru prima oară aud astfel de raționamente! Cum de nu vă e totuși teamă să dați în vileag asemenea gânduri în fața unui om ca mine, care sunt oarecum apropiat de conducere? Sau mă puneți cumva la încercare, din ordinul lui Grigori Grigorievici?

— Deloc, rîse pe neașteptate Piotr Ivanovici. Preferați poate să vi se vorbească numai despre Dumnezeu, despre țară și patrie, despre idealurile sacre ale bunătății și frumuseții – să vi se pară viața mai tihnită? Nouă, intelectualității ruse, nu nihilistilor, desigur, fiindcă veni vorba, nu ne prea face plăcere să recunoaștem adevărul despre noi înșine. Omul tânjește după bani și putere – acesta-i crezul politic al foarte, foarte multora, dar nimeni nu dorește s-o mărturisească. Pentru că la noi, în Rusia, educația morală este abstractă, ruptă de viață – literatura strică totul! Despuiați-i pe eroii operelor literare de vorbăria în care sunt înveșmîntați și-i veți vedea pe adevărații oameni noi, care se avîntă spre culmi, însetați după adevăratele fericiri lumești, și nu după efemera beatitudine spirituală. Într-un cuvînt, priviți-vă în suflet și veți înțelege că am avut dreptate. Dumneavoastră înșivă nu sunteți așa cum v-am descris?

— Eu? Cred că nu...

— Ha-ha. Lăsați modestia, domnul meu. Vă amintiți, în Război și pace dacă nu mă-nșel, se vorbește undeva despre două feluri de subordonare, aparentă și ascunsă. Cică, după subordonarea ascunsă, căpitanul ar fi mai importat decît generalul. Iată, dumneavoastră sunteți tocmai acel căpitan!

— Nu căutați să mă măguliți...

— Defel! În schimb îl voi lăuda pe Kirilov... A știut să-și aleagă „condeiul”. Acești birocrați ramoliți știu pe cine să se bizuie... Așa, Nikolai Vasilievici, să ne întoarcem la începutul

discuției noastre – mă scăpați de „coadă”? Dumneavoastră puteți s-o faceți. Altfel nu mai pot lucra.

— Am să fac tot ce stă în puterile mele.

— Eu dispun printre ilegaliști de numeroase legături și posibilități. Au încredere în mine. Pe mine nici spionul acela al lor despre care mi-ați vorbit nu mă va descoperi. Știți că eu figurez în acte numai cu pseudonimul?

— Da. Numele dumneavoastră nu-l cunoaște nimeni. „Juristul”, „Juristul” – și atît! Fiindcă veni vorba, vă numiți într-adevăr Piotr Ivanovici?

— Într-adevăr? Cum să vă spun... Cît de încăpățînat e totuși acest Kirilov al dumneavoastră! S-ar zice că-i limpede ca lumina zilei că numele real al agentului nu trebuie să-l cunoască decît funcționarul care ține legătura cu el, iar în acte să fie trecut doar pseudonimul. Și nimeni nu te va descoperi! Pentru mine, am dobîndit acest lucru cu mare greutate, dar se vede că regula generală a rămas tot cea veche... Nu-i nimic, o să le schimbăm noi amîndoi toate astea! Nu-i așa?

— Amîndoi?

— Desigur. În încăierarea asta cu teroriștii, fiți pe pace, mai devreme ori mai tîrziu conducerea noastră se va duce de-a berbeleacul. Lucrul acesta e tot așa de evident pe cît e de sigur că-l voi bate pe Kirilov la șah. Și atunci o să vină și rîndul nostru... Pe cine ar mai putea să-l cheme? Pe noi, noua generație de investigatori. Așa-numitul tineret, surîse el. Principalul e ca între noi să existe înțelegere, să fim uniți într-un singur mănunchi. Astăzi mă lăudați dumneavoastră în fața superiorilor, mîine pe nesimțite îi strecor eu șefului că toate succesele se datoresc în mod exclusiv dumneavoastră, poimîine Sidorov de la biroul unu – prietenul meu – o să vă treacă pe tabelul celor evidențiați, iar peste o altă săptămîină un prieten de-al dumneavoastră îl va servi la fel pe Sidorov...

Uniți! Și vom rupe zăgazurile care duc în sus. Numai să începem!...

Kletocinikov rămase gînditor.

— Sunteți de acord cu alianța, Nikolai Vasilievici?

— Știți la ce mă gîndesc? răspunse Kletocinikov, netezindu-și cu un gest domol ciocul. Oricît vi s-ar părea de bizar, mă gîndesc la rolul dumneavoastră în ilegalitate. Oricum, sunteți pentru ilegaliști cel mai periculos om dintre toți agenții noștri secreți, asta am înțeles-o de-abia acum. Atîta ambiție la o energie atît de clocotitoare!

— O, văd că vă pricepeți la complimente! N-aș fi crezut...

— Nu, nu înțelegeți de ce vi le spun toate astea, îl întrerupse Kletocinikov. Uite, bunăoară, noi amîndoi stăm acum la Dusso, ne cinstim de mai bine de-o oră, vorbim deschis – atît de deschis cum puțini oameni în Petersburg își permit să vorbească, nu-i așa? Și încheiem împreună o alianță... În același timp, însă, eu pînă acum nu cunosc absolut nimic despre dumneavoastră, aliatul meu. De fapt, cine sunteți? Unde anume lucrați în „lumea largă”? Șapca dumneavoastră de jurist, pe care ați schimbat-o azi cu o pălărie, este cumva o ficțiune sau sunteți într-adevăr de la departamentul justiției? Care-i numele dumneavoastră adevărat? De ce ați nimerit în rîndul salariaților noștri și cum ați pătruns printre conspiratori? Eu, unul, nu știu nimic. Și asta se numește aliat și prieten...

— Sporindu-ți cunoașterea, știința, îți sporești și supărările, se spune undeva într-o carte înțeleaptă, Nikolai Vasilievici. La ce bun să le știi toate astea? Cu cît cunoști mai puțin în meseria noastră, cu atît o să trăiești mai bine. Șapca mea de jurist...? Da, este adevărată. Acum o poartă un individ, care, după constatările mele, se joacă cu glonțul. Piotr Ivanovici apăsă semnificativ pe ultimul cuvînt. Dacă sunteți în stare, n-aveți decît să-i transmiteți toate acestea lui Grigori

Grigorievici. Străduiți-vă să umbriți în fața lui strădaniile mele. Acesta va fi și începutul alianței.

— Vă referiți cumva la tipografie? Kletocinikov deveni foarte atent.

— Cam așa ceva... Dar-ar Domnul... Oricum nu mi-ar strica defel o mie de ruble.

— Ce mai, rosti Nikolai Vasilievici ridicându-se hotărât de pe scaun, se pare că aveți dreptate. De altfel, n-ar avea niciun rost să vă mai plictisesc cu alte întrebări. Acum însă, după ce am pus la punct toate lucrurile, e timpul să mergem pe la casele noastre. Stau cam departe, tocmai în port.

— Plata! strigă Piotr Ivanovici. Pentru Dumnezeu, Nikolai Vasilievici, nu vă deranjați, astăzi plătesc eu.

...După ce s-au despărțit la capătul bulevardului Nevski, în colț, Kletocinikov l-a urmărit încă multă vreme, încercând cu ochii săi miopi să vadă prin întuneric încotro a apucat-o noul lui „aliat”.

„Trebuie să lămuiesc cu Portarul care dintre muncitori tipografi a primit zilele acestea o șapcă de jurist, în ce scop și de la cine... Pînă la urmă, l-a luat gura pe dinainte. Și eu care credeam că am pierdut seara degeaba.”

Și, mulțumit de informațiile dobîndite, Nikolai Vasilievici o porni repede înainte pe trotuarul pietruit.

PARTEA A DOUA. AGENTUL
COMITETULUI EXECUTIV

ŞASE ÎMPUŞCĂTURI ÎN PIAȚA PALATULUI

Începutul anului o mie opt sute şaptezeci şi nouă a fost marcat de o serie întreagă de acţiuni teroriste.

La 9 februarie, la Harkov, pe scara caleştii guvernatorului general prinţul Dmitri Kropotkin, care se întorcea de la teatru, s-a urcat din mers un necunoscut şi din două focuri l-a rănit mortal pe favoritul ţarului.

Într-un manifest special răspîndit cu acest prilej, Comitetul Executiv a anunţat că Kropotkin şi-a primit pedeapsa făcîndu-se vinovat de groaznicele maltratări la care erau supuşi deţinuţii în închisoarea din Harkov.

„Să iei aminte, societate rusă, se spunea în manifestul difuzat îndată după atentat, că atîta timp cît vei rămîne fără grai, vei avea privilegiul să iei parte la singurul lucru care ţi-e permis – la funeraliile personalităţilor sus-puse.”

La 26 februarie, persoane necunoscute l-au înjunghiat la Moscova pe provocatorul Reinstein.

La 10 martie, pe podul Pantelimonovski din Petersburg, de cupeul în care se afla comandantul jandarmeriei Drenteln, care-i luase locul lui Mezenţev, după asasinarea acestuia, s-a apropiat un tînăr călare pe un trăpaş minunat şi a tras două focuri în generalul-aghiotant. Amîndouă gloanţele s-au oprit

în oblonul metalic de la fereastra cupeului și asta i-a salvat viața lui Drenteln. Șeful jandarmilor porni în goană în urmărirea teroristului care se îndepărta în galop, însă nu ajunsese decât trăpașul, pe care-l ținea de dîrlogi un brav gardian.

— Domnișorul mi-a spus – ține, și a intrat în gang să se ușureze, așa că nu vă neliniștiți, excelența voastră, raportă el generalului înfuriat. Totul e-n regulă.

...Secția a treia spumega de mînie. În Petersburg au început razii și percheziții masive, arestări și deportări din rîndurile tineretului. Loviturile acestea oarbe nu-și ajungeau însă scopul. Poliția politică s-a convins despre aceasta la data de 2 aprilie.

În timpul uneia din plimbările matinale ale țarului, în dreptul Statului Major General, i-a ieșit pe neașteptate în întîmpinare un individ slab, deșirat, cu ochii oblici și fața palidă, lipsită de orice expresie. Necunoscutul purta o șapcă de funcționar, cu o bandă vișinie. Dintr-o singură privire țarul și-a dat seama că avea în fața lui pe omul venit să-i răzbune pe ilegaliști, pe răzbunătorul revoluționarilor executați cu puțin timp în urmă. Înainte ca acesta să rupă cordonul gărzii personale ce-l însoțea, Alexandru II făcu o săritură în lături. În clipa următoare, văzu cu groază cum mîna lungă și uscățivă a atentatorului a scos din buzunar un pistol, cum paza rămase locului paralizată de spaimă. Moartea împăratului părea iminentă, de neînlăturat.

În acest minut hotărîtor, singur Alexandru II nu și-a pierdut cumpătul. În timp ce garda sa personală stătea împietrită, iar teroristul își luase la ochi ținta, țarul o rupse deodată la fugă în direcția podului Pevceski. Poticnindu-se și împiedicîndu-se în pulpanele lungi ale mantalei, țarul nu uita să alerge în zigzag (așa cum prevede regulamentul de instrucție al infanteriei sub focul de baraj al inamicului). În

urma lui răsunară cîteva împușcături seci, tăioase – două, trei, cinci...

Plumbii spintecau aerul, scăpărînd scînteii din caldarîm. Țarul continua să alerge de-a lungul fațadei Statului Major General, fugea înainte aplecat, îndoindu-se de mijloc pînă aproape de pavaj, respectînd cu rigurozitate regulamentul, și schimbîndu-și mereu direcția sub ploaia de gloanțe. Din spate se auzea tot mai aproape, din ce în ce mai aproape, tropăitul uniform al gigantului fioros, neîndurător, cu o cocardă rotundă pe plușul de catifea roșie.

Iat-o moartea, se apropie cu fiece pas. Mai răsună o pocnitură, glonțul ricoșat fripse urechea țarului și deodată totul se liniști. Teroristul terminase muniția.

Alexandru încercă să întoarcă capul. Văzu garda personală venind din urmă în pas alergător și pe uriașul trîntit la pămînt. Acesta se lupta disperat cu dușmanii, după ce aruncase pistolul devenit acum nefolositor. Și mai observă ceva țarul – cum lîngă podul Pevceski urmărea atent toată scena un tînăr foarte ciudat, îmbrăcat într-o șubă de negustor, cu barbă stufoasă și mustațile răsucite în sus. Cînd totul s-a terminat, așa-zisul negustor s-a îndepărtat cu pași repezi spre clădirile din fund și s-a făcut nevăzut, de parcă s-ar fi topit în zare. Agenții trimiși în grabă după el nu au găsit pe nimeni.

Teroristul prins în piață a putut fi păstrat viu pînă la judecată. S-a descoperit că în gură avea ascunsă o fiolă cu otravă, pe care a spart-o cu dinții după atentat, dar otrava nu și-a mai făcut efectul. După afirmațiile medicilor, cianura de potasiu a stat prea mult în buzunarul arestatului, pierzîndu-și forța ei ucigătoare.

Pentru anchetarea cazului lui Alexandr Soloviov (așa se numea atentatorul la viața „sacrosanctei persoane”) s-a întrunit Curtea criminală supremă. Cu transcrierea materialelor de anchetă pentru completul de judecată a fost

însărcinat ajutorul de secretar al Secției a treia Nikolai Kletocinikov, funcționarul cu scrisul cel mai frumos. Această sarcină de răspundere Kletocinikov a îndeplinit-o în mod exemplar, ca totdeauna, primind o recompensă bănească cu ocazia sărbătorilor. După ce a cumpărat din acești bani o broșă scumpă, franțuzească, funcționarul a pornit să-i ofere darul Natașei Olovennikova, „logodnica” lui.

La masa sărbătorească Kletocinikov l-a cercetat stăruitor pe „cumnatul” său, Ivan Petrovici, după care l-a sfătuit în treacăt să-și schimbe formatul bărbii și al mustăților și totodată să înlocuiască costumul acesta preferat, de stofă englezească, cu îmbrăcămintea obișnuită a târgoveților. Nu de alta, dar poliția caută cu înverșunare pe observatorul care staționase în ziua atentatului pe podul Pevceski – și, Doamne ferește, ar putea să trezească vreo bănuială copoilor.

— Ivan Petrovici, în timpul anchetei Soloviov susținea că a acționat de unul singur și că nu a fost ajutat de nicio organizație. Este adevărat? Întrebă într-o doară Kletocinikov

— Adevărat. Nu l-a ajutat nicio organizație, aprobă din cap Mihailov.

— Întreb aceasta, explică cu stîngăcie Kletocinikov, pentru că știu că programul grupării „Zemlia i volia” nu încuviințează teroarea împotriva țarului.

Apoi tăcu, tulburat oarecum de comportarea lui Ivan Petrovici. Era evident că Portarul nu mai voia să continue discuția și să-i dezvăluie tot adevărul. Dar nu-i nimic, poate să mai aștepte. Mai devreme sau mai târziu, Alexandr Mihailov va fi nevoit să reînceapă singur această discuție.

Pînă atunci însă...

— Să trecem la treabă, Ivan Petrovici. Unde-i caietul cu scoarțe de mușama? Dictez: numărul optzeci și nouă...

SCIZIUNE?

Discuția a fost reluată după două săptămîni. — Spune-mi, cum a ajuns partidul la o astfel de bufonerie? se înfierbîntă Kletocinikov, fluturînd sub nasul lui Mihailov două ziare: vechiul organ al narodnicilor „Zemlia i volia” și numărul nou editat al foii volante „Zemlia i volia”! Ce situație ridicolă! Au luat-o razna care încotro! exclamă el, aruncînd supărat ziarele pe dușumea și plesnind din palme. În ziarul vechi ne cheamă pe toți la țară, ne promit, acolo socialismul gata înfăptuit în conștiința țăranilor. Iar în „Foaie” țipă că nu avem nevoie de sate și „trăiască teroarea!” Cine are dreptate, și cine se-nșală? Doar și unul și celălalt reprezintă același partid... Poți oare să contopești aceste două poziții într-una singură? Eu, păcătosul, nu mai pricep nimic, absolut nimic!

— Nici eu nu mai înțeleg nimic, recunosc suspinînd Mihailov. După atentatul neizbutit al lui Soloviov, toate s-au întors de-a-ndoaselea.

— Uite ce-i, Ivan Petrovici, să nu ne mai jucăm de-a baba oarba. Povestește-mi mai detaliat, cum ai ajuns atunci în piață, alături de Soloviov. Și ce anume se ascunde în dosul

acestei acțiuni – recunosc, neașteptate pentru mine – atentatul asupra majestății sale?

Alexandr Mihailov se cam codi, nehotărît. Să-i spună, adică, totul? E riscant, foarte riscant – dacă-i dezvăluie chiar tot!

După interpretarea strictă a paragrafului de lege, „cunoașterea și nedenunțarea atentatului asupra persoanei sacrosancte a țarului” se pedepsește la fel ca și fapta atentatorului însuși, cu condamnare la moarte.

Dacă Kletocinikov va fi prins vreodată și va vorbi la interogatorii, atunci cel puțin douăzeci de oameni care știau despre atentatul lui Soloviov, plănuiră de mai mult timp, vor fi trimiși la spînzurătoare. Și în primul rînd el însuși, Mihailov. Să vedem acum dacă-ți dă mîna să fi sincer...

Și totuși, Mihailov se hotărî să destăinuiească totul pînă la capăt.

Un agent de legătură poate lucra orbește, în practică s-au mai văzut asemenea cazuri, dar Kletocinikov nu-i dintre aceștia. El devine pe zi ce trece un revoluționar autentic, un tovarăș de organizație cu drepturi depline, și ar fi o crimă să-i ascunzi adevărul. Lasă-l să hotărască după aceea singur!

Portarul începu prin a recunoaște că Soloviov era membru al organizației „Zemlia i volia” și propaga ideile socialismului printre țărani. Pe neașteptate Soloviov a sosit din ținutul Saratov la Petersburg fără să-i dea nimănui nicio explicație. Tovarășii se așteptau la o mărturisire deschisă din partea lui și curînd după aceea Soloviov a recunoscut față de Portar și Poet noua sa intenție – aceea de a-l suprima pe țar.

— La ce-i trebuia asta? nu putu să se abțină Kletocinikov. Omori un țar, vine altul, poate și mai rău. Ce sens are uciderea țarului? Ce anume realizezi în acest fel?

Mihailov, gînditor, își mîngîia cu palma barba-i mătăsoasă.

— Soloviov cunoștea poporul: străbătuse pe jos o bună

parte a țării. Ne-a vorbit astfel: deocamdată poporul crede în invincibilitatea puterii țariste, deoarece toți cei care s-au ridicat împotriva ei au fost totdeauna înfrinți. Unde-s Razin, Pugaciov, decembriștii? Prin urmare, cu țarul nu te pui! De aceea Soloviov considera că trebuie spulberată teama aceasta mistică a maselor în fața celui mai înalt demnitar al statului. Planul lui era următorul: imediat după uciderea țarului, în haosul și dezorientarea generală ce va urma, organizația „Zemlia i volia” să declanșeze atacul formațiunilor sale de luptă asupra circumscripțiilor polițienești din diverse orașe; armele capturate să fie distribuite pe loc detașamentelor formate din muncitori simpatizanți și atunci au să izbucnească războaie în gubernii. În aceste condiții, după părerea lui, țărani ar fi sprijinit mișcarea și ar fi putut începe revoluția.

Ambii interlocutori tăcură, analizând în minte planul atât de incredibil prin îndrăzneala lui și imposibil de adus la îndeplinire, urzit de Alexandr Soloviov, condamnatul care-și aștepta acum moartea între zidurile fortăreței Petropavlovskaia.

— Ce s-a întâmplat mai departe?

— Mai departe! rîse strîmb Mihailov. Se vede că această idee mai plutește undeva în văzduh. Din sud au mai sosit încă doi candidați la uciderea țarului. A trebuit să-i despărțim pe cei trei concurenți ce-și disputau acțiunea asta. Imediat s-a întrunit consiliul partidului.

După cum a povestit Portarul, pentru prima oară în întreaga istorie a organizației „Zemlia i volia”, la acest consiliu s-a produs o ruptură fâțișă. Resortul muncitoresc cerea încetarea oricăror atentate, firește cu excepția înlăturării provocatorilor sau a jandarmilor celor mai primejdioși. Inevitabilele razii care ar fi urmat după executarea țarului puteau să zădărnicească orice activitate în mijlocul maselor.

„Dacă începem să tragem cu pușcoacele, nu vom mai termina curînd și atunci cînd o să pregătim poporul pentru luptă?” întrebau pe bună dreptate propagandiștii. Aici se izbeau însă de obiecțiunile „dezorganizatorilor”, astfel erau numiți în partid teroriștii.

Kviatkovski, conducătorul grupului de „dezorganizatori”, a declarat cum că el personal, după ce a colindat toată Rusia ca agitator, a pierdut orice speranță să mai aștepte revoluția țăranilor, iar într-o răscoală mai apropiată nimeni nu are încredere nici în sînul partidului și nici în opinia publică. Și dacă așa stau lucrurile de ce nu s-ar încerca să se pună în aplicare planul lui Soloviov. Să încercăm după maxima lui Napoleon: „Întîi angajăm bătălia și pe urmă vom vedea”.

— Îți amintești de Rodionîci, cel care l-a suprimat pe Reinstein? Este un om hotărît, și cînd colo a trecut și el de partea propagandiștilor, continuă Mihailov, ba a amenințat chiar că va denunța poliției pe asasinul țarului, dacă acesta va acționa peste capul partidului. Ce s-a întîmplat atunci, Dumnezeule! „Te ucidem, ca pe un cîine!”, i-a strigat Kviatkovski, care cutreierase împreună cu Rodionîci o jumătate de imperiu. Stăpîna casei, săraca, umbla de colo-colo, se ruga de ei să vorbească mai încet – avea o slujnică nu tocmai sigură, la care venise în vizită portarul și beau amîndoi ceai în bucătărie... Ce mai! S-au încăierat ca niște cocoși! Am crezut că or să se ia la bătaie. Deodată am auzit o ciocănitură în ușă. Acest ciocănit ne-a salvat. Cineva șopti: „Poliția”. Tovarășii și-au scos revolverele, boxurile, s-au strîns umăr lîngă umăr, de ai fi zis că-s din nou o singură familie. De ceartă nici pomeneală... S-a constatat că fusese o alarmă falsă – poștașul i-a adus gazdei o telegramă. Iar în timpul acesta mințile înfierbîntate au început să se mai răcorească. Atunci consiliul a luat următoarea hotărîre: partidul nu va participa la acțiunea lui Soloviov, fiindcă respinge ca și înainte teroarea,

pe care o socotește incapabilă să aducă victoria. Dacă totuși printre membrii săi se vor găsi doritori să-l ajute pe Soloviov, n-au decît s-o facă pe riscul și pe pielea lor. Îi privește...

— M-da, mormăi Kletocinikov, putredă hotărîre. Și cum a fost, s-au găsit mulți amatori?

— S-au găsit și dintr-ăștia...

— Și dumneata?

Mihailov zăbovea cu răspunsul.

— Desigur, rosti el într-un tîrziu. Eu am procurat otrava, pistolul, am ales itinerariul și l-am făcut pe țarul în timpul repetiției din preziua atentatului.

Spunînd toate acestea. Portarul căuta că citească pe fața inexpresivă a lui Kletocinikov cum va reacționa acesta la vorbele lui. Se va speria? Va fi tulburat?

Kletocinikov însă știa să se stăpînească perfect de bine. Astfel că Mihailov n-a putut să-și dea seama dacă agentul ilegalistilor îi condamnă sau îi aprobă acțiunile. De data aceasta, Nikolai Vasilievici a găsit de cuviință să evite răspunsul.

Toată săptămîna n-a făcut decît să reflecteze la discuția avută cu Mihailov. Era clar că cei ce gîndeau la fel cu Soloviov îi vor continua mai departe ideea. Și atunci el, Kletocinikov, cui să se alătore oare?

Această întrebare – cui să mă alătur? – se va ridica în curînd în mintea oricărui revoluționar și-l va obliga pe fiecare să-și determine precis poziția. Pînă acum, el, Kletocinikov, trecea în linii generale drept simpatizant al mișcării ilegaliste, fără a-și face probleme în privința teoriei, strategiei sau tacticii lor. Și totuși, de partea cui va trebui să se situeze? De partea teroriștilor sau a celor care înclină să continue munca de lămurire în rîndurile poporului?

Trebuie să-și aleagă o cale proprie, unică.

Iarăși și iarăși recita Kletocinikov rapoartele și buletinele

oficiale care îi soseau la birou din toate unghiurile țării. Le recitea, le confrunta, le analiza. Poate niciunul dintre revoluționari nu se afla în posesia unei informări atât de atotcuprinzătoare despre situația din țară, ca acest funcționar neînsemnat al Secției a treia. Devenea tot mai limpede că nici în anii următori revoluția nu va reuși să se înfăptuiască. Atât nemulțumirile generale de jos cât și șubrezierea temeliiilor de sus ale statului nu căpătaseră încă proporțiile necesare pentru declanșarea revoltei. Prin urmare mai era de așteptat, pînă cînd revoluția se va coace în straturile adînci ale societății... Poate că totuși nu e nevoie să așteptăm? Poate ar trebui să riscăm, ca acest Soloviev? Să-l lovim pe dușman în inimă! Să urnim din loc cu avîntul nostru pendulul greu al istoriei! Să începem duelul disperat pe viață și moarte aidoma unei scînteii aruncate în pivnița plină cu pulberea suferinței și a urii! Să-i oferim Petersburgului acesta, sufocat de frică, lașitate și comoditate mic-burgheză, posibilitatea să respire măcar o clipă aerul curat al libertății! Prin cutezanța faptei noastre eroice, să-i trezim din adormire pe cei obosiți, indiferenți, leneși, să-i molipsim cu credința noastră pe cei care și-au încrucișat neputincioși brațele, s-au resemnat, au încetat să se războiască cu asuprirea. Cine va risca să spună că aceasta e o aberație, un lucru nefolositor? Și cine cunoaște oare căile istoriei? Să începem, apoi fie ce-o fi...

Există oameni care-s în stare – dacă-i nevoie – să aștepte revoluția zeci de ani în șir. Aceștia sunt oamenii ideii, oamenii teoriei. Nu, ei nu așteaptă pur și simplu, ci o pregătesc – asta o înțelegea și el. Dar el, Kletocinikov, este un om de acțiune care nu mai poate aștepta la infinit, numai de dragul așteptării. Ar fi vrut să vadă rezultatul cu propriii săi ochii.

Aceasta îl împingea spre practicieni – spre teroriști.

Bun sau rău, asta era...

— Ai procedat just în cazul lui Soloviov, îi spuse el lui Mihailov la următoarea lor întâlnire.

Mihailov se închise în sine, iar gândurile îi pluteau undeva departe, departe de tot. Deodată se scutură, de parcă ar fi revenit din nou pe pământ, dădu hotărît din cap și întrebă zîmbind:

— Te-am înțeles bine, Nikolai Vasilievici? Ești pentru calea de luptă aleasă de Soloviov?

— Ideea lui trebuie dusă pînă la... tărăgănă el vorbele, pînă la capăt.

Amîndoi înțelegeau ce însemna ducerea pînă la capăt a ideii lui Soloviov.

— Dacă îți amintești, totuși crimele politice sunt condamnate de programul partidului nostru?

— Da. Acțiunea aceasta însă trebuie dusă pînă la sfîrșit.

— În acest caz – Portarul își apropie obrazul de el – în acest caz te anunț că la vară va avea loc congresul partidului, cu sarcina de a se pune capăt unor asemenea idei periculoase, ca aceasta, a dumitale...

Kletocinikov tăcea, însă expresia încăpățînată a feței sale îi plăcu lui Mihailov.

— Eu, personal... nu consider deloc periculoase aceste idei. Din contra! Însă cei care gîndesc la fel ca dumneata și ca mine sunt prea puțini în partid. Așa că s-ar putea, într-adevăr să ne excludă din organizație. De aceea am hotărît să ne întîlnim din timp și să ne înțelegem cum ne vom comporta la congres, îi șopti Mihailov agentului său, de parcă s-ar fi ferit să încredințeze această taină pînă și pereților acestei case de întîlnire. Pe Kletocinikov îl luă cu frig. Își dădea seama ce importanță va avea o astfel de întrunire secretă, înainte de congresul partidului.

— Să fie oare vorba de o sciziune? întrebă el încet.

— Ne vom strădui să evităm sciziunea. Cred că-i posibil.

— Totuși, de fapt, veți ține un congres separat al adeptilor teroarei!

— Soloviev a întreprins o acțiune de mari proporții, Nikolai Vasilievici, și nu ne mai putem retrage. Orice ar fi, trebuie să mergem înainte.

— Atunci transmite-le tovarășilor, spuse Kletocinikov cu tărie, că în caz de sciziune mă pun la dispoziția celor ce se pronunță pentru luptă.

— Voi transmite...

Aceasta a fost discuția lor hotărâtoare.

Peste câțva timp biroul domnului Kirilov a cunoscut dintr-o dată o perioadă de acalmie. Agenții s-au plimbat veseli și triumfători toată vara, de parcă vîntul dogoritor de iunie i-ar fi gonit din oraș pe dușmanii lor cei mai neîmpăcați – complotiștii. Niciun fel de crime politice, nici greve, pînă și manifestele au devenit mai puține. Totul era minunat!

În fiecare zi însă, de cîteva ori la rînd, alerga la cutia poștală Nikolai Kletocinikov, secretarul șefului agenturii politice. La serviciu devenise nervos, distrat, iar întorcîndu-se în cămăruța lui de burlac, își amintea mereu de discuția cu Mihailov și se tot gîndea neîncetat la aceasta...

Oare cum merg treburile acolo la congres? De ce nu primește nicio veste? Despărțirea de Mihailov se prelungise și devenea de nesuportat.

PICNICUL DIN LIPEŢK

In oraşelul Lipetk veneau în fiecare vară pentru cura de ape feroase numeroşi vilegiaturişti din diferite colţuri ale Rusiei.

Publicul acesta pestriţ lega repede cunoştinţă prin hotelurile Lipetkului şi prin hanuri. În scurtă vreme oraşul prindea viaţă, cuprins de o animaţie veselă. Întreg sezonul „bolnavii” jucau cărţi, beau votcă, se dregeau în zori cu zeamă de varză şi trăiau mici idile de dragoste.

Localnicii s-au adaptat cu timpul acestui tratament original pe care îl urmau cei mai mulţi dintre aceşti pacienţi „suferinzi” şi s-au învăţat repede să scoată un câştig apreciabil de pe urma acestor escapade deşănţate.

16 iunie 1879. La locul de staţionare al birjarilor din Lipetk, care se adunau de obicei lângă dig, şi-a făcut apariţia un domn îmbrăcat într-un costum alb de vară şi cu o gambetă elegantă pe cap. Pe degetul lui inelar strălucea o verighetă masivă de aur, iar deasupra burţii avea atârnat un lanţ gros de ceas.

Se vedea cât de colo că omul nu-i provincial. Un grangur din capitală!

— Ascultă, stimabile, îl chemă el cu un bobîrnac pe birjar,

sunt cu o droaie de prieteni și am dori să vizităm locurile mai interesante de aici...

— Porunciți?

— N-aveți să ne arătați în târgușorul vostru ceva mai acătării?

— Nu pot să știu!

— Dar în afara orașului?

— În afară... birjarul chibzui puțin. Cum să-nțeleg, adică, mai acătării, conașule? Ceva mai vesel?

— Slavă Domnului, ai priceput în sfârșit.

— Este, boierule, cunosc un locșor. Peste rîu, o să fiți mulțumiți...

— Să vedem. Prin urmare mîine dimineată la drum, pornim. Pregătește trăsuri pentru unsprezece persoane.

— În ordine, conașule.

— Avem și cucoane cu noi! străinul își ridică degetul într-un gest semnificativ. Ne-am înțeles?

— Nicio grijă, boierule. N-o să ne facem de rîs! În caz de nevoie, unde porunciți să vă căutăm?

— La hanul lui Martînov. Întrebi de călătorul sosit de la Petersburg, domnul Bezmenov...

A doua zi toată lumea s-a urcat în trăsuri.

La spate au legat coșuri mari pline cu gustări, iar la picioare au pus gențile cu sticle de votcă. Da, era un grup vesel!

Încă pe drum domnul Bezmenov, fără să se jeneze de cei din jur, se apucă să desfacă cu înfrigurare banderola unui pachet cu cărți de joc, un alt pasager, ahtiat după muzică, prinse a zdrăngăni la chitară. E drept că la început totul părea o cacofonie, dar treptat-treptat de sub degetele sale se contura o melodie ucraineană.

Melodia se înălța atît de gravă, atît de răscolitoare și pătimașă, încît după cîteva clipe toți vilegiaturiștii aceștia

blazați o reluară, unul după altul. Încetul cu încetul, glasurile lor se contopiră, împărțite pe două voci. Se părea că în trăsură nu mai cîntă o șleahță de cheflii adunați întîmplător laolaltă, ci un cor bine încheiat și alcătuit din artiști adevărați.

Negustorul care călătorea în trăsura din față se întoarse și începu să dirijeze corul din mers. Supunîndu-se gestului său plin de voință, peste albia rîului plutea cînd în surdină, cînd izbucnind cu vigoare imnul de slavă al haidamacilor liberi.

„Voi, oameni, nu vă minunați c-a izbucnit răscoala-n Ucraina?” Glasul catifelat de bariton, bogat în nuanțe, al dirijorului improvizat antrena după el restul vocilor. Și solistul acesta îți captiva fără să vrei atenția, atît de atrăgător și luminos era chipul său bronzat de soare. Fața lui energică, inteligentă, era încadrată de un barbișon ondulat; cămașa ucraineană, înflorată cu cusături, se mula frumos pe trupul uscățiv, bine legat; șalvării și cizmele roșii din picioare veneau parcă să întregească înfățișarea sa de odraslă de negustor, făcîndu-l să se asemene cu Vasili Buslaev, eroul îndrăgit al vechiului Novgorod.

Și nu știu cum s-a întîmplat dar coborîtorul acesta din legendă deveni dintr-o dată răsfățatul grupului, animatorul întregii petreceri, subjugînd cu glasul lui nu numai pe tovarășii de călătorie, dar pînă și pe surugiu.

În sfîrșit cîntecul încetă. Cîteva minute oamenii au rămas tăcuți, desfătîndu-și privirile cu frumusețea sobră a peisajului rusesc atît de apropiată de sufletul lor.

— Ești de nerecunoscut, Tarasușka, rosti în dialectul natal, întorcîndu-se către fiul de negustor, vecinul acestuia, tînărul care începuse cîntecul, un ucrainean domol, cu fața prelungă, îmbrăcat într-o tunică de student. Te văd vesel de tot astăzi, din cale-afară...

— E semn bun, dragă Mihailo, semn bun! Îmi clocotește sîngele-n vine de nu-l pot opri. „He-ei rup!” chiui deodată

Taras dînd din cap cu înverșunare, de parcă ar fi căutat unde să-și cheltuiască forța năvalnică ce răbufnea din toată ființa lui.

Mihailo măsură cu-n ochi critic trupul lui uscățiv, vînjos, dar nu prea voinic la prima vedere, se uită la mînuțele delicate ale însoțitorului său și surîse abia perceptibil pe sub mustăți.

— Ei, dacă te-mpinge necuratul. Taras, ce mai, încearcă să salți trăsura de la pămînt. Poate te mai potolești nițel, îl întărită el cu perfidie.

— Așa-a? Grozavă idee! se aprinse Taras. Crezi că n-o ridic?

Între timp, caii trecuseră de lunca rîului brăzdată de șanțuri și pîrîiașe și acum se înfundau sprinteni într-un crîng răcoros. În depărtare se zăreau cîteva căsuțe de bîrne – aceasta era de altfel și ținta călătoriei – un mic restaurant în pădure. Chefliii din Lipețk organizau acolo – mai departe de ochii lumii – petrecerile și chiolhanurile lor. Aici au poposit și birjarii cu întregul grup. Trăsura lui Taras și Mihailo ajunse prima lîngă restaurant. Taras sărise jos din mers și o pornise grăbit înapoi.

Iată că se apropie și a doua trăsură. Pe neașteptate tînărul îi ieși înainte. Cîteva secunde alergă alături, apoi se aplecă și... apucînd osia din spate, ridică trăsura împreună cu călătorii.

O scurtă zguduitură! Pasagerii căzură unul peste altul. Trăsura parcă era țintuită locului. Calul izbi nerăbdător cu copita în pămînt, se opinti din răputeri, apoi se opri. Surugiul încremenit sări de pe capră, căută să vadă pricina ciocnirii și deodată dădu cu ochii peste fiul de negustor, îmbujorat în obraji. Gura birjarului se strîmbă de uimire.

— Da țeapăn mai ești, diavole, ai biruit calul! exclamă el cu un oftat de admirație.

Iar Taras, parcă nimic nu s-ar fi întîmplat, dădu drumul

trăsurii... Își scoase batista cu monogramă din buzunar și, cu un aer preocupat, începu să-și bandajeze degetul.

Curînd sosiră și celelalte trăsură.

Și tocmai cînd nimeni nu se aștepta, se produse un incident cu totul neprevăzut.

Domnul Bezmenov, care organizase picnicul, încruntă disprețuitor din sprîncene și refuză categoric să benchetuiască aici, în restaurant. Nu-i plăcea localul, și pace!

Îi porunci birjarului să-i arate în pădure un alt local unde se poate lua dejunul „la iarbă verde”, după ultima modă importată din străinătate.

Un flăcăiandru se offeri să-i conducă pe boieri prin pădure. După vreo zece minute, au găsit un loc potrivit într-o poieniță acoperită cu verdeață, în centrul căreia se ridicau formînd un cerc închis din toate părțile tufișuri dese și arbori înalți. Adăpostit în mijlocul cercului, puteai vedea pe oricine s-ar fi apropiat de poiană, rămînînd nevăzut pentru acesta.

— Un loc ideal! se declară mulțumit mofturosul Bezmenov, grangurul din Petersburg, frecîndu-și mîinile de plăcere.

Drept răsplată pentru osteneală, birjarilor li se dădură de la masa boiereasca niște gustări și sticle cu votcă. Pe cînd se îndepărtau, băiețandru se mai uită pentru ultima oară la grupul de zurbagii.

Erau unsprezece persoane cu totul, zece bărbați și o femeie, care se așezaseră roată în jurul feței de masă întinse pe iarbă.

Mustăciosul din Petersburg – fantele acela spilcuit – se ridică plin de importanță și cercetă cu luare-aminte locul.

— Acum, să te ții, bădie, chicoti birjarul, în timp ce o cotea după tufe. Se pun pe treabă, nu-i de glumit! Numai de nu l-aș pierde pe vreunul la noapte, să-i adun pe toți de prin pădure. E-hei, și cîtă haleală și-au mai adus!

Și savurînd parcă bunătățile ramase, din care o să se înfrupte diseară, flăcăul porni spre restaurant unde era așteptat de tovarășii săi.

Ce s-ar mai fi minunat băiețandrul dacă ar fi văzut grupul acesta vesel de petrecăreți peste cîteva minute după plecarea lui.

Rămași singuri, cheflirii parcă au uitat dintr-o dată despre scopul inițial al călătoriei. Paharele orfane zăceau pe pămînt neatînse; sandvișurile au rămas întregi, ghitara răsturnată cu coardele în jos. Pînă și gazda, domnul Bezmenov, părea că uitase și el să rostească un toast glumeț potrivit la asemenea ocazii. Se ridică puțin de pe iarbă, își învălui comesenii într-o privire în care se citea emoția, răsuflă adînc de cîteva ori și cu glasul ascuțit de atîta încordare rosti solemn cuvintele care au răsunat pentru prima oară aici, în pădurea de lîngă Lipetk, la 17 iunie 1879:

— Tovarăși, spuse Bezmenov, de fapt Alexandr Mihailov, declar congresul deschis!

În poiană se făcu liniște.

— Propun să alegem pe secretarul congresului. Candidatul meu este prietenul și solistul nostru, tovarășul Taras. Cine nu-l cunoaște – îl rog să facă cunoștință. Numele său adevărat este Andrei Jeliabov, are un stagiul revoluționar de opt ani, a fost judecat în procesul celor o sută nouăzeci și trei, este recomandat de Mihailov. Sunt obiecțiuni? Nu? Se aprobă în unanimitate...

Congresul de la Lipetk și-a început lucrările...

KLETOCINIKOV SE HOTĂRĂȘTE

Dragă Kolea!
M-am odihnit minunat. Tare aş dori să ne revedem. Am o mulțime de noutăți și aproape toate plăcute. Vărul îți duce foarte mult dorul. Știi, la început a urmat o cură la băi, apoi a călătorit. Spune că a găsit câteva locuri minunate pentru munca de creație. M-a rugat să-ți transmit că totul e bine și sunt sănătoși cu toții. Vino duminică.

Te aştept cu nerăbdare,

A ta, Nataly”

BILETUL ACESTA ÎNCHIS ÎN PLIC L-A PRIMIT VINERI SEARĂ. A doua zi (nu degeaba la francare lucra „cabinetul negru”, care deschidea plicurile!) această noutate a devenit cunoscută și la Secția a treia: „logodnica lui Kolka s-a întors din sud. Acum o să înceapă iar să bată duminicile drumul la ea!” O oră întreagă au pălăvrăgit „șuruburile” aparatului polițienesc, pe seama ajutorului de secretar și a logodnicei sale. După ce colectivul și-a epuizat bîrfeala și începuse să se plictisească din nou, din

cabinetul șefului și-a făcut apariția eroul zilei și trecînd pe la mese i-a anunțat pe funcționari să se adune pentru ședință la Kirilov. Se vede treaba că era ceva urgent.

Potrivindu-și pe nas pince-nez-ul de aur, șeful dădu citire unei importante comunicări primite de la agentură. Și odată cu aceasta a dispărut ca prin farmec buna dispoziție și voioșia celor prezenți.

Din notă reieșea că vechea lor adversară, organizația „Zemlia i volia” se fracționase încă de astă vară. Din rămășițele ei au luat naștere două grupări noi: „Ciornîi peredel” și „Narodnaia volia”. Prima din acestea se pregătea să promoveze mai departe linia vechii organizații „Zemlia i volia”, adică să propage ideile socialismului în masele populare și în primul rînd să militeze pentru traducerea în viață a lozincii „Pămînt țăranilor”. În schimb cea de-a doua grupare, „Narodnaia volia”, și-a inaugurat activitatea prin elaborarea sentinței de moarte împotriva împăratului Alexandru II.

— Ordon, își ridică Kirilov capul, plin de importanță, ca stîrpirea acestei asociații criminale să fie considerată ca sarcină primordială a serviciului nostru.

Funcționarii plecară de la ședință. Acalmia se terminase, a început iarăși aceeași muncă istovitoare. Din nou – o știau cu toții – se va pune în mișcare tot cortegiul acțiunilor de urmărire, șuvoiul de circulare, instrucțiuni și toate acestea vor trebui transcrise, coordonate, duse la îndeplinire, raportate. Dacă se vor acorda ceva recompense – numai Dumnezeu o știe – cu teroriștii ăștia n-o poți scoate ușor la capăt și în general ți se poate întîmpla orice... Încă e bine dacă pînă la urmă nu va fi dat nimeni afară din slujbă...

Prima duminică Kletocinikov a petrecut-o la Natașa.

O jumătate de zi fără întrerupere a ascultat „cancanurile vilegiaturistice ale vărului” Natașei. Contrar obiceiului,

Mihailov i-a relatat cu de-amănuntul despre hotărârile congresului din Lipețk, i-a caracterizat pe noii tovarăși primiți în partid și i-a conturat perspectivele luptelor viitoare.

— Cei trei membri noi sunt din sud, spunea el, personajul principal – Taras. Un om genial, pe cuvînt de onoare. Robespierre al Rusiei, un politician înăscut! Nici Mihailo nu-i mai prejos, cu nimic mai prejos decît Taras. Acolo, în sud, a fost un fel de coleg al dumatule, Nikolai Vasilievici – a făcut serviciul pe linia ministerului afacerilor interne. E drept că avea un post mai mic, s-a angajat pînă una alta ca supraveghetor la penitenciarul din Kiev. A scos de acolo trei dintre fruntașii Comitetului Executiv al Sudului. Acesta-i omul... Al treilea este Cotoiul – organizația din Odessa se închină la el, nu alta.

— S-ar părea că la Lipețk totul a decurs cît se poate de bine, observă Kletocinikov. Era fericit că Portarul îi împărtășește noutățile secrete ale partidului. După cît am înțeles însă din biletul Natașei, de acolo ai mai plecat și în altă parte, ai călătorit... Probabil că după aceea s-a ținut congresul general al tuturor membrilor organizației „Zemlia i volia”?

— Da, la Voronej.

— Și nu ați fost blamați pentru ideea cu teroarea?

— Da de unde! exclamă voios Mihailov. Totul a decurs neașteptat de neted. Nici nu-mi vine a crede! La început a fost cam periculos, atunci cînd a vorbit Oratorul...

— Gheorghi Valentinovici Plehanov, nobilul din Tambov, completă Kletocinikov repede, de parcă ar fi dat o relație, porecla „Oratorul”; în listele celor mai importanți infractori împotriva ordinii de stat figurează sub numărul trei. Un agitator și publicist foarte primejdios.

— Întocmai, rîse Mihailov. Vezi dumneata, pe Jorj nu-l poate contrazice nimeni; știe toate cîte-n lună și-n stele și are o limbă ascuțită ca briciul. Ne era o teamă grozavă de el – ne

gîndeam că va stăruî pentru excluderea din partid a adeptilor teroarei. La început s-a apucat să citească cu glas tare articolul Poetului cu privire la terorism, l-a citit pînă la capăt și pe urmă a întrebat pe un ton amenințător: „Cum e posibil să scrii asemenea lucruri?” Toți tăceau, își cam pierduseră cumpătul. Atunci am făcut un semn cu ochiul și ai noștri, complotiștii din Lipețk, au strigat într-un glas: „Este posibil! Numai așa și trebuie!” Pe Jorj parcă l-a pocnit cineva în moalele capului. S-a albit ca varul și a-ntrebat: „Toți socotiți la fel?” Tăcere. „În cazul acesta nu mai am ce să caut aici”, se întoarce și se îndepărtă cu pasul ostenit. Îmi părea nespus de rău, dar n-aveam ce face! O femeie de-a noastră n-a mai rezistat și a dat să fugă după el, dar am oprit-o. Tot n-o să fie de acord, mai bine s-o rupem dintr-o dată... Congresul de la Voronej a aprobat toate amendamentele congresului nostru – din Lipețk! Organizarea învinge totdeauna masele neorganizate, rîse Portarul.

Era neobișnuit de satisfăcut de cele întîmplute.

— Și atunci cum se face că după o astfel de victorie s-a produs totuși scindarea organizației „Zemlia i volia”? întrebă Kletocinikov gînditor.

— Ne-am scindat pentru că e mai bine să trăiești separat și în prietenie, decît împreună, dar mereu într-o gîlceavă. Oricum Plehanov mai are destui aderenți, așa că ne-am decis cu binele să ne despărțim, să nu ne mai certăm în procesul muncii, ci să ne ajutăm unii pe alții. Uite ce-i, Nikolai Vasilievici, i se adresă brusc, fără nicio introducere, Portarul, e timpul, în sfîrșit, să-ți găsești și dumneata locul în mișcarea ilegalistă. Gruparea „Zemlia i volia” nu mai există, prin urmare trebuie să intri în noul partid. Nu te-ai răzgîndit să vii la noi?

— Nu, Ivan Petrovici, nu m-am răzgîndit.

— Atunci, permite-mi... Mihailov se sculă de pe scaun cu

un aer grav și solemn, Kletocinikov se ridică și el de la locul lui.

— În numele și din însărcinarea Comitetului Executiv al grupării „Narodnaia volia”, în calitate mea de membru al Comisiei organizatorice, te declar, Kletocinikov Nikolai...

...Luni, când domnul Kirilov i-a ordonat secretarului să-i pregătească un nou raport destinat ministrului, ar fi putut el oare să bănuiască că omul care stătea lângă fotoliul lui, cu spatele îndoit într-un gest de supunere, și își ținea privirea plină de devotament ațintită în ochii atotputernici ai superiorului său, era cel mai primejdios și mai abil dintre agenții Comitetului Executiv al organizației „Narodnaia volia”? Nu, nu putea să-și închipuie nici în vis, nici în delir măcar! Existența unui serviciu de contrainformații ilegale depășea orice imaginație a șefului de la biroul investigațiilor politice și tocmai acesta era lucrul care-i asigurase pentru multă vreme securitatea personală neobositului său secretar.

SENTINȚA

2 6 august 1879. Comitetul Executiv al organizației „Narodnaia volia” s-a întrunit în prima lui ședință. Cel dintâi a luat cuvîntul Alexandr Mihailov.

Discursurile publice nu constituiau domeniul preferat al Portarului. Meșter la toate, organizator, executant, redactor, Mihailov nu era de fapt un teoretician, nici tribun al ilegaliștilor. Tocmai lui însă i-a revenit sarcina de a rosti acel discurs înflăcărat, care a pecetluit definitiv și irevocabil soarta lui Alexandru II, împăratul Rusiei.

— Tovarăși, glasul lui Mihailov răsună domol și cu accente vibrante în același timp. Portarul parcă ar fi uitat de bâlbâiala care-l apuca de obicei în timpul cuvîntărilor. Am adus astăzi în discuția Comitetului Executiv problema suprimării unui om. Acest om este dușmanul nostru și tocmai de aceea vă invit la o dezbatere temeinică și aprofundată, astfel ca niciun argument care i-ar servi spre justificare să nu fie scăpat din vedere de Comitetul Executiv.

Omul acesta, Alexandr Nikolaevici Romanov, de șaiszeci și unu de ani, împărat și unic cîrmuitor al întregii Rusii, se face vinovat de organizarea asasinatelor împotriva celor mai destoinici fii ai patriei noastre.

Alexandr Romanov are și unele merite față de Rusia. A participat la așa-zisa eliberare a țăranilor și la crearea noilor instituții judecătorești; sub conducerea lui a fost reorganizată armata și flota, lucru care i-a permis Rusiei să le dea o mână de ajutor bulgarilor să scuture jugul despotismului otoman. Sub domnia lui a fost revocată recrutarea forțată, s-au desființat pedepsele corporale, s-au instituit zemstvele și serviciul militar obligatoriu pentru toți cetățenii – incontestabil că toate acestea au fost în folosul țării. Acestea sunt faptele care pledează în favoarea celui învinuit astăzi și n-aș vrea ca la hotărîrea sentinței ele să fie date uitării.

Dar toate aceste reforme și acțiuni de ordin statal au fost umbrite de cruzimea și perfidia lui Alexandr Romanov.

Țăranilor proaspăt eliberați le-a dat atît de puțin pămînt și un preț de răscumpărare așa de mare, încît toate acestea au dus la răscoala plugarilor neînarmați, la revolte înăbușite în chipul cel mai feroce de către soldați și cazaci. Acesta este primul sînge pentru care învinuitul poartă întreaga răspundere.

Vă amintiți de fărădelegile săvîrșite din ordinul lui în anul șaizeci și trei! Eram copii pe atunci, însă nu vom uita niciodată cum mînau jandarmii pe lîngă casele noastre mii de polonezi, cu familiile lor, cu bătrîni și cu prunci, îi duceau în Siberia, în deportare, pe răsculații din fostul regat al Poloniei. Mai ținem minte cum plîngeau acești oameni curajoși în timpul popasurilor, amintindu-și de tovarășii împușcați sau spînzurați de călăi, povestind despre suferințele patriei lor iubitoare de libertate, bătătorite de cizmele cazacilor lui Alexandr Romanov. Sîngele și chinurile fraților noștri polonezi să nu fie iertate astăzi de dumneavoastră.

În 1866 asupra țarului a tras Karakozov, însă a dat greș și a fost condamnat la moarte. Karakozov i-a cerut îndurare, dar milostivul țar i-a respins cererea și omul a murit în ștreang.

Acela care a refuzat să acorde grațierea nu merită el însuși să fie grațiat.

În anul 1874 au fost arestați de jandarmii țarului mii de tovarăși de-ai noștri propagandiști, care coborîseră în rîndurile poporului cu cuvinte pașnice, pentru o cauză pașnică. Aceștia nu îndemneau atunci nici la răscoală, nici la omoruri, nu duceau cu ei decît lumina culturii și a adevărului. Le cunoașteți soarta. Alături de dumneavoastră și-au dat sufletul prin cazemate, roși de tuberculoză, alături de dumneavoastră și-au pierdut mințile, nemaifiind în stare să îndure supliciul singurătății. Moartea și nebunia lor sunt pe conștiința lui Alexandr Romanov.

Nu voi mai aminti despre spînzurătoarea lui Soloviov, despre Vittenberg și Logovenko, spînzurați și ei la Odessa. În cazul lor Alexandr Romanov are măcar o scuză aparentă – aceea că acești oameni atentaseră la viața lui. De ce l-au spînzurat totuși pe Lizogub, vinovat doar de faptul că ne ajută bănește? Ori pe Rozovski, adolescentul acela de șaisprezece ani care a lipit un singur manifest pe gard? Sau pe Dubrovin și Kovalski, care s-au opus arestării fără să rănească pe nimeni măcar? Pentru ce au fost spînzurați Osînski, Davidenko, Ciubarov? Actele acestea de cumplită samavolnicie, sîngele tovarășilor noștri atît de curați și neprihăniți cer să fie răzbunate. Vinovat pentru ele se face Alexandr Romanov, împăratul Rusiei. Ani îndelungați faima de țar eliberator pe care și-o căpătase l-a apărut cu mai multă nădejde decît cea mai de seamă escortă de cazaci. Mihailo, se-ntoarse Portarul deodată spre Frolenko, să povestesc eu sau povestești tu singur despre întîmplarea aceea?

— Am să spun eu, se învoi Frolenko. Poate că nu toți tovarășii de aici știu că în trecut am făcut parte din cercul așa-zişilor „pescăruși” care își începuse activitatea încă cu opt ani în urmă. Într-o bună zi a venit la „pescăruși” un tovarăș din

sud, dornic să îndeplinească actul de regicid. Noi am ridicat obiecțiuni categorice și am reușit să-l convingem că uciderea țarului, care i-a eliberat pe țărani și de aceea și-a câștigat o anumită popularitate, chiar dacă nu-i cu nimic meritată, va fi dăunătoare pentru revoluție. Cunoscându-i firea aprigă a tovarășului aceuia precum și măsurile de pază existente pe-atunci, pot să afirm cu toată certitudinea că revoluționarii l-au salvat de la moarte pe țar.

— Așadar vedeți și dumneavoastră cât am fost de îngăduitori, își continuă Mihailov discursul. N-am vrut să atentăm la viața lui, la viața dușmanului nostru. Acum, însă, paharul răbdării, umplut cu sângele tovarășilor noștri executați, s-a revărsat peste margini. Și cine-i vinovat de aceste execuții? Jandarmii? Lor le poruncesc guvernatorii generali să-i execute pe osîndiți. Guvernatorii generali? Dar aceștia au dreptul, mai mult decît atît, au poruncă din partea țarului să extermine pe prietenii noștri. Prin urmare, țarul însuși și-a asumat răspunderea pentru sângele vărsat, fie ca acum această răspundere să cadă asupra capului său. Eu votez pentru condamnarea la moarte a lui Alexandr Romanov.

O tăcere adîncă domnea în jur.

— Există și un alt aspect mult mai important al problemei, își începu calm expunerea Taras-Jeliabov. După constatările mai multor tovarăși de-ai noștri și ale mele personale, tocmai credința oarbă a poporului în tătucul-țar este aceea care întîrzie în mare măsură izbucnirea revoluției țărănești. În consecință, suprimarea lui Alexandr Romanov poate deveni pentru popor semnalul eliberării, începutul răscoalei generale. Din punct de vedere politic, câștigul e atît de imens, încît eu votez pentru condamnarea la moarte.

Taras își roti privirea peste fețele tovarășilor.

— Toate avantajele sunt deocamdată de partea noastră. Nu dispunem de forțe prea mari, dar ele nu sunt cunoscute de

poliție, și ca atare rămân inaccesibile pentru ea. Vorbind în limbajul șahiștilor, putem concentra lovitura tuturor figurilor noastre asupra poziției regelui-adversar și putem crea un front de atac irezistibil. Propun, de asemeni, ca în cazul când Comitetul Executiv va ratifica sentința de condamnare la moarte, aducerea la îndeplinire a acesteia și alegerea locului de execuție a țarului să fie încredințate Comisiei organizatorice formate din Portar, Mihailov și Sașa Kviatkovski. Am terminat.

Portarul se ridică de la locul lui.

— Mai există și alte propuneri? Nu. Atunci sa trecem la vot.

— Moarte.

— Moarte.

— Moarte.

— Moarte.

— Moarte.

O BREȘĂ ÎN MIȘCAREA CLANDESTINĂ

Cu începere de la această dată, ziua de 26 august 1879, a fost inaugurată o nouă etapă de luptă eroică a unui pumn de oameni dârzi, curajoși pînă la nebunie, cu puternicul aparat de stat al imperiului rus. Din această zi, poliția politică secretă nu a mai cunoscut nicio clipă de liniște timp de patru ani.

Jandarmeria și-a concentrat în mare grabă toate efectivele de paza în jurul augustei persoane a împăratului. Celelalte probleme, directive, partide – toate păreau acum lipsite oarecum de importanță și au fost trecute pe-al doilea plan. Și tocmai atunci, în atmosfera aceea de neliniște și panică de nedescris, care cuprinsese păturile de sus ale societății, în cadrul Secției a treia s-a produs un fapt nemaipomenit – din dosarul deținutului Dmitri Klementș au dispărut procesul-verbal de percheziție și toate corpurile delictive.

La procuratură, cazul lui Klementș era socotit în general ca fiind foarte încîlcit. Anchetatorii știau că Klementș este unul dintre ilegaliștii cei mai de vază. Prin Nikolai Reinstei n s-a aflat că Klementș fusese redactor-șef la organul central de presă al revoluționarilor ilegaliști. Probe directe însă aproape că nu aveau împotriva acestui individ extrem de periculos mai

ales că arestatul, conspirator cu multă experiență, nu i-a furnizat anchetei penale nici cel mai mic indiciu. Singurul martor al acuzării, Nikolai Reinstein, încă din primele zile ale cercetărilor, răposase întru Domnul în împrejurări cît se poate de suspecte. În întregul arsenal de învinuiri nu mai rămăsese decît o cantitate infimă de publicații interzise, descoperite în canapeaua lui Klement, cu ocazia descinderii. În condițiile unei anchete duse cu pricepere și materialul acesta ar fi fost suficient pentru formularea actului de acuzare. Și deodată...

Deodată, însă, prețiosul pachet de manifeste – piesa incriminatorie de bază – a dispărut fără urmă din dosarul încheiat în vederea procesului. Cum și unde? Nu se știa nimic. Înebuniți de groază funcționarii Secției a treia își pierduseră capul cu desăvîrșire. Ceva asemănător nu s-a mai întîmplat pînă acum și nici n-ar fi putut să se întîmple, așa că bieții oameni nici nu știau măcar încotro s-o apuce și de unde să-nceapă căutările. Mai întîi de toate au luat la mîna toate celelalte dosare. Apoi au răscolit întreaga arhivă. Nicăieri nicio urmă, nici măcar un firicel. Ancheta a trebuit să fie sistată.

Ce era de făcut?

Iar pachetul se afla undeva într-o casă conspirativă.

Cînd într-o duminică Kletocinikov i-a adus Portarului topul acesta de manifeste prețioase care stîrniseră atîta zgomot, de emoție lui Mihailov începură să-i tremure mîinile.

— Dumneata l-ai scăpat pe Dmitri de la munca silnică pe viață, silabisi el cu greu din cauza bîlbîielii. Kletocinikov se făcuse roșu ca racul și se simțea fericit, ca niciodată în viață. Își salvase tovarășul.

— Nu-i prea riscant? se neliniști deodată Portarul. Nu te amenință, cumva, prăbușirea? Ține minte, Nikolai Vasilievici,

pentru noi dumneata valorezi mai mult decît oricare altul. Poate că ar trebui să le duci înapoi?

— Ce tot spui! căută să-l liniștească Kletocinikov, frecîndu-și nervos bărbia cu podul palmei. La noi în birou e atîta harababură pe chestia cu împăratul, încît nimeni, nădăjduiesc, nu va da prea multă atenție dispariției unor hîrtii.

La drept vorbind, nici el singur nu era tocmai convins de aceasta. Să ducă însă hîrțiile lui Klement, înapoi, la Secția a treia, i se părea mai presus de puterile omenеști.

În plus, mai miza pe faptul că, zăpăcit și tracasat de avalanșa aceasta neobișnuită de treburi, Kirilov se va lăsa păgubaș și nu se va încumeta să întoarcă totul cu fundul în sus, să caute cine anume a fost văzut pentru ultima oară cu hîrțiile lui Klement în mînă. De hîrtoage ne arde nouă, cînd maiestatea sa împăratul poate fi ucis în orice moment?

Pînă la urmă, aceste calcule s-au adevărit.

Printr-o telegramă urgentă, Kirilov a fost chemat la Moscova. L-a chemat pe Kletocinikov la el în cabinet și i-a poruncit ca în timpul absenței sale să definitiveze două lucrări importante.

Această însărcinare părea să constituie o nouă dovadă a încrederii deosebite de care se bucura secretarul din partea conducerii.

— Prima – să găsești cu orice preț hîrțiile lui Klement. Fără ele să nu te mai văd în fața ochilor. Trebuie să fie aruncate pe undeva, în biroul vostru.

— Se va face cum ordonați.

— Și încă ceva... Ai citit ziarul „Narodnaia volia”?

— Nu, încă nu l-am văzut.

— Ieri mi l-au adus. Atunci iată, uită-te aici.

Și Kirilov i-a întins secretarului ziarul ilegalist, în care era subliniat cu creion roșu următorul anunț:

„Comitetul Executiv face cunoscut că Piotr Ivanovici Racikovski, fost judecător de instrucție la Pinega, actualmente detașat la ministerul justiției, corespondent al ziarelor „Novosti” și „Russkii evrei”, se află în solda Secției a treia. Semnalmentele lui...” Privirea lui Kletocinikov alunecă în jos, peste rînduri – semnalmentele le cunoștea. Aha, asta era: „Comitetul Executiv roagă să vă feriți de spion”.

— Piotr Ivanovici? rosti pe un ton jumătate întrebător, jumătate afirmativ.

— Piotr Ivanovici-Juristul, confirmă Kirilov. N-a avut noroc sărmanul. Acolo la el, în Pinega, se împrietenise cu deportații, a venit cu referințe excelente către mai-marii de-aici. Și totuși, după cum vezi... În meseria noastră nimic nu se face chiar atît de simplu cum li se pare unora din bobocii aștia mai tineri.

— Ce-mi ordonați să fac cu asta?

— Trebuie să aranjăm cu inspectorul, pentru ca Piotr Ivanovici să nu se simtă tocmai prost în închisoare. Compune adresa de încarcerare după rezoluția mea, am iscălit în alb un imprimat. Poți să-l iei...

— În închisoare?... Piotr Ivanovici la închisoare?

— E-hei, tinerețe-minte flușturistică, rîse Kirilov. Dar tu cum credeai? Contra lui, ilegaliștii nu au desigur niciun fel de probe, doar bănuieli. Prin urmare, o să stea puțin la răcoare – și va ieși de acolo în chip de martir, care a pătimit pentru dreptate, și atunci o să pătrundă fără greș în centrul lor clandestin. Închisoarea e considerată acolo ca un fel de decorație. De altfel asta-i o metodă veche de infiltrare în Centrul partidului. Ai înțeles?

— Am înțeles.

— Și-acum du-te și execută ordinul. Ce mai, voi, tineretul, mult săriți, dar prea puține știți.

...Kletocinikov a îndeplinit chiar în aceeași seară

însărcinarea care-l privea pe Piotr Ivanovici, „aliatul” său de la restaurantul Dusso. Era cît se poate de agreabil să-l trimiți la pușcărie pe acest aventurier rafinat, cu atît mai mult cu cît Kletocinikov știa că nicio închisoare nu va putea să-i șteargă agentului „Juristul” stigmatul de provocator. După comunicarea făcută nu demult, Mihailov a lămurit îndată că, în vederea unei deplasări conspirative, unul dintre muncitorii tipografiei clandestine împrumutase într-adevăr de la un oarecare Racikovski o șapcă cu emblemă și o uniformă a personalului de la departamentul poliției. Astfel, numele provocatorului ținut ascuns și față de Kletocinikov a fost deconspirat, iar ca urmare a apărut imediat anunțul din ziar. Acesta îl va urmări pe Racikovski toată viața, așa că nu-i mai rămîne decît o singură ieșire: să intre de-a binelea în serviciul poliției și să devină în mod oficial funcționar polițienesc.

Mai complicat era pentru Kletocinikov s-o scoată la capăt cu cazul Klement.

Misiunea ce i-o dăduse șeful avea și părți bune, dar avea și neajunsurile ei. Pe de o parte, căutarea hîrtilor putea să fie acum definitiv înmormîntată făcînd să dispară orice urmă. Pe de altă parte – neîndeplinirea unei sarcini de răspundere echivala cu o cădere sigură în dizgrația șefului agenturii. Iar Kletocinikov ținea neapărat să afle pentru ce anume fusese chemat Kirilov la Moscova. Instinctul îi spunea că în spatele acestei plecări se ascunde ceva important. În astfel de cazuri, dizgrația chiar de scurtă durată, doar de cîteva zile, devenea primejdioasă. Dar ce era de făcut?

...Cînd, după o săptămînă de absență, șeful apăru iarăși în cabinetul său, fața lui oacheșă radia de bucurie și mulțumire.

Imediat au fost convocați ofițerii de jandarmi cărora Kirilov le-a dat dispoziții noi. Apoi sosi rîndul lui Kletocinikov.

— Ai găsit hîrtille?

— Nu-s deloc, înălțimea voastră.

— Să nu fii prost, îi aruncă Kirilov povățuitor.

Să-l întrebe pe Kirilov despre treburile de la Moscova nu era momentul: aceasta putea duce la suspiciuni inutile. Ba mai mult, secretarul a trebuit să se prefacă jignit de remarcă superiorului și să părăsească neîntârziat cabinetul acestuia, luîndu-și o mutră plouată. Kletocinikov nu se îndoia nicio clipă că va fi chemat din nou, dar cînd, cînd se va întîmpla asta? Și cît rău va reuși oare să facă pînă atunci generalul rămas fără supraveghere? Aceasta nu putea s-o prevadă nimeni...

Din fericire, supărarea lui Kirilov n-a durat mult. După două săptămîni șeful a avut din nou nevoie de priceperea secretarului său și Kletocinikov a fost adus iarăși la „evenimente”. Totul a decurs de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat. Atîta doar că observase pe sub pleoapele generalului niște străluciri viclene care păreau să spună: simte și tu, mitocane, cum e să trăiești fără mine!

Kletocinikov căuta să dovedească cu orice prilej că simte din plin acest lucru, astfel că în cele din urmă, Kirilov n-a mai rezistat și și-a deschis inima. Cu toată șiretenia lui, n-a putut răbda să nu se laude cu succesele sale măcar în fața secretarului. Fusese convocat la Moscova sa participe la interogatoriile zețarului Alexandr Jarkov de la tipografia grupării „Ciornîi peredel”.

— Această tipografie, Nikolașa, generalul era într-o dispoziție cît se poate de bună, aparținuse înainte organizației „Zemlia i volia”. Nici nu-mi mai amintesc de cîți ani alerg după ea. Am primit din partea ministrului vreo trei muștrări. Și deodată îmi cade în mîini zețarul, lua-l-ar dracul! Recunoaște, îi spun, banditule, căci de nu, am să te spînzur, ca pe un cîine! Vede, ticălosul, că nu glumesc și nu-l ameninț degeaba – te pomenești că-l iau și-l atîrn în ștreang! Oricum,

Secția a treia mai are încă destulă greutate. Și știi, s-a frînt așa, dintr-o dată, sub ochii mei!

Kirilov se întinse de oboseală și undeva, prin mînele tunicii de uniformă, i-au trosnit articulațiile.

— Cu spînzurătoarea nu te joci, frățioare! L-am recrutat ca informator. Noaptea trecută am și lichidat tipografia, cu gazdă și cu zețari cu tot. Acum o să vadă dumnealor cîte parale facem noi. Vechii lucrători ai organelor de urmărire sunt oameni hotărîți și-și cunosc menirea!

— Înălțimea voastră, propuse Kletocinikov cu naivitate, învăluindu-și șeful cu o privire candidă, ce-ar fi oare să-l împingem pe acest Jarkov către organizația „Narodnaia volia”? Printre zețari? Mai ales că e o profesie deficitară printre ilegaliști!

Fața lui Kirilov se buhăi caraghios și deveni dintr-o dată vicleană – paravicleană, ochii i se ascunseră sub pleoape, nasul proeminent se lungi parcă și mai mult, ajungînd pînă aproape de bărbie, iar buzele i se strîmbară într-o parte.

— Nu știi, nu știi, poate că ar fi cazul să-l folosim și acolo, rîse el, cu „Ciornii peredel” am încheiat socotelile. Peste două-trei zile, vom identifica toate locuințele. Trebuie să-l prindem pe Plehanov. După aceea, putem să-i dăm drumul lui Jarkov, „scăpat teafăr de sub arest” și să-l infiltrăm ca om de legătură la „Narodnaia volia”. Cum ai spus? Cuvîntul acela... De-fi-citar? Sună frumos. Ce-nseamnă? Aproape de paști, dacă dă Dumnezeu și totul va merge bine, vei fi avansat registrator de colegiu, Nikolașa. Te bucuri? Nu... Nu-mi mulțumi – o meriți. E ordine în Secția a treia! scanda el pe neașteptate. Și acum, du-te, du-te la treabă.

În aceeași scară, acasă la Natașa, Kletocinikov s-a întîlnit cu Mihailov – „locotenentul în rezervă Polivanov”. După ce l-a ascultat, Portarul a plecat în grabă să-l caute pe Plehanov.

Întîlnirea conducătorilor de organizație a avut loc într-o

mansardă studențească părăsită. Pînă în ultimul moment, Mihailov crezuse că Kirilov a exagerat și mai nutrise speranța că pierderile suferite nu-s chiar atît de mari. Dar adevăratele proporții ale trădării s-au dovedit a fi mai groaznice, întrecînd toate așteptările. Plehanov însuși i s-a părut Portarului că seamănă cu un urs, încolțit din toate părțile de vînători. Gruparea „Ciornii peredel” rămăsese fără tipografie; principalele case conspirative au devenit capcane pentru activiști. În capitală și în provincie nu mai existau decît cîteva cercuri răzlețe și destul de anemice. Jorj nu avea unde să se mai ascundă. Kirilov nu mințise: gruparea „Ciornii peredel” fusese nimicită. „Narodnaia volia” rămăsese singura organizație ilegală capabilă de luptă. Totuși, datorită avertismentelor lui Kletocinikov și Mihailov, au reușit să se salveze măcar conducătorii de la „Ciornii peredel”.

Da, acesta era un mare succes pentru Secția a treia! Cînd după cîteva săptămîni agentura de peste graniță i-a transmis lui Kirilov că Plehanov a fost „reperat” la Geneva, și prin urmare a izbutit să le scape, șeful nu s-a alarmat prea tare, cu toate că dorise demult să pună mîna pe Orator.

— Generalul fără oaste, făcea el bilanțul operației, n-are decît să citească cărți în Elveția. Iar noi, pînă una-alta, trebuie să strivim „Narodnaia voita”. Aceasta a fost și va rămîne sarcina noastră principală. Lupta nu s-a sfîrșit încă, de-abia începe! încheie el cu emfază.

Niciodată nu și-a mai văzut Kletocinikov superiorul atît de încrezător în victoria asupra ilegaliștilor. Și pentru asta Kirilov avea acum toate motivele.

Toate, în afară de unul...

ÎNTÎLNIREA CU „SAȘKA”

Cauza principală a invulnerabilității nu prea numeroasei organizații „Narodnaia volia” consta în conspirativitatea ei de-a dreptul excepțională. Chiar dacă întâmplător Kirilov ar fi prins pe vreunul dintre oamenii organizației, n-ar fi putut să facă nimic cu el, deoarece în Secția a treia nu era cunoscut niciun nume al membrilor acestui partid. Polițiștii trebuiau să-și facă măcar un singur informator din rîndul teroriștilor – fără de care agentura secretă era lipsită de toată puterea și eficacitatea sa.

În toamna anului 1879, polițiștii își puseseră speranța în Jarkov. Cei mai buni maeștri ai serviciului de investigații au elaborat pentru el un plan de pătrundere în gruparea „Narodnaia volia”, manevre ingenioase păreau că-i vor asigura o reușită sigură acestei acțiuni. Kirilov se și vedea consilier privat sau chiar cavaler al ordinului „Vulturul alb”, de altfel și ceilalți agenți visau la tot felul de recompense și decorații.

Pe neașteptate, informările lui Jarkov au încetat să mai sosească. Curînd după aceea a fost găsit și el...

Kletocinikov tocmai se afla în birou la Kirilov, cînd acesta, palid la față, termina de citit raportul șefului jandarmeriei din Petersburg. Alexandr Jarkov, poreclit „Zețarul”, a fost găsit

mort de un cantonier, înțepenit pe un sloi de gheață. Avea craniul sfărâmat de o împușcătură în ceafă, trasă de aproape dintr-un pistol de calibru mare. De cadavru era prins un bilet: „Această moarte îl așteaptă pe orice trădător...”

Dureros au primit pierderea lui Jarkov cei de la Secția a treia. Cu un singur glonț, membrii organizației au rupt firele principale și au spulberat speranțele poliției de a-și încheia rapid socotelile cu ilegaliștii. Întunecat ca un nor rățăcea prin clădire Kirilov, complet dezorientat și buimăcit. Riduri adânci, obosite, au apărut și în colțul gurii secretarului și confidentului său Kletocinikov.

Curînd după răfuiala cu trădătorul, Mihailov a observat cu surprindere la Kletocinikov o stare de spirit cu totul deprimată. Kletocinikov s-a închis în el, a slăbit, avea pleoapele roșii, iar obraji îi erau veșnic acoperiți cu o barbă aspră și deasă. Oare nu-i prea exagerat jocul pe care-l face Kletocinikov față de șeful său, nu-i prea vădită disperarea pe care o afișează de pe urma eșecurilor Secției a treia? se gîndea Portarul.

— Ce se petrece cu dumneata, Nikolai Vasilievici? l-a întrebat el într-o zi.

— Mi-e greu să explic. Nikolai Vasilievici își plecă fruntea. Parcă mă roade ceva pe dinăuntru: „Ucigașule! Ucigașule!” Noaptea visez numai sînge, morți și mi se pare mereu că ucid pe cineva.

Mihailov îl ascultă cu atenție. Da, e un suflet bun acest Kletocinikov. Unui om bun îi vine greu să ridice mîna asupra altuia – fie chiar asupra unui provocator sau jandarm. Ceva în genul acesta mai simțiseră la timpul lor mulți ilegaliști. Serghei Kravcinski, de pildă, de vreo douăzeci de ori i-a ținut calea comandantului jandarmeriei Mezențev și tot n-a fost în stare să-i împlînte din mers pumnalul ascuns în sîn. Abia cînd a auzit despre executarea revoluționarului Kovalski, săvîrșită

din ordinul aceluiași Mezențev, ilegalistul și-a regăsit tăria morală ca să aducă la îndeplinire sentința pronunțată de partid și l-a omorât pe șeful jandarmilor. Da, starea lui Kletocinikov e bine cunoscută, dar cum s-o învingi?

— Senzația asta a început la mine încă după trădarea lui Reinstein, rosti Kletocinikov cu un zîmbet sfios, acum însă s-a accentuat... Poate pentru că sunt tot timpul singur, iar în mijlocul lor, printre ticăloși, mai poți parcă înțelege ce-i bine și ce-i rău! M-ar bucura mult să mă întâlnesc cu tovarășii, să schimb o vorbă cu ei... E de neexplicat, dar sunt convins că aceasta m-ar ajuta...

— Oh, dacă ai ști cum nu-mi vine să te arăt nimănui, îi scăpă lui Mihailov. Îți dai seama mai bine ca oricare cum se întâmplă uneori. Cineva îi va spune cuiva o vorbă de prisos, poate nici nu va spune, ci doar așa... o simplă aluzie, și pe urmă... De altfel, și tovarășii au căile lor diferite. Nu-i tocmai plăcut să te gîndești la asta, dar trebuie!

Kletocinikov nu-i răspunse. Această tăcere era însă atît de dureroasă, încît Mihailov se gîndi fără voie: poate că ar fi totuși cazul să-i satisfac cererea? Chiar acum îl aștepta la hotel Sașka – omul cel mai necesar lui Nikolai Vasilievici – un tovarăș credincios și tăcut. La drept vorbind, riscul întîlnirii cu el pentru Kletocinikov nu-i tocmai mare – Sașka nu va trîncăni și nu-l va denunța, asta-i exclus. Va să zică, s-ar putea...

Încă o dată Mihailov cumpăni în minte toate argumentele „pro” și „contra”.

— Bine. Vom merge acum la mine, la „Moscova”. Acolo îl vei cunoaște pe omul care l-a lichidat pe Jarkov. Poți vorbi cu el cît dorești și despre ce dorești. Singura condiție e să nu-ți divulgi numele și nici locul de muncă. Este un om de încredere, însă îți dai seama, mai multă prudență nu strică.

Pentru prima oară mergeau împreună pe stradă. Alături

de solidul funcționar al Secției a treia sălta țăntoș, ca un cocoșel, un craidon bicisnic și pricăjit. Cu privirea lui insolentă, cotrobăia tot timpul pe sub pălăriile domnișoarelor ivite în cale, le adresa complimente, se uita în urma lor și, în aceste cîteva secunde drămuite, izbutea cu coada ochiului să surprindă, să cîntărească și să aprecieze fiecare siluetă, apărută din spate în drum. „Încearcă numai să-l urmărești pe unul ca ăsta!” îi compătimi Kletocinikov în gînd pe agenții Secției a treia.

După o jumătate de oră, au ajuns la hotelul „Moscova”. În vestibul, în întîmpinarea Portarului s-au ridicat, în loc de o persoană, doi inși. Mihailov nu și-a putut ascunde nemulțumirea, dînd cu ochii de al doilea musafir. Își încetini pasul, de parcă ar fi vrut să se întoarcă din nou spre ieșire, însă era prea tîrziu – amîndoi apucaseră să-l vadă pe însoțitorul lui. Furios la culme și călcînd apăsat, Mihailov se îndreptă spre odaie.

Cuvintele de bun venit sunară extrem de rece. Fața Portarului se acoperi cu pete roșii de enervare. Hei, ce săpuneală va căpăta Presniakov pentru indisciplina, nepăsarea și indolența de care a dat dovadă! Pentru ce, în ce scop l-o fi adus acum la hotel pe prietenul său Vanea Okladski? Desigur, Vanecika e un tovarăș de nădejde, dar ce rost are să-l mai cari o dată în plus într-o casă conspirativă! Prieten! Și ce-i cu asta? Asta-i ticăloșie – să-ți tîrăști prietenul după tine unde nu trebuie, se aprindea Mihailov tot mai mult. Presniakov trebuie pedepsit! Să nu-i mai dea mîna altădată să-și mai care amicii după el.

— Faceți cunoștință, îl recomandă el pe unul dintre musafiri, abia stăpînindu-și mînia. Acesta-i omul pe care doreai să-l vezi, Andrei Presniakov, mai pe scurt Sașka.

Sașka întinse alene mîna. Un tip blond, înalt, cu mustăcioară roșcată și ochii mici ascunși sub pleoapele

întredeschise. Aducea mai mult cu un căutător de aur, pirat sau vânător de sălbăticiuni din romanele lui Jack London. Întreaga lui înfățișare degaja parcă forță și răceală în același timp.

— Acesta-i Sancho al meu, Vanecika, viu și natural, în carne și oase, își recomandă Sașka însoțitorul, cu un surâs ironic, dar drăgăstos.

Pe Kletocinikov l-a interesat Vanecika. Părea complet opus Don Quijotelui său – mic, negru, cu fața lunguiața și ochii sprintări. Surtucul acela unsuros și cizmele cu carîmbii tari îi aminteau lui Nikolai Vasilievici de geambașii din Penza, pe care-i întâlnise adeseori în copilărie.

— Uite ce-i, Sașka, începu în sfârșit Portarul, trebuie să-i povestim acestui tovarăș despre Jarkov. Ai înțeles?

Presniakov dădu din umeri, de parcă ar fi zis: înțeleg, ce-i de neînțeles în asta, pot să-i și povestesc... Apoi se instală comod pe somiera cu arcurile lăsate și își aprinse o țigară.

Afară amurgise. Fața lui Presniakov, învăluită în fumul gros de tutun, aproape că nu se mai zărea.

— L-am omorât într-un loc singuratic, pe Ohta. L-am invitat acolo, chipurile pentru o convorbire importantă, m-am uitat în jur și am observat că nu eram urmăriți. Atunci l-am apucat de reverul hainei, l-am anunțat că trădarea a fost descoperită și că partidul l-a condamnat la moarte. Era atît de zdruncinat, încît nici n-a încercat să se opună măcar. Și-a ascultat în tăcere sentința, și resemnat a primit glonțul. După ce l-am împușcat, i-am lăsat cadavrul pe gheață și am plecat. Asta-i tot.

În întunericul din odaie, lui Kletocinikov i-a apărut parcă aievea întreaga scenă lugubră de pe Ohta. Părea că-l are viu dinaintea ochilor pe individul acela jalnic, timorat de groază și moralicește distrus de propria-i trădare, tremurînd în fața fiorosului distrugător de spioni.

— Aș vrea totuși să întreb... Scuză-mă, dar cum poți să gîndești și să vorbești atît de calm despre toate acestea? Asta aș dori să-nțeleg! Este un nemernic, a trădat, dar oricum e un om! Vocea îi tremură.

— Ascultă, Portarule, ochii lui Sașka sclipiră sinistru, pe cine mi l-ai adus aici? Ce fel de domnișor mai e și ăsta?

— E de-al nostru.

— De-al nostru?! Mi se pare că ne consideră drept niște ucigași, niște măcelari. Sașka se sculă brusc în picioare. Cum poți gîndi și vorbi liniștit? repetă el cuvintele lui Kletocinikov, și deodată surîse amar. Dacă aș recunoaște deschis, de nu mi-ar fi ieșit în cale ploșnița aceea mîrșavă de Jarkov, poate că acum mă plimbam și eu fericit!

— Prin urmare, îți pare rău de el? Omenește?

— Nu-i vorba de părere de rău. Obișnuim cu toții să distrugem jivinele dăunătoare, șobolani, ploșnițe, vipere și nu simțim pentru ele nicio milă. Iar provocatorul este animalul cei mai mîrșav, cel mai dăunător! Mie îmi pare rău de tovarășii care din cauza lui putrezesc prin ocne și închisori. Numai că, orice s-ar spune, e groaznic să ucizi. Mai înfiorător decît asta nu există nimic. Îți iei inima în dinți, cînd o faci. Dar trebuie. Pentru că ori noi îl curățăm pe el singur, ori el ne curăță pe noi cei mulți. Nu pe mine... pe noi, pe prietenii noștri, ne trimite la spînzurătoare, la glonț. Și ce-i mai rău, poate să submineze și cauza noastră. Înțelegeți?

Fiecare cuvînt al lui Presniakov cădea ca un bolovan peste Kletocinikov. Ascultîndu-l, acesta se făcuse mic, se gîrbovise și cu degetele mîinii drepte își mototolea nervos pălăria. Ce putea oare să-i obiecteze lui Sașka?

Deodată Presniakov se ridică de pe canapea.

— E gata, Portarule, treaba pentru care am venit? S-a întunecat, e timpul s-o luăm din loc.

Plecară în curînd, aplecîndu-se sub greutatea celor două

valize nu prea mari, dar încărcate probabil cu dinamită și cu capse detonante.

După expresia feței amfitrionului său, Kletocinikov și-a dat seama că i-a venit și lui timpul să plece. Mihailov mai aștepta pe cineva și acest cineva nu trebuia să-l găsească aici.

Nikolai Vasilievici se desprinsese anevoie de pe locul unde sedea și se îndreptă spre ușă. Mihailov se sculă să-l conducă.

În prag Portarul îl întrebă:

— Ți amintești de atentatul Verei Zasulici asupra polițaiului Trepov?

— Puțin. Pe atunci nu eram încă la Petersburg. Cunoscut cazul numai din ziare.

— Trepov a ordonat ca un tovarăș de-al nostru, din închisoare, să fie biciuit, pentru că nu și-ar fi scos, chipurile, șapca în fața lui. De umilință acest tovarăș și-a pierdut mințile! Am vrut să-l răzbunăm, pregătisem și atentatul. Dar deodată ne-am pomenit la Petersburg cu Vera Zasulici, care nici nu-l văzuse măcar pe tovarășul în cauză. Și în timp ce noi mai zăboveam și îl pîndeam pe Trepov, ea s-a întors în anticamera polițaiului, a așteptat momentul, apoi a scos pistolul și a tras. Iar la judecată a explicat astfel: „E greu, e foarte greu să ridici mîna asupra unui om, dar acest lucru trebuia făcut.”

— Și au achitat-o, adăugă încet Kletocinikov.

— Au achitat-o. Mihailov îl cuprinsese prietenește de umeri. Acesta a fost primul și unicul caz, cînd autoritățile în loc să repartizeze un proces politic unui complet de judecată alcătuit din funcționari numiți dinainte, cum procedează de obicei, l-au predat curții cu juri formate din jurați aleși. S-au hotărît să încerce dacă merge. Doi procurori au refuzat încă înainte de judecată să susțină acuzarea, presimțind pierderea inevitabilă a procesului. Bineînțeles că jurații au dat verdictul de achitare a inculpatei Zasulici. Pentru că în numele opiniei

publice din Rusia, au fost și ei de acord că „trebuia făcut acest lucru”. Să nu uiți niciodată despre asta, scumpe Nikolai Vasilievici! Trebuie!

Mîinile lor s-au întîlnit într-o ultimă strîngere de despărțire.

PARTEA A TREIA.
GEAMANTANUL CU DINAMITĂ

TRENUL IMPERIAL

Toată vara și o bună parte din toamnă Alexandru II a petrecut-o împreună cu familia în Sud, la palatul imperial din Livadia.

În Crimeea se simțea minunat! Aici, pentru prima oară în ultimul an, l-a părăsit pe țar obsesia chinuitoare și teama de bombe și împușcături. De-abia pe la mijlocul lui noiembrie împăratul, cu un oftat adânc, a hotărît să întrerupă vacanța sa prelungită și i-a înștiințat pe miniștri că dorește să se întoarcă în capitală.

Începură preparativele în vederea plecării.

Ministerul curții a pregătit repede câteva vagoane cu provizii și cu toate cele necesare în vederea unei astfel de călătorii; ministerul căilor de comunicații a format îndată două garnituri de tren speciale – una pentru țar, alta pentru suită și bagaje. Ministerul de interne nu dormea nici el. Trimise îndată circulare cifrate la Simferopol, Ekaterinoslav, Harkov, Orei, Tuia, Kaluga, Moscova, Tver și Novgorod pentru a preveni autoritățile despre posibilitatea unui eventual atentat asupra trenului imperial în aceste ținuturi. Tuturor jandarmilor și acarilor, manevranților, cantaragiilor, hamalilor și muncitorilor de la căile ferate li s-a poruncit să

urmărească cu strășnicie pasagerii și bagajele acestora. Mii de oameni au fost mobilizați să păzească traseul pe unde urma să treacă trenul imperial.

Cîteva funcționari superiori ai poliției secrete au fost trimiși la Livadia. Comandantul-șef al jandarmeriei i-a însărcinat să-i prezinte împăratului considerațiile sale cu privire la itinerar.

Era o zi răcoroasă de toamnă cînd țarul i-a primit pe noii sosiți. Stătea în locul său preferat, la umbra leandrilor, netezind cu vîrfurile cizmelor moi nisipul auriu de pe alee și ascultînd cu atenție expunerea locțiitorului de comandant al jandarmeriei.

— Majestatea voastră a binevoit să dea vreo dispoziție asupra itinerarului de urmat? întrebă acesta în termenii cei mai reverențioși.

— Da, încuviință din cap Alexandru, eu și cu marea ducesă ne propusesem de multă vreme să facem o croazieră cu iahtul pînă la Odessa, iar de acolo să continuăm drumul cu trenul.

— Dar, majestate, marea e agitată. Comandantul jandarmeriei consideră...

Țarul avu impresia că nu a auzit bine.

— ...consideră că ar trebui să plecați direct din Simferopol. Trenurile speciale sunt deja acolo, așteaptă în gară.

— Cu-um? ridică tonul împăratul. Să schimbe o dispoziție de-a mea?

— Majestate, rosti implorator generalul, Alexandr Romanovici Drenteln vă roagă cu supunere să nu plecați la Odessa. Acolo se pregătește ceva. A fost văzut pe stradă Presniakov.

Lui Alexandru i se făcu deodată scîrbă. Auzi, să-i fie frică de un Presniakov! Își aducea foarte bine aminte de numele

acesta pe care-l întâlnise în rapoartele și dările de seamă ale Secției a treia. Acum trei ani, acest Presniakov îl înjunghiasse pe agentul Șarașkin, apoi încercase să-l omoare pe agentul Belanov. A fost arestat, dar a evadat pe drum, când îl duceau de la închisoare la interogatoriu, aruncându-i soldatului din escortă praf de tutun în ochi. Curînd după aceea i s-a raportat țarului că, după toate probabilitățile, Presniakov l-a împușcat și pe agentul Jarkov.

Calea lui Presniakov este marcată de uciderea slugilor țariste și e posibil ca acum criminalul să caute să ajungă pînă la el, la împărat! S-ar putea! Și totuși, cît de odios este pentru stăpînitorul Rusiei să se teamă de un Presniakov oarecare!

Fața împăratului se strîmbă într-o grimasă neplăcută, iar mușchii obrazului i se zbatură într-un tic nervos. Văzînd accesul de isterie al augustului lor suveran, funcționarii Secției a treia au răsuflat ușurați: bătălia era cîștigată, țarul va pleca neapărat prin Simferopol...

La Petersburg însă oamenii biroului lui Kirilov munceau cu înfrigurare. Zilnic erau expediate ori soseau zeci și zeci de telegrame cu mențiunea „Urgent, Secret”. Și toate aceste mesaje avertizau, amenințau, preveneau, ori izolau pe cîte cineva, deschizînd cale liberă trenului special al majestații sale.

Niciodată pînă acum Kirilov și Kletocinikov nu mai lucraseră împreună atît de organizat și într-o asemenea înțelegere deplină. Cu o rapiditate și precizie de necrezut, ca o mașină, își îndeplinea ajutorul de secretar noua însărcinare primită din partea conducerii – cifrarea și descifrarea telegramelor strict secrete. Telegramele cu textul în clar poposeau apoi pe masa consilierului de stat, exact după trei minute de la descifrare lor. Kletocinikov nu voia să-i cedeze nimănui niciun strop măcar din această muncă de mare răspundere, care îi permitea să se țină la curent cu toate

măsurile luate pentru paza împăratului. Nu părăsea nicio clipă serviciul, dormea și mânca tot acolo, în cadrul secției. Se părea că de data aceasta gradul următor îi este asigurat.

La 14 noiembrie, Nikolai Vasilievici a pus pe birou, în fața șefului, o telegramă-fulger din Elisavetgrad:

„ASTĂZI ÎN GARA ELISAVETGRAD – SCRIA ÎN TELEGRAMĂ – A fost reținut de jandarmi un pasager necunoscut, sosit cu trenul de Odessa, care mergea spre Kursk și-și spune Efremov, cetățean onorabil al orașului Tuia. A opus rezistență la arestare. În bagajul lui Efremov s-a găsit o cantitate de peste un pud de exploziv. La interogatoriu, a declarat că este socialist. Anchetez în continuare.

Comandantul pichetului, maior Pallschau”.

DE-ABIA CITI KIRILOV TELEGRAMA ȘI SE REPEZI ÎN GRABA mare spre cabinetul comandantului jandarmeriei. După vreo cincisprezece minute ieși de acolo extrem de mulțumit. Fredonînd încet o melodie, șeful agenturii îi arătă lui Kletocinikov rezoluția lui Drenteln.

Cu scrisu-i mărunț ca mărgeanul generalul-comandant a binevoit să-și aștearnă de-a curmezișul telegramei apostila care glăsuia: „Nu se pregătea, cumva, în vederea trecerii trenului imperial?” Perspicacitatea uluitoare a conducerii îi crease lui Kirilov aceasta bună dispoziție.

— Iată pe cine am pus noi mîna noi amîndoi se lăuda el. Negreșit că treaba asta a noastră o să se lase cu ceva decorații. La lucru, Nikolașka, la lucru!

Prin telegraf s-au cerut spre verificare datele de stare

civilă de pe buletinul de identitate al lui Efremov – s-a ordonat să se difuzeze fotografia lui la toate formațiunile de jandarmi din gubernii, pentru identificare. Cît despre materialul exploziv – cu toate că era considerat corp delict – Kirilov n-a mai cerut să fie înaintat la secție și a poruncit să fie distrus, acolo, pe loc.

În iureșul acesta de preocupări timpul a trecut pe nesimțite. Iată, în sfîrșit, comunicarea telegrafică – trenurile speciale au plecat din gara Simferopol. Au lăsat în urmă Harkovul... Orelul... Kaluga...

La 19 noiembrie, seara tîrziu, a venit înștiințarea că trenul imperial a ajuns cu bine în vechea cetate de scaun – Moscova.

— Iată-ne, frățioare, că am rezistat pînă la sfîrșitul schimbului, rosti Kirilov plin de importanță, adresîndu-se secretarului său. Putem să ne și odihnim, acum. La Moscova țarul va rămîne vreo două zile. De altfel, acolo răspund pentru persoana împăratului autoritățile locale. Poți să te duci și tu să faci nani, să te sature de somn. Odihnește-te și pe urmă, cu forțe noi, la treabă!

Acesta însă îi întinse cu degetele tremurînde o telegramă abia sosită. Telegrama anunța că în imediata apropiere a Moscovei a fost aruncată în aer de răufăcători neidentificați încă, cea de-a doua garnitură de tren – destinată suitei. Explozia a distrus vagonul al patrulea cu bagaje – tocmai vagonul în care trebuia să se afle împăratul, dacă ar fi călătorit cu acest tren și nu cu celălalt – cu primul.

— Au încurcat trenurile! răsuflă ușurat Kirilov. Mîna Domnului l-a scăpat pe țar!

„Nu, a greșit mîna lui Mihailov”, îi trecu prin cap lui Kletocinikov. Dar surprinzînd privirea nedumerită a șefului, se reculese îndată și cu gesturi largi își atinse cu degetele fruntea și umerii, făcînd semnul crucii.

Ce să-i faci, dacă-i mîna Domnului!

KIRILOV CAUTĂ FIRELE

Toate ziarele rusești și de peste hotare se-ntreceau care mai de care să-și alimenteze cititorii cu cele mai noi vești cu privire la cele petrecute pe calea ferată Moscova-Kursk. Coloane întregi erau consacrate descrierii amănunțite a galeriei subterane de patruzeci și cinci de metri, săpată pînă sub terasament, pornind dintr-o căsuță modestă, în care locuia familia numitului „neguțător Suhorukov”, erau reproduse declarațiile martorilor oculari care văzuseră explozia, precum și alte detalii legate de acest atentat.

Primele pagini ale revistelor ilustrate au fost ocupate timp de cîteva zile de fotografiile vagonului mutilat și ale tunelului scos la iveală de explozia mașinii infernale. În articolele de fond se sublinia că atentatorii au încurcat trenurile printr-o minune a providenței. În toate bisericile se slujeau acatiste.

Nikolai Vasilievici simțea însă că în spatele acestor serbări fastuoase, dedesubturile manifestărilor de bucurie abil regizate cu ocazia „salvării miraculoase a unsului lui Dumnezeu” se ascunde frica oficialităților în fața forței imense a dușmanului nevăzut.

Nu, potențații aflați la cîrmă nu se temeau numai de teroriști. Și nici nu tremurau doar pentru viața țarului. Într-o

discuție avută cu secretarul său, Kirilov a recunoscut deschis aceasta.

— Dacă ai fi văzut acum cincisprezece ani, când a fost primul atentat, ce se petrecea pe stradă. Oamenii se îmbulzeau în valuri nesfârșite la biserici, peste tot se intona imnul „Doamne, ocrotește-l pe țar”, fiecare ar fi fost în stare să le sfîșie cu dinții gîtlejul nihilistilor, „Nobilimea-i de vină, striga mulțimea, ei vor să-l omoare pe țar, apărătorul nostru...” Uite ce se petrecea atunci! Stăteam în alarmă zi și noapte, pentru ca poporul să nu-l răzbune pe țar, aruncîndu-se asupra nobililor sau a tot felul de intelectuali. Și tot de pe atunci începură nihilistii să le sucească puțin cîte puțin mintea meșteșugarilor și țăranilor – ba cu o broșurică, ba cu un manifest, ori cu vreun atentat. Dar acum? Intru ieri într-o frizerie – să mai trag cu urechea ce vorbește lumea... Și văd doi meseriași cu gazetele în mîini, amîndoi cam tomnatici, între două vîrste. Unul îi spunea celuilalt: „Mă-ntreb oare cît e posibil să-l tot hăituiască pe țar? Asta nu-i bine. Înseamnă că nu-i ordine în stat”. Înțelegi, omul nu-i dojenea pe teroriști, ci pe noi! Iar celălalt o luă mai de-a dreptul: „Trebuie să chemați prin presă la palat ăștia cu bombe și întrebări: «Ce vreți, oameni buni, de la noi?» Oricum se cheamă că au învățat și ei pe la universități, au capetele mai luminate, n-or fi niște borfași de rînd, ăștia nu omoară degeaba. Multe nedreptăți mai sunt în maica noastră Rusie, oh cît de multe”. Așa că vezi și tu cum s-a schimbat poporul în nici cincisprezece ani! Și atunci despre ce o să mai vorbească oare după alți cincisprezece? Iată ce-i pe drept cuvînt îngrijorător.

„Nu-i deloc prost”, remarcă încă o dată, în gînd, Nikolai Vasilievici. N-a pierdut însă nici de data aceasta ocazia să-i strice dispoziția și așa nu tocmai veselă a lui Grigori Grigorievici zicîndu-i:

— Am adus raportul agenturii externe, înălțimea voastră, l-ați cerut ieri...

Kirilov își plimbă ochii peste „rezumatul” concluziilor cuprinse în documentul voluminos, întocmit pentru el de secretar. Raportul menționa scăderea bruscă în Europa a prestigiului politic al guvernării lui Alexandru II, devalorizarea rapidă a devizelor rusești la bursele europene – aceste barometre ultrasensibile ale climatului politic de pe continent.

Bancherii prevăzători, se spunea mai departe în raport, se tem de izbucnirea revoluției într-un viitor foarte apropiat și sunt ferm hotărâți să nu mai acorde împrumuturi bănești puterii țariste. Iar fără împrumuturi străine – asta o înțelegea Kirilov – situația financiară a imperiului va deveni cât se poate de precară, ceea ce, la rîndul său, va da naștere la noi disensiuni de ordin intern.

— Ai crede că bubuitul acestei explozii s-a auzit în toată lumea, comentă mîhnit Grigori Grigorievici concluziile raportului. Nu degeaba i-au chemat azi la Palatul de iarnă pe Alexandr Romanovici Drenteln și pe ceilalți dregători...

Conținutul autentic al discuției dintre țar și comandantul jandarmeriei a rămas secret pentru Kletocinikov. Însă prin Secția a treia se bîrfea în surdină că țarul i-ar fi amintit printre altele lui Drenteln despre prezicerea doamnei Lenormand. Pe vremea cînd împăratul se afla la Paris, renumita ghicitoare în cafea îi spusese că va reuși să scape cu viața pînă la al optulea atentat; dacă va supraviețui și celui de-al optulea, atunci va trăi pînă la adînci bătrînețe. Doamnele de la palat se îndeletniceau de zor cu numărătoarea atentatelor... În anul 66 a tras asupra țarului Karakozov, în anul 67 – Berezovski, în 79 – Soloviov, iar acesta e al patrulea atentat! Da, prin urmare lui Drenteln nu i-au mai rămas în rezervă decît trei atentate. Sărmanul

general, n-are noroc și pace – mai întâi erau să-l împuște pe el, iar acum e pus sub amenințare lucrul cel mai de preț la care Drenteln ținea mai mult decît la viață – cariera lui de curtean. Cine are nevoie de un asemenea șef al securității, care nu cunoaște nici măcar un nume, nicio casă conspirativă, nicio adresă de-a complotiștilor, și nici nu poate să stabilească cel puțin identitatea criminalilor arestați! Circula zvonul că pensionarea lui Drenteln e un fapt hotărît.

Reîntors de la palat, comandantul jandarmeriei i-a convocat la el pe șefii de servicii, birouri, pe șeful Secției a treia. „Să faceți bine și să nu contați numai pe voia lui Dumnezeu! îi preveni el amenințător. Ori îmi găsiți firele complotului, ori vi se taie capul! Locurile sfinte nu rămîn niciodată goale, așa că pentru fotoliile dumneavoastră, domnilor, se vor găsi oricînd alții, mult mai tineri și mai pricepuți!”

Pentru prima dată după atîția ani de serviciu consilierul de stat Kirilov își simți situația serios primejduită. Nu, nu, el unul încă n-are de gînd să demisioneze. Abia către bătrînețe a izbutit cu atîta trudă să dobîndească adevărata putere, influență, și mai ales principalul, un salariu frumos – și acum să se lipsească atît de ușor de toate astea?

— Excelență, de-abia putu să rostească Grigori Grigorievici, îmbătrînit dintr-o dată, adresîndu-se comandantului jandarmeriei, mai am o veste, nu tocmai proastă. Colonelul Novițki de la direcția polițienească a Kievului a stabilit, după fotografie, identitatea arestatului Efremov. Este fiul unui negustor din localitate, cu numele real de Grigori Goldenberg, evadat de doi ani din deportare de la Holmogorsk.

— Atunci, uite, căutați să lămuriți activitatea acestui Efremov-Goldenberg, ordonă mai-marele jandarmilor.

Ocupă-te personal de el, aceasta-i ultima duminică șansă, Kirilov.

După convocare, Kirilov s-a apucat să recitească raportul amănunțit al maiorului Pallschau în care erau arătate împrejurările arestării lui Efremov. Cu creionul în mână, își însemna pe margini toate neclaritățile, punea semne de întrebare, se chinuia să stabilească linia de urmat în cursul anchetei.

Efremov a sosit la Elisavetgrad de la Odessa aducînd cu el și geamantanul cu exploziv. Adică laboratorul de dinamită să fie la Odessa? se minună Kirilov, subliniind într-un loc raportul.

La Elisavetgrad, conform raportului. Efremov se pregătea să treacă în trenul de Kursk. Așa-așa... Era suficient să privești harta ca să-ți dai seama că drumul lui ducea spre Moscova. Dinamita, desigur, era destinată pentru galeria de sub locuința „neguțătorilor Suhorukov”.

În mîinile lui Kirilov – nu mai încăpea nicio îndoială – se găsea acum cheia multor alte mistere petrecute în ultima vreme.

Dar cum să folosească oare această cheie?

Goldenberg-Efremov nu va vorbi de bunăvoie – aceasta rezultă limpede chiar din împrejurările în care fusese reținut. Indivizii de teapa lui rămîn muți și sub tortură. Kirilov se întorcea iarăși și iarăși la raportul maiorului, căutînd să descopere acolo cea mai mică posibilitate de a-l determina pe Efremov să facă mărturisiri. Și nu putea să găsească nimic.

Complotistul a fost arestat datorită măsurilor de prevedere luate de Kirilov. Cantaragiul de la coletărie din Elisavetgrad l-a chemat pe jandarmul din gară și l-a anunțat că geamantanul sosit cu trenul de Odessa i se pare suspect de greu. „Am primit ordin să fim atenți la bagaje!”... explică el. La magazia de coletărie a fost reținut pasagerul care s-a

prezentat după geamantan: „Ce aveți înăuntru? Unde-i cheia?” Pasagerul se fîstîci, bîgui ceva în legătură cu un prieten, căruia îi aparține geamantanul și la care ar fi rămas și cheia. Aceasta le-a întărit și mai mult bănuielile!

Am trimis după maior, s-a trecut la percheziție. Și deodată... izbîndă – în buzunarul de la haină al pasagerului au dat peste cheia geamantanului cu pricina. Încîntați de cele găsite jandarmii au uitat pentru o clipă de arestat și acesta a avut răgazul să prefacă în fărîmițe o scrisoare și un bilet. Oricît au încercat ei pe urmă să lipească la loc aceste bucățele la sediul jandarmeriei locale, textul nu a mai putut fi reconstituit.

În timp ce jandarmii probau cheia la geamantan, arestatul străbătu în fugă încăperea bufetului și sări afară, pe peron. Sosit în grabă la fața locului, maiorul și-a găsit jandarmii în panică. Le-a scăpat, ticălosul! Maiorul trimise doi jandarmi cu trăsura să-i taie lui Efremov accesul spre oraș, iar pe al treilea jandarm, împreună cu cantaragiul, i-a trimis pe urmele fugarului...

După ce a trecut de calea ferată Efremov a vrut pesemne să se ascundă în oraș, dar, văzînd trăsura cu jandarmii, a luat-o de-a dreptul peste cîmp. Situația lui era disperată: aici nu cunoștea pe nimeni, oameni, locuri, totul era străin, buletinul și portofelul cu bani îi fuseseră ridicate la percheziție, iar urmăritorii se apropiau. Nu i-a mai rămas decît un singur lucru – să-și vîndă libertatea cît mai scump!

— Oprește, Efremov, stai!

Picioarele obosite îl ascultau anevoie, iar deznădejdea îi imobilizase tot corpul. Nu mai avea încotro s-o apuce! Și atunci scoase pistolul.

La strigătele jandarmilor alergară oameni din toate părțile căutînd să-i ațină calea – țărani, funcționari, ostași ai regimentului de husari, încartiruiți prin apropiere. Mulțimea

care l-a împresurat pe fugarul sleit de puteri se apropia cu teamă de el. Amenințându-i cu pistolul, Efremov îi ținea la distanță pe urmăritori, dar cîțiva mai curajoși ajunseseră acum aproape, tot mai aproape.

Trebuia să tragă...

„La interogatoriu Efremov a declarat că nu a deschis focul, deoarece fiind înconjurat de cetățeni particulari, nu a vrut să facă victime inutile printre oameni cu desăvîrșire nevinovați”.

— Ia te uită, cîtă noblețe, exclamă cu răutate Kirilov. A și încasat-o de la „oamenii nevinovați”, după merit.

Gloata infuriată s-a năpustit asupra fugarului încolțit lovindu-l cu pumnii, cu ciomegele și izbindu-l cu cizmele pe sub coaste.

„Dar și după aceasta, șase inși abia au reușit să-i lege lui Efremov mîinile la spate și să-l ducă la gară, atît de puternic și de înrăit era fugarul, care încercase chiar să-i muște”, își încheia maiorul Pallschau raportul.

Oricît și-a bătut capul Kirilov cu acest raport, nu putea găsi nicio probă cît de cît mai serioasă, niciun fel de posibilități reale pentru continuarea cercetărilor.

În cartoteca Secției a treia despre Goldenberg nu s-a găsit aproape nimic; fiu de negustor cu vederi liberale, toți frații și surorile sale se aflau actualmente în surghiun, Grigori însuși a fost deportat pentru flecărelile sale din cercurile studențești, dar a fugit – iată, propriu-zis, tot ce știa poliția despre el. Puțin, extraordinar de puțin pentru o acțiune penală atît de complicată! Cu astfel de material n-ai să-l forțezi pe așa-zisul Efremov să vorbească. Nu ai cu ce.

Kirilov sună.

— Avem ceva nou despre Efremov? întrebă el pe Kletocinikov, cînd acesta intră înăuntru.

— Întocmai. Aflîndu-se în trecere prin Elisavetgrad

generalul-aghiotant Totleben l-a vizitat pe Goldenberg-Efremov în celulă.

Kirilov sări ca ars. Guvernatorul-general al ținutului de sud al Rusiei, proslăvitul erou al apărării Sevastopolului, și unul dintre apropiații împăratului – Totleben în niciun caz nu putea să intre întâmplător în celula acestui nemernic...

— S-a dus în mod intenționat la Elisavetgrad! țipă șeful. Ne fură materialul de sub nas!

— Vreți să spuneți, înălțimea voastră... băigui Kletocinikov cu uimire.

— Da! A fost special la Elisavetgrad. Clocește ceva. Și nu ni-l mai cedează în niciun caz pe Goldenberg.

— Bine, dar Goldenberg a refuzat să vorbească cu Totleben...

După fața lui Kirilov se putea vedea că aceasta nu mai avea nicio importanță.

— Consideră acțiunea ca pierdută pentru noi, încheie el acru. Raportul lui Pallschau clasează-l la arhivă; aici Kirilov stătu în cumpănă mai mult timp, se vedea cât de colo că se străduie să-și amintească, să întreprindă ceva. În cele din urmă ordonă secretarului rămas tăcut în așteptare să-i aducă dosarul lui Cernîșov...

Nobilul cu numele de Cernîșov și logodnica acestuia fuseseră arestați de curînd datorită unui denunț întâmplător. Un soldat oarecare semnalase cancelariei că o prietenă de-a lui citește cărți interzise. Fetișcanei i s-a făcut o percheziție și s-au găsit manifeste ale organizației „Narodnaia volia”, iar Kirilov a amenințat-o la interogatoriu cu spînzurătoarea. Speriată la culme, fata a declarat că primise manifestele de la o doamnă, din casa lui Cernîșov. Au scotocit locuința din stradela Leștukov, unde cele descoperite de polițiști au întrecut orice așteptări. Au găsit multă literatură, un pud de dinamită, pistoale, mesaje cifrate, și diferite scheme și planuri

de neînțeles. În curînd s-a stabilit că „logodnica” lui Cernîșov era o cunoscuta ocnașă evadată. În schimb, identitatea stăpînului locuinței a rămas neclarificată și pînă acum de Secția a treia: acesta refuza cu încăpăținare să facă mărturisiri. Dar, cu simțul lui fin de copoi, Kirilov adulmeca în Cernîșov pe unul dintre activiștii de seamă ai mișcării ilegale.

Acum, verificînd materialele de anchetă, generalul se opri asupra desenelor presupusului inginer Cernîșov – deslușise în ele cîteva detalii care-i aminteau parcă vag de ceva. Oare unde anume mai văzuse el aceste coridoare, aceste încăperi?

Din nou răsună clinchetul clopoțelului.

— Trimite schițele pentru expertiză la Comandamentul poliției Capitalei, porunci șeful. Să ne comunice răspunsul cît mai urgent.

Ușa capitonată cu piele se închise fără zgomot în urma secretarului.

„Ce-aș putea să mai fac? se gîndi Kirilov. Rămas singur. Așadar, în primul rînd îi punem cruce lui Goldenberg. Totleben nu-l va lăsa din mînă. Cernîșov... Ar trebui să aștept rezultatul expertizei: presimt că acolo e toată buba. Altceva? Doar un singur lucru mi-a mai rămas – să-l chem pe Palkin – a agățat pe stradă un individ suspect. Poate măcar aici vom da peste ceva care să merite. Firicelul e subțire, totul e, nu știu cum, șubred, nimic solid, dar ce te faci cînd nu-ți cade altceva mai bun. E-hei, în ultima vreme norocul ne-a cam ocolit!...”

Kirilov se uită la pendula uriașă cu cadranul aurit, care se înălța monumentală ca un turn lîngă fereastra cabinetului. Da, e timpul! A sosit ora întîlnirilor sale cu agenții. Își scoase tunică de uniformă, o ascunse cu grijă în dulap, apoi se îmbracă cu o haină obișnuită, își aruncă pe umeri un palton vechi, mai jerpelit, își îndesă pe frunte o pălărie uzată de fetru. După ce dădu la o parte draperia decorativă, împodobită cu franjuri, șeful agenturii pipăi în spatele

acesteia o mică încuietoare, răsuci cheia în broască și se strecură pe neobservate afară din birou, prin ușa secretă.

Întîlnindu-l pe stradă pe moșneguțul acesta scund, cu obrajii bărbieriți și mișcările repezi, trecătorii se dădeau la o parte făcîndu-i loc. Călca pe trotuar cu atîta prestanță și siguranță, încît impunea tuturor un respect deosebit.

Dar iată și clădirea așezată pe colț, la încrucișarea dintre Fontanka și Nevski. Șeful agenturii politice intră înăuntru cu pasul ferm, să primească rapoartele zilnice ale agenților filajului și să le dea dispoziții pentru urmărirea celor suspecti. Aici, în liniștea cea mai adîncă, se desfășura așa-zisa activitate de „importanță statală covîrșitoare”.

PORTARUL, PORFIRI ȘI REVOLTA NATAȘEI

Degeaba socoteau palavragiile din preajma palatului, însuflețiți de prezicerile doamnei Lenormand, că la 19 noiembrie țarul scăpase de-al patrulea atentat, și ca atare îi mai rămăseseră în rezervă încă patru încercări. În realitate însă atentatul din 19 noiembrie nu era al patrulea, ci al șaselea la număr, astfel că superstițioșilor curteni le-a mai rămas de fapt foarte puțin timp pentru a-l aștepta pe al optulea – ultimul.

Totuși, unde s-au mai petrecut oare celelalte două atentate, despre care nu bănuise nimic țarul însuși și niciunul dintre locuitorii Rusiei?

Conducătorii de la „Narodnaia volia” au ținut seama de trista experiență a tentativelor individuale întreprinse de Karakozov, Berezovski și Soloviev. Cea mai mică nereușită, o greșeală de ochire a trăgătorului și atentatorii nimereau în ștreang, iar asupra țării se abătea un nou val de represalii polițienești cumplite și nemiloase.

Organul suprem al partidului – Comisia organizatorică a Comitetului Executiv a hotărât de această dată să „vîneze” ursul cu șanse cât mai sigure de succes. Spre magistralele feroviare care duceau din sud către capitală fuseseră

îndrumate nu una, ci trei echipe de artificieri ai grupării revoluționare. Primiseră sarcina să mineze cu ajutorul galeriilor subterane terasamentul liniilor ferate interceptând toate căile de acces pe unde se putea întoarce țarul spre reședință și să-și acorde între ei ajutorul necesar.

Concomitent cu aceștia, dinspre sud a plecat încă o echipă suplimentară însărcinată cu supravegherea trenului imperial, condusă de Andrei Presniakov.

În același timp la vice-gubernatorul Odessei s-a prezentat în audiență o doamnă fermecătoare, ale cărei maniere alese arătau că face parte din înalta societate. Pe un ton categoric și autoritar, doamna a cerut ca sărmanul ei rîndaș de curte să fie angajat undeva să lucreze tot timpul în aer liber, fiind bolnav de tuberculoză. Vice-gubernatorul n-a putut să refuze rugămintea acestei solicitatoare atît de grațioase, astfel că Mihailo-Frolenko împreună cu soția sa fictivă – Lebedeva inimoasa lui ajutoare (și viitoare coacuzată la proces) a primit un post de revizor de cale la Direcția regională feroviară Odessa.

Andrei Presniakov descoperise însă că trenurile imperiale nu se aflau la Odessa, ci la Simferopol. În această situație era evident că lucrările de minare de la Odessa nu mai erau necesare, deoarece țarul, nu se știe din ce motive, și-a modificat ruta inițială și a hotărît să plece pe alt drum. Kibalcici, tehnicianul principal al partidului, a scos din Odessa jumătate din dinamită pentru echipa lui Andrei Jeliabov, iar Grigori Goldenberg urma să transporte restul la Moscova, pentru „neguțătorii Suhorukov”. Așa s-a făcut că țarul a scăpat de primul atentat, fără să afle măcar despre aceasta.

A doua echipă de artificieri lucra în stația Alexandrovsk (azi Zaporojie). Aici, mina a fost instalată fără greutate sub linia ferată. Când s-a apropiat trenul imperial, Vanecika-

Okladski i-a strigat lui Taras-Jeliabov: „Foc!” Acesta a împreunat capetele detonatorului electric și toți înmărmuriră așteptînd... Și – nimic! Bocănind ritmic au trecut pe deasupra minei vagoanele cu țarul și cu suita lui, îndepărtîndu-se, pînă cînd au dispărut în ceața dimineții.

În noaptea următoare, artificierii s-au strecurat pînă la terasament; Vanea-Okladski a găsit locul unde se rupsesse șnurul. Se vede că fusese retezat de lopata cantonierului, care nivela terasamentul în vederea trecerii împăratului.

Astfel s-a soldat în mod fericit pentru țar și cel de-al doilea atentat, iar guvernul n-a avut habar nici de acesta.

Membrilor organizației le mai rămînea o ultimă șansă. Și în apropierea Moscovei explozia în cele din urmă s-a produs! Din nou însă un insucces. Presniakov anunțase exact sosirea trenului imperial, „neguțătoarea Suhorukova” (Sofia Perovskaia), care urmărea apariția locomotivei la orizont, a dat la timp semnalul pentru explozie, fluturîndu-și broboada din tufele de lîngă calea ferată.

Aici însă s-a întîmplat ceva de neînțeles. Artificierul, căruia i s-a poruncit să stabilească contactul între firele detonatorului, a căzut într-un fel de transă hipnotică. Nemișcat, cu ochii sticloși, a petrecut cu privirea trenul, care depășise acum locul primejdiei. „Ce-ai făcut!” îi strigă Mihailov, care s-a dezmeticit primul. Omul părea într-adevăr că se trezise abia atunci: „Ce-o să fie acum!” se căină el. Mai mult de disperare, decît din calcul, Portarul îi porunci: „Distruge al doilea tren, doar n-o să pierdem mina!” De această dată detonatorul a acționat cu promptitudine...

Nici după cel de-al treilea eșec membrii organizației nu s-au lăsat descurajați și au început preparativele în vederea bătăliilor viitoare.

În primele zile după atentat, Mihailov nu s-a întîlnit cu Kletocinikov; mai ales că sarcinile organizatorice îl

copleșiseră cu totul. Aveau de pregătit un nou atentat, trebuiau totodată să șteargă urmele galeriilor săpate la Odessa și Alexandrovsk, dar sarcina principală era să-i treacă urgent peste graniță pe „neguțătorul Suhorukov” (Lev Gartman), Poetul (Morozov) și pe soția acestuia Olga – după care alerga poliția, de-i sfîrșiau călcîiele. Chiar pe sub nasul polițiștilor a reușit să-i scoată din țară și să-i trimită în Franța pe destoinicii ilegaliști care participaseră la lucrările de minare din Moscova.

Abia după ce a terminat toate aceste treburi, a putut și Mihailov să se ocupe în sfîrșit în mod serios de lupta nemijlocită împotriva agenților filajului și împotriva informatorilor secreți ai Secției a treia. De altfel era nemulțumit de multă vreme de felul în care erau exploatate informațiile furnizate de Kletocinikov.

În ultimul timp partidul își sporise în mod neobișnuit numărul membrilor, oamenii săi acționau în numeroase uzine și fabrici, pătrunseseră în unitățile armatei, stabiliseră legături cu echipajele flotei; nu exista în Rusia oraș universitar sau centru industrial unde agitatorii de la „Narodnaia volia” să nu-și fi desfășurat activitatea. De aceea Mihailov considera că nu mai este posibil ca resortul revoluționar de contrainformații să fie lăsat mai departe să lucreze folosind aceleași metode primitive ca pînă acum. Semnalizările primite despre provocatori și agenți ajungeau foarte încet pînă la toate celulele organizației și erau folosite într-o măsură prea mică în activitatea practică a acesteia. În creierul eminentului organizator se născu planul făuririi unei rețele noi și mai cuprinzătoare pentru a contracara acțiunile poliției secrete. În fruntea ei își pusese în gînd să-l numească pe prietenul său Alexandr Barannikov.

Ambii Alexandri se cunoșteau încă din copilărie. Cu timpul, unul dintre ei, Mihailov, deveni student-tehnolog, iar

celălalt, Barannikov – elev al școlii militare de ofițeri Pavlovski. Cu câțiva ani în urmă poliția a găsit uniforma, chipiul și cizmele iunkerului Barannikov pe gheață, lângă o copcă, și s-a grăbit să-l treacă pe „nefericit” în categoria sinucigașilor. În lumea conspirativă însă își făcu apariția tot de atunci Innokenti Koșurnikov, sau tovarășul Porfiri. El a fost acela care a participat la executarea comandantului jandarmeriei Mezențev, și ulterior a preparat sub conducerea unor tehnicieni cu experiență dinamita de care aveau nevoie pentru atentat. Era greu de imaginat o candidatură mai potrivită ca aceasta pentru postul atât de însemnat și de mare răspundere ca acela de șef al organului contrainformativ revoluționar.

Din ordinul lui Mihailov, Natașa i-a expediat lui Kletocinikov o carte poștală în care scria că dorește să-l vadă, iar în ziua stabilită în locuința fetei s-au întâlnit cei doi: Portarul și Porfiri. Văzându-l pe acesta din urmă, Natașa se îmbujora. Porfiri îi era rudă apropiată, fiind bărbatul Mariei, sora ei mai mare.

Fetișcana i s-a aruncat de gât, și-a sărutat cumnatul, l-a asaltat cu întrebări despre soră-sa.

— Marișka e la Moscova, bubui drept răspuns Barannikov cu vocea-i groasă de bas, uite răutăciosul ăsta de Portar ne-a despărțit. Ți-a trimis în schimb o scrisoare, din care vei afla totul.

Și-i întinse fetei un pliculeț. Natașa suspină, smulse scrisoarea din mâinile lui, și cuprinsă de nerăbdare sfîșie odată cu plicul și marginea hîrtiei, apoi necăjită de propria-i stîngăcie izbi cu piciorul în pămînt, alături bucățile rupte și se apucă să citească cu nesaț. Se făcu liniște. Natașa reciti de cîteva ori epistola, apoi pe neașteptate, într-un gest copilăresc, își lasă capul în piept și se porni să plîngă înăbușit. Mihailov presimțise aceasta...

Relațiile dintre cele două surori erau deosebit de complicate. Din copilărie Natașa a pizmuit-o pe Maria ei dragă, care era uimitor de frumoasă. Acasă, la Orel, soră-sa era mereu înconjurată de oamenii cei mai deștepți și cei mai interesați din orașul natal. Cu trecerea timpului, pe femeia aceasta isteată și curajoasă ajunseseră s-o cunoască ilegaliștii din multe orașe ale Rusiei. Cele mai importante grupări ale narodnicilor își disputau dreptul de a o socoti un membru al organizației lor. Maria a fost singura femeie invitată să participe ca delegată la congresul pentru constituirea organizației „Narodnaia volia” ținut la Lipetșk.

Acum, Maria îi făcea cunoscut Natașei că activează împreună cu tovarășii la Moscova.

„Dar tu cum o mai duci, micuț?” o întreba ea în scrisoare.

Iar Natașa ce putea să-i spună? Că nu face nimic, că-și irosește fără rost cei mai frumoși ani, și lîncezește între patru pereți, neștiind singură pentru ce și nici cui îi folosesc toate astea...

— Nu mai pot... suspina ea printre lacrimi, nu mai pot trăi astfel. Mereu, mereu singură. Stau ca într-o temniță, într-o celulă separată. Toți oamenii muncesc, riscă, iubesc, luptă, iar eu... Pentru ce oare? O să-mi pierd mințile, am să înnebunesc de atîta singurătate și plictiseală. O-oh!

— Da ce-i cu tine, Natașenka, draga mea! se aplecă spre ea Porfiri căutînd s-o potolească.

— Zile în șir același și același lucru, îl împinse încet Natașa. Nu scoate capul nicăieri, nu lega cunoștințe, nu te întîlni cu nimeni. „Natașenka, sarcina dumitale principală și unică este să înlături toate bănuielele” – îl imită ea pe Portar. O dată pe săptămînă, de ochii vecinilor, îmi conduc și-mi sărut logodnicul, căruia nu-i știu nici măcar numele și în aceasta constă toată activitatea mea ilegală. În curînd se

împlinește un an, Sașa! De un an întreg durează toate astea!
Un an din viață!

— Dar asta-i foarte important! prinse glas Mihailov.

— Maria trăiește ca un om adevărat, nu-l ascultă fetișcana. Activează! Și eu sunt om, îmi doresc și eu fericirea. Un pic de fericire. Nu-mi pasă dacă mor, dacă putrezesc în închisoare, ori mă spînzură, dar în plină acțiune, nu ca o cîrțiță oarbă care-și păzește vizuina. Nu-mi dau nici seama ce păzesc, nu știu nimic...

„Și-a ieșit din fire, fetișoara, se gîndi cu durere Mihailov. Și e de înțeles – s-a rupt de lume, era pornită pe fapte de eroism și cînd colo am pus-o să păzească o casă pustie. Dar ce-i ce făcut? S-o schimbăm? Imposibil. Iar pe de altă parte nu-i de dorit să-i dezvăluim nici măcar sensul celor ce se petrec aici, în casa aceasta. Taină, numai o taină desăvîrșită l-a salvat pînă acum pe Kletocinikov și odată cu el alte zeci de oameni de-ai noștri. Fata nici nu bănuiește măcar ce sarcină mare i s-a încredințat. Casa conspirativă cea mai importantă! Iar ea, prostuța, crede că lîncezește. Oare ce-am putea să facem? Cum să punem capăt acestor izbucniri isterice? Uite, că trebuie să sosească dintr-o clipă în alta Kletocinikov. Ah, ce rău s-au mai încurcat toate...”

Mihailov i-a mîngîiat cu palma cozile căzute pe spate, Barannikov i-a șters cu batista lacrimile și încetul cu încetul suspinele fetei s-au mai domolit.

Iar atunci cînd, drept recompensă pentru destoinicia dovedită, i s-a promis că va fi schimbată în curînd și luată să participe la „vînătoarea ursului rusesc”, fetișcana se liniști de-a binelea.

Și tocmai la timp. Pentru că îndată se auzi soneria și în ușa descuiată în mare grabă își făcu apariția „logodnicul”. Oarecum mirat de prezența unui necunoscut în odaie, dar mai ales de ochii umflați de plîns ai Natașei, musafirul a

rămas tăcut, chiar mai tăcut ca de obicei. Așezându-se cât mai comod pe canapeaua-i preferată, Nikolai Vasilievici nu scoase nicio vorbă, așteptând aprobarea Portarului de a-i prezenta obișnuitul raport...

În sfârșit, acesta îi făcu semn cu capul...

PERSPECTIVELE SECȚIEI A TREIA

Expunerea nu a fost lipsită de reproșuri. Kletocinikov era nemulțumit de îndelungata absență a lui Mihailov din Petersburg. Datele urgente obținute de el au rămas nefolosite o vreme destul de lungă și poliția a avut răgazul să mai înșface pe câte cineva. Mihailov l-a prezentat lui Nikolai Vasilievici pe Porfiri drept noul curier de legătură al Centrului și i-a făgăduit ca în viitor niciodată și sub niciun motiv să nu întrerupă contactul cu Kletocinikov pentru o perioadă atât de îndelungată.

Oarecum împăcat, Nikolai Vasilievici abordă problemele principale.

— Activitatea Secției a treia, mai precis activitatea agenturii noastre este orientată actualmente pe trei direcții. Prima se referă la această persoană...

Kletocinikov scoase din buzunar portofelul negru de piele și trase nerăbdător dinăuntru o mică fotografie.

Obiectivul imortalizase pe hîrtie chipul unui tînăr cu fața cam bucălată pe care ieșea în evidența nasul gros, alungit către vîrf și o frunte îngustă. Barbișonul de formă pătrată dădea întregii sale figuri un aer bărbătesc, însă impresia cea mai stranie ți-o lăsau ochii. Ai fi zis că tînărul s-a mirat de

ceva într-o zi, și așa mirat a rămas pînă acum, uitîndu-se întrebător la oameni și așteptînd parcă să afle de la ei un lucru deosebit de complicat, pe care nu-l putea înțelege...

— Grișka... șopti Portarul.

— Da, Grigori Goldenberg, confirmă Kletocinikov. L-au reținut întîmplător într-o gară, fără să știe măcar pe cine arestează...

Portarul era deja informat despre arestarea lui Goldenberg, aflate vestea de la Kibalcici, tehnicianul-șef al partidului, reîntors de curînd din sud. Totuși, nu se putea obișnui cu gîndul că drăguțul, devotatul și curajosul Grișa se află la închisoare. La drept vorbind, la timpul său Grișa îl cam stîngenise pe Alexandr Mihailov cu dovezile lui de adorație nemărginită și pe-alocuri slugarnică. Acum însă toate acestea erau date uitării și nu mai păstrase în memorie decît dîrzenia lui Goldenberg, puritatea lui împinsă pînă la o naivitate înduioșătoare și mai ales atașamentul său pentru cauza revoluției. Toți tovarășii își aminteau cu emoție cu cîtă greutate evadase Grișka din surghiunul de la Holmogorsk, cum l-a lichidat apoi pe călăul revoluționarilor din sud, prințul Kropotkin, cu cîtă mîndrie susținea în orice ocazie că seara cînd l-a executat pe satrapul acesta țarist a fost cea mai fericită din viața lui. După aceea s-a contrazis amarnic cu Soloviov revendicîndu-și dreptul de a trage asupra țarului și numai supunîndu-se hotărîrii majorității i-a cedat această favoare prietenului și rivalului său.

— Și zici că l-au arestat întîmplător? se asigură Mihailov.

— Absolut întîmplător.

— Unde-i acum?

— În închisoarea din Odessa.

— De ce la Odessa?

Kletocinikov săltă din umeri. De unde să știe el ce au de gînd jandarmii acolo, în sud? Probabil că în închisoarea din

Odessa lui Goldenberg i se întinde vreo cursă. Totu-i posibil...

— Despre Goldenberg să mă ții la curent în permanență, iar în cazuri extreme, poți veni chiar la hotel, ordonă Portarul.

Kletocinikov înclină capul afirmativ.

— Iată și cea de-a doua direcție a activității noastre, scoase el o altă fotografic... Acesta-i un oarecare domn Cernîșov, arestat de asemeni din întâmplare.

Mihailov aflate de acum și despre arestarea lui Cernîșov – toți tovarășii au fost avertizați și toate legăturile cu locuința acestuia au fost rupte la timp.

— La el s-au găsit schițele. Le-au trimis la comandamentul poliției capitalei, anunță Kletocinikov.

Profesiunea lui Nikolai Kletocinikov l-a învățat să observe discret toate mărunțișurile; cu timpul a devenit chiar un obicei, ce-i drept nu întotdeauna comod în viața de toate zilele. Iată și acum, a remarcat îndată că, auzind noutatea cu Cernîșov, Porfiri a rămas liniștit, pe cînd degetele lui Mihailov băteau nervos toba pe genunchiul care-i tresărise abia perceptibil.

Concluzia era evidentă: schițele ascundeau o taină pe care nu o cunoșteau prea mulți tovarăși, nici în centrala partidului. Portarul știa despre ele – Porfiri nu. Interesant...

— Mai este ceva?

— A treia linie de muncă a agenturii o constituie cazul referitor la descoperirea arhivei de la biroul de pașapoarte și buletine...

Cu cîteva zile în urmă, celui mai iscusit dintre filorii lui Kirilov, anume Palkin, i s-a ivit ocazia să urmărească pe stradă un „nihilist” suspect. Imediat locuința acestuia a fost percheziționată și s-a găsit un depozit de ștampile, copii după acte de identitate și altele.

— Notează-ți numele sub care figurează în arhivă tovarășii asupra cărora Secția a treia va întreprinde investigații și schimbă neîntârziat toate buletinele de identitate, spuse calm Kletocinikov. Să-ncepem cu Bezmenov...

După ce a dictat vreo douăzeci de nume, Kletocinikov părăsi locuința condus de Natașa. Portarul se întoarse spre Porfiri. În tot răstimpul acesta Barannikov a stat tăcut, ochii însă îi scînteiau.

— Omul acesta, Nikolai Kletocinikov, îți va fi principalul ajutor în noua ta funcție, i se adresă Mihailov. Mîine să treci pe la tipografie și să-i spui gazdei să-ți dea caietul cu scoarțele de mușama, pe care-l ține la ea în dulap. Studiază-l cu atenție și apucă-te de lucru! Comisia organizatorică ți-a repartizat pe Podbelski, Kogan, Sablin, Kotik, Tîcinin, Sidorenko. În total vreo cincisprezece oameni. Pune-i să identifice pe toți spionii poliției după listele lui Kletocinikov și să-i preia în supraveghere. Ne interesează casele lor conspirative, legăturile, sursele de informații, totul! Te scoatem temporar de la dinamită. De altfel, Kibalcici a și fost anunțat. Ne-am înțeles?

Brunetul chipeș se ridică uimitor de sprinten în picioare, se răsuci pe călcîie și, fără să spună niciun cuvînt, ieși în antreu. Acolo o sărută pe Natașa pe obraz și puse mîna pe clanță.

— Încotro? îl strigă din urmă Portarul, neputîndu-și stăpîni curiozitatea.

— În stradela Sapiornîi.

S-a închis ușa după Barannikov. Un zîmbet duios înflori pe buzele Portarului: așa l-a cunoscut întotdeauna pe mutul acesta de Sașa Barannikov. Nu-l rabdă inima să aștepte pînă mîine! Resortul de contraspionaj va începe să funcționeze încă de azi – Sașa a și trecut la acțiune.

CINE-I DOMNUL LÎSENKO?

Stradela Sapiornîi este o ulicioară mai dosnică populată de oameni așezați, în majoritate funcționari cu oarecare dare de mînă. Nu-i un centru tocmai aristocratic, dar cu toate că unele clădiri au pînă la patru etaje aici e destulă liniște, lumină, și gospodinelor le place să se stabilească în acest cartier de unde le vine aproape să cutureiere magazinele de pe Nevski sau Litenîi.

În septembrie 1879 în imobilul de la numărul zece au poposit niște locatari noi – soții Lîsenko.

Consilierul în retragere Lîsenko a venit aici mai devreme, însoțit de prieteni, a cercetat apartamentul format din trei încăperi, s-a interesat de rînduielile casei, și a lăsat impresia unui domn respectabil. Mai ales s-a bucurat foarte mult, aflînd că în casă nu sunt femei care subînchiriază camere mobilate și nici locatari din rîndul studenților, tinerilor și, în general, a celor certați cu legea! A lăudat curătenia și iluminatul ambelor intrări – principală și de serviciu; s-a interesat de panorama ce se deschide de la fereastră spre oraș. Constatînd că, deși una din ferestrele apartamentului răspunde spre calcanul clădirii învecinate, peste gard se poate

vedea totuși în stradă, consilierul pocni din degete și spuse mulțumit: „O comoară”.

După două zile soții se mutară.

Aveau o mobilă cam uzată, dar încă destul de bună – mobilă obișnuită pentru un slujbaș cu stare mijlocie. În timpul mutării, chiriașul se tot învîrtea pe lângă trei cufere grele, și se ruga de rîndașii care-l ajutau să le transporte mai cu atenție. Drept recompensă oamenii au primit un bacșiș gras și din prima zi și-au dat seama că au de-a face cu niște boieri cumsecade.

Doamna Lîsenko era tînără, drăguță și comunicativă, o zvîrlugă veselă și nepăsătoare, care nu prea știa de rosturile gospodăriei. Toate grijile casei erau lăsate pe seama Anușkăi, o slujnică gureșă și pricepută.

Anușka făcu repede cunoștință cu toți portarii, vecinii, negustorii. Îi plăcea să pălăvrăgească, să-și vorbească stăpîinii pe la colțuri. Băcanii căutau s-o îmbuneze, iar măcelarul i-a oferit chiar o cutie mare de bomboane, să ia carne numai de la el. De atunci, în fiecare dimineață, spre apartamentul lui Lîsenko alerga băiatul de la măcelărie, cu pachete.

Apoi Anușka a plecat, iar familia Lîsenko a luat-o pe Maria. Noua slujnică era nervoasă, mofturoasă, dar mai ales obraznică și portarii o dezaprobau pentru purtarea ei.

Soții duceau o viață retrasă. Nu se duceau nicăieri, fiind vizitați de vreo doi-trei prieteni care veneau destul de des pe-acolo, ce-i drept. Unul dintre ei, locotenent în rezervă, purta o mustăcioară scurtă modernă și un cioculeț mătăsos, celălalt înalt, chipeș, cu pielea brună și ochii arzători avea o alură de militar, cu toate că era îmbrăcat în haine civile. Se prea poate să fi fost și el rezervist. Mai era și al treilea, acela însă aproape din noiembrie n-a mai dat pe aici. Despre el se zvonea că ar fi amantul doamnei.

Toate acestea le-a povestit portarul copoiului de la

comandamentul orașenesc, care se interesa de familia Lîsenko.

— Ai fost vreodată în apartamentul lor?

— O locuință obișnuită. Cu bucătărie, masă, plită...

— Dar apartamentul, apartamentul cum arată?

— Pe ăștia, de-alde noi, nu-i primesc mai departe de bucătărie. În sufragerie, să nu mint, am fost o dată. Stați să-mi amintesc... Portretul majestații sale împăratului, trebuie să vă spun, unul mare, mare de tot. Sub portret – divanul, la mijloc e masa, o jumătate de duzină de scaune... și totul acoperit cu șervețele de dantelă.

Copoiul dădu din umeri și vru să se îndepărteze, când deodată portarul îl trase de mîneacă:

— Iată-l și pe domnul Lîsenko, se întoarce de la plimbarea de după prînz. Vreți să-l vedeți?

Pe trotuar venea spre casă cu pasul grav un boier plin de importanță. Simțul înăscut al independenței, aristocratica încredere în sine intrată în sînge și-n trup, toate acestea dădeau mersului său un aer de superioritate impunătoare, după care puteai fără greș cunoaște pe un nobil rus, de viță veche. Șuba îmblănită îi stătea admirabil pe corp – nu, nu era dintre cele mai scumpe, însă de ajuns de arătoasă, iar pe nas îi strălucea un pince-nez cu rama de aur.

Cu un gest mașinal portarul se plecă, iar copoiul fără să vrea își scoase și el pălăria. Lîsenko le răspunse printr-o scurtă înclinare a capului și, fără să privească în lături, se îndreptă țeapăn spre ușa de la intrare.

Reîntors la birou, agentul i-a povestit comisarului de poliție că n-a descoperit nimic suspect în privința lui Lîsenko – o familie obișnuită de funcționari.

— Credeai poate că vei găsi niscaiva teroriști cu dinamită? oftă comisarul în zeflema. Nu, frățioare, Secția a treia ne lasă nouă numai treburile mărunte, caimacul și-l opresc pentru ei.

La poliția orășenească moravurile erau cît se poate de simple, patriarhale, nu ca la Secția a treia. Aici nu se prea omorau cu păstrarea secretului, iar pe clănțăii de la investigațiile politice nu-i priveau cu ochi buni și-i înjurau peste tot pentru îngîmfare, pentru salariile nemeritate – după părerea polițiștilor – dar mai ales pentru faptul că le luau pe agenții cei mai capabili. Iată de ce comisarul de la circumscripție socotea că poate să-i povestească și secretarului său despre ultimul eșec al jandarmilor.

Nu demult, aceștia puseseră mîna pe un depozit întreg de formulare, ștampile și imprimare oficiale cu antet. Cele mai importante documente le-a luat Secția a treia, le-a controlat, însă fără rezultat, fiindcă posesorii buletinelor de identitate false reușiseră de mult să-și preschimbe actele. Hîrtille de mai mică importanță serviciul secret de investigații le-a transmis comandamentului poliției capitalei. Desigur acolo nu s-a găsit nimic deosebit și operațiunile de verificare se desfășurau anevoie...

Și totuși...

Comisarul îi arată agentului o foaie de hîrtie liniată de mînă. Copoiul o privi atent și deodată își țuguie buzele de mirare: în fața lui era o copie a buletinului lui Lîsenko.

— A fost găsită în lada de gunoi, îl lămuri comisarul. S-au făcut cercetări – totul e în regulă, buletinul domnului Lîsenko este autentic. Lîsenko e chiar Lîsenko – lucru pe deplin stabilit, așa că să nu-ți închipui cine știe ce. Se pare însă că el i-a dat cuiva să scoată o copie după buletin și această copie a servit ca model la confecționarea unor buletine false. Pentru orice eventualitate și ca să aibă cugetul împăcat că și-au făcut datoria, cei de la poliția secretă au hotărît să facă o descindere la locuința lui Lîsenko și totodată să-l întrebe cui anume i-a dat buletinul.

Copoiul se schimbă la față de supărare – se vede treaba că n-o să aibă parte de somn nici la noapte.

— Nu te lenevi, nu te lenevi, îl apostrofă comisarul. Și așa am tot amînat această percheziție din noiembrie pînă în ianuarie, nu se mai poate s-o lungim mereu. E timpul să încheiem socotelile cu arhiva. Să iei cu tine vreo doi vardiști și pe la două noaptea...

...La orele doua noaptea, patrula s-a oprit în stradela Sapiornîi. Totul decurgea în ordine: doi portari fură postați la scara de serviciu, iar echipa de polițiști însoțită de portarul-șef se îndreptă spre intrarea principală și sună la ușa apartamentului.

— Cine-i? întrebă un glas de femeie.

Copoiului i se păru că-l privește cineva prin ferăstruica de lîngă ușă, care dădea spre palierul scării.

— O telegramă pentru domnul Lîsenko! anunță polițistul folosind minciuna obișnuită în asemenea ocazii.

— Du-te dracului! se auzi pe neașteptate de după ușă. Apoi se făcu liniște.

...Dacă ar fi știut din timp poliția că aici, pe această adresă, nu putea sub nicio formă să sosească vreo telegramă...

Văzîndu-i pe polițiști, Sofia Ivanova (doamna Lîsenko) se repezi să trezească pe toată lumea. Împlinise abia nouăsprezece ani, dar la activul ei se numărau deja două procese și două evadări din surghiunul de pe meleagurile Kemei. Avînd o bogată experiență în domeniul perchezițiilor, știa ce anume trebuie să facă și acum: nu degeaba, tocmai acestei femei delicate și atrăgătoare, Mihailov și Kviatkovski i-au încredințat rolul de „patroană a stradelei Sapiornîi” – păzitoarea bunului cel mai de preț al partidului – a tipografiei lor clandestine.

Înainte de toate femeia l-a trezit pe Nikolai Buch – domnul Lîsenko.

— Scoală! Poliția!

Lîsenko se rostogoli într-o clipă din pat și băgă mîna sub pernă după pistol. Apoi o ajută pe Sofia să urnească lada așezată în fața ușii care răspundea în odaia vecină și se repezi în antreu. Sofia intră în fugă în „dormitor”. Aici, în mijlocul încăperii, ferită în mod obișnuit printr-un paravan de privirile vizitatorilor ocazionali, trona urcată pe canapea o mașină de tipărit. În colțurile camerei erau mese cu litere de cules, iar pe dușumea, întinși pe topurile mari de hîrtie, sforăiau îmbrăcați doi oameni – zețarii tipografiei ilegale, prizonierii voluntari ai acestei chichinețe.

— Poliția!

Zețarii săriră în picioare și se repeziră în urma lui Buch în antreu, unde se auzea zbîrnîitul prelung al soneriei, în timp ce copoiul nedumerit la culme repeta întruna: „Deschideți, aveți o telegramă!”

Sofia rămase singură în tipografie. Ce să facă acum. Cum să procedeze? Încă aseară, în timpul mesei, „slujnica” lor Mașa – ilegalistă și ea – îl întrebuse în glumă pe Buch:

— Dar pe noi, femeile, ne spînzură?

(Cu toate că Nikolai avea asupra lui buletinul autentic al răposatului domn Lîsenko și nu unul fals – toți cei de aici știaau prea bine că stăpînul casei nu era defel funcționar, ci nobil sadea, nepotul unui senator cu vază. Buch cunoștea legile pe dinafară și de fapt era socotit un fel de jurisconsult al partidului.)

Auzind întrebarea, se gîndi un timp luîndu-și o înfățișare gravă, apoi răspunse cu convingere:

— Nu. Femeile nu vor fi spînzurate. Aceasta ar da naștere la un scandal enorm.

— În acest caz, spuse Sofia zîmbind, noi, femeile, vom deschide primele focul, pentru că suntem în afara pericolului.

Atunci, aceasta li se păruse o glumă. Trecură însă abia trei ore și acum într-adevăr trebuiau să tragă! Să tragă ele întâi.

Desigur, ar fi putut încerca să se strecoare pe scara de serviciu. Era puțin probabil să fie opriți de portari. Dar... în primul rînd, dimineța ar putea să vină Mihailov – pe care nu mai aveau timp să-l prevină asupra primejdiei. În al doilea rînd – și acesta era principalul – în comoda Sofiei Ivanova sunt o sumedenie de hîrtii care trebuie arse cu orice preț. Chiar cu prețul vieții! Iar operațiunea asta durează. Prin urmare...

— Buch, sparge geamurile, porunci Sofia. Toți ceilalți – trageți în direcția ușilor.

Nikolai apucă mașina de imprimat și o azvîrli cu putere pe fereastră. Zgomotul geamului spart, urmat de pîrîitul ramei sfărîmate se contopi cu bubuitul salvei de împușcături. Deodată, pe platforma scării se făcu liniște: polițiștii se trîntiră pe trepte. Trăgînd spre fereastră casetele cu litere, Nikolai începu să le izbească cu înverșunare de tocul de lemn, străduindu-se să sfărîme crucea ferestrei, odată cu resturile de geam. Mihailov trebuia să observe lipsa ramei. Aproape în fiecare dimineată trecea pe la tipografie, aducea cu el procesele verbale secrete ale perchezițiilor polițienești, dobîndite nu se știe pe ce căi, și le citea triumfător celor de față: „Publicațiile partidului sunt admirabil editate, chiar experții apreciază cu toată certitudinea că mașinile din tipografie trebuie să fie foarte bune”. Mîine Portarul va vedea pentru ultima oară aceste „mașini” azvîrlite pe fereastră afară, în stradă, o imprimerie manuală, de construcție primitivă, și casetele cu litere, de fabricație proprie. Va înțelege îndată ce s-a întîmplat și va părăsi nestingherit locul primejdiei.

Între timp, împușcăturile de pe scară se întetîră, se vede că polițiștii primiseră întăriri.

Opintindu-se din greu, Buch aruncă ultimele casete în

curte și se avîntă cu revolverul în mîină spre intrarea de serviciu, pe unde voiau să pătrundă cu forța noi grupe de polițiști. O împușcătură, încă o împușcătură... Dușmanii se pitiră și aici.

Așezată pe vine într-o cămaruță mică, laterală, Sofia Ivanova golea în grabă de hîrtii sertarul de jos al comodei, le rupea bucățele, apoi le dădea foc deasupra unui lighean plin cu apă. Măcar de n-ar rămîne niciun petec nears! De după ușa se auzeau pînă aici împușcături, tropot de pași, țipete furioase, zgomotul zăvoarelor smulse din balamale. Cum de n-au intrat încă polițiștii înăuntru la ea?

Iată că și ultima bucățică ținută între degetele fripte ale femeii a fost mistuită de flăcări. Cu ambele mîini, Sofia scoase din lighean un smoc de fulgi negri și uzi, îi stoarse de apă și răvăși atent conținutul: să nu fi rămas vreo bucățică de hîrtie nearsă. Apoi aruncă totul înapoi în lighean, își șterse mîinile, scoase de pe fundul comodei un revolver minuscul, de damă, și ridicîndu-se de jos cu o mișcare sprintenă se apropie încetișor de fereastră. Pe stradă se zăreau chivarele soldaților – subunitatea militară chemată de polițiști ocupase întreaga stradelă. Orice posibilitate de scăpare era exclusă...

Atunci femeia trecu în antreu. Aici totul era învăluit în fumul prafului de pușcă. Ușa de la intrare mai rezista. Prin cameră se învîrtea speriat un zețar, anume Liubkin, poreclit „Cintezoiul” și trăgea nu se știe de ce prin ferăstruica îngustă a luminatorului spre scară, cu toate că poliția și jandarmii se îngrămădeau cu totul în altă parte, în dreptul ușii.

— Cinteziule, economisește gloanțele! îi porunci femeia. Auzindu-i glasul, zețarul își reveni.

— Sparg ușa de la intrarea de serviciu, ne atacă din spate. Trebuie să ne retragem în salon, hotărî Sofia. Să numărăm rezervele de muniții și să ochim cu precizie.

Retragerea au făcut-o tocmai la timp, deoarece

pătrunzînd în apartament din două părți, polițiștii au mai zăbovit lîngă ușa salonului încă o jumătate de oră.

Împușcăturile izolate, care veneau de acolo, speriau toată ceata.

Curînd însă încetară și ultimele focuri: se vede că s-au terminat gloanțele asediaților. Abia atunci polițiștii au pus topoarele în funcțiune, rupînd ușa din țîțîni.

— Cum, ai încuiat-o? îl întrebă Sofia pe Buch, care s-a retras ultimul.

— Totul e deschis, dar ei sparg numai de frică, îi explică „amfitrionul”.

— Ne predăm! țipă spre ușă „slujnica” Greaznova, dar drept răspuns de dincolo răsunară doar înjurături, iar topoarele loveau mai cu sete.

În trosnetul tăbliilor sparte, Cintezoii, vizibil agitat, se apucă să-și ia rămas bun de la tovarăși.

Prietenii îi strîngeau grăbiți și neatenți mîna fierbinte cuprinsă de tremur: ușa se desprinsese deja din balamale „Vom avea timp să ne luăm rămas bun în pușcărie!” Iată că zboară și tocul ușii, apoi se prăbușește cu zgomot tăblia și hoarda furioasă de polițiști năvălește în odaie. O clipă – și toți apărătorii tipografiei erau la pămînt, legați de mîini și picioare. Apoi polițiștii îi legară de scaune și lîngă fiecare se proțăpiră, ca niște statui, cîte doi gardieni.

Numai acum învingătorii putură să privească în jur. Erau peste douăzeci de vlăjgani voinici, iar în fața lor se aflau patru oameni, din care două femei de nouăsprezece ani. Oare cu ăștia au fost nevoiți să se războiască aproape trei ore încheiate și să-i mai cheme și pe ostași în ajutor?

— Ceialți se ascund pe undeva, presupuse comisarul și, slobozind o înjurătură trivială, porunci: Să-i căutăm.

Cu strigăte și sudălmii, polițiștii se urniră spre încăperea unde fusese tipografia. Pe neașteptate acolo se făcu liniște,

apoi începu o învălmășeală de neînțeles și se auziră voci înăbușite: „Doctorul!”, „Procurorul!”

Scrîșnind din dinți, ca să nu geamă de strînsoarea curelelor ce-i intrau în carne, Sofia Ivanova se îndoi de mijloc și se uită dincolo prin ușa pe jumătate crăpată.

Întins pe dușumea, într-o baltă de sînge, zăcea bietul Cintezoi. Ultimul glonte zețarul și-l trăsese în tîmplă, nevrînd să se predea.

Deodată se iscă un freamăt, polițiștii își potriviră ținuta și se apucară să strîngă și mai mult curelele cu care erau legați arestații!

Peste cîteva clipe intră în încăpere un bătrîn cu o mutră severă și îngîmfată, îmbrăcat cu o manta paspoalată cu roșu. Sofia l-a recunoscut imediat – domnul Kolîșkin, șeful brigăzii secrete a comandamentului poliției capitalei, principalul concurent al lui Kirilov. Se deranjase personal să vadă ascunzătoarea devastată a ilegaliștilor.

— Asta-i! rosti cu emfază Kolîșkin.

Da, asta era, tipografia de negăsit a revoluționarilor de la „Narodnaia volia”.

— ...După cît se pare, comandamentul orășenesc poate fi felicitat pentru marele succes obținut, îi spuse a doua zi Kletocinikov șefului său, abordînd un zîmbet forțat. Și cînd te gîndești că au descoperit tipografia, numai datorită materialelor noastre. E cam neplăcut pentru noi, înălțimea voastră.

— Oricum, e și asta o realizare... comentă acru Kirilov. Pe mine însă, bunăoară, nu mă interesează atît ce anume a capturat poliția orășenească, cît ceea ce a reușit să-i scape.

Cotrobăi prin sertarele mesei și scoase din sertarul de jos coperta de mușama a unui caiet gros, scorjită de flăcări și înmuiată de apă, din care mai rămăsese un singur colț intact.

— Toată banda ar fi putut să scape, dacă nu ar fi zăbovit

cu distrugerea acestui caiet, spuse Kirilov cu asprime. Ce cuprindea însă caietul asta numai Dumnezeu poate s-o știe. Iată unde duce pripeala într-o acțiune, urmă el, întinzându-și semnificativ degetul spre copertă. Aici se ascundea o taină. Și poate una mai de preț decât tipografia însăși. Grosolan, foarte grosolan au lucrat cei de la capitală. Așa am să-i și raportez comandantului jandarmeriei. Du-te și pregătește o dare de seamă în acest sens.

Secretarul încuviință din cap și se retrase discret din birou. Ajuns în prag, nu se putu totuși abține să nu mai arunce măcar o privire asupra rămășițelor catastifului acesta atât de drag. După aceea, în loc să se îndrepte spre masa lui de lucru de la secretariat, Kletocinikov o porni înainte de-a lungul coridorului și ajungând într-un colț mai întunecos se ghemui după un dulap cu dosare și rămase acolo multă vreme tăcut, cu palma apăsată pe inimă...

Cîteodată, simțea și el nevoia să rămână singur.

CAPCANĂ DE LA ODESSA

Prin luna decembrie 1879 la Petersburg începură să sosească din sud informații interesante. Deosebit de multe semnalări s-au primit în a doua jumătate a lui ianuarie, tocmai când Secția a treia crezuse cu multă ușurință că planurile de nimicire a organizației „Narodnaia volia” erau aproape îndeplinite și nu le mai rămăsese decât să facă un singur efort – ultimul.

Fiecare telegramă din Odessa era citită de Kirilov, șeful agenturii secrete, de comandantul jandarmeriei generalul Drenteln, de împăratul întregii Rusii Alexandru II, precum și de Mihailov – zis Portarul, membru al Comisiei organizatorice a grupării „Narodnaia volia”. Primirea, descifrarea și prezentarea la conducere a acestor comunicări urgente cădeau în sarcina lui Nikolai Kletocinikov, iată de ce în maximum douăzeci și patru de ore de la receptarea lor, telegramele ajungeau în același timp pe biroul țarului și la conducătorul mișcării clandestine.

Procurorul din Odessa transmitea șefilor din capitală știri extraordinare. În fața lui începuse să vorbească deschis un deținut deosebit de important, anume Grigori Goldenberg.

Firește că Goldenberg – mai mult ca sigur – n-a trădat în

mod direct pe nimeni, asta nu. Dimpotrivă, a ascultat sfidător și neclintit, fără să se plece, amenințările cu spînzurătoarea, cu torturile cele mai crîncene, cu distrugerea, dezonoarea, prin care Totleben făgăduia să-l înfrîngă cu orice preț.

Arestatul se mîndrea cu „tăcerea mormîntală” în care se închisese în timpul cercetărilor și se felicita pentru atitudinea sa neînfricată în fața atotputernicului guvernator general. De unde ar fi putut să-și închipuie tocmai el – un om atît de încrezător – că aceste amenințări nu constituiau decît o „manevră de învăluire”, menită să-i abată atenția de la cursa ce i se întindea. Nu degeaba în războiul Crimeii generalul Totleben își cîștigase faima de mare maestru în executarea celor mai ingenioase lucrări de minare pentru cucerirea pozițiilor inexpugnabile ale inamicului. În domeniul investigațiilor polițienești reușise de asemeni să găsească procedee din cele mai perfide pentru a-l determina pe Goldenberg să facă mărturisiri sincere asupra activității sale.

La început, din ordinul lui Totleben, arestatul Goldenberg a fost izolat cu desăvîrșire de lumea dinafară. De regulă, legăturile deținuților cu exteriorul se stabileau cu destulă ușurință, mai ales datorită corupției care caracteriza administrația închisorilor. Retribuiți cu salarii de mizerie, supraveghetorii și gardienii, fără niciun fel de remușcare, serveau de obicei și ca poștași ai revoluționarilor, în schimbul unui venit suplimentar de vreo două ruble pe lună, iar uneori și pentru mai puțin. Dar pentru Goldenberg au fost aleși în mod special asemenea temnicheri de încredere încît zidurile închisorii l-au despărțit cu strășnicie de toți tovarășii săi, nu numai care se găseau în libertate, dar și de cei care se aflau în detenție.

Propriu-zis, nu chiar de toți. În celula lui Goldenberg a fost instalat încă un deținut, ilegalistul din sud Feodor Kurițin.

Acesta s-a dovedit a fi un interlocutor agreabil pentru înțemnițatul chinuit de singurătate în penitenciarul de la Elisavetgrad. De Kurițîn îl legau multe lucruri comune: mai ales că acesta îi cunoscuse personal ori din auzite pe toți prietenii lui Goldenberg. Dar și Goldenberg a auzit, încă liber fiind, despre Kurițîn în care Mihailov își punea multe speranțe pentru un scop necunoscut... În general, închisoarea îi apropie pe oameni și cu atât mai mult pe doi tovarăși atât de comunicativi ca Goldenberg și Kurițîn, care împărțeau aceeași celulă.

Foarte curînd, însă, Goldenberg a putut să-și dea seama că vecinul său cunoaște prea puține lucruri despre țelurile și mijloacele luptei revoluționare. Atunci a hotărît să-și folosească timpul pentru îndoctrinarea acestuia, oferindu-se să-i predea cîteva noțiuni de istorie și teorie a revoluției ruse. Kurițîn a acceptat cu entuziasm să învețe de la un asemenea veteran renumit al luptei de eliberare.

Începînd din această zi, jandarmii au înregistrat cu fidelitate toate discuțiile purtate de Goldenberg. Grigori îi acordase o încredere nelimitată fratelui său de suferință – mai ales știind că Kurițîn fusese arestat pentru că încercase să suprimă pe un trădător care denunțase o organizație ilegală și era pasibil de pedeapsa cu moartea. Bineînțeles că Grișa nu-și putea imagina că Kurițîn nu a avut absolut nicio tangență cu atentatul asupra trădătorului, și fusese reținut numai întîmplător, fiind suspectat în această problemă, iar în închisoare devenise un „turnător” și provocator înrăit. În scurt timp, datorită credulității naive a lui Grigori, procurorul din Odessa a putut să raporteze celor din Petersburg toate amănuntele legate de minarea liniei ferate la Moscova, să lămurească rolul lui Goldenberg în această acțiune și multe altele, pe care poliția nu trebuia să le cunoască. Principalul însă consta în faptul că procurorul a comunicat despre

existența a încă două galerii minate tot în rețeaua feroviară, nedescoperite pînă acum și despre care autoritățile nici nu bănuiau măcar.

La început, ce-i drept, Goldenberg s-a ferit să amintească numele tovarășilor săi. Kurițin însă a știut să-și facă jocul cu o abilitate de-a dreptul uimitoare. Căuta neîncetat să-și întărească vecinul, prefăcîndu-se că se îndoiește de veracitatea datelor cunoscute de acesta și storcîndu-i mereu alte și alte informații, cu adevărat neprețuite pentru polițiști.

Kirilov jubila: din Odessa curgeau telegramele – una mai grozavă decît cealaltă! Datorită pălăvrăgeliei lui Goldenberg, a fost smulsă în sfîrșit masca de pe misteriosul, inaccesibilul și invulnerabilul Comitet Executiv. Fioară teroriști, care băgaseră atîta spaimă în tot Petersburgul, se dovediseră a fi de fapt niște tinere cunoscuți de multă vreme în lumea procurorilor și jandarmilor, atît pentru „apostolatul” în masa poporului sau din procesul celor 193, cît și din multiplele „procesuri ale Sudului”, catagrafiați la poliție, trecuți în tot felul de evidențe, oameni care făcuseră în nenumărate rînduri cunoștință cu amabilitatea temnicerilor și cu regiunile îndepărtate ale Siberiei. În sfîrșit, poliția știa acum cu certitudine pe cine anume trebuie să caute! Din arhivă se scoteau mereu alte documente și sentințe de prin dosarele veteranilor luptei revoluționare. A fost de ajuns ca Goldenberg să amintească în treacăt despre „genialul Jeliabov” și procurorul din Odessa a și scris imediat, în raportul următor, că pe acest Jeliabov el, personal, acum șase ani îl implicase în procesul celor 193. Fotografia lui se poate obține de la arhivă și să se treacă apoi la măsurile de identificare. După aceea, tot pe baza indiciilor lui Goldenberg, s-a aflat despre existența încă a unui ilegalist, anume Zlatopolski, care a fost îndată pus sub urmărire.

După încă un timp Goldenberg a menționat într-o

discuție numele membrului organizației narodnice Zundelevici, supranumit „împăratul graniței”, responsabil cu resortul transporturi al grupării „Narodnaia volia”. În cea mai mare taină Goldenberg i-a povestit lui Kurițin că el i-a împărtășit acestui Zundelevici intenția sa de a-l ucide pe țar, iar Zundelevici la o ședință secretă l-a sfătuit pe Grigori să-i cedeze locul lui Soloviov, care tot atunci a afirmat: „Alexandru al doilea este al meu”.

Și iată că la ieșirea din biblioteca publică a Petersburgului o brigadă de agenți travestiți în civil l-a reținut pe unul din vizitatori. I-au sucit mâinile la spate, unul dintre agenți a confruntat îndată chipul arestatului cu fotografia, pe care o avea în mânășă.

— El este!

Așa s-a făcut că Aron Zundelevici, membru al Comitetului Executiv, unul dintre cei mai vechi membri ai organizațiilor revoluționare „Zemlia i volia”, „Narodnaia volia” creatorul „drumului subteran” peste graniță și fondatorul primei tipografii clandestine din Rusia a nimerit în ghearele poliției. Ca unul ce i-a ajutat pe Soloviov și Goldenberg, Zundelevici se făcea vinovat de „cunoașterea și nedenunțarea atentatului” pentru care îl aștepta pedeapsa cu moartea.

Aceasta n-a fost însă ultima arestare. Se părea că nu mai există nicio posibilitate pentru a le preveni pe viitor. După aceea l-au ridicat pe Andrei Presniakov (în busculada acesta a împușcat un jandarm). L-au găsit și pe Vanecika Okladski, prietenul lui credincios. Pentru participarea la atentatul din noiembrie (acestea poliția le-a aflat tot prin Kurițin) amîndoi erau amenințați cu spînzurătoarea.

Cercul arestărilor se lărgea cu fiecare „lecție” pe care Goldenberg i-o ținea lui Kurițin. Pe Grișa nici nu-l mai chemau la interogatoriu – de-abia reușeau să noteze

informațiile vecinului său de celulă. În sfârșit, în a doua jumătate a lunii ianuarie, Kirilov a încercat să afle de la Goldenberg adevărata identitate a tainicului deținut Cernîșov, care nu a putut fi stabilită de Secția a treia. Kurițin a reușit cu succes să îndeplinească și această misiune.

Cînd Grigori i-a spus că nu cunoaște niciun Cernîșov, acesta remarcă dezolat:

— Și eu care credeam că-i cunoști pe toți...

Ambițiosul Grigori s-a simțit „lezat” în amorul său propriu:

— Am fost arestat acum două luni, de unde pot să știu cine și sub ce nume figurează în buletin. Cum arată Cernîșov ăsta, al tău?

Kurițin, căruia procurorul îi arătase fotografia lui Cernîșov, i-a descris pe loc înfățișarea acestuia.

— Ce mai, e Sașa Kviatkovski, fostul șef al grupei „dezorganizatorilor”, acum membru al Comisiei organizatorice la „Narodnaia volia”, își dădu cu presupusul Goldenberg. Unul dintre cei trei conducători ai partidului. Stai puțin, se reculese el deodată, tu de unde-l cunoști?

— L-am văzut cîndva.

— Adică să fi purtat el și înainte numele de „Cernîșov”? se miră Grigori gînditor și o bănuială nedeslușită i se strecură dureros în suflet.

În aceeași zi Kurițin a fost scos la interogatoriu și nu s-a mai întors în celulă. Menținerea lui acolo începuse să devină primejdioasă, deoarece dacă Goldenberg ar fi descoperit rolul mîrșav pe care l-a avut, putea pur și simplu să-l strîngă de gît pe spion. Kurițin a fost răsplătit cu grațierea și lăsat să plece în cele patru vînturi. Iar procurorul din Odessa s-a pregătit pentru o nouă fază a cercetărilor.

Cei de la Petersburg continuau să jubileze. Kirilov se simțea întinerit cu douăzeci de ani. Împreună cu favoritul,

ministrului, procurorul Pleve, urma să aducă în fața justiției un proces grandios – primul proces al organizației „Narodnaia volia”. Patru membri ai Comitetului Executiv, un grup numeros de muncitori tipografi, plăsmuitorul de buletine pentru ilegaliști și șase teroriști de rînd – toate acestea reprezentau pentru el o mare izbîndă. Ah, Grișa acesta de aur, el îl va face pe Kirilov consilier privat! Dacă ar mai reuși să-l înfrîngă și să-l determine să apară ca martor formal la proces – ce mai efect s-ar obține! Acum însă la aceasta nici nu te puteai gîndi mai serios. Dacă și la interogatorii Goldenberg continua să tacă mereu, ca un surdo-mut, ce să mai vorbim de judecată...

Un singur fapt destul de mărunț îl cam deranjase pe Kirilov în aceste zile fericite de ianuarie, cînd îi parveneau într-un șuvoi nesfîrșit informațiile de la Odessa. Parcă dinadins ca să-i strice dispoziția, și să-i amintească despre „cîrțițele” neadormite ale grupării „Narodnaia volia”, Kletocinikov – acest pedant insuportabil – i-a adus un plic sigilat cu o adresă din partea arhitectului-șef al orașului. Acesta, în sfîrșit, a dat răspuns întrebării Secției a treia cu privire la schițele găsite la Kviatkovski.

Kirilov își puse pe nas așa-numiții „ochelari de lucru” cu rama de os, desfăcu plicul și își aruncă ochii asupra ultimelor rînduri ale adresei. Acolo era întotdeauna expus fondul problemei, iar șeful nu era amator de amănunte, lăsîndu-le în seama secretarului.

După ce parcurse rîndul subliniat, aruncă repede hîrtia din mîinile transpirate și mormăi:

— Nikolai! Auzi, ă-ă pregătește-mi un raport pentru ministrul curții. Este neapărată nevoie să se scotocească Palatul de iarnă. Urgent. Foarte.

Se lăsă ostenit în fotoliu, își cuprinse capul în palme și șopti:

— E groaznic, Nikolai. Știi ce-i asta?...

Schițele găsite în timpul percheziției reprezentau planul sumar al sufrageriei de gală a împăratului întregii Rusii, Alexandru II.

Firește că s-au făcut cercetări la fața locului și nu o singură dată. Paza palatului a fost întărită. Dar trecea zi după zi, fără să se-ntîmple nimic. Și treptat-treptat, datorită ultimelor succese, Kirilov a dat uitării schițele acelea ciudate, descoperite la Kviatkovski. Ce hîrțoage rătăcite a fost în stare să păstreze și omul acesta! Poate că, odată cu arestarea lui, toată acțiunea s-a și terminat.

Kletocinikov însă n-a uitat...

Ținea minte și aștepta.

Și așteptarea nu i-a fost zadarnică!

SFÎRȘITUL SECȚIEI A TREIA

5 februarie 1880. La ora patru după-amiază, la încrucișarea bulevardului Nevski cu strada Amiralteiskaia s-au întâlnit doi oameni.

Primul a sosit intelectualul. Cu pălăria moale, îndesată pe cap și cu barba asta mare, stufoasă, zbîrlită în toate părțile ca un evantai, nimeni dintre prietenii săi cei mai apropiați nu l-ar fi putut recunoaște îndată pe Taras-Andrei Jeliabov, noul membru al Comisiei organizatorice, numit în locul lui Alexandr Kviatkovski, care fusese arestat.

Taras își băgă mîna în buzunar și-și consultă ceasul, dar chiar în clipa aceea trecu pe lîngă el un meseriaș cam ciudat la înfățișare și probabil amețit de băutură, fiindcă ieșise afară în stradă fără palton, ca în toiul verii. Cu un aer indiferent, lipsit de expresie, meșterul îi aruncă în treacăt lui Taras:

— S-a făcut! și în aceeași secundă în Palatul de Iarnă răsună o explozie. În ferestrele palatului s-au stins luminile. Din cauza suflului puternic au fost împrăștiate în stradă bucăți de mobilă, tencuială, obiecte scorojite...

— L-au omorît!

Pîlcuri uriașe de trecători începură să se scurgă din toate

părțile către palat urmărind cu privirea pavilionul care flutura deasupra, gata să-și scoată șepcile, imediat ce flamura va fi coborâtă de pe catarg. De undeva se răspîndise vestea că împăratul a fost ucis și împreună cu el au murit prințul moștenitor, miniștrii și garda...

— Să plecăm de aici, spuse Taras apucîndu-l pe meșter de braț, vom afla acasă totul. Aici nu mai putem rămîne. Halturin este cunoscut de prea multă lume. Auzi, Stepan? Să mergem...

Cînd au cotit-o pe Nevski în față le apăru caleașca șefului jandarmeriei, pe care o cunoșteau de la prima vedere toți locuitorii capitalei. Drenteln, însoțit de ajutoarele sale, se îndrepta spre palat.

Pînă în ultima clipă generalul sperase că poate acolo au plesnit numai niște conducte. Totul era în zadar! Chiar dintr-o cercetare oricît de sumară îți puteai da seama că dezastrul a fost produs cu ajutorul dinamitei. După toate presupunerile centrul exploziei se afla la subsol, unde locuiau tîmplarii palatului. Dinamita a spart plafonul, a distrus corpul de garda situat la parter, a rupt planșeul dintre etaje și a prăbușit dușumeaua din sufrageria țarului. În acea sufragerie, a cărei schiță o găsiseră jandarmii la Kviatkovski, membrul organizației „Narodnaia volia”.

Și-au pierdut viața unsprezece ostași ai regimentului de gardă, alți cincizeci și șase de oameni din escorta personală a țarului au fost grav răniți.

Dar zvonurile cu privire la pieirea împăratului și a familiei sale s-au dovedit mincinoase. Alexandru II a scăpat nevătămat. L-a salvat întîmplarea. Punctual de obicei la toate întîlnirile de la curte, de data aceasta Alexandru s-a antrenat într-o discuție cu principele de Hessa, fratele împărătesei venit din străinătate, și a întîrziat la dejun. Se spunea că o

astfel de întârziere se-ntîmpla o dată la zece ani, însă de data aceasta tocmai ea contribuise la salvarea de la moarte a „augusteii familii”.

Din ordinul comandantului jandarmeriei toate ieșirile din palat au fost imediat blocate. Personalul palatului a fost verificat nominal. Toți erau prezenți, în afară de tîmplarul Stepan Batîșkov.

Poate că a fost omorît de explozie?

— Nu, Stepan nu era acasă, a declarat cu hotărîre în fața anchetatorului un tîmplar mai vîrstnic, specialist în mobilă de mahon. Taman la ora aceea ne adunasem la cărciumă și-i sărbătoream ziua de naștere. Și jandarmul nostru a băut, a ciocnit cu Stepan. Nu pricep, ce s-o fi făcut Stepan al nostru? Că doar cu o jumătate de ceas înainte de nenorocire se cam cherchelise și așa cum era, fără palton pe el, a întins-o afară, în stradă. Noi îi luasem și portofelul, să n-o șteargă cu banii la el – dacă s-a apucat să facă cînte, apoi s-o țină așa pînă la capăt! Cum ați spus, boierule? Nu, nu, n-am observat la el nimic deosebit. E un flăcău liniștit, de la țară, chiar din cale-afară de potolit. De cîte ori ne mai auzea și pe noi stînd la taifas, tăcea din gură și se tot scărpină la ceafă. Unde s-o fi dus? S-o fi speriat, conașule, după beție și de frică s-a ascuns undeva. Nu-i glumă să auzi o astfel de bubuială... și unde – la palat.

Aflînd despre aceasta, șeful jandarmilor a poruncit să se multiplice două mii de fotografii cu chipul lui Batîșkov și înarmat cu un exemplar s-a prezentat la împărat. Dar, îndată ce și-a privit suveranul, Drenteln și-a dat seama că dispoziția aceasta cu fotografiile este ultimul act de inițiativă din cariera sa de comandant al jandarmeriei.

O față prelungă și slabă se uita la împărat de pe fotografia ce-i fusese întinsă de general.

— Da, mi-l amintesc, oftă țarul. Îmi lustruia adeseori mobila din cabinetul de lucru. Un băiat frumos, prezentabil, subțirel – mă gîndeam că trebuie să fie caucazian, spuse Alexandru cu un zîmbet abia schițat. Putea foarte liniștit să mă omoare cu o toporișcă, în propriul meu birou. Și cum anume, generale, aveți de gînd să-l prindeți pe acest Batîșkov? Mi-e teamă că după șapte atentate nu mai pot să mai am aceeași încredere ca pînă acum în Secția a treia. Dacă ar fi s-o cred pe madam Lenormand, mai găsi el tăria să glumească, după ultima greșeala pe care ați săvîrșit-o, oricare ar fi situația, n-o să mai am nevoie de serviciile dumitale. Ce zici, generale, să căutăm ceva mai nou, nu?

Cu o plecăciune adîncă, Drenteln bătu în retragere, de data aceasta definitivă.

După cîteva zile s-a anunțat oficial că Secția a treia de pe lîngă Cancelaria personală a Majestății Sale imperiale urmează să fie desființată. A fost desființată de asemeni și funcția de șef al jandarmeriei. Odată cu aceasta au fost îndepărtați din serviciu și funcționarii superiori din fruntea poliției politice secrete din acest departament.

Începînd din această clipă, țarul a încredințat toate frîiele conducerii Comisiei Administrative Superioare. În fruntea ei a fost numit ministrul afacerilor interne contele Loris-Melikov, „dictatorul de catifea” și proaspătul favorit al împăratului. Și tot el a primit sarcina să lichideze pe orice cale gruparea „Narodnaia volia”, fiind investit în acest scop cu puteri depline.

În primul rînd, în locul Secției a treia, Loris a creat în cadrul ministerului afacerilor interne departamentul poliției de stat. În compunerea acestui organ a fost inclusă integral – cu menținerea aceluiași drepturi și atribuțiuni – agentura de investigații a domnului Kirilov. În vechea funcție de secretar ajutor a rămas tot Kletocinikov. Datorită schimbărilor

survenite și a concedierilor de personal, în noul departament influența lui în munca secretă a crescut considerabil.

Noua firmă a fost inaugurată cu mare pompă. Ziarele scriau că în sfârșit în organele de investigații au venit oameni noi, și că de-acum încolo totul va fi altfel. Puțini erau însă aceia care credeau așa ceva.

DEȚINUTUL MISTERIOS

În ziua de treizeci aprilie, pe peronul gării Nikolaevski din Petersburg a fost scos din vagon un deținut de o covârșitoare însemnătate statală.

Mîinile și picioarele îi erau ferecate în lanțuri. Unsprezece jandarmi înarmați pînă-n dinți îl păzeau pe ocnaș. În gară îl așteptau Pleve, procurorul curții de justiție a capitalei, și șeful agenturii de investigații Kirilov. Pasagerul a fost împins repede într-o dubă neagră, care a pornit de-a lungul bulevardului Nevski în direcția fortăreței Petropavlovskaia – închisoarea principală a imperiului.

Deținutul tainic, păzit cu atîta strășnicie, era de data aceasta Grigori Goldenberg.

Prin celula lui se perindau tot felul de funcționari în uniformă sau în haine civile. Iar într-una din zile, comandantul închisorii a venit pînă în pragul celulei împreună cu un tînăr elev de liceu militar, băiatul lui în vîrstă de optsprezece ani, care ținuse morțiș să-l vadă pe deținutul acesta atît de important. Comandantul nu-i refuza nimic fiului său – dacă vrea, n-are decît să se uite.

— Ei, cum ți se pare? întrebă pe șoptite tatăl, după ce s-au îndepărtat în vîrfurile picioarelor de lîngă vîzorul din ușă.

— Știi, tată, are o față stranie pentru un deținut. Față de om fericit, spuse tânărul cu mirare.

— St... tac! tatăl se plecă spre urechea cadetului și i șopti abia auzit: Ieri a venit aici chiar Loris, în persoană.

— Nu se poate!

— Acum ai înțeles?

Tânărul aprobă din cap: de ce să nu înțeleagă? Era însă puțin probabil ca vice-împăratul Rusiei, cum era poreclit în culise Loris-Melikov, să se fi ostenit să bată atîta drum numai de dragul de a face cunoștință cu fiul acesta de negustor, devenit infractor împotriva ordinei de stat. Nu, aici trebuie să fie altceva...

— Tată, dacă se poate, m-aș mai uita o dată la el! Tu du-te, iar eu am să-l privesc puțin și te ajung, e bine?

Tânărul se apropie din nou de vizor. Da, pe pat stătea întins, zîmbind melancolic, un om într-adevăr fericit – unul din cei mai fericiți oameni ai Rusiei. În această clipă deținutul nu observa nici gratiile de la fereastră, nici vizorul din ușă, el se vedea în visurile sale salvînd Rusia, pe toți tovarășii și revoluția.

Oare de cînd începuseră toate acestea?

Goldenberg și-a amintit de primul interogatoriu la care fusese chemat după dispariția lui Kurițin din celulă. Atunci își cam pierduse busola. I s-a părut că anchetatorul știa prea multe atît despre atentatul asupra lui Kropotkin, cît și despre galeria minată din Moscova. Oare groaznica bănuială ce-i trecuse prin minte să fi fost adevărată? Să fi servit, adică, acest Kurițin drept „momeală”, o unealtă a polițiștilor?

— Cunoaștem totul, încercă să-l intimideze procurorul. A! tot dreptul să tăgăduiești dacă vrei, însă tovarășii dumitale, după cum vezi, nu au fost chiar atît de tăcuți.

— Cine anume?

— Kviatkovski, Zundelevici, Buch...

La început a refuzat să răspundă la întrebări.

L-au dus înapoi și nu l-au mai deranjat timp de două săptămîni, acordîndu-i răgazul necesar să se obișnuiască cu noua situație.

După două săptămîni dialogul cu procurorul a fost reluat. Lăsînd să-i scape indicii în urma întrebărilor meșteșugite ale acestuia și încurcîndu-se în labirintul curselor ce i se întindeau, Goldenberg a pierdut acest duel și a făcut prima mărturisire cu privire la asasinarea guvernatorului general Kropotkin.

L-a mințit atunci pe anchetator, luînd toată vina asupra sa, în speranța să-i scoată din cauză pe ceilalți. Iar la sfîrșitul declarației – doar așa, de dragul vorbeii – a făcut apel la conducere să pună capăt acestui război fratricid și să acorde țării reformele cerute.

Și – minune, o adevărată minune! Propunerea lui a fost luată în serios! Procurorul încetă dintr-o dată să-l mai scoată la interogatorii. Apoi veni chiar el în celula și-și deschise prietenește sufletul în fața deținutului.

I-a spus cu acest prilej cum că ministerul afacerilor interne a recunoscut că revoluționarii aveau dreptate, contele Loris-Melikov a elaborat chiar un proiect de constituție și aștepta doar momentul prielnic să-l prezinte împăratului. Desigur – îi destăinuî procurorul – constituția este destul de modestă, dar începutu-i anevoios, urma vine de la sine. La fel și în Franța, totul a pornit de la edictul regal asupra Statelor Generale! Rusia se afla în pragul unei ere noi. Și tocmai acum... Fața procurorului se schimonosi de durere... Tocmai în această perioadă și fără să știe despre aceste prefaceri, membrii organizației „Narodnaia volia” au recurs la dinamită. Și atunci, în cercurile de la curte, a preluat conducerea clica obscuranțiștilor: s-au declanșat masacrele, a fost instituită

starea excepțională, au început percheziții în masă, deportări administrative – într-un cuvânt, tot coșmarul acesta rusesc!

— Caută numai să pătrunzi întreg tragismul situației noastre, explica procurorul cu un aer lingușitor. În felul nostru, desigur, iubim și noi în mod sincer Rusia! Îi dorim numai binele, dar așa cum îl înțelegem, într-un anumit fel. Și acest bine, te rog să mă crezi, nu se deosebește prea mult de al vostru. Doar nu suntem vechii jandarmi – călăi de pe vremea lui Nicolae, facem parte dintr-o generație nouă, avem aceeași vîrstă, suntem educați în spiritul legalității și al respectului pentru drepturile oamenilor simpli. Așa arată realitatea noastră. Dar în practică? Suntem nevoiți să procedăm ca niște nemernici, ca niște călăi... Voi, revoluționarii, cu bombele voastre ne siliți să acționăm astfel. Noi urîm nedreptatea și tot noi îi prăsim pe provocatori. Ce putem face? Dorim să avem constituție, dar suntem obligați să menținem țara pe picior de război. Și măcar de-am fi realizat ceva! Ei bine, nu, niciodată în istorie prin teroare nu s-a obținut nimic. Sunteți sortiți pieirii, o să fiți spînzurați cu toții, dar odată cu aceasta vom îngropa și noi idealurile noastre tinerești și năzuințele de propășire ale Rusiei. Iată unde-i adevărata tragedie! Printre slujitorii legii și nu printre revoluționari!

Procurorul n-a întrebat niciun cuvînt despre treburile ilegaliștilor, n-a făcut decît reproșuri, cerîndu-i înțelegerea și sfatul. Și naivul Goldenberg, care-i nimicise cu propriile-i mîini pe satrapii țariști, l-a mîngîiat pe acest nefericit, sfișiat de mulțimea de contradicții. Ce sfat ar fi putut Grigori să-i dea? Ce anume să facă? Cum să-i spună ce trebuia întreprins pentru salvarea Rusiei și încetarea acestui război fratricid și absurd, dintre jandarmi și revoluționari? Cinci săptămîni încheiate s-a căznit împreună cu procurorul să găsească o

ieșire, prin care să-i salveze de la moarte pe membrii organizației revoluționare și să-i obțină țării o constituție.

I se părea uneori că-i gata să-și piardă mințile, când deodată (nu fără ajutorul noului său amic, procurorul), i-a venit în cap o idee genială.

Și cât e de simplu! Își va lua inima-n dinți și va povesti tot ce știe despre organizație. Iar el știe destule, oricum luase parte la Congresul de la Lipețk și, în calitate de delegat al acestui congres, fusese ales membru al Comitetului Executiv. După ce va face mărturisiri, tovarășii săi vor scăpa de ororile asasinatelor și se vor alege doar cu deportarea, iar după aceea – odată cu intrarea în vigoare a constituției, toți vor fi amnistiați. Nu vor mai exista explozii, nici spânzurători, el, Grigori, va opri toate acestea. Liberalii din ministerul afacerilor interne vor avea mâinile dezlegate în vederea aplicării constituției. Pentru patrie el va sacrifica ceva mai de preț decît viața, le va oferi jandarmilor drept garanție onoarea lui de revoluționar. Aceasta e jertfa supremă și cea mai înălțătoare, pe care o poate aduce un om.

În adîncul sufletului, prin ungherele cele mai ascunse ale conștiinței, Grigori recunoștea că i-a trișat un pic pe polițiști. Prietenul său, procurorul, a confirmat doar că Kurițin a fost un „turnător” trimis anume să-l sondeze. Grigori își dădea seama că probabil nu s-ar fi hotărît să pună în aplicare planul acesta îndrăzneț, dacă nu i-ar fi povestit deja lui Kurițin lucrurile cele mai esențiale. Acum, însă, poate să-i destăinuiească poliției mult mai puține elemente noi, în comparație cu cele pe care apucase să le divulge lui Kurițin. Dar de data aceasta – în schimbul mărturisirilor sale – va putea să ceară incomparabil mai mult; o constituție pentru țară și grațierea tovarășilor rătăciți pe un drum greșit. Iar autoritățile, nutrindu-se cu speranța să afle din gura lui cât mai multe noutăți, vor cădea în această plasă.

E drept că Grigori se simțea cam jenat să facă pe „diplomatul”, dar scopul scuză mijloacele, își zise el. Și-i relată amicului său procurorul despre planul pe care și-l propunea.

Acesta îl ascultă cu fața împietrită, și rămase gînditor.

— Nu pot să nu recunosc logica raționamentelor dumitale, spuse el. Îți vei scăpa într-adevăr tovarășii de la pieire și vei aduce mult bine patriei. Pe dumneata, însă, sinceritatea n-o să te mai salveze, pentru participarea la operațiunile de minare dumneata și alți cîțiva complici veți fi condamnați la moarte. Cîntărește totul, să nu regreti mai târziu.

Ce s-a mai bucurat Grigori! Era gata să-l sufoce pe procuror strîngîndu-l în brațe. Prin urmare a fost înțeles în mod just! Nu-i nici „turnător”, nici trădător, serviciile lui nu sunt cumpărate și ca dovadă i se pregătește și lui ștreangul. Chiar în aceeași zi, Goldenberg făcu prima din mărturisirile sale sincere.

Ah, ce păcat, că prietenii lui nu știu cît de simplu, cît de genial poți să-ți slujești patria! Dacă ar fi avut posibilitatea să le explice, cu siguranță că l-ar fi urmat toți pînă la unul, este convins.

Ieri, în celula lui a venit ministrul Loris-Melikov și a întărit toate afirmațiile făcute de procuror mai înainte. Constituția se pregătește, au fost grațiați Saburov-Oboleșev și Olga Natanson – Generăleasa.

Grigori închise ochii de plăcere. Ministrul i-a făgăduit că, dacă va consimți să apară ca martor la proces și le va explica tovarășilor cît este de greșită poziția lor și cît de justă e atitudinea lui proprie, adoptarea constituției poate fi socotită ca fapt împlinit. „Veți avea raiul constituțional atît de rîvnit”, încheie ministrul.

. . .

— GRIȘKA...

O șoaptă înceată, abia perceptibilă se auzi dinspre vizorul ușii.

— Grișka, hei, Grișka...

Deținutul se ridică speriat de pe pat: de o jumătate de an nimeni nu-i mai spusese astfel...

— Sunt din partea Portarului, zise necunoscutul de după ușă. Comitetul Executiv te consideră un trădător înrăit. Trage singur concluziile. Asta-i tot.

Oblonul vizorului se închise cu zgomot.

Cînd după cîteva minute gardianul de pe sală și-a aruncat ochii în celulă, l-a văzut pe Goldenberg căzut cu fața la pămînt. Auzind clinchetul oblonului, prizonierul întoarse încet capul spre ușă și temnicerul se dădu speriat înapoi. Pentru mult timp i-a rămas de-atunci întipărit în amintire craniul deținutului, acoperit de o piele alba întinsa, ochii aceia adînciți în orbite, fața omului devenit într-o clipă un cadavru viu.

Departe pe coridor licări o umbră. Era fiul supraveghetorului – cadetul, ce-și ajungea tatăl din urmă. De peste o jumătate de an cadetul purta onorabilul titlu de agent al Comitetului Executiv.

EXECUȚIA DIN ÎNCHISOAREA MAJESTĂȚII SALE

Conținutul tuturor depozițiilor lui Goldenberg a fost cunoscut aproape imediat de Comitetul Executiv al grupării „Narodnaia volia” – pentru aceasta Comitetul îl avea la locul potrivit pe Kletocinikov.

În timp ce Goldenberg își închipuia că-și salvează prietenii, denunțându-i, persoanele enumerate în declarațiile sale își luau toate măsurile de prevedere pentru a ocoli primejdia. Cîteodată reușeau, altădată nu.

Pe tot cuprinsul Rusiei se preschimbau buletinele de identitate dîndu-li-se posesorilor-ilegaliști alte nume false, se schimbau adresele caselor conspirative. Alexandr Mihailov își deghiza de zor tovarășii căutînd să le schimbe înfățișarea (de altfel era socotit ca foarte priceput în această îndeletnicire).

Un timp anumit activitatea organizației „Narodnaia volia” a fost paralizată de unica năzuință a tuturor – înlăturarea urmărilor trădării involuntare la care ajunsese Grișa Goldenberg, păcălit cu atîta ușurință de polițiști.

Fără prea multă tragere de inimă a acceptat Mihailov propunerea Comisiei organizatorice să încerce ca prin agentul lor, cadetul Bogorodițki, să-i strecoare lui Goldenberg în celulă sentința pronunțată de partid. Cine poate ști cum se va

comporta nătărăul acesta, care s-a tîmpit parcă de tot în pușcărie! Dacă-l denunță cumva și pe Bogorodițki?...

Zilele însă treceau, iar Bogorodițki rămînea liber.

În loc de aceasta s-a primit o semnalare din partea lui Kletocinikov: Goldenberg a înaintat pe numele ministrului de interne o petiție unde cere să nu i se facă niciun fel de concesiune la proces, susținînd că dorește cu tot dinadinsul să fie spînzurat alături de ceilalți tovarăși.

— E orgolios! Respinge cu dispreț plata serviciilor aduse polițiștilor, mormăi supărat Portarul. În sinea lui, se gîndi însă înduioșat că, orice s-ar zice, Grișa nu a devenit un trădător în mod intenționat.

La rîndul său, Goldenberg depunea eforturi deznădăjduite ca să intre în contact cu tovarășii, să le explice motivele comportării sale. Împrăștiat prin curtea fortăreței bilețele în timpul plimbărilor zilnice, înțepa cu acul literele din Evanghelia ce și-o procurase de la biblioteca închisorii. Conținutul tuturor scrisoarele sale era aproape identic: prieteni, nu mă înfierăți, nu mă bănuți, mi-am riscat viața de trei ori, acum mi-am sacrificat și onoarea. Credeți-mă că am rămas tot același, cinstitul și devotatul vostru Grișka.

Nu, nu voia cu niciun preț să ajungă în mormînt cu stigmatul trădării! Trebuia să le explice totul, iar ei vor înțelege și-i vor urma exemplul... N-a izbutit, însă, să intre în legătură cu nimeni. Atît Evanghelia, cît și toate bilețelele au fost interceptate de supraveghetori: asta i-a spus-o temnicerul. Desigur că Goldenberg nu avea de unde să știe că fiecare cuvînt rostit de el era transmis de Kletocinikov Comisiei organizatorice a partidului. În deznădejdea lui, se hotărî să recurgă la ultima soluție: îl rugă pe Pleva, procurorul general al capitalei, să-i aprobe o întrevvedere cu deținutul Zundeleveci și dădea toate asigurările că va reuși să-l convingă pe acesta să pășească pe calea împăcării cu stăpînirea.

Pe vremea aceea Pleva, care se bucura de multă simpatie din partea ministrului Loris-Melikov, avea în supraveghere toate acțiunile penale în problema organizației „Narodnaia volia”. Carierist, viclean, răzbătător și insolent, înclinat spre aventură, Pleva se simți tentat să încerce experiența propusă de Goldenberg. La urma urmei, riscul nu era chiar așa de mare; mai ales că Goldenberg nu avea cum să le scape din mâini. Iar propunerea de a-l face să vorbească pe însuși Zundeleveci, „împăratul graniței”, omul cel mai renumit din rîndul ilegaliștilor, deschidea asemenea posibilități nebănuite, încît lui Pleva îi era teamă să se gîndească măcar la ele.

Și a încuviințat un lucru nepermis de regulamentul închisorilor – întîlnirea a doi deținuți în cabinetul de instrucție. Miza era prea mare ca să nu-și încerce norocul...

Dar Pleva nu știa că tuturor deținuților, ale căror nume fuseseră indicate de Goldenberg, le erau distribuite în celule copii după declarațiile acestuia. Învinuțiții se pregăteau de proces înarmați cu materialele probatorii secrete de care dispunea acuzarea. Iar în preziua întrevederii proiectate, Zundeleveci cunoștea deja ce anume a spus, ce ar fi putut să spună și ce trebuia să facă fostul său prieten. De aceasta s-au îngrijit îndeaproape Kletocinikov, Mihailov și cadetul Bogorodițki...

Cîteva zile la rînd după această întrevedere, Goldenberg a scris ceva în mare grabă. Iar în casele conspirative era așteptat rezultatul discuției, care trebuia să-i deschidă ochii lui Grișka. Rezultatul s-a aflat în ziua de 16 iunie.

— Astăzi la poliție e zi de doliu, anunță în sfîrșit Kletocinikov. Ieri la orele unu, în bastionul Trubețkoi, s-a spînzurat cu prosopul legat de robinetul de la chiuvetă criminalul de stat Grigori Goldenberg.

— A înțeles deci just sentința partidului, rosti cu asprime Mihailov.

— De la Goldenberg a rămas un manuscris intitulat: „Către toți oamenii cinstiți din lume”, în care acesta descrie împrejurările decăderii și a trădării involuntare de care se face vinovat.

— De ajuns despre acest jalnic trădător. Sentința a fost executată! Nici zidurile temniței nu l-au putut păstra în viață pe martorul jandarmilor. Să nu ne mai aducem aminte de el și să lăsăm aceasta pe seama istoriei.

PARTEA A PATRA. PRĂBUȘIREA

UNUL DIN CINCI

Omul stătea în celula osîndiților la moarte, din bastionul Trubețkoi.

În dimineața următoare trebuia să fie spînzurat împreună cu alți patru tovarăși, în curtea de alături. Acum însă se scurgea ultima lui noapte de viață.

Împlinise abia de curînd douăzeci și șase de primăveri, dintre care zece le-a pus în slujba revoluției.

Pe cînd era încă adolescent, în vîrstă de șaisprezece ani, și lucrase ca ucenic la unul din șantierelor navale, începuse să frecventeze întrunirile politice.

A avut norocul în ultimii zece ani să lupte cot la cot cu oamenii cei mai destoinici ai mișcării. Pe vremea aceea îl cunoscuse și pe eminentul agitator al epocii sale – prințul al cărui nume era pronunțat în șoaptă prin ateliere. Puțini au mai rămas dintre aceia care-și mai amintesc azi de el.

Primii lui educatori au fost doi revoluționari – frate și soră, care purtau numele de Ivanovski. Mai tîrziu, peste cîtiva ani, poposea uneori în casa lor să se odihnească și să se mai întremeze. În perioada aceea devenise deja terorist.

A trecut în decursul vieții prin destule întîmplări. Odată, în atelierul de pirotehnie, jandarmii arestaseră patru

muncitori. Pe unul l-au spânzurat, doi au fost condamnați la muncă silnică pe viață și numai singur el a izbutit să se salveze, s-a smucit din mâinile jandarmilor și a sărit pe fereastră sub privirile mulțimii adunate.

Datorită acestei evadări și-a cîștigat încrederea tovarășilor și a participat la acțiunea de pregătire a atentatului de lîngă Alexandrovsk. La căderea serii îl conducea de mîna pe Taras – Andrei Jeliabov, care suferea de orbul găinilor, pînă la terasament, după care Taras săpa pe pipăite galeria și întindea cablul detonatorului. Toți trei stăteau culcați în rîpă – Taras, Tihonov și el – ascultînd pașii revizorului de cale. Mîine, el se va legăna în ștreang alături de Tihonov.

Numai Taras a scăpat de arestare. Unde-o fi oare acum?

Pe atunci, la Alexandrovsk, nopțile erau întunecate și reci, ninsorile alternau cu lapovița. Torente de apă rece ca gheața amenințau să descopere cablul îngropat în pămînt. Tremurau tustrei de frig orbecînd prin întuneric și negăsind drumul din cauza oboselii. Kibalcici, tehnicianul-șef al partidului, venit să facă revizia lucrărilor, nu le-a găsit niciun cusur. Cît de mîndri și bucuroși erau de isprava lor!

Taras spusese: „Noi, cei din această grupă, suntem cu toții fii de muncitori sau țărani. Și țarul trebuie să piară de mîna clasei muncitoare”.

Apoi a urmat insuccesul. Cîteva zile au zăcut la pat din cauza surmenajului nervos. Și din nou laolaltă, cu aceeași grupă au început să pregătească un alt atentat.

Și deodată arestarea. Taras fugise și au fost reținuți numai ei doi. La proces s-au purtat cu demnitate. Cînd i s-a dat ultimul cuvînt, el a anunțat că socotește orice grațiere drept o ofensă adusă onoarei sale... Dar nu l-au grațiat.

Și iată că acum, cinci condamnați la moarte – Sașa Kviatkovski, Andrei Presniakov, Stepan Șiriaev, Vasili Tihonov și el – așteaptă dimineața execuției.

E singur în celulă. Și nu are alături pe nimeni dintre cei care-l iubiseră pe tânărul lor tovarăș harnic și săritor. A crescut printre casele conspirative, printre explozii, tipografii, și-a petrecut scurta-i existență printre viitorii condamnați la moarte sau la muncă silnică. Iată-l în sfârșit față în față cu propria-i conștiință – el, osînditul la ștreang!

Viața s-a sfârșit.

Îl cuprinse teama. O teamă teribilă, de nesuportat.

Pentru prima oară în decursul celor zece ani, s-a gândit că de fapt nici nu știe pentru ce luptase. N-a învățat niciodată, nu-i ajungea timpul, și nici prea dornic nu era. Citea arareori – nu-i plăcea să citească. Pentru el gîndeau, învățau, citeau alții și își pusese toată încrederea în mintea și cunoștințele lor. Mergea în urma lor, așa cum își urmează un soldat comandantul. Acum însă trebuia să plătească pentru încredere, cu bunul cel mai de preț – viața. Nu oricine era capabil de așa ceva.

Nu nega – și-a trăit frumos viața. Întocmai așa cum și-o dorise, plină de primejdii, în încheștarea cu dușmanul, jucîndu-se tot timpul cu moartea. Dar iată că acum a sosit timpul să moară, și pentru prima oară îl chinuia gîndul – pentru ce? De bună seamă că tovarășii o știau, iar el se vede că nu. Nu știa. Totul i se părea neclar, învăluit în ceață și, la drept vorbind, neînsemnat. Pentru el personal – chiar neînsemnat. Bine că nimeni dintre ceilalți nu și-a dat seama de frămîntările lui și probabil că, de acum înainte, nici nu va mai putea s-o facă.

Cine naiba oare l-a pus să fie obraznic cu judecătorii?

Oricum, avea anumite șanse de scăpare: participase numai la un singur atentat, iar ceilalți, la trei sau la patru. Într-o astfel de companie putea foarte bine să se aleagă cu deportarea în Siberia, dacă nu s-ar fi apucat să facă pe grozavul, cum că l-ar ofensa grațierea. Acum însă e prea tîrziu. Acum urmează moartea.

Bine, dar asta-i o nedreptate. Ceilalți sunt vinovați de trei ori, iar el doar o singură dată. Acest lucru trebuie să-l înțeleagă cineva.

...Pași pe sală... Preotul? Atenția și auzul, ascuțite în închisoare, s-au încordat. Nu, sunt pași militărești... Grațierea?! Sau e timpul? Acum? Noaptea?

Îi venea să țipe.

Ușa celulei s-a deschis. Un bărbat corpulent, cu mustață blondă, îmbrăcat în uniformă de general intră înăuntru și încă din prag îi zîmbi încurajator deținutului. Acesta se miră – cum adică, șeful jandarmeriei din Petersburg la el în vizită?

S-au privit tăcuți cîteva secunde. Cu ochiul ager, vînătorul de suflete omenești a observat îndată groaza și deznădejdea în care se zbătea condamnatul din fața lui, E tocmai ce-i trebuie!... De altfel, nu-i primul suflet descumpănit pe care întîi l-a tatonat, apoi l-a înfrînt mîna aceasta puternică, înmănușată. Mulți nefericiți, după „salvatoarea” discuție avută cu el, s-au dat cu capul de gratii sau au încercat să se stranguleze cu cămașa lor. O, cunoștea bine arta de a învinge frica de moarte a osîndiților, pînă la trădare.

Ca un gest, generalul îl pofti pe arestat să se așeze. S-ar părea că Pleva a avut dreptate. Ah, și ce mai ochi de vultur are procurorul!

„Mergeți, excelența voastră, la asta... cum îi zice, care disprețuiește grațierea, i-a propus Pleva de dimineață, ascunzîndu-și zîmbetul sub mustața-i mătăsoasă și parfumată. Am impresia că acest copil neisprăvit al revoluției, acest amator de aventuri sărac cu duhul ar putea să ne fie de folos.”

Generalul și-a exprimat atunci îndoiala: prea se purtase insolent individul la proces. „Duceți-vă, duceți-vă, îl îndemna Pleva, care printre altele, în numele ministrului, putea să-i ordone. Cu experiența dumneavoastră nu se poate să nu avem succes!” Nu, nu degeaba se zvonește că numirea lui Pleva în

postul de director al poliției politice e o chestiune de ore. O și merită cu prisosință.

Așadar, e timpul să treacă la acțiune.

— Nemăsurată este mărinimia majestății sale împăratului, gungurește vocea jandarmului, nemărginită ca însăși mila Celui-de-Sus. Printr-o căință sinceră, toți cei cinci condamnați la moarte ar putea obține cruțarea vieților lor. Și mai ales dumneata, tinere, da da – îndeosebi dumneata. Spune-mi, ce rost ar avea să mori în floarea tinereții?

Nici generalul nu se aștepta la un efect atît de rapid.

— Nu putem fi grațiați cu toții. Ați spus un neadevăr, răspunse apăsător condamnatul. Împăratul nu-l va ierta niciodată pe Kviatkovski care a atentat de patru ori la viața lui... Șiriaev de trei ori. Iar eu... eu o singură dată.

— Constat că ești un om foarte isteț, se prefăcu mirat generalul. Nu te lași păcălit. Desigur că ei nu pot fi iertați. Vina dumitale, însă, nu-i chiar atît de mare. Nu, dumneata ai putea să obții grațierea, bineînțeles, dacă ai să vii de bună voie în întâmpinarea justiției.

Și chiar în acest moment, la ora aceasta din noapte, telegrafistul transmite o telegramă guvernamentală pentru Crimeea. În capul lui Loris-Melikov încolțise un plan ingenios. Membrii organizației „Narodnaia volia” au jurat să-l extermine pe țar, pentru a răzbuna moartea tovarășilor – ce ar fi ca tot țarul să-i ierte pe atentatorii osîndiți la pedeapsa capitală? Tot n-o să iasă vii dintre zidurile fortăreței, de acolo nu scapă nimeni cu viață! În schimb, ce efect ar produce un asemenea act de clemență al țarului! Să mai încerce domnii teroriști să-i arunce epitetul de „marele călău” și să ceară nimicirea omului care a dăruit viața acelor care puteau să devină ucigașii lui! Calculul ministrului era bun și țintea departe. Loris va cîștiga timp, își va asigura măcar o perioadă scurtă de întrerupere a șirului atentatelor și, profitînd de

acest răgaz, va reuși să lichideze complet mișcarea ilegală. Nu degeaba i se spunea contelui „coadă de vulpe și gură de lup” – prin grațierea condamnaților la moarte, Loris spera să răscumpere capul țarului de la revoluționari.

La curte însă influența opoziției era foarte puternică. Moștenitorul tronului, care deținea și titlul onorific de comandant al gărzilor imperiale, cerea executarea lui Alexandr Kviatkovski, organizatorul exploziei de la Palatul de Iarnă, unde pieriseră numeroși ostași din unitățile de gardă. Poliția de asemeni stăruia asupra execuției lui Andrei Presniakov, pentru că acesta îi omorîse pe cei mai buni agenți. Și iată că înspre ziuă, după o noapte de insomnie, nehotărîtul și șovăielnicul țar a pus următoarea rezoluție: „Să fie grațiați toți, în afară de Presniakov și Kviatkovski”. Credea că în felul acesta satisface pe toată lumea; fără să-și închipuie că executîndu-i pe cei doi își semnează propria lui sentință de moarte.

În bastionul Trubețkoi, tocmeala odioasă continua. Deținutul nici nu bănuia că la ora aceasta era de acum salvat de la ștreang și aceasta nu din mila țarului, ci numai datorită fricii pe care i-o inspirau augustului suveran tovarășii necruțători ai osînditului – revoluționarii. Era dispus să-i divulge pe adevărații lui salvatori, pentru a-și plăti grațierea deja dobîndită.

Se temea însă de răzbunare. Și polițiștii l-au liniștit, spunîndu-i că există un mijloc minunat de acoperire. Se va ascunde de tovarăși luîndu-și un nume nou, de exemplu, Tihonov. Va intra în legătură cu ei ciocănind în peretele celei. Va afla totul, iar umbra trădării va cădea asupra altuia. Atunci i s-au risipit și ultimele rămășițe de teamă, iar cînd generalul i-a adus în sfîrșit de la minister vestea grațierii, fericitul deținut, uitîndu-și papucii, a ieșit pe sală numai în ciorapi, părăsind în grabă celula sinistră a condamnaților la

moarte. Duceți-l repede de aici! Vrea să vorbească! Vrea să îndreptățească milostenia țarului și încrederea generalului „salvator”!

Sorbind alene din cafeaua turcească, Pleva asculta cu luare aminte mărturisirile prețioase ale trădătorului.

INTEROGATORIUL DE LA PLEVE

Andrei Jeliabov se ducea la întâlnirea cu Kletocinikov. În ultimul timp se petreceau lucruri extrem de ciudate. Arestări și percheziții inexplicabile, prăbușiri la fel de inexplicabile. Dacă n-ar fi fost acestea, niciodată omul circumspect și încercat care era Taras nu s-ar fi încumetat să fixeze această întâlnire în plină stradă, lângă Duma orășenească.

Aparent, treburile organizației mergeau strună. Perioada de acalmie în care Comisia superioară și contele Loris-Melikov contau să prostească lumea cu tot felul de promisiuni despre libertate și constituție a fost folosită de „Narodnaia volia” pentru regrouparea forțelor revoluționare. S-a consolidat și s-a lărgit în mod considerabil cercul studențesc central, care acționa acum energic, cu multă eficacitate. Cu același succes se desfășura munca de agitație printre muncitori, unde membrii organizației clandestine își editau chiar ziarul lor propriu – „Gazeta muncitorească”. Un succes deosebit l-a constituit și crearea resortului militar al organizației „Narodnaia volia”; aproximativ două sute din cei mai buni ofițeri ai armatei și flotei s-au alăturat detașamentelor revoluționare. Și acesta nu era decît începutul – din clipa

înființării organizației trecuse abia un an și jumătate! Se părea că gruparea lor începe să devină astfel cum și-o imaginase Taras, o adevărată organizație de masă. Iată însă că nu de mult, la 4 noiembrie 1880, călăii i-au spânzurat în fortăreața Petropavlovskaia pe Presniakov și Kviatkovski. Acalmia a luat sfârșit. S-a adoptat hotărîrea să se treacă din nou la teroare. Membrii ilegaliști aveau convingerea că pentru opinia publică puterea și influența organizației lor stă în faptul că „Narodnaia volia” îi nimicea fără cruțare pe cei mai fioroși călăi. Partidul era socotit ca un fel de tribunal suprem al poporului. Conducătorii săi apreciau că în cazul în care acest tribunal va înceta să aducă la îndeplinire sentințele pronunțate de partid, acesta își va pierde orice prestigiu. Și iată că de data aceasta trebuia dusă pînă la capăt „vînătoarea ursului” – țarul Alexandru II, care prin semnătura lui i-a trimis la moarte pe cei doi tovarăși, și numai după aceea toate forțele să fie aruncate pentru ducerea muncii de lămurire în rîndul maselor.

Totul se făcea temeinic, bine gîndit. Pe colțul dintre Malaia Sadovaia și bulevardul Nevski, din subsolul „magazinului de brînzeturi al fraților Kobozev” se săpase tunelul în care a fost așezată o mină. Declanșarea exploziei la momentul oportun i-a fost încredințată lui Mihailo-Frolenko. Pentru cazul cînd țarul va ocoli locul minat, fusese prevăzut să se arunce în drumul lui cinci bombe sistem Kibalcici. Dacă va scăpa și de bombă, Taras-Jeliabov îi va aține calea înarmat cu un pumnal. Conform planului, după executarea țarului trebuia să se treacă imediat la organizarea detașamentelor de răsculați formate din țărani și muncitori, iar cu sprijinul ofițerilor-ilegaliști să fie ridicate la acțiune unitățile armatei și flotei, pînă la cucerirea puterii.

Pe neașteptate însă asupra conspiratorilor se așternu o

umbră ciudată, care semăna nespus cu spectrul hidos al trădării.

Încă în noiembrie a fost arestat Portarul-Alexandr Mihailov.

Jeliabov n-a putut niciodată să înțeleagă cum a fost posibil un asemenea dezastru. Cel mai iscusit conspirator al epocii, Portarul, a căzut în mrejele poliției ca un tânăr începător. După executarea lui Kviatkovski și Presniakov, comandase la două ateliere fotografice separate de pe Nevski portretele tovarășilor căzuți. „Istoria trebuie să-i cunoască pe acești oameni!” spunea el. Pentru ridicarea fotografiilor au fost trimiși și doi studenți, dar aceștia de teamă s-au cam codit. Atunci, Portarul, supărat, s-a dus singur.

Cînd a intrat în primul atelier, patronul a invocat un pretext ridicol și a ieșit îndată din prăvălie. În spatele lui, nevastă-sa și-a dus mîna la gît, făcîndu-i lui Mihailov un semn care imita fără echivoc ștreangul. După plecarea fotografului (la poliție?), Portarul se repezi spre ușă. Acolo dădu peste un individ voinic care mormăi ceva nedeslușit și-l apucă pe client de pulpana paltonului.

— Mi-am băgat mîna în buzunar, povestea rîzînd în aceeași seară, Mihailov, la ședința Comisiei organizatorice. Huiduma a crezut că scot revolverul și s-a ferit în lături, iar eu am zbughit-o într-un gang și pe aici ți-e drumul!

Lui Taras nu i-a plăcut atunci exuberanța aceasta ușuratică a prietenului. Alexandr afișa o bravadă sfidătoare, de parcă ai fi zis că era convins dinainte de reușita sa.

— Pricepe odată, îl apostrofă alarmat Jeliabov, că nu trebuie să te mai duci la atelier...

— Încă n-am înnebunit.

Iar a doua zi, Mihailov... a plecat întins la celălalt atelier fotografic. Ce s-a întîmplat cu el, de ce a făcut-o – nu-i de înțeles. Cum a putut omul acesta, cel mai experimentat dintre

experimentați, să se bage fără rost în capcană, mai ales că o bănuise încă din ajun? În scrisorile din fortăreață, Mihailov nu explică nici într-un fel fapta lui. Taras presupunea că, preocupat de gândurile sale și absorbit de mulțimea de treburi legate de pregătirea noului atentat, Mihailov a văzut pe stradă firma cunoscută a fotografului și, supunându-se unui reflex mecanic, fără să mai aibă timp să judece, a intrat înăuntru. O singură dată în viață și-a pierdut controlul și... asta-i, se vede, soarta conspiratorului.

Cineva dintre tovarăși a văzut cum pe stradă Portarul a reușit să se smucească din mâinile jandarmilor și cum o luase la fugă pe bulevard. N-a mai putut să dispară, l-au ajuns din urmă cu trăsura și l-au prins din nou. Atunci i-a condus pe polițiști la el acasă și nu se știe cum a găsit mijlocul să pună la fereastră semnul convenit, care indica pericolul... Degeaba lăsaseră jandarmii un post de pîndă, la locuința lui, n-a venit nimeni.

Mai târziu, Kletocinikov a transmis conținutul primului interogatoriu al Portarului, luat de domnul Kirilov.

— Cum așa, nu mai înceta să se minuneze acesta, ce ți-a venit să comanzi fotografiile tocmai la atelierele care întotdeauna execută lucrările cerute de noi în această branșă? Firește că patronii i-au recunoscut îndată pe „clienții” lor pușcăriași și ne-au comunicat cum că ofițerul de rezervă Polivanov a cerut să-i facem portretele complotiștilor executați... Nu ne așteptam defel să dăm peste dumneata. Are dreptate zicala din popor: „La un car de minte, un dram de prostie”.

După Mihailov începură să dispară pe rînd oamenii cei mai buni ai partidului. Primul a fost ridicat în stradă Fridenson, iar la locuința lui au căzut în plasă mai întîi Zlatopolski, apoi Barannikov. În urma arestării lui Mihailov,

disparația lui Porfiri a fost pierderea cea mai zguduitoare pentru partidul revoluționar ilegalist.

În ultimele luni brigada contrainformativă pe care o conducea obținuse rezultate importante. Pe baza listei alcătuite de Kletocinikov, agenții Comitetului Executiv au inițiat o acțiune corectă de supraveghere și au descoperit alți spioni ai poliției – fie necunoscuți încă de Kletocinikov, fie dintre cei care aparțineau serviciului secret al comandamentului capitalei. Lucrătorii de la contrainformații începuseră deja să le strecoare polițiștilor semnalări și informații false, căutând să-i inducă în eroare. Cu puțin timp înainte de arestare, Barannikov a închiriat o cameră la hotel alături de copoiul Egorka – zis Scîrnăvie și profitînd de lipsa acestuia a intrat în odaia lui, a luat ciornele rapoartelor informative ale agentului și a lăsat în locul lor un bilet, pe care desenase un craniu de mort cu două oase încrucișate dedesubt. De atunci Scîrnăvie n-a mai fost văzut în oraș.

Și acum a dispărut și Barannikov...

Fridenson, Zlatopolski, Barannikov... Ilegaliști trecuți prin toate încercările, cei mai de seamă activiști ai partidului. Și, în primul rînd, desigur conducătorul lui – Alexandr Mihailov. Toți se aflau în ghearele poliției. Cam prea multe pierderi, să le poți explica printr-o simplă întîmplare.

S-ar părea că nici cu asta necazurile nu s-au sfîrșit...

Ieri, Jeliabov se ducea la o casă conspirativă, unde urma să-l întîlnească pe Cotoiul, membru al Centrului militar revoluționar. Cotoiul-Kolodkevici trebuia anunțat despre arestarea lui Barannikov. Uitîndu-se la fereastra casei, Taras n-a văzut acolo cutia mare de chibrituri cu banderola colorată care indica siguranța deplină. Să fi fost ridicat oare și Cotoiul?

Faptul era neobișnuit de periculos, fiindcă în locuința lui Kolodkevici, Porfiri-Baranrakov se întîlnea cu Nikolai Kletocinikov.

Jeliabov se gîndi cu tristețe că n-a procedat bine cînd s-a lăsat influențat de rugămințile Natașei și a introdus-o în Comitetul Executiv, încredințîndu-i cercurile din regiunea Orei. Portarul n-ar fi cedat așa de ușor... Ah, dacă ar fi fost Portarul cu el!

Era oricum mai bine dacă pe Koldokevici l-ar fi arestat acasă și dacă acesta a avut timp să scoată din fereastră consemnul de siguranță. Atunci Kletocinikov ar fi observat lipsa semnului și ar fi plecat. Dar dacă cumva Cotoiul s-a dus la prietenul său Porfiri, de care era foarte legat și pe care-l vizita adeseori, fără nicio treaba...

Fața lui Jeliabov se crispa de durere și suferință. „Dacă-l aveam pe Portarul cu noi, își spunea el pentru a nu știu cîta oară, Sașa n-ar fi permis aceste trambalări fără niciun rost pe la casele conspirative!”

...Totuși, dacă Kolodkevici a trecut mai întîi pe la Barannikov să mai schimbe o vorbă, rezultă că jandarmii l-au ridicat pe cînd se întorcea spre casă. Asta înseamnă că n-a putut să ridice semnul de siguranță de la fereastra odăii. Prin urmare, semnalul a fost luat de unicul vizitator al locuinței – Nicolai Kletocinikov.

Jeliabov și-a închipuit imediat cum intră Kletocinikov în casă, clipind din ochii miopi, cum îl înconjoară din toate părțile „colegii” lui de serviciu. Cine-i mai uluit în primul moment: arestatul sau spionii care l-au capturat – nu se știe. Dar dulăii lui Kirilov sunt grei la cap, și secretarul șefului lor scoate cu un aer indiferent o țigară de foi, pe urmă ia de pe fereastră cutia de chibrituri și-și aprinde țigara. Peste un minut agenții sar asupra lui, îl percheziționează, îl leagă, dar semnalul primejdios a dispărut. El, Andrei Jeliabov, nu va intra în această locuință. Valul arestărilor a fost întrerupt.

Taras se reculese, toate acestea s-ar putea să nu fie decît o simplă nălucire, un rod al imaginației bolnave. Poate că și

Kletocinikov a observat absența semnalului și stă acum liniștit acasă, așteptînd restabilirea legăturii?

Alaltăieri, la rugămintea lui Andrei, i s-a trimis o carte poștală: „Vino duminică pe bulevardul Nevski, spre Dumă, la orele douăsprezece”. Peste cîteva minute Taras va afla cum stau lucrurile: Duma e la doi pași... Și atunci, ori Kletocinikov se află deja aici, ori înștiințarea a fost interceptată.

Iată și Duma. Kletocinikov nu se vede, în schimb, sprijinit de zid și ascunzîndu-se după ziarul desfăcut, stă un copoi uriaș, cu fața lată, înfășurat într-o pelerină albastră prinsă la gît de o cataramă cu capul de leu. Jeliabov îi observă picioarele, cu călcîiele sucite în afară, fața turtită parcă de sus, cu ochii răi, apoși. Să fie Bastonul?

Recunoaște și alți agenți ai poliției. Toți sunt descriși în caietele lui Kletocinikov. Acum e limpede că Nikolai se află într-adevăr în mîinile șefilor săi: Jeliabov este așteptat. Dar organizația lor tot mai este apărută datorită muncii uriașe, unice și uimitoare, desfășurate de agentul ei.

Fără să zăbovească nicio secundă, Taras trece mai departe prin fața Dumei, luat de șuvoiul de pietoni.

ÎN TIMP CE JELIABOV SE ASCUNDEA DE URMĂRITORI PRINTRE dughenele înșirate în piață, Kletocinikov era adus în cabinetul procurorului Pleve. În apropierea biroului la care ședea procurorul, zăcea prăbușit în fotoliu, într-o stare vecină cu leșinul, domnul Kirilov. Cu tunica descheiată la guler, îmbătrînit dintr-o dată și tras la față, șeful agenturii ținea în mînă un pahar și se căznea cu degetele tremurînd să-și toarne apă din carafă, întreaga-i înfățișare părea că cerșește îndurare și compătimire din partea procurorului general... În colțul întunecos al încăperii mai era încă ceva.

— Dumneata, Kletocinikov, susții, se adresă Pleve

arestatului, holbându-și la el ochii reci, fără să clipească, că vizita dumată la Kolodkevici se datorește unei cunoștințe cu totul întâmplătoare. Nu-i așa?

— Da, susțin.

— Dumneata îl cunoști pe acest domn? întrebă procurorul întorcându-și capul spre colț.

Kletocinikov își îndreaptă privirea în aceeași direcție. Aha, asta... Apucase să-i prevină pe tovarăși despre „turnătorul” acesta, pe cînd se afla încă în libertate. Acum, acum nu mai avea niciun sens să tăgăduiască.

— Întocmai, excelența voastră, scandează trădătorul. Pe dumnealui l-am întîlnit odată la hotel, la locotenentul Polivanov, cum se numea atunci Mihailov.

— Asta-i tot, Kletocinikov, conchise procurorul satisfăcut.

Cînd ușa s-a închis în urma arestatului, Pleva îl anunță cu satisfacție pe domnule Kirilov că poate să-și prezinte oricînd cererea de demisie. De astă dată, șeful agenturii se simte într-adevăr scuturat de convulsii.

Aceasta se întîmpla la 30 ianuarie 1881. Pînă la execuția împăratului Alexandru II mai rămăseseră treizeci de zile.

La 28 februarie Loris-Melikov se grăbi să-l bucure pe suveran cu ultima noutate: într-o cameră a hotelului „Moscova” jandarmii l-au prins pe Andrei Jeliabov – cel mai periculos dintre conspiratorii împotriva ordinei de stat. „Nu încapă nicio îndoială, îi raporta el țarului, că prin arestarea lui Jeliabov «Narodnaia volia» a suferit o pierdere ireparabilă și se află în pragul prăbușirii activității sale complotiste”.

Alexandru II, „prizonierul revoluției” cum i se spunea pe atunci, pentru faptul că de cîteva săptămîni nu se ncumetase să iasă din Palatul de Iarnă, se hotărî în sfîrșit să plece în oraș. Voia să primească el însuși defilarea regimentelor de gardă, care constituia pentru el cel mai plăcut divertisment.

S-a dovedit încă că atît țarul cît și ministrul de interne n-au apreciat îndeajuns forța adversarilor lor revoluționari.

Conspiratorilor le venea mai greu ca niciodată în aceste zile: în vizuina dușmanului nu-l mai aveau pe Kletocinikov care să-i ferească și să-i apere de lovituri. Dar partidul nu putea depinde întru totul și nici nu depindea de activitatea unui singur om, oricît de importantă ar fi fost această activitate... Membrii organizației „Narodnaia volia” își duceau mai departe lupta, chiar în lipsa celor mai buni combatanți revoluționari cum au fost: Jeliabov, Mihailov, Barannikov, Kletocinikov. Ei se pregăteau să îndeplinească sentința împotriva lui Alexandru II.

În noaptea de 1 martie 1881, în tunelul din colțul dintre Malaia Sadovaia și Nevski a fost instalată o mină. Ieșit în landou la paradă și ascultînd de sfatul pe care i-l dăduse veșnic prevăzătorul Loris-Melikov, țarul și-a schimbat brusc traseul și a ocolit pe departe tunelul. Se părea că destinul îl proteja pe împărat...

Pe cheiul Ekaterininski însă, în fața landoului imperial, apărură un grup de complotiști înarmați cu bombe.

La semnalul dat de Sofia Perovskaia, a fost azvîrlită prima bombă – care a distrus spatele landoului. Dar Alexandru II a rămas în viață. „Domnul fie lăudat”, se-nchină el. I-a mulțumit însă prea devreme Celui-de-Sus. A doua bombă, aruncată după cîteva minute, i-a sfîrtecat în bucăți pe amîndoi – pe țarul Alexandru și pe tînărul complotist Ignat Grinevițki.

PE TRON S-A URCAT NOUL ȚAR – ALEXANDRU III. ATÎT stăpînirea, cît și revoluționarii așteptau ca revolta populară să izbucnească neîntîrziat.

Acum se hotăra dacă previziunile ilegaliștilor erau

îndreptățite, dacă opinia publică va ridica steagul de luptă și dacă masele îl vor urma, într-un cuvânt, dacă însăși calea aleasă de „Narodnaia volia” fusese justă sau nu. Răscoala însă nu a avut loc.

Simțindu-și superioritatea față de dușmanul sleit de puteri, stăpînirea prinse curaj. În mare grabă a fost încropit procesul organizatorilor nemijlociți ai „crimei de la 1 martie”, iar cele cinci spînzurători ridicate în mijlocul pieței Semenovsk inauguraseră parcă prin prezența lor sinistră programul noii guvernări țariste. Spînzurători pentru Jeliabov, Perovskaia, Kibalcici, Timofei Mihailov...

Kletocinikov și tovarășii săi, arestați cu puțin timp înainte de 1 martie, continuau să stea în celule în așteptarea verdictului. Își dădeau prea bine seama că sunt sortiți pieirii: revoluția nu s-a produs și poporul răsculat nu le va reda libertatea... Ei însă nu se plîngeau și nu regretau nimic. Erau convinși că nu și-au irosit viața în zadar și că lupta lor n-a rămas fără urme. Cauza lor dreaptă – cauza libertății și a adevărului va învinge mai devreme sau mai tîrziu. Pînă și propria lor moarte trebuie să servească acestei victorii.

A trecut un an. Un an în închisoarea Secției a treia, pe urmă în arestul de detenție preventivă, apoi în bastionul Trubețkoi din fortăreața Petropavlovskaia.

Și în sfîrșit a venit ziua procesului.

SCRISORILE DIN BASTIONUL TRUBEŢKOI

I anuarie 1882. Iubitei mele A. K.

...În afara groazniciei dureri a despărţirii, sunt împăcat sufleteşte şi voios: trecutul este desăvârşit şi integru, iar viitorul demn de un luptător. Viaţa mea trecută este unică, de necomparat: nu cunosc un alt om, pe care soarta să-l fi răsplătit cu atâtea izbânzi în muncă. Prin faţa ochilor mei s-a perindat întreaga măreţie a timpului nostru. Cele mai frumoase vise ale mai multor ani se realizează acum. Am trăit alături de oamenii cei mai buni şi am fost întotdeauna demn de dragostea şi prietenia lor. Aceasta este marea fericire a omului. Fii mulţumită de soarta aceasta a mea.

FEBRUARIE 1882. CĂTRE TOVARĂŞI.

Aş fi vrut, scumpii mei fraţi, ca dorinţele mele de mai jos să fie luate în considerare. Am auzit că Olga Natanson a murit. Neapărat, fraţilor, să-i immortalizaţi memoria, să-i scrieţi biografia... Multe aş fi putut să vă relatez despre prietenul meu drag, adormit pe vecie, dar nu e timpul şi nici locul.

Neapărat va trebui scrisă biografia lui Vladimir Saburov (Alexei Oboleşev). Mi se pare că el a decedat în fortăreață...

Este necesară și o biografie a lui Zundelevici: în afară de faptul că a fost un eminent activist, el a adus servicii neprețuite libertății cuvîntului rus...

Străduiți-vă să immortalizați, să-i proslăviți pe marii și neuitații noștri tovarăși: Andrei Ivanovici Jeliabov, Sofia Lvovna Perovskaia și alții, care au pierit împreună cu ei...

Începînd din martie pe mine, pe Barannikov, pe Kletocinikov, pe Kolodkevici, pe Trigoni, pe Suhanov, ne-au ținut zi și noapte cu jandarmii care se schimbau din trei în trei ore. Acesta era un fel de supliciu... Pe Isaev l-au torturat la comandamentul orășenesc (aici se întrerupea scrisoarea.)

12 FEBRUARIE 1882 (ÎN TIMPUL PROCESULUI).

În toate aceste zile capul îmi arde, dar nu știu cum se face că sunt surprinzător de liniștit. Pentru mulți dintre scumpii mei tovarăși – moartea este inevitabilă. Sunt totuși mulțumit. N-am dat înapoi niciun pas în fața acestui glorios destin. Ne pare rău că răfuiala are loc cu ușile închise, că toată energia, tăria nervilor și bărbăția tovarășilor zboară pe coșul clădirii și dispar fără urme, fără să producă nicio impresie asupra opiniei publice... În fața noastră nu sunt judecători, ci călăi! Acuzații în schimb se comportă strălucit. Deosebit de vioi, volubil și curajos este Barannikov, de parcă s-ar afla la un bal. Pentru el acesta este ultimul ospăț al vieții... Încă ceva despre proces: Kletocinikov se comportă minunat, hotărît și demn.

15 FEBRUARIE 1882.

Scumpii mei frați! Scumpe surori! Ieri ne-am rostit

ultimul nostru cuvînt în fața instanței, în fața dușmanilor. Văzîndu-se prizonieri, majoritatea propunea să păstrăm o tăcere mîndră. Vouă însă, prieteni, am fi dorit să vă transmitem, să vă dăm tot sufletul. Acest lucru încă nu-i posibil. Vă comunic numai principalul: fraților, sunteți pe calea cea dreaptă. Primul succes important e greu de obținut. Dar voi l-ați dobîndit, chiar cu prețul unor mari sacrificii! Ce importanță au însă aceste jertfe, aceste picături de sînge, în comparație cu suferința celor o sută de milioane de nefericiți, cu suferința poporului flămînd și oropsit...

N-am timp să mă gîndesc la mine. În jurul meu sunt atîția osîndiți cu un picior în groapă. Nu pot crede că aceste ființe atît de bune, umane, pătrunse de o înaltă moralitate, vor pieri, că totuși călăii vor avea cutezanța să-i stranguleze, sa curme atîtea vieți minunate.

16 FEBRUARIE 1882.

TESTAMENTUL MEU

FRAȚILOR, ULTIMA MEA DORINȚĂ ESTE SĂ NU VĂ IROSIȚI forțele pentru noi, ci să le feriți de orice distrugere inutilă și să le folosiți numai în năprasnicul iureș spre țel...

Fraților, rugămintea mea din urmă este să nu trimiteți oameni prea tineri în luptă, la moarte. Lăsați-le timp să-și formeze caracterul, lăsați-i să-și dezvăluie forțele spirituale.

Fraților, vă sfătuiesc în aceste ultime clipe să stabiliți o formă unică de depoziții încă înainte de judecată și vă

recomand ca la anchete să nu dați niciun fel de lămuriri. Aceasta o să vă scutească de multe greșeli.

Fraților, vă las prin testament să vă controlați unul pe celălalt în orice activitate practică, în toate mărunțișurile, în viața de toate zilele. Aceasta o să vă ferească de greșelile inevitabile pentru fiecare om în parte, dar dezastruoase pentru întreaga organizație. Trebuie ca acest control să vă intre în conștiință ca un principiu, să nu mai fie socotit ca dezonorant. Este necesar să se știe între toți tovarășii săi apropiați cum trăiește fiecare, ce are asupra lui, ce însemnări și cum anume le face, cît este de precaut, atent, îndemînat. Studiați-vă unii pe alții. În aceasta constă forța și perfecțiunea organizației.

Fraților, vă rog pentru cea din urmă oară, stabiliți niște reguli de semnalizare cît mai severe, care vă vor scăpa de prăbușiri în lanț.

Vă conjur prin testament, îngrijiți-vă de bunăstarea sufletească a fiecărui membru al organizației. Aceasta va menține pacea și dragostea între voi. Aceasta îl va face pe fiecare din voi să se simtă fericit, va face ca zilele petrecute în societatea voastră să rămîna de neuitat, pentru oricine.

Acum vă sărut pe toți, dragi frați și surori, vă strîng cu putere la pieptul meu răscolit de aceleași pasiuni și dorințe care vă însuflețesc și pe voi. Vă cer iertare, să nu mă pomeniți de rău. Dacă i-am pricinuit cuiva vreo neplăcere, credeți-mă că n-am făcut-o dintr-o pornire personală, ci numai spre folosul general și datorită firii mele intransigente.

Așadar, adio, dragii mei! Cu desăvîrșire al vostru, pînă la capăt,

Alexandr Mihailov.

. . .

ACESTEA AU FOST ULTIMELE CUVINTE ALE MARELUI revoluționar rus, care au parvenit oamenilor din întunericul de mormînt al fortăreței Petropavlovskiaia. După o jumătate de an și-a dat sfîrșitul, bolnav, de „dublă pneumonie infecțioasă” – cum este menționat în registrele închisorii. Avea douăzeci și șapte de ani.

ACUZAȚII ACUZĂ

În sala de judecată a fost admisă puțină lume, formată în mare parte din vîrfurile armatei și ale ministerului de interne. Pretutindeni nu vedeai decît uniforme albastre și dolmane căzăcești, de parcă și asistența era pusă sub pază. Numai sus, în balconul pustiu, în dosul unei coloane se zărea la răstimpuri silueta unei femei. Acolo era ascunsă de vederile celor din sală soția procurorului Muraviov. Soțului său i-au fost încredințate cheile de la balcoane, iar el și-a introdus acolo, în secret, soția. Să-l admire și ea cînd își va ține pledoaria la procesul acesta cu ușile închise.

Au fost introduși acuzații, fiecare flancat de doi jandarmi. Femeia i-a cercetat plină de curiozitate, apoi și-a mutat privirea la masa procurorului. Soțul i s-a părut neobișnuit de agitat și se vedea cît de colo că nu-i în apele lui. Procesul acesta nu-i convenea deloc. Douăzeci de deținuți amenințau să-i submineze cariera veșnicului „norocos”.

Muraviov intrase în grațiile superiorilor săi cu aproape un an în urmă, cu ocazia procesului intentat lui Jeliabov, Perovskaia, Kibalcici, Ghelfman și alții. Atunci s-a făcut remarcat datorită rechizitoriului său strălucit, rostit cu multă emfază. A trebuit să uite pentru totdeauna faptul că pe

vremea cînd era copil a construit castele de nisip cu această femeiușcă firavă, Sofia Perovskaia, implicată pentru învinuirea de regicid. Pe vremuri părinții săi considerau drept o cinste deosebită faptul că viceguvernatorul Perovski – mare demnitar, înrudit cu familia imperială – îi permitea micuței sale odrasle să se joace cu Kollea Muraviov. Au trecut de atunci două decenii și tovarășii de joacă din copilărie s-au întîlnit din nou – el, tînăr procuror în plină ascensiune – ea, revoluționară ilegalistă, cu un stagiul de peste zece ani, principala organizatoare a atentatului asupra țarului. Muraviov a împroșcat-o atunci cu noroi, a învinuit-o și de imoralitate. De acolo i s-a tras și faima de magistrat integru. O somitate de neînlocuit la marile procese politice. Ajunsese pînă și el să creadă că, dacă acest „proces al celor douăzeci” va decurge la fel de bine, ca cel precedent, va fi numit ministru al justiției.

Dar procesul nu prea mergea.

Fuseseră dezbătute deja cele mai răsunătoare fapte – uciderea șefului jandarmeriei, complicitatea acuzaților la atentatul lui Soloviov, confiscarea fondurilor bănești din visteriile de la Herson și Chișinău, pregătirile întreprinse la Alexandrovsk și în două rînduri la Odessa în vederea uciderii țarului, precum și atentatul de pe Podul de piatră din Petersburg, urmat de cel de la Moscova, de la Palatul de Iarnă, și în sfîrșit „acțiunea criminală din ziua de 1 martie”. Delicte – tot unul și unul! Și ce domeniu vast de afirmare, ce posibilități pentru procuror de a-și valorifica talentele sale oratorice! Și – nimic.

Mai rău decît atît; în timpul procesului incidentele se țineau lanț, unul după altul. Pe banca acuzaților s-au strîns exponenții cei mai inteligenți ai partidului revoluționar și lui Muraviov nu-i prea venea la îndemînă să se lupte de unul singur cu ei. Iar răsuflatul acesta de Deier, președintele

completului de judecată, încerca cu atîta neîndemînare să-i vină în ajutor, încît capetele de acuzare se dovedeau extrem de șubrede și ticluite din topor. Chiar pentru publicul acesta anume ales. Printre colegii invidioși ai procurorului se și adusesese în discuție probabila eșuare a procesului. Nu, desigur, aici nu era vorba de pronunțarea sentinței. Senatorii care-și căpătaseră posturile din mîna țarului ucis, în niciun caz nu puteau fi socotiți judecători imparțiali ai ucigașilor lui. Toată simpatia lor era de partea acuzării, nemaivorbind de spiritul lipsit de echivoc al literei de lege, pe care se sprijineau hotărîrile lor. Dar în duelurile orale dintre acuzați și acuzatori, care izbucneau la răstimpuri în acest proces, în mod cu totul inexplicabil ieșeau totdeauna învingători acuzații. Și lucrul acesta nu era defel pe placul șefilor, care i-au dat de înțeles lui Muraviov că nu-s mulțumiți de el.

Deosebit de scandalos a decurs ședința la care a fost interogat locotenentul de marină Evgheni Suhanov. Bătăiosul marinar, membru al Centrului militar revoluționar, a relatat împrejurările în care a devenit ilegalist. În cadrul flotei din Pacific o dusesse cu serviciul cît se poate de bine și, dacă s-ar fi dedicat numai carierei sale militare, putea să ajungă departe. Suhanov însă era un om foarte onest, de o cinste cristalină. Și ceea ce îl scotea mai mult din sărite era faptul că comandanții pedepseau fără cruțare pe matrozii prinși cu vreo pungășie măruntă, în timp ce hoții, delapidatorii și tot felul de samsari traficanti, care jefuiau flota imperială a Rusiei, erau tolerați cu îngăduință. Locotenentul se apucă să bată pragurile pe la cabinetele generalilor și amiralilor, să-și implore superiorii să pună capăt speculei cu cărbuni, să se termine odată cu șperțurile și corupția care domnea prin docuri. În cele din urmă, a fost socotit indezirabil și mutat la o unitate din Marea Baltică. Venind de la Vladivostok, a întîlnit convoaie cu deportați și a intrat în vorbă cu aceștia. Erau oameni la fel

ca și el, care renunțaseră să facă carieră, și mai presus de toate doreau fericirea poporului. Pentru aceasta luaseră drumul pribegiei, fără nicio cercetare prealabilă și fără judecată.

După sosirea la Kronștandt, Suhanov a încercat să demaște și aici pe hoții și afaceriștii care mișunau la tot pasul, însă n-a găsit în toată capitala niciun procuror, care să aibă măcar curajul să pornească o acțiune penală împotriva acestor jecmănitori. Toată lumea era coruptă, de la comandantul flotei și ministru. Delapidatorii de bani publici se bucurau de respect, întrețineau relații de afaceri cu persoane suspuse și erau legați prin interese comune cu cei mai înalți demnitari.

— Nu m-am putut împăca cu un guvern alcătuit din oameni necinstiți, spunea marinarul. Minte și rațiunea mea refuzau să accepte o asemenea orînduire de stat în care răspunderea pentru soarta patriei, pentru viața a milioane de ostași ruși, este dată pe mîna unor parveniți luați la-ntîmplare din rîndul favoriților și protejaților atotputerniceii camarile. Dacă ești un patriot rus și iubești armata rusă, atunci trista noastră realitate nu-ți oferă nici o altă ieșire, decît calea care duce spre revoluționari!

Cîte eforturi i-au trebuit procurorului pentru ca acest imbecil de Deier să nu-i mai pună lui Suhanov întrebări de prisos. Asta le mai lipsea lor, să asculte la proces ce diferență de preț, rezultată din livrarea cărbunelui de calitate treia în loc de antracit, a intrat în buzunarul guvernatorului-general al Siberiei sau al comandantului de port din Kronștadt! În sală plutea o atmosferă apăsătoare, militarii se gîndeau, fără să vrea, că cu asemenea cărbune, cu astfel de mașini și mijloace de aprovizionare, flotei n-are să-i vină tocmai ușor să facă față unei eventuale confruntări cu dușmanul. De altfel, nici în armata de uscat lucrurile nu stăteau mai bine. Se va repeta oare rușinea de la Sevastopol?

Pe Suhanov îl priveau cu o tainică simpatie, chiar unii

dintre judecători. Ședința s-a încheiat într-o ambianță confuză, vecină cu panica.

Seara, procurorul a avut impresia că a găsit o soluție ingenioasă: a hotărât să schimbe ordinea dosarelor aflate pe rol și, trecând peste procedura stabilită, să înceapă cu audierea acuzatului Kletocinikov. Acest funcționar al Secției a treia a declarat în timpul cercetărilor că lucrase în favoarea revoluționarilor pentru bani. Expunându-l oprobriului public pe șperțarul revoluționar, procurorul nădăjduia să învioreze procesul și totodată să-și ia revanșa de la acești suhanovi și mihailovi pentru înfrîngerile suferite anterior.

Președintele completului de judecată a acceptat noul plan fără nicio obiecțiune.

Și iată...

„N-AM FOST DECÎT UN OM
CUMSECADE...”

Si iată-l pe Kletocinikov apropiindu-se de bară... Poate că niciunul dintre acuzați n-a fost ascultat cu atîta atenție. Ochiul ager și vigilent al revoluționarilor, „îngerul pázitor” al ilegaliștilor ruși, omul acesta își cîștigase în decurs de un an o reputație neobișnuită, de figură legendară. Cine e el? De unde vine? De ce oare, avînd șansele cele mai mari de-a face carieră și de a atinge culmile puterii, el a preferat totuși sa devină infractor la securitatea statului și complice al teroriștilor?

În jurul modestului și tăcutului funcționar, gurile rele din Petersburg țesuseră tot felul de zvonuri care mai de care mai fanteziste. Astăzi, în sfîrșit, va vorbi. Astăzi, pentru prima oară în viață, își va deschide și el sufletul.

Întreaga asistență cerceta cu mirare figura ștearsă, neînsemnată a acestui modest funcționăraș din care se găsesc cu zecile prin toate cancelariile. Înainte de începerea interogatoriului, Kletocinikov a avut un acces de tuse și, după pata de sînge de pe batista lui, cei doi generali-medici care ședeau în față și-au dat seama că deținutul suferea de tuberculoză, în stadiul cel mai avansat.

Mai întîi au fost citați martorii: coloneleasa văduvă Ana

Kutuzova (Ah, și ce a mai plîns sărmana „madam”!), consilierul de stat Kirilov și secretarul-șef Țvetkov. Acesta din urmă a confirmat că acuzatul se bucurase de încredere nelimitată din partea conducătorilor poliției politice secrete.

A sosit și momentul culminant.

— Acuzat, povestește-ne cum și în ce scop ai apucat calea trădării.

A sosit clipa cea mai măreață a vieții lui Kletocinikov. Adunîndu-și ultimele puteri, acuzatul se îndreptă de mijloc, își încordă pieptul sfișiat de boală și începu să vorbească. Nu se adresa nici lui Muraviov, nici lui Deier, ci Rusiei întregi care – era sigur de aceasta – va cunoaște cîndva întreg adevărul. Ea este aceea care trebuie să-l audă acum, poate în ultimele ceasuri ale vieții sale!

— Sunt originar din Penza, începu el. Pînă la treizeci de ani nu mă făcusem vinovat de nimic și trăiam liniștit în orașul natal. Mi se pare că am spus – trăiam? Mai bine zis, existam, la fel ca un vierme, ca un animal. La Penza, domnilor judecători, în vremurile noastre oamenii fie că vegetează, fie că se lasă înecați în cloaca intrigilor mărunte, a chiolhanurilor însoțite de cel mai dezgustător desfrîu. O provincie tipic rusească. Și totuși se mai nasc și pe acolo „oameni ciudați” – oameni însetați de mai bine. Și oamenii aceștia nădăjduiesc, cred, își irosesc în așteptare toată tinerețea lor, pînă cînd promiscuitatea pămînteană nu-i va înghiți împreună cu iluziile cu care s-au hrănit. Eu, unul, am avut norocul să mă îmbolnăvesc și am părăsit Penza plecînd în Sud.

— Te-ai îmbolnăvit?

— Da. De ftizie. Am urmat acolo un tratament, am făcut și serviciu, iar după ce m-am mai întremat puțin, m-am mutat la Petersburg. Nici aici însă lucrurile nu stau mai bine – aceeași patimă a băuturii în păturile de jos, o funcționărimă coruptă și venală, aceeași slugărnice față de

autorități, același egoism, lașitate și platitudine spirituală în rîndurile intelectualității. Atunci mi-a trecut prin minte gîndul că voi muri într-o bună zi și nimeni, niciodată, nu-și va mai aduce aminte de registratorul de colegiu

Kletocinikov, nimeni pe lume nu va simți măcar o fărîmiță de căldură în suflet la gîndul că acest Kletocinikov a viețuit timp de treizeci de ani sub cerul Rusiei. Tristețea mă înăbușea – oricum, îmi ziceam, m-oi fi născut și eu cu vreun rost pe lumea asta, aș fi poate în stare să înfăptuiesc și eu ceva pentru patrie, pentru oameni – simțeam această nevoie...

— Și atunci ai devenit spion, replică îndată procurorul.

Cîțiva din primele rînduri chicotiră discret, punîndu-și palma la gură. Mare pișicher și Muraviov ăsta!

— ATUNCI M-AM ANGAJAT CA SPION AL SECȚIEI A TREIA, completă din zbor Kletocinikov. A trebuit să meditez foarte mult, domnule procuror, de ce oare trăiesc atît de prost și greu oamenii cumsecade din Rusia și se pierd fără nicio noimă, înghițiți de mocirla mediocrității cotidiene? Am căutat să descopăr unde-i sursa veninului care otrăvește sîngele patriei mele, și se pare ca am găsit-o.

— Adică?

— Această sursă hidoasă a fărădelegilor care urmăresc înăbușirea spiritului uman o constituie odioasa instituție denumită Secția a treia.

Cineva din fundul sălii scoase un oftat adînc, al cărui ecou a fost auzit și la masa judecătorilor.

— Dacă n-ar fi existat Secția a treia, dacă n-ar fi existat reprimarea aceasta cruntă a celor mai feroși călăi, miile de tineri buni și luminoși care sunt în Rusia ar fi scos țara la lumină.

Ca un monument al indignării se ridică deasupra mesei președintele:

— Dumneata însuși, acuzat, ai făcut parte din această odioasă instituție...

Un zgomot de fotoliu răsturnat întrerupse glasul președintelui. Enervat la culme, ministrul justiției sărise ca ars de la locul lui.

— Adică... după spusele dumitale, odioasă, se corectă Deier, roșind pînă la urechi.

— Am slujit societății! răspunse cu mîndrie Kletocinikov.

— Cărei societăți, reale sau clandestine? îl zeflemisi procurorul.

— Societății ruse!

— Societatea rusă o formăm noi! zbieră președintele.

Pe banca acuzaților izbucni un hohot spontan.

— Liniște! Nu știți să vă comportați! Vă dau afară pe toți! își ieși complet din fire Deier. Iar dumneata, acuzat Kletocinikov, dumneata, care te pretinzi un om cinstit, ai socotit totuși că-i poți lua banii acestei instituții respingătoare cum îi spui dumneata? Și mai ales în calitate de spion!

Toate privirile se îndreptară spre Kletocinikov.

— Dacă nu mi-aș fi luat salariul, puteam să trezesc bănuieli, răspunse cît se poate de politicoș și calm acuzatul. Îmi permiteți să continui, domnule președinte? Așadar, iată-mă ajuns printre spioni. Nu vă puteți închipui ce fel de oameni sunt aceștia. Ce monștri oribili, ce eșantioane ale decăderii morale hălăduiau în viesparul acesta atotputernic al crimei...

Președintele agită clopoțelul.

— Da, asta-i adevărul, își împreună Kletocinikov mîinile la piept. Sunt în stare să-și vîndă și propria lor mamă la un preț convenabil. Dar ceea ce m-a surprins mai mult au fost

denunțurile mincinoase, un torent nesfârșit de denunțuri mincinoase. Și tot ce cuprindeau ele era minciună, minciună sfruntată, în proporție de nouăzeci și nouă la sută. Dar ce zic eu – nouăzeci și nouă la sută – bine ar fi fost dacă măcar unul dintr-o mie era adevărat! Dar în urma fiecărui denunț se iau anumite măsuri – se arestează, se torturează, se deportează oameni. Orice om cinstit nu poate să nu-i dorească răul Secției a treia. Și eu am urît-o și i-am devenit dușman.

Începu să tușească. În sala amuțită, tusea aceasta seacă semăna cu un leitmotiv sinistru la comedia grotescă de împărțire a dreptății.

— Numai de aceea am putut să rezist atît, pentru că acolo orice denunț este socotit dinainte ca fals, urmă Kletocinikov, adunîndu-și anevoie puterile. De două ori am fost pe marginea prăpastiei. Prima dată – atunci cînd sosise de peste hotare un denunț pe numele majestății sale, prin care țarul era informat că în Secția a treia lucrează o iscoadă a celor de la „Narodnaia volia”. Defunctul împărat ne-a transmis nouă acest denunț, cu rezoluția: „Să fie găsit trădătorul și aruncat în fortăreață”. Martorul Kirilov nu-mi va îngădui să mint; m-a chemat la dînsul, mi-a întins denunțul și a decis: „Apă de ploaie, ca de obicei! Nu-l dăm la verificare – e prea multă bătaie de cap. Clasează-l la arhivă și întocmește un raport documentat ca răspuns.” Iar eu, firește, n-am obiectat.

Încordarea din sală s-a risipit în hohotele de rîs ale asistenței. Chiar și președintele nu-și putu reține un zîmbet și dintr-o dată parcă se mai însenină. Apoi întrebă cu o curiozitate neașteptată:

— Și a doua întîmplare?

— Asta a fost mai serioasă. La începutul carierei mele, mi-am scos o copie după un ordin în legătură cu perchezițiile. Toate persoanele vizate au fost anunțate din timp. Două

studente însă – le-am uitat numele, dar mai țin minte adresa lor: bulevardul Liteinîi, casa prințesei Muruzi – și cum spuneam, aceste două studente au avut o comportare necorespunzătoare. Au întâmpinat echipa de polițiști cu exclamațiile: „Poftiți înăuntru, oaspeți dragi, de două nopți vă tot așteptăm”. Aceasta a dus la suspiciuni, fetele au fost interogate cu mijloace cam brutale și pînă la urmă s-au dat de gol. Au mărturisit că în ajun, pe la miezul nopții, un tînăr necunoscut, după ce a sunat la intrare, le-a șoptit prin ușa întredeschisă: „Mîine vă vine percheziția”, și a dispărut. După cum s-a constatat, despre viitoarele percheziții aveau cunoștință numai trei persoane: martorul Kirilov, eu și denunțătoarea studentelor. Mie mi s-a interzis imediat accesul la documentele secrete. Conducerea partidului considera căderea mea ca inevitabilă.

— Ei, și cum ai scăpat? se interesă Deier.

Făcea impresia că președintele ascultă o poveste de aventuri captivantă, și ar fi vrut să-i afle cît mai repede deznodămîntul.

— Mulțumită domnului Kirilov, lămuri acuzatul. Mi-a aranjat o confruntare cu denunțătoarea, o brunetă nu prea simpatică, cu fața palidă, plinuță. După cum s-a lămurit, fiind „tămîioasă” la învățătură, fata s-a hotărît să-și repare insuccesele la studii ticluind denunțuri. Asemenea... personaje formează etalonul tipic al agenturii folosite în mediul studentesc. Spre norocul meu, denunțul împotriva colegelor a fost și prin a ei compunere scrisă de acest gen. Iar atunci cînd domnul Kirilov s-a răstit la ea încă din prag, făcînd-o „pramatie” și „ticăloasă”, fetișcana s-a pornit pe plîns. Nu știa că înjurăturile cele mai scabroase constituie un apanaj nelipsit la interogatoriile noastre. Aceste lacrimi au decis totul: Kirilov le-a luat drept o dovadă a căinței. Eu însumi am compus raportul, arătînd că „vinovata și-a prevenit

prietenele, a recunoscut totul și a fost îndepărtată din serviciu”.

Publicul se amuza copios.

Pînă acum, Muraviov nu s-a prea amestecat în mersul procesului. Jurist priceput, acesta urmărea cu o anumită considerație profesională cu cîtă competență și abilitate își construise Kletocinikov apărarea. Pledează magistral! A reușit pînă acum să-și cîștige bunăvoința unei bune părți din public – da, da! – și a înfrînt ostilitatea preconcepută a judecătorilor. În cei șaiszeci de ani de existență Secția a treia le-a mîncat tuturor ficatîi. Chiar și senatorii n-o prea aveau la stomac. Muraviov însuși s-a surprins asupra gîndului că, dacă-l lasă acum pe Kletocinikov să batjocorească atît de vehement Secția a treia, nu face aceasta numai din considerente de ordin tactic. Pur și simplu, îi face plăcere să asculte injuriile adresate departamentului de care și el se cam temea...

Oricum, se pare că acest Kletocinikov a ajuns prea departe. E timpul să fie chemat la ordine!

— Cîți arginți ai primit pe lună pentru trădarea dumitale? îl întrebă tăios Muraviov.

Sala amuți. O, Muraviov se pricepe să pună întrebări! Doar cu un singur cuvînt – „arginți” – a știut să-l pecetluiască pe funcționar cu numele de Iuda.

— Nicio copeică...

Procurorul avu impresia că nu a înțeles.

— Cum? își lungi el urechea spre banca acuzaților.

— Nimic. Nicio copeică...

Zăpăceala lui Muraviov era atît de evidentă, încît președintele se repezi îndată să-i dea o mînă de ajutor.

— Bine, dar la anchetă dumneata singur ai declarat că primeai bani de la acuzatul Mihailov, puțin și sporadic ce-i drept...

Aveai impresia că nici Kletocinikov nu-și dădea încă

seama ce lovitură zdrobitoare dăduse în aceste minute acuzatorilor săi. Foarte liniștit, ca și cum ar fi relatat un lucru cu desăvârșire normal, începu să explice motivul pentru care s-a ponegрит atunci, cu ocazia cercetărilor.

— În timpul instrucției judiciare preliminare, mă afluam la discreția conducerii mele păcălite, domnule președinte. Stăpînirea era făcută foc pe mine și putea în baza legii, fără nicio judecată, să mă exileze pînă la sfîrșitul vieții undeva în Sahalin. În asemenea situații ești în stare să-ți aduci tot felul de învinuiri imaginare. Afară de aceasta, m-am gîndit că în cazul în care printre revoluționari se va găsi măcar unul care a luat mită, acela va fi neapărat implicat în proces. Iar eu doream foarte mult să apar în fața judecătorilor și să povestesc de ce m-am luptat cu Secția a treia.

Procurorul ședea zdrobit pe scaunul lui, ascunzîndu-și fața în mâini. Jurații erau și ei dezorientați. Profitînd de această confuzie, acuzatul își continuă povestirea:

— M-am oprit la faptul că, din întîmplarea aceea cu percheziția la domiciliul studentelor, ieșisem cu obrazul curat. Dar nu la fel de bine s-a terminat ea și pentru fetișcane. Deși împotriva lor nu existau și nu puteau să existe niciun fel de dovezi concrete – doar fuseseră avertizate din timp – și cu toate că depozitiile tuturor martorilor le-au fost favorabile, totuși în baza aceluia singur denunț al spioanei alungate din slujbă, studentele au fost deportate în Siberia răsăriteană. Așa înțelege Secția a treia să facă dreptate!

Aici Deier, în sfîrșit, sună din clopoțel. Scăpînd conducerea procesului din mîna procurorului, senatorul se hotărî să dea el însuși dovadă de inițiativă și să-i arate publicului întreaga sa erudiție și perspicacitate juridică.

— Să intre martorul Kirilov! Martor Kirilov, vă amintiți despre descinderea făcută la locuința celor două studente din casa prințesei Muruzi?

— Exact, excelența voastră. Eu am semnat ordinul de deportare.

— Acuzatul afirmă că împotriva lor nu erau niciun fel de dovezi, în afară de denunțul unei individe, care nu prezenta încredere. Este adevărat?

— Denunțul însă era foarte important, excelență. Nu puteam să nu-l iau în seamă, dădu Kirilov din mâini și simțind, probabil, ca vorbele sale nu lasă impresia dorită, lămuri: În schimb, mai târziu, la prima amnistie, le-am pus în libertate imediat.

De data asta și Deier rămase contrariat. Cu o voce seacă, vădit nemulțumit de atitudinea martorului, îi făcu semn să se îndepărteze.

În încheiere Kletocinikov a spus:

— Nu mă pot considera un adevărat revoluționar-socialist. Știu prea puține lucruri despre socialism și sunt prea puțin legat de viața partidului revoluționar. Însă m-am străduit să mă comport în așa fel, încât fiecare om cinstit din Rusia să-mi mulțumească pentru activitatea mea.

Sentința s-a dat peste trei zile. Fostul registrator de colegiu Nikolai Kletocinikov a fost declarat decăzut din drepturile civile, i s-a retras ordinul Sfântului Stanislav și, împreună cu încă unsprezece acuzați, Mihailov, Kolodkevici, Suhanov, Frolenko și alții, a fost condamnat la moarte prin spânzurare.

FORTĂREAȚA

24 martie 1882. Alexandru III a comutat pedeapsa cu moartea, la care fuseseră condamnați cei unsprezece revoluționari, cu închisoarea pe viață. Cel de-al doisprezecelea, Suhanov, fiind ofițer, condamnarea la ștreang i-a fost înlocuită prin moartea prin împușcare, în portul Kronștadt.

Prin această măsură, noul țar nu și-a arătat defel milostenia. Pur și simplu, ajunsese să-i fie teamă de toate. Se temea de opinia publică mondială. De campania inițiată de Victor Hugo împotriva spânzurătorilor rusești. În sfârșit, se temea de răzbunătorii ruși. Ajunge cu atâtea riscuri! E drept că, în primele momente de furie, țarul nu s-a putut abține și l-a executat pe Jeliabov și pe tovarășii săi. Dar să continue mai departe în același fel, îi era frică.

Așadar, s-a hotărât: regicizii își vor sfârși zilele fără prea mult zgomot.

Iată de ce în ziua de 25 martie, la ora prânzului, în celula lui Kletocinikov intră un general. Aruncînd, plin de importanță, un: „Mulțumește-i lui Dumnezeu! Împăratul te-a grațiat!”, generalul ieși afară, lăsîndu-l pe Nikolai Kletocinikov pradă celor mai sumbre presimțiri.

Iertarea aceasta nu-l bucura. Din curtea fortăreței răzbătea pînă în celulă un freamăt neobișnuit și i se părea că acolo au început pregătirile în vederea executării tovarășilor săi. Atunci el de ce să mai trăiască?

Ciocăni în perete, și auzind că și vecinul de alături, Mihailov, a fost grațiat, se mai liniști. Prin urmare, toți au fost grațiați?

Orologiul începu să sune imnul. În tactul melodiei, Kletocinikov fredonă și el în gînd cupletul revoluționar, compus de tovarăși:

SLĂVINDU-NE POPORUL ȘI TRUDA LUI CINSTITĂ,
Noi cauza dreptății o vom sluji oricînd,
Nici ocna nu ne-nfrînge voința oțelită,
Căci vom cînta și-n temniți al libertății cînt!

APOI ÎȘI SCOASE SCURTA ȘI ADORMI ADÎNC.

La miezul nopții, a fost trezit de zgomotul zăvoarelor de la uși. În celulă năvăli o hoardă de jandarmi, care înconjură patul metalic, cu picioarele prinse solid de dușumea. Ca niște lupi flămînzi, își priveau jandarmii victima. Oare ce-au de gînd să facă?

— Drepti! Dezbrăcarea pînă la piele!

Mîinile păroase se plimbă pe tot corpul. Percheziție rapidă, agitată! Kletocinikov mai are timp să observe doi subofițeri ascunși într-un colț. Așteaptă cumva? Ce?

— Îmbrăcarea!

Cu degetele înțepenite își îmbracă scurta vărgată și pantalonii peticiți. Veni și rîndul subofițerilor. Răsucindu-i mîinile la spate, aceștia îl scoaseră pe sală. Încotro? La tortură? În beci?

Treptele scării coborau într-o pantă abruptă. Acum jandarmii nu-l mai țirau, îl duceau în cârcă. Iată și o ușă de fier. Suflând greu, subofițerii îl așezară în picioare. Unul dintre ei se căzni multă vreme pînă descuie ușa, celălalt îl îmbrînci cu brutalitate pe Kletocinikov înăuntru.

Ușa s-a închis cu zgomot în urma lui, subofițerii au rămas afară. Se vede că accesul în această parte le este interzis chiar și temnicerilor din bastion, să nu vadă cine anume și unde l-a dus pe deținutul condamnat pe viață. Kletocinikov observă că se află într-o curtică mică, de formă circulară. Curticica aceasta i se părea un fel de ecluză, în drumul lui spre moarte. Singur, în noapte, stă pe zăpadă și stele mari strălucesc pe cerul luminos. De mult nu le-a mai văzut Kletocinikov. Și deodată uită de suferințele sale, de nesfârșita detenție ce-l așteaptă pentru tot restul zilelor. Altceva, ce-ar putea să-i mai facă?

Privește stelele, poate pentru ultima oară. Vîntul puternic spulberă de jos zăpada peste pieptul gol și părul încărunțit.

Dar iată că pe poartă a apărut al doilea grup de jandarmi. Și din nou doi vlăjgani îl tîrăsc undeva. Trec repede pe lângă un zid lung, întrerupt de arcada întunecoasă a porților, apoi urmează niște cotloane întortocheate... Și deodată prizonierul zărește luminițele ce se reflectă în luciul de oglindă al apei.

Erau pe malul canalului.

„Vor să mă înece”!

Se smuci instinctiv din mîinile lor, țipă. O labă imensă în mînușă albă i se lăsă rășchirată pe față, îi pipăi gura și își apăsă palma peste ea. Totuși, cu coada ochiului, osînditul observă că grupul a pășit pe o punte îngustă.

Deci, nu-l îneacă? Atunci unde-l duc?

Pe malul celălalt l-au lăsat liber. Nikolai Vasilievici desluși prin întuneric o clădire nu prea înaltă și de-abia acum se dumiri unde îl duc. Și, parcă vrînd să-i întărească bănuiala, de

undeva de alături se auzi un glas cunoscut. Striga dulăul credincios al lui Kirilov, căpitanul de jandarmi Sokolov, poreclit „Irodul”.

— Adu-l aici, la ușa asta!

În Secția a treia se vorbea de multă vreme că Sokolov este numit supraveghetor al celei mai secrete temnițe statale – fortul Alexeevski. Se vede că era adevărat.

— Pe aici, am spus! urlă din nou Sokolov, și ușa se dădu în lături, deschisă parcă de o mînă nevăzută. Cine-i? E-hei, uite și o veche cunoștință, ne-a venit în ospeție!

Sokolov a remarcat îndată că Kletocinikov nu-l ascultă. Condamnatul privea stelele pentru ultima oară.

Se vede că un rest de omenie îi mișcase inima jandarmului.

— Așteaptă o clipă, porunci el soldatului din escortă. Și parcă scuzîndu-se, adăugă cu cinism: Oricum, sunt și eu creștin.

Peste un minut Kletocinikov a fost introdus într-un culoar lung și îngust, la capătul căruia clipeau palid două lămpițe cu gaz. De aici l-au tîrît prin fața mai multor uși, pe urmă l-au împins undeva și s-au dat la o parte.

Osînditul se uită în jur. Aici totul era cu mult mai confortabil decît în bastionul Trubețkoi: un pat de lemn, o măsuță, scaun, sobă de teracotă. O fereastră mare. Iată cum arăta sinistrul fort Alekseevski, locul cel mai înspăimîntător din întreaga fortăreață! De fapt, nu-i nimic sinistru, totul este obișnuit.

— Percheziționați-l! porunci Sokolov.

Din nou îl scotocesc peste tot. Sokolov îi apropie lampa de obraz, în timp ce un alt jandarm îi băgă degetele în gură: n-or fi ascunși acolo niscaiva bani, pentru evadare. N-au găsit nimic. Totuși i-au luat hainele vechi. Păcat! În căptușeala reverului de la scurtă, Kletocinikov găsisse un căpețel de

creion și scrisoarea de adio a lui Andrei Presniakov. Cândva, înainte de execuție, Andrei purtase această scurtă care după patru luni i-a revenit lui Kletocinikov. Cine o va mai purta după el? Va găsi oare omul acesta un mijloc să transmită celor de afară ultimul cuvânt al prietenului executat? El, Kletocinikov, nu a reușit s-o facă.

Sokolov se opri țanțoș în fața deținutului:

— Tu, Kletocinikov, îți dai seama unde te afli. Despre locul acesta știu numai trei oameni în Rusia: împăratul, comandantul închisorii și eu. Așa, vezi! De acum înainte, vei fi numărul șase, ai înțeles? Mi s-a ordonat să-ți vorbesc cu „tu” și mă voi conforma. Numai cu „tu”! Comunicarea prin ciocănituri în perete se pedepsește, încercarea de a vorbi prin vizor, la fel. Pedepsă corporală. Pricepi?

Și trîntind un scurt „Asta-i tot!”, supraveghetorul părăsi celula. După el, jandarmii. Zăvoarele zăngăniră în urma lor. Se așternu liniștea.

Kletocinikov se apropie de fereastră: dorea să mai privească o dată cerul. Dar prin geam nu se vedea niciun colț de cer. „Zidul fortăreței e prea aproape, ca și la Trubețkoi”, își spuse el și pe pipăite se îndreptă spre ușă. De acolo se auzeau pași grăbiți, uși grele se trînteau în scrișnetul lacătelor ruginite. Celulele goale ale fortului se umpleau treptat cu deținuți osîndiți la închisoare pe viață.

Era scuturat de friguri. Smulse de pe pat pătura subțire de flanelă și se înfășură în ea, dar aceasta nu-l apăra de frigul pătrunzător al temniței. Iată că se trînti cu zgomot și ușa dealături. Kletocinikov așteptă vreo jumătate de oră și, după cum l-a învățat Mihailov, începu să ciocănească încet, lovind cu prima articulație a degetului în tencuială.

— Cine ești?

— Trigoni, veni imediat răspunsul. Prin urmare și „Milordul” era aici.

— Dincolo?

— Frolenko, apoi Morozov. Dar dumneata?

— Kletocinikov.

— Suntem în fort?

— Da.

Ciocănitul încetă, pe culoar trecură temnicerii. Nikolai Vasilievici se întinse în culcușul lui aspru, se ghemui cu genunchii la gură și adormi curînd. Trebuia să prindă puteri pentru prima zi de detenție pe viață în fort.

VICTORIA

Diminează, abia sări în picioare și se îndreptă grăbit spre fereastră.

Ce ghinion stupid!

În fereastră erau montate două rame cu gratii. Geamurile exterioare erau văruiite complet, iar oberlihtul din colțul ce sus al ferestrei era astupat de o sită metalică deasă. Prin sita murdară aerul nu pătrundea în celulă, iar soarele era interzis să-l vezi aici, în general.

Kletocinikov își încordă privirea mioapă și observă o pînză de păianjen, care se-ntindea de la un capăt la celălalt, acoperind toate colțurile noii sale locuințe. Pipăi peretele cu mîna: tencuiala era sfărîmicioasă din cauza igrasiei. Pe dușumea găsi o coajă de pîine acoperită de o mîzgă cleioasă, argintie, probabil că tot din pricina umidității. Cu tuberculoza lui, vezi bine, aici n-are s-o ducă prea mult.

Ușa se deschise. Doi jandarmi aduceau lavoarul, doi mîncarea, iar supraveghetorul în persoană, cu un aer solemn, ținea în mîna o linguriță de argint. Micul dejun se dovedi onorabil: o chiflă albă proaspătă și două pahare de ceai îndulcit. Mutra lui „Irod” radioasă și plină de importanță nu prevestea nimic bun.

Oare ce-o mai fi punînd la calc nemernicul?

Kletocinikov nu-i adresă nicio vorbă, nu era dispus să audă „tutuiala” supraveghetorului. Mîncă în tăcere, așteptă plecarea lui Sokolov, apoi luă legătura cu ceilalți... Toți au primit aceeași mîncare. Ciudat.

Prînzul întrecu toate așteptările. O supă gustoasă, la al doilea fel friptură de sitar la tavă, al treilea fel, prăjitură. Trigoni, mirat, îi ciocăni lui Kletocinikov:

— Adică, așa să ne hrănească? N-am putut mîncă totul. L-am rugat pe supraveghetor să-mi aducă restul la cină. De paști, ce o să ne mai dea?

Paștele începea chiar a doua zi.

Kletocinikov presimțea că li se pregătește o capcană – cunoștea prea bine procedeele Secției a treia, dar nu putea să deducă nimic. Nu-i rămînea decît să aștepte.

În ziua următoare, primul lucru care i-a sărit în ochi a fost lingura de lemn nestrunjită pe care o adusese Sokolov. Va să zică, asta era! La dejun i-au dat o bucată de pîine neagră și o cană de apă fiartă.

Nikolai Kletocinikov dumicăți pîinea în bucățele mărunte. Miezul era plin de gunoaie. Aruncă cu scîrbă o urechelniță uscată, coaptă în aluat, și începu să mănînce. „Irodul” se străduia să nu-l privească în ochi.

După prînzul compus dintr-o zeamă chioară în care pluteau cîteva cotoare de varză și puțin terci, Trigoni agitat îi ciocăni:

— Ce-i asta: Cu o asemenea mîncare nu se poate trăi!

— Asta-i tortura, răspunse Kletocinikov.

Da, asta era tortura – tortură prin înfometare. Voiau să-i frîngă, să-i oblige să ceară îndurare, să-și denunțe tovarășii. Plevă pornise ofensiva pe toate liniile. Deținuții au fost îmbrăcați în haine de ocnași: cămăși din pînză de sac și pantaloni despicați la glezne pentru lanțuri, iar în picioare

saboți grei de lemn. Au fost plasați în celule igrasioase, unde sarea de pe masă se transforma îndată în saramură, iar chibritul se aducea în sin. Însă cea mai mare nădejde și-o pusese Pleva în foamete. Trebuiau să vorbească.

Deținuții din celule au primit provocarea. Niciunul dintre ei nu se plîngea, nimeni nu le adresa nicio vorbă supraveghetorilor. Să le rămînă „tutuiala” în gît! Numai Kletocinikov într-o bună zi nu s-a mai putut abține, a scobit din miezul de pîine trei viermi albi și i-a întins lui Sokolov. Acesta se înroși, îi lua și-i ascunse, fără să spună niciun cuvînt. În aceeași zi și Frolenko i-a arătat viermii. „Irodul” caută să-i explice că nu sunt viermi, ci pur și simplu niște boabe de grîu umflate. De-atunci pîinea a devenit ceva mai bună, Sokolov urmărea ca brutarii să cearnă făina.

Această mică victorie l-a îmbărbătat nespus pe Nikolai Vasilievici.

Dar încercarea cea mai grea din închisoare nu era umezeala, nici frigul, sau foamea. Cel mai de seamă aliat al dușmanului a devenit inactivitatea și lipsa oricăror preocupări. Cărți nu erau: „Cititul este interzis”. Nu-i scoteau nici la plimbare. Celulele deveniseră pentru arestați niște sicrie ceva mai spațioase.

La început, Kletocinikov a încercat să-și umple timpul recapitulînd toate prin cîte trecuse. Dar gîndul nu-i era decît la munca organizației, ca și cînd viața lui n-ar mai fi avut un alt țel. „Desigur, principala greșeală a fost că am desființat casa conspirativă de la Natașa. Nu se putea, nu trebuia în niciun caz să ne întîlnim cu tovarășii noștri la persoane căutate de poliție. Să admitem totuși că lucrul acesta s-a întîmplat... Atunci mai rămîne neclar: cum au ajuns ei la casa noastră conspirativă? I-au arestat pe tovarăși unul după altul în locuințele lor, în lanț, de bună seamă, totul e clar, dar... Cum au găsit la-nceput prima verigă a lanțului? Mai ales că în

pravința casei lui Fridenson-Agaceskulov nu era nicio semnalare, niciun fel de suspiciuni...”

Ajungînd aici, șirul deducțiilor se întrerupea invariabil, însă Kletocinikov stăruia să-și reamintească chinuitor totul. Simțea că în străfundul memoriei parcă licărește vag ceva, se rărește capătul subțire al firului, un detaliu mărunț, poate tocmai veriga care-i mai lipsește din lanț. „Fridenson? Nu, despre el nu știu nimic. Nimic. Agaceskulov, Agaceskulov – acesta era numele pe care-l purta. Nu, nu-mi amintesc, nu-mi amintesc nimic...”

Și deodată, într-o zi, își aminti acel amănunt.

Și-a reamintit denunțul, în care era menționat numele lui Agaceskulov, și-a reamintit și de trădătorul care l-a denunțat. Dar să le comunice despre asta celor de afara nu mai avea nicio posibilitate.

Curînd după aceasta starea sănătății lui Kletocinikov s-a înrăutățit, boala de care suferea se agravase. Picioarele i s-au acoperit de pete mici, roșii, pe sub genunchi i-au apărut umflături. Își examinează cu atenție corpul. Coastele îi ieșeau prin piele, picioarele se subțiaseră și arătau ca două bețe și numai la genunchi se îngroșau mereu ca niște bile noduroase și vinete. „Ca la cocoși”, se gîndi deținutul și-i ciocăni vecinului: „Scorbut”. „Și eu la fel”, răspunse Trigoni. Poetul a transmis tuturor: „Cînd inflamația va ajunge la abdomen – moartea!”

Poetul-Morozov era medic.

Cînd supraveghetorul i-a adus masa, Kletocinikov își privea în tăcere piciorul tumefiat.

— Se umflă? se interesă curios „Irodul”.

— Da.

Fără să spună niciun cuvînt, supraveghetorul ieși din celulă.

Se reîntoarce repede urmat de un doctor bătrînel, în halat.

Kletocinikov căută să-și aducă aminte unde îl mai văzuse pe medic. Țsta-i generalul-locotenent care a stat la proces în primul rînd. „Suntem oameni cu vază, își zise în gînd condamnatul, dacă ne tratează ditamai generalii, te joci?”

Doctorul examină piciorul, clătină din cap și nu spuse nimic.

— Mai e vreo speranță?

— Îți voi trimite medicamente. Să încercăm. Posibil... Poate... mormăi el.

Supraveghetorul reveni curînd în celulă și aduse o lingură de lichid galben, cu gust de fier coclit. Doctoria însă nu l-a ajutat pe bolnav – picioarele îi înțepeniră. Trebuia chemat din nou medicul.

— Este necesară o altă alimentație, rezumă posomorît generalul, adresîndu-se lui Sokolov. Medicamentele sunt neputincioase.

— Cînd mi s-a ordonat, i-am hrănit cu friptură, răspunse Sokolov sec. Dacă mi se ordonă, nu-i mai hrănesc deloc. Toate se fac după porunca țarului și a comandantului.

Medicul mustăcește, dar își dă seama că-i inutil să mai discute cu „Irodul”. Probabil că a vorbit însă cu comandantul. A doua zi deținuții au primit lapte și li s-a permis să se plimbe.

Treptat-treptat umflătura a început să cedeze. În ziua în care a dispărut de tot, au dispărut și laptele și plimbările. Bucurîndu-se parcă, scorbutul se aruncă din nou asupra oamenilor. Văzînd pentru a doua oară inflamația, „Irodul” strîmbă din nas și strecură printre dinți:

— Încă-i devreme.

Nu și-a pierdut încă speranța că-i va determina pe deținuți să vorbească. Și atunci o să-i ospăteze din nou ca-n prima zi – cu sitari la tavă. Deocamdată e prea devreme.

Deținuții însă tăceau. Peste o altă lună Sokolov a fost

nevoit să le introducă iarăși suplimentul de lapte și plimbarea. Apoi le-a retras, din nou.

Cînd boala reveni pentru a treia oară, Kletocinikov le ciocăni în perete tovarășilor săi o veste extraordinară. A hotărît să lupte – să declare greva foamei „cu moartea pre moarte călcînd”. „Plămîinii mei și așa nu mai sunt buni de nimic, spuse el. Moartea mea să vă fie măcar vouă de folos”.

Drept răspuns, Trigoni i-a transmis părerea tovarășilor: Frolenko, Morozov și el îl rugau pe Nikolai Vasilievici să nu se expună în zadar. El însă n-a vrut să-și schimbe hotărîrea.

În prima zi cînd Kletocinikov a refuzat să mănînce, supraveghetorul s-a cam pierdut cu firea. Despre greva foamei nu era scris nimic în instrucțiuni. Și în general, această formă de luptă dădea peste cap întreaga linie de conduită trasată supraveghetorilor de către directorul departamentului de poliție. Cu ce-i mai poți oare înfricoșa pe oamenii care se condamnă singuri și în mod conștient la moarte prin înfometare? Cum poți să-i înfrîngi?

— Te privește, dacă mănînci sau nu mănînci, îl anunță posac supraveghetorul pe Kletocinikov. În sinea lui însă era îngrijorat, așa că alergă să-i raporteze conducerii.

Primul se alarmă comandantul închisorii, căutînd să-i explice subalternului său, cam greoi la minte, că dacă după Kletocinikov au să dea ortul popii și ceilalți deținuți, atunci adio avansare, salarii mărite, decorații și în general s-a zis cu toate recompensele cu care stăpînirea își răsplătea temnicerii din fort.

Mai mult decît comandantul închisorii s-a alarmat însă Pleve, directorul departamentului de poliție. Dacă zvonurile despre greva foamei și moartea deținuților vor răbufni cumva în afara pereților fortului, reputația sa de „vajnic apărător al legii”, păzitorul „aspru dar drept” al principiilor legalității, va fi definitiv compromisă. Halal păzitor al

legilor, care-și înfometează deținuții! Unde mai pui că după o astfel de înfometare, în închisoarea centrala din Harkov, decedatul Goldenberg l-a împușcat acum patru ani pe guvernatorul-general Kropotkin... Amintindu-și de această întâmplare penibilă, Plevă se cutremură și porunci „să se ia măsurile necesare” pentru îmbunătățirea situației din fort. Nu avea nicio poftă ca soarta lui Kropotkin să-l ajungă și pe el.

La 10 iulie 1883, „Irodul” însoțit de trei jandarmi intră în celula lui Kletocinikov. Pe pat zăcea nemișcat un schelet viu: era a opta zi de grevă a foamei.

— Ascultă, tu, Kletocinikov, începu cu o blîndețe neașteptată supraveghetorul. Comandantul corpului de jandarmi vine încoace. S-a ordonat ca de săptămîna viitoare tuturor deținuților din fort să li se dea supă de carne, unt, cașă, ceai cu zahăr. Sunt permise cărțile bisericești, plimbările. Jur pe Dumnezeu, pe sfînta treime, că totu-i adevărat. Eu ce să fac, Nikolai, mie mi se ordonă, dacă ar fi după mine v-aș da numai friptură și vînat. Ascultă, ce-ar fi să mănînci puțin?

„Asta-i tot, se gîndi Nikolai Vasilievici, ascultînd șoaptele aprinse ale jandarmului, tovarășii vor trăi... Ultima victorie... Ce-mi cere această bestie să mănînc? N-am voie să-mi îngreuiez dintr-o dată stomacul cu o hrană atît de consistentă. O să-mi perforeze... Să aștept supa”.

Buzele i se mișcă fără zgomot, iar capul cu ochii închiși se clătina încet dintr-o parte în alta.

— Aha, de ăsta-mi ești! izbucni „Irodul” turbat de mînie. Se prea poate ca asupra creierului său să fi acționat atmosfera apăsătoare din închisoare, fiindcă în ultimele zile era mereu îndrăcit, de parcă ar fi ajuns la un pas de nebunie. Așa, va să zică! Îndopați-l, îndopați-l cu de-a sila! zbiera temnicerul improșcîndu-și saliva în toate părțile.

Jandarmii i-au căscat gura deținutului și au început să-i îndese pe gât boțuri de cașă sleită.

„Ce fac? Ce au de gînd? Asta-i moarte sigură, își zise cu spaimă Kletocinikov, zvîrcolindu-se neputincios în labelle lor puternice. Să nu uit... să transmit celorlalți despre trădător...”

O durere ascuțită îi străpungea tot trupul. Pierzîndu-și cunoștința, osînditul se prăvăli într-o beznă neagră.

Moartea veni după trei zile.

La 14 iulie 1883 în cimitirul Preobrajenski din Petersburg a fost îngropat din ordinul poliției un necunoscut, trecut în acte cu numele de „Grigori Ivanovici Zavituhin”. Locul unde se afla mormîntul lui Zavituhin nu a fost însemnat nicăieri, astfel că urmele lui s-au pierdut în curînd și pentru totdeauna.

EPILOG

Au trecut de atunci patruzeci de ani. Asociația unională a deținuților și deportaților politici convocase în ședință plenară Consiliul său Central.

În sala de festivități a Muzeului Revoluției și-au dat întâlnire scoborîtori din cele mai minunate legende: moșnegi ce păreau ieșiți din morminte – eroi ai teroarei din perioada anilor optzeci; veterani ai „Uniunii de luptă”; vechi luptători de pe baricade; marinari din Sveaborg și tovarășii lor din fostele echipaje ale crucișătoarelor „Potiomkin”, „Memoria Azovului”. Ai fi zis că toată istoria vie a revoluției s-a adunat în această sală la o comemorare festivă. Bătrînii combatanți își depanau amintirile lor prețioase despre luptele purtate cu absolutismul țarist, despre tovarășii căzuți, despre înfrîngerii și victorii demult trecute.

La întâlnirea de astăzi a citit cîteva fragmente din cartea ei Praskovia Semionovna Ivanovskaia, pe vremuri membru în Comitetul Executiv al organizației „Narodnaia volia”. În memoriile sale, descria cum evadase după douăzeci de ani de detenție din ocna din Kariisk, și cum apoi, aflîndu-se în stare de libertate, devenise gazda locuinței unde s-a pregătit atentatul asupra lui Pleve.

Ministrul afacerilor interne Pleve, favoritul lui Nicolae II, a fost sfîrtecat în bucățele de bomba aruncată de Sazonov, care după douăzeci de ani răz bunase moartea tovarășilor din organizație.

Într-unul din capitolele cărții, Ivanovskaia povestește lupta ilegaliștilor cu Piotr Racikovski, zis „Juristul”, fostul provocator, demascăt cîndva de Kletocinikov. După arestarea lui Nikolai Vasilievici, acest Racikovski a fost încadrat în mod oficial în rîndurile personalului poliției departamentale. Apoi a condus întreaga agentură țaristă de peste hotare, iar într-un timp și serviciul de contrainformații al departamentului. S-ar putea afirma că generalul de mai tîrziu Racikovski, „nașul” provocatorului Azef și șef nemijlocit al provocatorului Gapon a fost unul dintre organizatorii și conducătorii cei mai zeloși ai organului de urmărire politică din Rusia țaristă.

— A fost un tip abil și periculos, domnul acesta, spuse deodată Praskovia Ivanovna ridicîndu-și ochii de pe manuscris, numai Kletocinikov a putut să-i vină de hac.

După Ivanovskaia a vorbit o altă revoluționară marcantă — Ana Vasilievna Iakimova. Membru al Comitetului Executiv, tovarăș de luptă al lui Jeliabov, vestita „patroană a magazinului de brînzeturi Kobozev”, care a scăpat de execuție numai datorită faptului că în detenție era însărcinată. În bastionul Trubețkoi a născut primul copil. Ca și Ivanovskaia, a participat și ea la urmărirea ministrului Pleve și își petrecuse în fortăreață, la ocnă și în deportare în total aproape treizeci de ani.

Din păcate, Iakimova a scris puțin, în schimb, fiecare din povestirile sale avea darul să arunce o rază de lumină asupra unor momente nebuloase din istoria luptei pentru libertate.

Iată și astăzi, Iakimova a relatat episodul necunoscut aproape de nimeni dintre cei prezenți, arătînd împrejurările

în care dispăruse în vara anului 1880 principalul atelier de dinamită al organizației „Narodnaia volia”.

În perioada respectivă conspirația era amenințată de un nou provocator de talia lui Nikolai Reinstein. Acesta era un oarecare Șvețov, tâmplar în mahon. Căutase de mult o ocazie potrivită să se procopsească, să parvină. Și, când soarta l-a pus în sfârșit față-n față cu Halturin, întreprinzătorul Șvețov a ghicit imediat ce „pasăre măiastră” îi căzuse în mână! Mult timp s-a străduit Șvețov să-i cîștige încrederea lui Stepan, pînă cînd l-a convins în cele din urmă să se mute la el și să se folosească de serviciile sale pentru legătura cu muncitorii-activiști și ilegaliști de la „Narodnaia volia”... Printre persoanele cărora Șvețov le transmitea scrisorile și mesagiile lui Halturin, se număra și Iakimova-Baska. Ea i-a comandat tâmplarului o casetă de zețarie pentru tipografia lor clandestină.

Abia atunci – și numai atunci! și-a făcut domnul Șvețov intrarea la consilierul de stat Kirilov. Acum putea dintr-o singură lovitură să-l prindă pe Halturin, pe oamenii de legătură ai Comitetului Executiv și, ce-i mai important, găsise mijlocul prin care putea să pătrundă pînă la tipografie, pînă la Centrul partidului.

Kirilov se bucurase atît de mult de această veste încît i-a dat pe loc lui Șvețov trei mii de ruble, lucru nemaîntîlnit în anele serviciului secret al Rusiei!

Bineînțeles că Kletocinikov l-a pus imediat în gardă pe Mihailov, semnalizîndu-i pe noul provocator. Cu toate acestea, demascarea lui Șvețov nu era tocmai simplă.

Numele adevărat al acestui trădător îl cunoșteau însă numai doi oameni: Kirilov și Kletocinikov. Întreruperea bruscă a relațiilor dintre ilegaliști și Șvețov i-ar fi îndreptat inevitabil bănuielile lui Kirilov asupra lui Nikolai Vasilievici.

Iată pentru ce Mihailov a ordonat tuturor ilegaliștilor care intrau în contact cu Șvețov să fie cu ochii în patru, dar să se comporte aparent ca mai înainte.

Iakimova mergea regulat la întâlnirile cu trădătorul și tot cu aceeași regularitate îi împuia capul cu tot felul de informații mincinoase (care ajungeau neîntârziat la Secția a treia). Dar iată că jocul s-a apropiat de sfârșit. Șvețov i-a comunicat Baskăi că lada pentru tipografie este gata, și că-i va aduce comanda poimîine, în parcul Alexandrovski...

La locul stabilit Iakimova dădu peste un tablou cu care era demult obișnuită... Lîngă Șvețov, pe bancă, era așezat un lădoi cît toate zilele, vopsit într-o culoare țipătoare, care-ți sărea în ochi de la distanță, iar de jur-împrejur mișunau copoi Secției a treia. Oricît s-ar părea de straniu, însă ilegalista s-a bucurat atunci... Avea în sfârșit o bază legală să se debaraseze de Șvețov, fără să-l bage în bucluc pe Kletocinikov. L-a certat pe tîmplar cu glas tare, i-a dat de înțeles că o astfel de pocitanie stridentă pur și simplu nu poate să nu atragă atenția, și imediat, printre altele, l-a anunțat că împreună cu Halturin pleacă chiar azi la Moscova. N-a apucat Șvețov să se reculeagă după afrontul primit și femeia s-a făcut nevăzută, lăsîndu-l îndatorat pînă-n gît față de Secția a treia.

...În stradă, pe urmele femeii, au pornit cinci copoi, printre care Baska recunoscă un moșnegel mărunt, oacheș la față... Acesta s-a retras primul. Vreo patru ore în șir i-a plimbat ilegalista pe străzi, pînă l-a pierdut din vedere pe ultimul urmăritor.

— În ziua următoare, însă, își amintea Iakimova, m-am pomenit acasă cu Bătrînul, pe atunci, bun prieten cu Sașa Mihailov – care mi-a citit cu voce tare rapoartele filorilor ce s-au ținut după mine.

S-a dovedit că de data aceasta domnul Kirilov în persoană

s-a gândit să-și aducă aminte de meseria din tinerețe și a pornit-o el însuși pe urmele ilegalistei. Dar tot el a fost primul care s-a lăsat păgubaș de această corvoadă și a plecat la „punctul de comandă”, să-și întâmpine agenții întorși din misiune cu înjurături și amenințări. Ultimul copoi însă l-a bucurat pe șef. A avut prezența de spirit să se ascundă într-un gang, a lăsat-o pe Baska să se mai liniștească și pe neobservate a condus-o pînă la casa cu numărul unsprezece de pe strada Podolskaia. Două ore a așteptat-o apoi la intrare, dar femeia n-a mai ieșit. „Acolo e locul lor de întâlnire”, raportă copoiul. S-a hotărît să fie luați în supraveghere toți vizitatorii acestei case și numai după aceea să se treacă la arestarea lor.

Acest plan a fost zădărnicit însă de Kletocinikov. El nu știa ce se ascunde pe Podolskaia, dar instinctiv a simțit că trebuie neapărat să-l pună la curent pe Portar cu măsurile ordonate de Kirilov, fără să mai aștepte întrevederea lor următoare. Noaptea, „ofițerul de rezervă Polivanov”, de la hotelul „Moscova”, cunoștea deja că „atelierul de dinamită” se află în pericol.

— În felul acesta au fost salvate sculele, rezervele principale de exploziv și noi cu Kibalcici, încheie Ana Vasilievna. Ba poate chiar întregul grup de tehnicieni ai partidului.

— Ce s-a întîmplat cu Șvețov, nu mai știți?

— Nikolai Vasilievici l-a convins pe Kirilov că Șvețov îi duce de nas pe polițiști, din însărcinarea partidului – zîmbi Iakimova – iar șeful l-a băgat pe idiotul de tîmplar la răcoare...

— Dumneata, Basocika, mai bine le-ai așterne pe hîrtie toate acestea, îi spuse cu reproș Mihailo Frolenko, care prezida ședința. Uite, academicianul Morozov nu pregetă s-o facă. A scris despre Kletocinikov cum ne-a scăpat de la moarte în fort, i-a cinstit memoria tovarășului...

Emoționat, Mihail Feodorovici se cufundă în hîrțiile întinse pe masă, în fața lui. Se apucase să le răsfoiască, să le dea la o parte pe cele netrebuincioase, pînă cînd a găsit o adresă oficială cu antetul roșu. Își puse apoi ochelarii și o parcurse repede cu privirea.

Observînd că cei prezenți se ridică de pe scaune, Frolenko le făcu semn cu mîna să mai zăbovească puțin.

— Ne-a mai rămas ceva, și am avea nevoie de ajutorul vostru, tovarăși. Cekiștii ne-au rugat să-i sprijinim...

Fondul problemei consta în următoarele:

La una din uzine, muncitorii s-au plîns de cîteva ori de maistrul lor. Acest cetățean se purta cu ei ca un provocator: le reducea fără motiv plata pentru orele de lucru, iar cînd muncitorii își arătau indignarea pentru scăderea exagerată a salariilor, le răspundea veninos că luptă pentru ridicarea productivității și să nu se gîndească decît la un singur lucru, la foloasele pe care le au de pe urma Puterii Sovietice.

Muncitorii, în loc să-și îndrepte nemulțumirea împotriva conducerii de stat, au venit la cekiști și l-au denunțat pe răutăciosul moșneag. Cekiștii de mult s-ar fi lămurit cu el, însă în dosarul personal al bătrînului s-a găsit o mențiune mai aparte. Ca răspuns la întrebarea din formular: „Cu ce v-ați ocupat pînă în anul 1917?” meșterul scrisese: „Am fost membru al partidului «Narodnaia volia» și am stat doi ani în fortăreața Petropavlovskiaia.” Era oarecum jenant să aresteze un om cu un trecut ca acesta, așa că incidentul a fost dat uitării. În ultimul timp însă moșneagul întrecuse orice măsură. Înjura în mod deschis pe toți și pe toate, astfel că pînă la urmă organele securității statului i-au cerut asociației foștilor deținuți politici să le trimită o referință, să vadă și ei dacă a fost într-adevăr omul acesta pe vremuri un revoluționar chiar atît de marcant?

— Tovarăși, cine dintre dumneavoastră știe și își amintește de Ivan Alexandrovici Petrovski? întrebă Frolenko.

Toți tăceau. Veteranii cunoșteau aproape pe fiecare membru al organizației din capitală sau provincie, dar pe Petrovski nu l-a întâlnit nici Iakimova, nici Morozov, și nici Ivanovskaia.

— Poate că nu-i de la „Narodnaia volia”, o fi din gruparea „Zemlia i volia”? dădu glas Sofia Ivanova, fosta gazdă a tipografiei din stradela Sapiornîi. Acum multă lume le confundă... Nikolai Sergheevici, mai lăsați notițele. Dumneata nu l-ai cunoscut pe Petrovski în organizația „Zemlia i volia”?

Așezat într-un colț, cu un teanc de hîrtii pe genunchi, Nikolai Tiutcev – un bătrîn venerabil cu înfățișarea plăcută – în trecut spaima spionilor și tovarăș de luptă al neîndurătorului răz bunător Andrei Presniakov, iar în ultima vreme arhivar și cronicar al revoluției – deveni atent la discuție.

— Pe cine? întrebă el mirat.

— Pe Petrovski, Ivan Alexandrovici, nu l-ați cunoscut?

— Ce anume? ochii lui Tiutcev se aprinseră. Îl cunosc pe Petrovski. Am terminat nu demult un articol despre el. După părerea mea, e tot ce-am scris mai bun în viață. L-ați găsit cumva pe Petrovski?

— S-a găsit, s-a găsit, strigară voioși cei din jur. Ni se cer relații printr-o adresă oficială...

— Dacă-i același Petrovski, încep pe departe Tiutcev, și nu s-a produs cumva o neînțelegere, atunci este cunoscut de mai mulți. Praskovia Semionovna, acesta e puiul de năpîrcă pe care l-ai crescut la sîn și care drept mulțumire te-a băgat la apă...

— Vanecika!

Ivanovskaia se îngălbeni atît de tare, încît pînă și părul-i argintiu părea acum mai închis decît obrajii.

— Da, Vanecika. Ivan Vasilievici Okladski, poreclit Ivan Ivanovici Ivanov, tot el Ivan Ivanovici Alexandrov, zis Tehnicianul, zis Ivan Alexandrovici Petrovski. Trădătorul numărul unu, agent din cadrele poliției politice secrete din Rusia, cu un stagiul de treizeci și șapte de ani.

Toți au rămas înmărmuriți. Primul și-a revenit Frolenko.

— Kletocinikov, înainte de moarte, mi-a ciocănit despre el. Trebuie să-i anunțăm neîntîrziat pe cekiști!

Astfel, cu totul pe neașteptate, lucrarea istoricului Tiutcev a constituit punctul de plecare principal pentru acțiunea de urmărire penală deschisă de procurorul tribunalului gubernial din Petrograd. Okladski a fost arestat. Și, ca o ironie a soartei, a fost anchetat, identificat și strîns cu ușa de către martori, chiar în aceeași clădire în care cu patruzeci de ani în urmă îi vînduse poliției pe martorii de azi.

Procedura de urgență s-a desfășurat la Tribunalul Suprem al U.R.S.S.

Pas cu pas, se dezvăluia dinaintea procurorului, anchetatorilor, savanților și experților, prezenți la proces, întreg istoricul acestei odioase trădări. Au fost reconstituite, pe bază de documente, evenimentele petrecute în noaptea aceea blestemată cînd, înnebunit de spaimă, Okladski a ieșit în grabă din celula condamnaților la moarte, uitîndu-și acolo papucii. Le-a destăinuit polițiștilor tot ce știa. Apoi, ciocănind în perete, a intrat în legătură cu deținuții din celulele învecinate dîndu-se drept muncitorul Tihonov, sau muncitorul Teterka. Mizerabilul nădăjduse că stigmatul trădării va cădea asupra acestor oameni, se străduia să evite cu orice preț soarta lui Jarkov și Reinstein.

Urmările trădării lui au fost infime, în comparație cu speranțele nutrite de poliție. Martorele Iakimova și

Ivanovskaia au declarat că încă de atunci, din anul 1880, toți ilegaliștii cunoșteau despre trădarea lui Okladski.

Kletocinikov l-a prevenit pe Mihailov. Toate casele denunțate de Okladski au fost evacuate, toate numele indicate de el au dispărut de pe buletinele contrafăcute de ilegaliști. Poliția nu a găsit pe nimeni și nimic.

Și dacă n-ar fi intervenit o coincidență fatală, niciodată n-ar fi devenit Okladski „geniul rău” al organizației „Narodnaia volia”, așa cum l-a denumit pe drept cuvânt procurorul.

După documentele din arhivă s-a reușit să se dezlege misterul arestărilor în lanț petrecute în ianuarie, care au dus la exterminarea celor mai valoroase cadre ale Comitetului Executiv.

Okladski le-a spus jandarmilor că în casa de pe strada Podolskaia nr. 11, de care se interesau, locuia tehnicianul-șef al organizației Kibalcici, trecut în acte sub numele de Agaceskulov. Era un nume mai rar întâlnit și de aceea se putea memora mai ușor.

Și deodată, după un timp oarecare, la oficiul de evidență din Petersburg s-a înregistrat același Agaceskulov. Un lucru de nimic – se vede că la biroul de confecționare a actelor de identitate, din cadrul organizației „Narodnaia volia”, cineva uitase că a mai fost emis un buletin pe același nume, sau pur și simplu, tovarășului însărcinat cu treaba aceasta i-a fost lene să născocească un nume nou. După sfatul lui Okladski, proaspătul „Agaceskulov” a fost interceptat pe strada, astfel ca semnul de recunoaștere de la fereastră, care indica intrarea liberă, să rămână pe loc. Omul s-a dovedit a fi G. Fridenson. Datorită vicleșugului folosit, în casa lui au fost arestate apoi alte persoane și lanțul se întinse treptat peste toate locuințele. Numai Kletocinikov reușise să bareze accesul spre casa conspirativă a lui Kolodkevici.

O greșeală mărunță, o asemănare întâmplătoare de nume a dus la aceste urmări deosebit de dureroase.

Okladski, la proces, n-a recunoscut nimic. Ajunsese să cunoască prea bine caracterul anchetatorilor de azi, nu degeaba a dormit săptămîni în șir sub același acoperiș cu Jeliabov. N-o să-i rabde inima să trimită la moarte un moșneag. Iar închisoarea de acum nu e ca fortul. Principalul este să nege totul; pînă n-o să-i dovedească negru pe alb.

Cînd procurorul i-a povestit cum au ajuns în ghearele jandarmilor Barannikov, Kolodkevici, Zlatopolski, Fridenson și Kletocinikov, acuzatul se indignă:

— Aceasta a fost din partea lor o neglijență de neiertat – să scoată buletinul lui Fridenson pe același nume cu al lui Kibalcici. Nu am nicio vină. Ei sunt vinovați.

Căruntul luptător Frolenko recunoscuse cu tristețe:

— Într-un anumit fel, bătrînul ticălos are dreptate. Dacă Portarul ar fi fost în libertate, n-ar fi îngăduit o asemenea gafă. E-hei, Portarul...

În privința pedepsei, Okladski nu s-a înșelat: tribunalul a pronunțat sentința – zece ani de închisoare. Cum i-a petrecut acest trădător și cum a murit, nu se știe.

Din păcate, după nenumărate căutări, nu au putut fi identificate mormintele oamenilor pe care-i trădase – Jeliabov, Kibalcici, Mihailov, Kletocinikov. Au fost înmormîntați cu toții de jandarmi în cea mai mare taină, la cimitirul Preobrajenskoe, din marginea Petersburgului. Decesele nu au fost înregistrate nicăieri. Niciodată nu vom afla exact locul unde se odihnesc rămășițele pămîntești ale acestor bărbați luminați, plini de abnegație și curaj.

Dacă i-am fi găsit, le ridicam un obelisc. Iar pe lespeda mormîntului le-am fi săpat strofele cîntecului îndrăgit al cîtorva generații de revoluționari:

. . .

ÎN TEMNIȚĂ, GREU CHINUIT,
Tu viața eroică ți-ai dat-o!
Luptînd cu cinste-ai murit,
Pentru a poporului cauză.

SFÎRȘIT

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

